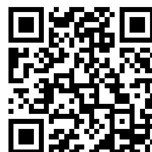
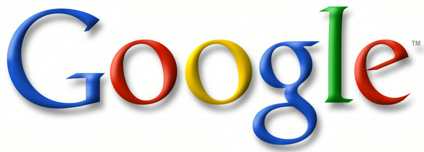

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

ROMANTISK DIGTNING

FRA

MIDDELALDEREN.

UDGIVEN

AF

C. J. BRANDT.

III.

KØBENHAVN.

Forlagt af Samfundet til den danske Literaturs Fremme.

Thieles Bogtrykkeri.

1877.

FORORD.

Med dette tredje Bind slutter Samlingen af det lidet, der på dansk er bevaret os af romantisk Digtning fra Middelalderen. Det har varet længere end jeg ønskede, för denne Slutning kom, og hvad der især har bidraget dertil, var, at jeg kun nødig vilde opgive den Tanke, at kunne have gået dybere og mere selvstændig ind på nogle af de mange tiltrækkende Undersøgelser, der knytte sig til disse Digtninger. Jeg har imidlertid nu væsenlig måttet indskrænke mig til at meddele Texterne, og når jeg håber de er nöjagtige, støtter jeg dette Håb også på den Bistand, Hr. Biblioteks-Assistent S. Birket Smith velvillig har ydet mig ved Korrekturen. Udarbejdelsen af Ordforklaringen har Hr. Cand. mag. C. E. Secher været så god at besörge. Og endelig sender jeg herved en Hilsen og Tak til min Ven, Hr. Bibliotekar G. E. Klemming, der med sædvanlig Redebonhed har hjulpet mig med at få Håndskrifterne til Låns, som alle findes på det store kongelige Bibliotek i Stokholm.

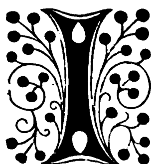
København, Juni 1877.

O. J. Br.

KARL MAGNUS KRØNIKE.

I. Karl Magnus og hans Kæmper.

Franke ryghe war en koningh som heth Pippingus, hans husfr*v* heth Bertha. the hadde en søøn heth **Karll** ok ij døtth*er*, th*en* eldræ hetth Gylem och th*en* yng*er* hetth Besilet. tha Karll wa*r* xxxij aar ga*m*mell, tha bleff hans fadher Pippingh dødh, en dell aff Pipping*is* raad wille for rade Karll, Gudz engel kam till ha*nnu*m ok warede ha*nnum* ath. Karll sa*m*melde syne we*n*ner sa*m*me*n* ok kærde syn wande for thøm, the radde ha*n*nu*m* at fly hwarth han ku*n*ne, so lengy th*et* ka*m* i bæte*r* mothe. syden foor Karll i eth landskab som Ardena heth*er*, th*er* fand han en ridder so*m* hetth Drepia, han war Karls godhe we*n*. Karll sporde ha*n*-*num* till rade, Drepia swar*e*de: »latth henthe thin[e] søst*er* hiith ok bliffuæ h*er* hoss megh, jeg ær thin ma*n* ock theres, ok will wa*re* eth*er* t*r*o ok hwl, som jegh eth*er* fadh*er* war.« Karl hadde engen at se*n*de, thy for Drepiæ sielffu*er* eft*er* thøm.

En nath Karll logh och soff, sagde Gudz engell tyll ha*nn*u*m*: »statth op Karll, ok gak ath styælæ.« Karll wndræde hwat th*et* betydde. engelen sade: »send ef-*ter* en tiwff som Alegast hedher, han skall far*e* m*eth* S. 140

tegh, th*er* m*eth* skaltu offu*er* wy*n*ne thyne wwe*n*ner ok redde titth liiff, ok wordhe radend*is* ok megtig koningh som fader for tegh.« tha Karll wognede, sende han bwd eft*er* Alegasst. Alegast kam till ha*n*nu*m*, tha stod Karll vp modh ha*n*nu*m* ok sade: »welkome*n* stalbroder, wiltu ware meg troo?« Alegast sade ha*n*nu*m* syn tro tieneste. om morgene*n* æfft*er* for Karll ok Alegast aff stædh. K*arll* sade till Alegast: »tu skallt kalle meg Magn*us* ok icke Karll.« en nath ko*m*me the for eth slooth som Twnger hetth, th*et* haffde en greffue som Re*m*ckff*re* hetth, han war th*e*n ypp*er*ste for rædere som Karll wille for rade. the stege aff ther*e* heste lønlege, [Alegast sade til[1] Karll: »bliff hoss hestenæ, jeg will for søge om ieg kan stielæ greffuens hest.« Alegast gick ind pa slotth*et* ok kam i g*re*ffuens h*er*bær*e*. tha han for na*m* ath enge*n* war ha*n*nu*m* va*er*, gik han atth*er* till Karll igen ok togh ha*n*nu*m* op m*eth* segh ok ledde ha*n*nu*m* i g*re*ffuens herbæ*re* till g*re*ffuens sengh ok sade: »stath h*er* nw quar, so lenge jek ko*m*mer igen.« greffuens stall var harth hoss h*er*berg*et*. Alegast g*re*b æft*er* hesten, heste*n* begyntæ ath gnegge, so ath g*re*ffuen woknæde. greffue*n* spurde syn stall swe*n* ath, hwat hessten skadde. stall swe*n*nen gik till hesten, ok Alegast lag langx ath bielken retth offu*er* hesten, so ath stalswe*n*nen sa ha*n*nu*m* icke. hesten gneggede alt iampt. greffue*n* stod sielff vp ok lodh
S.141 tænde liwss ok gik till hesten.

Tha han engen fa*n* ok ey ku*n*ne se hwat hesten skadde, lade han segh igen ok sade till syn hostro: »en ting will jegh syge tegh, then[2] skalltu well løne.

[1]) *eft. C*[*hr. Pedersen*], *A.* sade Alegast. [2]) *A.* tem, *C* oc thet.

Pippingh kon*in*gh ær nw død, han haffu*er* en søn æft*er* segh som Karll heth*er*, han ær fwltage ok gyreger ok wil *ger*næ bryde wnd*er* seg all land, ok lade wige seg till konni*n*gh nw om iwlæ dag ok krone, wij xij stalbrødh*er*, rygeste som i konni*n*gh Pippingh*is* land ære, wij haue sor*e*tth oss sa*m*men, ath wij wille aliffue ha*n*nu*m* om jwle afft*e*n, nor han ær pa sytt rad, ok so ma*n*ge som i hans radh ær*e*. syden skulle wij sa*m*me*n* sanke alle wore we*n*ner, tha skall ieg worde wigd*er* till k*onningh*.« hans hostro swar*e*tthe: »hwij willtu th*et* giør*e*, thu west wel ath thine forældræ haffue warett hans forældræ wnderdanige, thi bør teg at vær*e* hans *tr*o tiener*e*, giør tw icke swa, tha bliffu*er* th*et* tiith forderff ok tyne æfft*er* ko*m*me*n*de.« greue*n* sade: tigh vap! hon sporde: »hwo ær*e* tyne we*n*n*er*, som th*ette* wil giør*e* m*eth* tegh ok for rade syn r*e*tthæ koningh?« greue*n* sade th*e*n førstæ ær my*n* brod*er* Ælre, th*e*n anne*n* ær Anceals aff Honb*or*g, th*e*n iij ær Isinbard aff Træff, iiij ær Sege*n*bard aff Salelb*or*g, th*e*n v ær wnge Isinbard, meth tesse v skulle wij egne oss Bealner, Almania ok Lu*m*bardi, th*e*n vj ær Tankemar aff We*n*su, vij ær Ta*m*mer hans broder, viij ær Jng*ra*m S.142
aff Rodenb*er*g, m*eth* tesse iij[1] skulle wij eghne oss Da*n*mark ok Friisland, th*e*n ix ær Rozer aff Oliensborgh, th*e*n x ær Folquar aff Pitakant, xi ær Rozer aff Irkon, xij ær Valen Britoria, m*eth* the iiij skulle wij egne oss Petu ok Norma*n*dy, Brita*nni*a ok Engeland ok Leunsborgh. Ælre my*n* broder [skal] were h*er*tugh, jeg skall wa*re* konni*n*gh ok keyseræ i Rom.« hans hosf*r*v swar*e*de: »hwar wille i th*et* aff stæd ko*m*me wth*e*n skade?« greue*n* swar*e*de: »nar wij ko*m*me i hans magh, tha

[1]) A. iiij

skall hwer wor*e* haffue en kniff i syne ærm ok slaa alle till ha*n*num i sænder.

Hans hosf*r*v swar*et*: »th*ettæ* ær storth vndh*er*, i woor*e* alle hans fadh*er*s men till fornæ, ok giorde han eth*er* alle till h*errer* ok megtuge me*n*, i wille so ille lønet hans søøn, aa hwath th*et* ær stor skade, ath K*arl* skall icke wyde th*e*nne falskh[e]t.« greffuen vredd*is*[1] ok sloo he*n*ne m*eth* syn næffue, so ath bode blødde hy*n*nes nessæ ok m*un*d. hon lutte ou*er* sengy stocken ok K[*arl*] sankede blod*et* vp i syn handske. syden soffnede hw*n* ok greue*n* m*eth*. Alegast steg nedh aff bielken ok gick till greuens sengh ok stall borth greue*n*s sw*er*d, ok gick so ind till hesten ok K*arl* m*eth* ha*n*nu*m*. Alegast tog sadelen ok wille legge paa hesten, hest*e*n lotth halffue wær*re* en han før*re* gorde, tha tog K*arl* sadelen ok byszæl*et* ok ladh*et* pa hest*e*n. hesten stod spaagh som
S. 143 etth lam, syden steg han vp ok red syn weg. tha tee war bortthe, vognede *gre*uen.

Om natten Karll loo, kam engelen till ha*nnu*m ok sagde: »ryd hiem til tyn moder ok søst*er*.« K*arl* sade till Alegast: »wj wille hiem ryde.« Alegast gick till *gre*uens hest ock wille redet ha*nnu*m, hesten gnegde som før*re*. Algast drogh vt swerd*et* ok wille stynge hesten, th*et* wille Karll icke stæde. siden stegh Karll pa greuens hest ok Algast pa K*arls* hest, ok redhe so till Karls mod*er*, ok worde th*er* wel vntfo*n*gne pa th*e*n sa*m*me tid. amen.

2.

Drotninge*n* spurde Alegast at, hwi ha*n* kallede ha*n*num Magnus. Algast sade: »th*et* giør ieg for ther*is* skyld som hanu*m* swige wille,« ok sade he*n*ne

[1]) *A.* ffredd*is*.

alth hwor th*er* om war. syde*n* sende drotninge*n* bwd till Trywesborgh till erchebisscoben, at ha*n* skulle ko*m*me til he*n*ne. han giorde so*m* hon bad. tha bisscope*n* feck at see, th*et* Karll war igen ko*m*me*n*, wort han glad. drotninge*n* sade till ærchebisscope*n*: »j sculle færme my*n* søn ok han skall hetthe K*arl* Magn*us*.« bisscope*n* færmede ha*n*nu*m* som hon bad.

Syden sc*re*ff hon bre*ff* ou*er* alt landet, th*er* he*n*nes wæn*er* wor*e*, ok bath thøm ko*m*me till segh, førsth Dræpiæ, Nafflwn ok fle*re* gode me*n* ko*m*me strax till he*n*ne, ock Ottwn greffue ok høffdinghe aff Almania. drotningen sade thøm, hwore the wille swige Karll, [Ottun greffue suarede: huor kan det wære, ath de skulle suige hannum][1] hans fader giorde thøm alle till megtuge me*n*, hwor*e* skall ma*n* bewissæ thøm Bl. 144 tesse sagh ow*er*? K*arl* Ma*gnus* swar*e*de: »jeg haw*er* blodh*et* i my*n* hantzke, som hwn blødde, th*er* *gre*uen sloo he*n*ne, ok stall jeg hans hæst ok ær th*et* eth wit*n*e th*er* till. Nafflwn swar*et*: »hiær skall engen [nød][1] ware, medh*e*n wy wede*r* aff th*er*i*s* swigh, the skullæ engh*e*n macth foo.« Nafflun sade: »[huad dag][1] wille i lathee eth*er* wyghæ?« K*arl* M*agnus* swar*et*: »nw om pingxdagh.« Alegast sade: »sender bwd ow*er* alth edh*er*t land till konn*in*ge, h*er*toge, greffue, rydder ok swe*n*ne, atthe till eth*er* ko*m*me, ok till alle the i bæst pa troo, at the till eth*er* ko*m*me m*eth* all then mackth, the ku*n*ne aff st*et* ku*m*me, till then dag i skulle krønes. erchebisscoben redh till pawe*n*, at han skulle ko*m*me till th*e*n høghtid ok alle Romare m*eth* ha*n*num. Alegast foer till Britania ok Engeland ok Fla*n*dern ok Almaniam.

[1]) *tilf. eft. C.*

3.

Syden sendeboden wore borthæ, for samlædhe Karl Magnus tymmermen ok mwrmæstere, och loth syne sloth ok stæder fastere æn the første ware. han loth giøre i[1] Egrinsborgh ther han wygis skulle xiij store salæ. pawen ok Romere ok alle andre herre kome efter Karl Magnus til scriuelse, ther kom ok greue Remffre ok Allre hans broder ok alth theris selskap. pawen ok Romere komme meth iiij^{m} ryddere, Karl Magnus lotth them fo xij salæ ok sielff hadde han then xiijde. pingx afften hadde Karl Magnus for seck alle syne gode mend ok tackede them for theris ydmykt, ok sade them hwat nødh hannum till dreff ath møde so mange gode men, ok hure greffue Remffre ok hans broder wille hannum swige. syden skikkede han till ij aff syne gode men till hwer en aff them som S.145 hannum wille swyge, ok skickede folk till teris men ath grybæ.

Pingx dagh orlæ' om morgenen loth Karl Magnus giøre en stærken friit, so ath hwilken moth giore, fattigh eller rygh, tha skulle ther engen bod for gonge wdhen lyffuet. tha wigde pauen hannum till keyser ok krontæ hannum. en konningh som Dreyæ heeth slogh hannum till ryddere ok førde hannum i syn brønie, ok giorde hannum meth syth swærd, ok hengde en bloo skiøll pa hans hals, och banth en hielm pa hans hoffuid, ok setthæ hannum pa en god hest. tha wndrede alle pa ath so lyden man som Pippingh war skulle eghæ so manleg en søn ok [storleg en wabn[2]. Dreyæ

[1]) eft C., A. een. [2]) C. starckeligen woxen.

konningh sade till Karl Magnus: »nw estu rydder, God wogthe tek well i alle nød.« syden slogh han Cde ryddere, pawen giorde welsygnelsse ower thøm alle som the sade wæpne pa theris hæste, ok sagdhe ty[l] Karl: »holt well cristen logh!« drotningen slog Namlun tyl ryddere, tha offræde Karl Magnus xl noble jomfrv Maria till loff ok ære, ok pawen syth hoffuit, ok syk syelff then helge and, at han skulle holle cristen logh so lengy han leffde. Dreya konningh satt for hans fødder ok hertugen af Colnæ, pawen sang sielff messen, Rozer ærchebisscop lass epistolam, och Frari erchebisscop las ewangelium, Bernardus erchebisscop [af Remis][1] och erchebescop aff Rensborgh bore bloss i messen, [siden][1] gyk pawen i predik stolen ok xl hans ypperste klærke meth hannum. pauen sade: »ieg bedher S. 146 ether alle i Gudz naffn ok sancta Maria, atj waren hørege ok lydeg Karl Magnus, ty han ær rettherkeyser ok ether herre.« syden giorde han welsignelse ower thøm alle, ok aff løstæ thøm aff alle theres synder som the giorth haffde till then tiid. thaa messen war wdhe, tog pawen i keyserens hand ok satte hannum i syn stoll, ærchebispen aff Colne tog kronen aff hans hoffuet, ok settes syden till bordz, och atthæ. tha keyseren war mætther, folde pawen hannum i sengh ok skilldis so wit hannum. tha wore till skikket i keyserens magh lønleghe som ware skulle pa hannum for the for rædere. tha folket log mæst ok soff om natten, brwde the for rædere thøm in i keyserens herberge. som the wore in komne, worde the strax grebne ok ledis the for keyseren. tha fandz en kniff i hwar theris

[1]) tilf. eft. C.

ærm. k*eyseren* spurde: »hwat sagh hawe i till meg?« the wyste ha*n*nu*m* enth*et* ath swa*re*. k*eyseren* tog th*en* hanskæ som blodh*et* war wtj ok spurde g*re*ffue Re*m*ffre ath, om han kende th*et* blodh. grewen swar*et*: »wnderlegh spørge i megh.« k*eyseren* swar*et*: »en haffuer tw wnderlege*re* giorth moth megh.« k*eyseren* loth ha*n*nu*m* wndersta, hwo*re* lwndh ha*n* feck th*et* blodh*et* ok hwo*re* ha*n* wordhæ thes wys, atthe wille forrade ha*n*nu*m*. greffuen ok hans party ku*n*ne seg icke forswa*re*, thy worde de lagde i tornet ok alle ther*is* m*eth* følger. om morgene*n* æft*er* loth pawen siwnge messe.

4.

Keysseren thalede till menigheden ok tackede thøm for ther*is* ydmyght, ok skiftede[1] land ok læn m*eth* thøm, so*m*me gaff han guld ok sylff ok spurde thøm tyll radh, hwath ha*n* skulle giø*re* aff the forrædere.
S. 147 en g*re*ffue aff Flandere*n* swar*et* ha*n*nu*m*: »her*re*, lath døme thøm som logh*en* wth wis.« syden worde the dømde tyll gelgen, tog loth keyseren thøm alle halshugge for Remffre hosf*r*v bøn skyld. k*eyseren* tog handsken aff syn hand ok feck Allegast ok sade: »ieg giffu*er* tegh Twngg*er*sborgh ok greffuedometth ok Re[m]ffre hosf*ru* ok allth hans gutz ok pe*n*ni*n*ge. Allegast fiøll pa syne knæ ok tog wyt handsken ok kyste k*eyserens* hand ock tackede ha*n*nu*m* ydmyglege. Rozer[2] ar*che*biscop gaff [han] Petrusborg, ok Na*m*lun Hansborg ok Salenab*org*. tha gaff k*eyseren* syne søst*er* Byzelet en hertug som hed Reemball aff Friisland ok th*et* ryge som Tankem*er* hadde att, och Thamer*us* hans broder och iiij g*re*ffuedoom ok Flandere*n*. pawe*n* feck k*eyseren* en syn legatum[3] tyll cappelan, ok ther till en klærk

[1]) *r. f.* skiftede de. [2]) *r. f.* Rozes. [3]) *r. f.* legetum.

som hetth Turpi*n*, ha*n*nu*m* anworde keyseren sytt inceyle, ok xii clerke m*eth* ha*n*nu*m*, ok tho[1] cappelane. syden skilld*is* pawen ok k*eyseren*, och k*eyseren* fwlde hwer dag vij[c] ryddere och hiølde so stærkelege k*eyserens* frytt, ath engen torde bryde ha*nnum*.

5.

Tha Wernær aff Pytakonth sporde, ath k*eyseren* war kronth ok hyld*et* ow*er* alth land*et*, ok the forrædere ware alle dræpne, tha spistæ han sijn slott m*eth* spysningh ok wæræ, ok willæ sta motth k*eyseren*. en rydder hetth Eymer screff br[e]ff till Wernær ok bad ha*n*nu*m* eij motsta[n]de giøre k*eyseren*. Wærner worth vredh ok sade, at ha*n* war wronglik till k*eyser* tagen, »thy athan ær en tywff ok wil iek kempe m*eth* ha*nnum* ther vm.» K*eyseren* feck th*et* ath wedhe ok spurde syne me*n* till radz, tha swar*et* en rydder som Remball hett: »h*erre*, wnd meg ath kamppe for tegh.« k*eyseren* gaff ha*n*nu*m* loff th*er* tiill. en aff k*eyserens* men talede lønlege till Wærner ok badh ha*n*nu*m* worde k*eyserens* man. Werner swar*et*: »hwilken meg th*et* offtere rader, S. 148
skall ieg stinge ha*n*nu*m* bode øgen wth.«

Rremball scriffte ok ber*e*tthe segh, syden wæbnede seg. Wærnær giorde sa*m*meled*is* ok retth till Remball. Werner sade: »wiltu forlig*is* m*eth* megh pa k*eyserens* wegne?« Remball swar*et*: »tw haw*er* ille giort, at tu kallede k*eyseren* en tywff, nw ær jeg ko*m*me*n* ok will th*et* affwæry.« syden rede the tyll sa*m*me*n*. Rembals spiwt gyck gy*m*me*n* W*er*ners lar ok stod fasst wtj sadelen. syden hiøgh han pa hans hielm,

[1]) *eft.* *C.*, *A.* till.

hielme*n* war so fast at enthe beth pa ha*nnu*m, tha fiøl W*ær*ner aff hesten, ok Remball steg aff syn hæst ok stack ha*nnum* wnd*er* har[ni]sketh, ath swerdh*et* geck giøme*n* hans hiertha. the toge hans harnisk ok hæsten ok førdh*et* till k*eyseren*. keyseren tackede Gud for syn nade. om morgene*n* wan keyseren eth aff the slotther, som Wærnær hadde, som hetth Leon, ok gaff th*et* én ryddere som hett Achim, ok syden wa*n* han all the land ok slotth som W*ær*nær haffde førr*e* ath.

6.

Syden spurde K*eyseren*, ath hans moder war dødh ok lodh føre he*n*ne till Arieborgh, ok lagde he*n*ne ner Pippingh fader syn. th*er* eft*er* for Remball tyll Fresland ok hans hosf*ru* Byzeleth. tha ka*m* en h*er*-tug till k*eysere*n som hetth Bowe hin skegløssæ, ok hans søn m*eth* ha*nnum*, [som Gerard hed oc hundrede vnge mend med dem][1], ok batth thøm alle sla thøm till ryddere. k*eyseren* giorde som han badh. Gerar-d*us*[2] bleff hoss k*eyseren*, h*er*togen skulle far*e* hiem ok dødhæ pa wegen. tha k*eyseren* spurde, atha*n* war død, gaff han Gerard*us*[3] hans søn slotth*et*[4] Wianæ, ok giorde ha*nnum* till h*er*tugh, ok gaff ha*nnum* eth gr*e*uedom ok gaff ha*nnum* Werners datt*er*, som slaghen worth. tha gaff ok k*eyseren* Turpin syn cansæler ærche bisscop
S. 149 domet aff Reysborgh m*eth* pauens radh ok willie. syden for k*eyseren* hiem till Eriinsborg, ther war hans søst*er* Gylem hoss ha*nnum*. han war so kær ath he*n*ne, ath ha*n* lagde he*n*ne i sa*m*me hws som han log j*n*ne, m*eth* diefælss*ens* jnskiutelsse atha*n* afflede eth barn m*eth* he*n*ne,

---

1) *tilf. eft. C.* 2) *r. f.* Bærnardus. 3) r. f. Berrardus. 4) r. f. skotth*et*.

syden skriftede han seg for en abboth, som hetth Egedius, ok sagde for hannum alle syne synder, wthen then ene synd. syden gyk abboten borth ath messe. som han stod i messen, kam Gabriell engil ok kasstæde en scrifft pa altareth, hwilken scrifft so lydde, ath *Karl* Magnus keysser haffuer dølth then synd, ath han haffde barn meth syn søster, »bed hannum giffue henne Mylon hertug aff Angusborg till hosfrv, jnnen vij maned føder hon en søn, ok mogh *keyseren* withe, ath thet ær hans søn, ok skall han hethæ **Roland,** byd hannum wochte thet barn well, thy han skall teth oftæ wydher tørffue. efter messen gick abboten tyll keyseren ok lass scrifften for hannum. *keyseren* fiøl paa kne ok wyder kennes the synder, ok forloffuede at giøre the synder mere i syne dage, ok tog aff løssningh, ok giffde sydhen syne søster hertog Mylon. vj[1] manet efter the wore sammen komne, fødde hun barneth och worth døpt ok kalldis Roland. tha han war vij ar gammel, worth han førth till *keyseren*. tha sade *keyseren* til hannum: »kenner tw meg?« »ja, sade Roland, tw est *Karl Magnus* keysere, myn moderbroder.« tha loo *keyseren* ther ath. han befol barnit Namlwn ok Gerardus aff Wiana. syden for keyseren till Olyensborgh, ther kam hertog Mylon hans mag ok Gylem hans søster[2] till hannum, ok wore glade, at the fwnne Roland ther for sygh, thy the haffde icke flere børn. Mylon tog Roland i fampn ok køsten. S.150
keyseren fek hannum xl wnge swenne ath lege meth hannum, ok [han] fwlde so syn moder hiem. ammen.

---

1) *C.* vij. 2) *r. f.* dotter, *eft. C.*

7.

Gerard*us* wende seck aff Wyana moth keyser*en*, ok war pa hans wærste, hwor ha*n* kwnne. k*eyseren* sc*reff* eft*er* ha*n*nu*m*, ath ha*n* skulle tyl ha*n*num ku*m*me till Oliensborgh. Gerard*us* swar*et*: »my*n* fader wan th*ett*e slotth aff cristne me*n*, ok my*n* slecht haffu*er*[1] hafftth*et* mer en i xxx ar, thij kan jegh ha*n*nu*m* engen tieneste giør*e* ok will ey tyl ha*n*nu*m* ku*m*me.« tha k*eyseren* spurde th*et*, drogh han for Via*na* m*et* vij^m ok bestoll*et* slotth*et*, ok setthe stærk fredh j syn h*er* ok swor with sytth hwyde skægh, at hwilke*n* th*er* ow*er* brøthe, th*et* skwlle koste hans liff. h*er*togh Mylon sende Roland till k*eyseren* ok the xl vnge swe*nn*e m*eth* ha*n*nu*m*, tha war Roland xij ar ga*m*mell. tha Roland kom nær slotth*et*, møtthe ha*n*nu*m* en ryddere aff slotth*et*. Roland spwrde, hwo han war, ha*n* swar*et*: »jek heth*er* Bernardus h*er*tug Gerard*us* frende.« Roland spurde: »will tyn h*err*e icke forlig*is* m*eth* keysere*n*?« Bernardus swar*et*: »kom thu forty hiith, atthu skallt forlyge thøm?« »jeg kom forty hiith, sade Roland, ath rønæ, hwat jeg orker.« syden hugge the hestene m*eth* sporene ok hwer stack i a*n*ners skiøld, so at spiwt skafften gynge sønder. Roland drogh syth swærd ok hiøgh i hans hielm, so ath Bernard*us* fiøll aff hesten. Bernardus bad Roland stoo sick for liiff ok swnd, ok sade: »jeg will war*e* ha*n*nu*m* tro ok hwld.« Roland førde ha*n*nu*m* m*eth* segh tyll Namlwns pawlun, ok lade sytth harnisk aff. Roland sade for Namlwn, ath han haffde slag*et* en rydd*er*. Namlun swar*et*: »th*et* [staar][2]

---

[1]) *r. f.* haw haffu*er* [2]) *tilf. eft. C.*

ī en felugh dagh mellum thøm aff slotthet ok oss, ok keyseren haffuer sworet wit syth hwide skegh, ath hwilken thet bryder, thet skall giallæ hans liiff. thy hauer tw wuisselege giorth, jeg will ga till keyseren ok bede for teg.» Roland swaret: »giør hure teg løster.« Namlun gik till keyseren ok sade: »herre, wit meg en bøn, Roland hauer brwdeth titth bwd, thi han h[a]wer grebet en aff Gerardus men.« keyseren gaff hannum till then første sagh, syden gick Roland for keyseren ok hans stalbrodher meth, ok Bernardus meth thøm. tha sade keyseren tyl Roland: »Bernardus skal ware tyn man, thi ath han ær then første man tu grepp i tyne dage.« S 151

Roland loth graffue en stolpe i jorden ok hengde ther pa sterke sciølle, ther stak han sielffuer till ok flere wnge men meth hannum, ok for søckte theris størke. hertugh Gerardus hadde en [søster] søn som Oliwer hetth, tha han soo leghen, sade han till Gerardus: »thette giøre the oss till spotth ok hadh«, tha redh Oliuer vth meth m rydder ok hug nedher stolpen, ta Rolandh feck thet at wede, kom han wth strax meth m rydder ok begyntæ ther eth stort slagh. Oliuer stak en ryddere aff, hetth Lambret, tha Roland feck thet ath see, hugh han till en rydder, som theris baner førde, offuan i hielmen, thet swærdhet stod i tænnerne ok fiøl død ned aff syn hest. tha keyseren feck at wyde, slaget stod, badh han all syn hær wæpne sek. tha flydde Gerardus atther till slottet igen, Roland myste xix men ok Gerardus xij. tha Gerardus kam pa slottet, sende han Oliuer ok Lambert tyl keyseren ok lodh bede keyseren om nade, ok wille gerne worde keyserens man. the komme for keyseren ok sade syth ærende. keyseren swaret: »Gerardus ær warris herre swygere, tha worth Oliuer vredh

ok sade: »jeg byuder meg j en kamp meth tegh eller meth hwilken rydder dw wilt fa meg, ok will ieg thet aff wærie, ath han ær icke Gudz swigere.« tha Roland hørde thet, word han so vredh, ath alle hans adræ S.152 bæuæde som iet æspæløff, ok sade: »han ær wist Gudz forredere.« Oliuer swaret: »tw ok ieg wille thet wyst forsøgæ.« Oliuer rett till slotthet igen oc Namlun meth hannum. Oliuer sade Gerardus, hwre han haffde bwdhet en kamp for hannum meth keyserens søster søn. en greffue war meth Gerardus som Lambryt hetth, han sade: »leggen thenne kamp aff, her kan enthet ghoth worde aff, ty myster tw tin søster søn, thet tøkker tegh ille wære, myster ok keyseren syn, tha wordher han aldryg thin wen.« Gerardus sade till Lambrit: »ryd till keyseren ok bedh hannum ower giffue then kamp. Oliuer skall giffue Roland syn søster ok the skulle ware wennær ok 'stalbrøder so lenggy the leue.« greuen beretthe keyseren hwath hannum war bwdhet. keyseren swaret: »jek ower gaffue gerne then kamp, ware the[t] Roland myn frende wthen skam.« tha swaret Namlun: »thet mogh wæl ware hannum wdhen skam, nar the komme pa banen, tha skullen i herre skillie them ath, ok tage aff thøm there weriæ.« greue Lambrit redh till Gerardus ok sade hannum keyserens swar. Roland ok Oliuer wepnet seg ok redhæ pa banen, tha kam keyseren ok skylde thøm ath ok lotth taghe there wabn fra thøm, ok giorde thøm till wenner, so at Roland festæ Oliuers søster ok Oliuer worth tha keyserens man. amen.

8.

En dag stod k*eyseren* pa Eringsborgh j eth winduge ok sog vt pa Ryn, ok sogh han hwor en swan sam ok drog en lyden bodh efft*er* segh m*eth* en sylke trood. i bode*n* stod en ma*n* wæpnedh*er*, tha han kam till la*n*d*et* gik Na*m*lwn moth ha*n*nu*m* ok ledde ha*n*nu*m* till k*eyseren*. keysseren spurde hwo han war, han ku*n*ne enthæ swa*re* them. eth breff hengde pa hans S.153 hals, k*eyseren* lass breffuit, th*er* stod i:. h*er* ær ko*m*men Gerard swan ok skall tienæ k*eyseren*. syden toge the harnisk*et* aff hanu*m*, ok k*eyseren* gaff ha*n*nu*m* kostelege kleder, ha*n* nam snarth ther*is* twnge mall. k*eyseren* haffde en wng søst*er* som heth Ædelizæ, hu*n* war fød syd*en* Pippingh døde, he*n*ne gaff han Gerard swan. Roland sporde, hw*re* ha*n* war ko*m*men, k*eyseren* swaret: »Gud sende oss ha*n*nu*m*.« Roland sade: »th*et* ær en manlig man.« k*eyseren* giorde ha*n*nu*m* till h*er*togh, ok gaff ha*n*nu*m* eth landskab som hetth Ardena.

Sydhen worth k*eyseren* ens m*eth* hans rad, ath ha*n* wille gifftæ segh, ok wort th*et* so ow*er* tal*et*, at k*eyseren* fæstæ Namlwns søst*er* ok giordhe brølup j Eringsborgh. tha the hadde war*et* sa*m*me*n*, fødde keyserinne*n* en søn ok worth kallet **Karlloth**.

Tha [loffuede[1] k*eyseren* sy[*n*] pelegryms færdh ok søkthæ th*en* hely graff i Ih*erusal*em, han hadde meth sek Wydelwn syn magh ok Ottwn ok Turpin erchebisscop ok iiij^c a*n*net falk. Rolant war hie*m*me ok wochte Frankeryghe [och Oliuer met hannem[1], ok Ge-

[1]) *tilf. eft C.*

rard Swan skulle wochte Sasszen. th[a] k*eyseren* for fra Ih*erusal*em, tha gaff k*eyseren* aff Megle gord ha*nnu*m manghe helge do*m*me, en swedhæ dwgh som wor h*erre* war lagd i graffue*n* m*eth*, ok eth handklæde som wor h*er*ræ tørkede segh pa om skærtorsdagh, ok oddh*e*n aff spywdh*et* som han war stwnge*n* *gønnøm* sydene meder.

9.

Tha k*eyseren* haffde hie*m*me war*et* nogre stwnd, tha ka*m* Gabriel engel ok bad ha*nnum* bywdhæ wth en stor hær, ok r*e*dhæ sek so ok syn hær som ha*n* skulle war*e* borthæ i xx aar. »ok lat tyne me*n* haffue syne koner m*eth* ok barn.« k*eyseren* gaff thøm dag ath rede sek j̸ [1] aar, ok bathæ [the] ath ther*is* døtth*e*r motthe hieme bliffue, thy ath the frøktede, ath the skulle wa*re* woltagene. k*eyseren* soor om syth hwyde skegh, ath woltoge th*e*n rygeste ma*n* th*e*n fattigest
S 154 iomfr*v* i h*e*re*n* war, ha*n* skulle tage he*n*ne till echtæ, ell*er* mystæ syth liiff. tha k*eyserens* h*er* war redhæ ok samlæd, drog ha*n* aff st*et*. han kam till en stor elff som Grwnd hetth [2], ok ku*n*ne th*e*r engelund ower ko*m*me. k*eyseren* fiøll pa knæ ok bad Gud hielpe segh th*e*r ow*e*r. tha soge the, hwor en hwid hind wod offu*e*r eluene. Roland ok Oliu*er* rede æft*e*r hinden, ok syden drog all h*e*ren æft*e*r. tha møtthe th*ø*m en hedh*e*n k*onningh* som heth Pulær, the skickede ther*is* spitz pa bode syder ok begyntæ th*er* eth stort slagh, ok fiøll th*e*r meg*et* aff heninge*n*. tha k*onningh* Pulær so th*et*, red han hordelege fram ok giorde megen skade

[1]) ɔ: ½, *C.* ith halfft. [2]) *Norsk:* er Gerund heitir. — *C.* som ingen grwnd kunde findis vdi.

pa k*eyserens* folk. Roland ok Oliu*er* rede th*er* ok hordelege fram myth i hednj*n*ge h*eren*. Roland stak syt glaun myth gy*m*me*n* k*onningh* Puler, so athan fiøll død pa jorden. Olyu*er* hiøgh en heden kempe myth pa hielme*n*, som hett Makwn, ok kløff ha*n*nu*m* neder i sadelen. tha kam k*eyseren* re*n*ne*n*de ok sporde, hwor k*onningh* Puler war, Roland swaret: »han ær død.« k*eyseren* worth vredh, thij ha*n* wille hafd ha*n*nu*m* leuend*is* till tal*es* m*eth* segh. amen.

10.

Om morgene*n* eft*er* bestollede han slotth*et* Mwngordig. tha k*onninghen* aff Cordes spurde, at k*onningh* Pulær war dødh ok Nopolis borgh war wu*n*nen, ok keyseren aff Frankeryge war ko*m*men tytth m*eth* megell hær, samlæde han ok en stor h*er* ok redh moth k*eyseren*. tha k*eyseren* for stod kongens ko*m*me, bad han syne me*n* hwgge syn glawn sønder ok stinge neder i iorden[1]. om mornen bar hwerth støcke løff ok gr*e*næ, ok worth en fogh*er* lwndh. sydh*en* drogh k*eyseren* gladelege modh hedningen ok slos so lengy m*eth* the hedne, atthe flyd till slottet Cordes igen. k*eyseren* drog till S. 155
Mwngardigh ok wa*n* slotth*et*, syden drogh han for Cordes ok brøth slotth*et*, so atthe jn ko*m*me ok wu*n*neth offu*er* ther*is* howet, ok k*onninghen* worth slagen ok [k*eyseren*] bema*n*nede slotth*et* m*eth* syt eg*et* folk. syden drogh ha*n* for eth slot hett Saragus, th*et* hadde en k*onningh* som hetth Marsilius, han sende syne me*n* tiill k*eyseren* ok sade: »mo ieg myth ryge beholde, tha will ieg lathæ megh døpæ ok tage wyt c*ri*st*en* troo.« k*eys*-

[1]) *r. f.* iorder.

eren worth glad ok takkede Gud ok sende till Marsylius ij brødh*er*, Basan ok Basilias. tha the ko*m*me till Marsilius k*onningh*, tha lotth han aff liffue th*e*m bode, ok hiølth enth*et* aff th*et* som ha*n* førre saght haffde. Tha sporde k*eyseren*, ath h*er*togh Mylo*n* hans magh war døder, syden gaff han syn søst*er* Gylem en g*re*ffue som Geuelon hetth, ok th*er* m*eth* eth g*re*ffuedøm. the haffde en søn sa*m*me*n* som Baldewin hetth. [syden fantz ath the war*e* bode skille [1] ok w*or*de ath skylde. k*eyseren* gifte he*n*ne syden, ok gaff h*en*ne en h*er*togh som Efard hedh. the hadde ij sø*nner* sa*m*men, en hetth Andelward, a*n*ne*n* hetth Efard. Geuelon fyk syden hertoghens [2] søst*er* igen.

II.

Tha kam bwd till k*eyseren*, ati Frankerige begynt*is* ma*n*ge wseder, ok tywffe ok ransme*n* stolæ ok røffuede. k*eyseren* sende Roland hiem ath styr*e* th*en* stor*e* wsedh. Geuelon sade till Rolandh: »ryd till myt slott Lawdun, ok syg my*n* hosfrw gode nath.« Roland redh hiem och r*e*tthe offuer the mysdædere. en afft*en* retth han till slotth*et* Lawdun, ok giorde som greffuen bad ha*nnu*m, ok wort th*er* well wntfonge*n*. tha the sade offu*er* bord, sog g*re*ffinne*n* offte pa Roland ok [behage ha*nnu*m [3] well, ok sade till ha*nnu*m: »tha alth folk sow*er* i natth, skal iek sende en degeligh jomffrv till tegh, som j moge for løste eth*er* m*eth*.« Roland
S. 156 swar*et*: »th*er* bedh*er* jeg enthe om, jeg hau*er* fæst Oliu*er*s søst*er*, giør togh som teg løst*er*.« om natth*en*

[1]) *Norsk*: siðan fundu lærðir menn frændsemi milli þeirra. — *C.* siden bleffue de oc skelaftige.

[2]) *A* k*eyserens*. [3]) *C.* han behawede henne.

gyk hon sielff till Roland ok log hoss hannum. tha han haffde giorth hennes willie, spurde han, hwath hon hetth. hon swaret: »ieg hether Gelawis.« Roland sade: »ille haffuer tw nw giort, jegh hauer swyget myn steffader j gode tro,« ok bad henne go borth. tha hun war borth gongen, kledhe han segh ok redh sy[n] wegh tyl Hispania, ok fand ther *keyseren*[1], ok sade han, ath han haffde styrth then wffrit. Roland sade for Namlwn, ath han haffde leget hoss[2] greuens hosstro. Namlun bath hannum [haffuæ meth seg ene[3], han sade, han wille sielff sygeth for greuen, »jek louede hannum, ath jeg skulle syge hannum alle the tydende ther wore, ok weth jegh engen større tyden en thenne ær, ok [sagde swo[4] greuen alth, hure gonget war. greffuen bath hannum lønet, ok sadhe: »jeg will tyg ther aldrig fore hadhæ j mynæ dage, men hwn thet ssielff wolthæ.« tog hadde han ond willie tyll Roland, i meden han leffde. *keyseren* fan, ath greuen hadde mer wkærlighet till hannum en før, ok spurde Roland hwath thet wolthe. han sade *keyseren*, hwore ther om war. »weth Gud[5], sadhæ *keyseren*, thet ær icke wnder, ath han ær wglad ok ær hannum onth ath tro her æffter, gak till skriftæ ok tag[4] bædringh for tyne myssgerninger.« amen.

12.

Twrpin erchebisscob sade till *keyseren*: »giff megh hest ok harnisk, jeg wyl ey lenger ryde wthen wapen, jeg will stryde motth hetningen ok wæryæ then helge crisste[n] troo.« *keyseren* gaff hannum hæst ok

---

[1]) *B.* Keyser Karl. [2]) *B.* meth. [3]) *B.* løne thet wel.
[4]) *tilf. eft. B* [5]) *B.* men.

harnisk, tha han satth pa syn hest m*eth* syt harnisk, S.157 sade Frankesme*n*[1]: »en fwltage mand haue wij till erchebisscop.« tha slog k*eyseren* xx ryddere, syden wtwolde han xij aff the fw[l]tageste men i hans landh wor*e* ok sagde: »i skullen [bliffue jaffninge,«[2] ok slogh th*e*m alle till rydder*e*, [wth*e*n Roland[3]. th*e*n første aff the xij war **Roland**, a*n*ner **Oliu*er***, iij **Twrpin** erchebisscop, iiij **Gerus**[4], v war h*er*tug **Beringh**, vj **Ottun**, vii h*er*tugh **Sampsøn**, viij **Gerym**[5], ix **Ængeler**[6], x **Iwan**, xi **Ywarus**, xij war **Wolth*er*** erchebisspens syst*er* søn. pa the xij hadde keyseren mæst trøst[7], thy the war*e* stærke men ok trøstege. amen.

---

[1]) *B.* francke riges men. [2]) *B.* hedhe iæmpninge.
[3]) *fattes i B og C. såvelsom i N.* [4]) *B.* Geredh. *N.* Geres.
[5]) *B.* Berin. [6]) *B. tilf.* den stolte. [7]) *r. f.* tørst, *eller måske* tørft.

II. Udger Danske og Burnemand.

13.

n h*erre* bode i Frankerige, som Jofrør het, han war fødd*er* i Danm*ar*k. han sagd[e] ofte k*eyseren* manskap, ok al thyt [brøth ha*n*. aff syst war*e* the forlikthæ, setthe ha*n*[1] ha*n*nu*m* syn søn till gysæll som **Wdger** het, thy ha*n* haffde lydhen kærlegh till ha*n*nu*m*. Jofrør haffde [en till[2] gysæll aff k*eyseren*, th*en*[3] lotth ha*n* henge[4]. tha k*eyseren* spwrde [thet[5], sagde ha*n* tyll Wdger: »illæ hau*er* tyn fader giort moth megh, ok th*et* skalltw vndgiallæ[6], jeg skall lathe tegh hengy.« Wdg*er* swar*et*: »ieg kan th*et* ickæ bætræ, my*n* fad*er* hau*er* lyden kærlig*he*t tyll megh, th*et* wolder my*n* steffmod*er*.« ha*n* bad allæ k*eyserens* gode me*n* bedhe for segh. Neymis h*er*togh ok alth k*eyserens* radh [fiøl pa knæ[7] ok badh for ha*n*nu*m*. k*eyseren* swar*et*: »[th*et* h*er* loge[8] alth th*et* guld i werden ær, tog ku*n*ne ha*n* ey løssæ syt liff th*er* m*eth*.«

Tha ku*m*mæ ij wnge me*n* aff Rom ok sade for k*eyseren*, ath Amyrall k*onningh* aff Babylonia hade bestol-

---

[1]) *B* brød han aff[.] Sist ther the forlictes oc satte. *C.* brød det altid[.] Paa det siste forlicics de saa ath han sette.
[2]) *B.* oc. [3]) *B.* them. [4]) *B. tilf.* oc somme ællers affliuæ.
[5]) *tilf. eft. B.* [6]) *B.* gielde. [7]) *B.* falle i knæ. [8]) *B.* at her laa.

l*et* Rom, ok war th*er* [hwerken kyrker ell*er* cappell, thy ha*n* haffde thøm alle[1] neder brødh*et*. keysere*n* drøfft*is* meg*et* aff tydende, syden feck ha*n* Wdger iij S. 158 ryddere ok badh ha*nn*u*m* fare till Rom, ok bath thøm ressæ en høgen galgæ, som ha*n* skulle he*n*ghe wti. syden loth k*eyseren* sc*ri*ffue breff ou*er* alt Fra*n*krige. th*er* ko*m* sa*mm*e*n* alle the som waben ku*nn*æ bæræ, th*en*ne hær forsa*mm*eld*is* i Pariis, th*er* ka*m* en greffue som Symon het m*eth* xv^c^ rydd*er*. k*eyseren* drogh aff Parijs, om natth*en* lage the wyth fællyt m*eth* xx^m^. k*eyseren* badh gud, atte motthe welko*mm*e ou*er* fællet[2]. Gud hørde hans bøn, tha ka*m* en hwid hiorth løbend*is* gøme*n* hæren, syden brode the op ther*is* tiel. k*eyseren* sade till Wdger Danske: »en togh ath tyn fadh*er* hau*er* illæ giort, skalltu haffue fretth, tyl thes jek ko*mm*er till Pariis igen.« tha ko*m* en ma*n* ffor k*eyseren* som hetth Alory ok sade, alth Romæryge ær fwlt m*eth* hędi*n*ge, ok k*eyseren* hau*er* en søn som Danamu*n*d hedh*er*, han hau*er* tag*et* gisl aff eth eth*er*t landh som Puly heth*er*. keysæren bad syn hær wæbnæ segh ok drog strax for Lombardy, th*er* møtthæ ha*nn*u*m* pawen aff Rom, ok hadde meth segh *sanc*te Peders heligh dom ok ma*nn*ege andre. paue*n* sade k*eyseren*, hwadh skade hans land war giorth, k*eyseren* swar*et*: »Gud hæmpne th*et*, jeg skall hempnet, om iegh moo.« k*eyseren* sade: »myth liiff skall wa*re* falth for Gudz skyld.« h*er*tog Neymis sade till k*eyseren*: »my*n* skiøll swe*n* ær sywger, læn meg Wdger Danske.« k*eyseren* swar*et*: »latth ha*nn*u*m* ykke wndko*mm*e.« Neymis swareth: »myth liiff ok alth myth ryghe setth*er* ieg i

[1]) *B.* engen kircke eller capelle som han hadhe icke ladet.

[2]) *C* offuer elffuen (*N.* yfir fjall þetta).

pa*n*th for ha*nnum*.« Wdg*er* hiolth ha*nnum* skadeløst, Wdg*er* sagde: »Gud haue thes loff, ath jeg mo m*eth* ko*m*me, engen skall fræmær mer*e* war*e* m*eth* syth swærd æn jeg, mæn eth hoor ær pa myth howetth.«

14.

The rede allen th*e*n dagen, ath the enge hedninge
soge. Danamwnd Amyrall k*onninghens* søn war
wth redh*e*n m*eth* xx^m^ rydd*er* ok drab bode ma*n* ok qui*n*- S. 159
ner. k*eyserens* holler*e* ko*m*me ok wareth ha*nnum* wyth,
Alory tog k*eyserens* baner*e* j syn hand, tha the fynge
ath se th*e*n heden hær. Danemwnd sade till syne me*n*:
»h*er* mødh*er* oss keysær Karll, brwkem nw wor*e* hwassæ
swærd«, the ko*m*me sa*m*me*n* ok stryde ma*n*nelege pa bode
syder. Alory keyserens ban*er*mester sade: »th*ett*e ær
harth folk wij strydæ m*eth*, ok tøcker megh, ath wij
tabæ hw*er*t slagh, hwilken bætræ tøck*er* war*e* løwende
en død, han følghæ megh.« tha flydde ha*n* ok ma*n*ge
m*eth* ha*nnum*, Danemwnd sade: »nw flyr k*eyserens* ban*er*,
ryder nw hordelege fram.« the[r] worde aff stwngne
ok fongne aff k*eyserens* me*n* Neymys h*er*togh ok
Bowen h*er*togh ok Samps*øn* th*e*n ryge ok ma*n*ge ryd-
der*e* fler*e*. en rydder heth Salamo*n* sade till k*eyseren*:
»jllæ gior*e* i h*erre*, i fynge th*e*n rædde ma*n* eth*er*t ba*n*-
ner, hedninge mene nw, at wij haue tabeth marken,
wy wille anth*e*n w*in*ne h*er* sygh*er* ell*er* bliffue h*er* død.«
k*eyseren* sade: »jeg haffu*er* mege*n* sorgh, for Neymis
h*er*togh ok [flere] som fongnæ ær*e* aff my*n*e gode[1] me*n*.«
Salemo*n* swar*et*: [»rydem hordelege fra*m*.« tha fiøll[2]
en aff k*eyserens* mæ*n* s*om* Setillus[3] hetth, ok en and*er*

[1]) *udel. i B.* [2]) *B.* ridhe hardelige frem. tha fald.

[3]) *B.* Settillis. (*N* Asketill).

som Deni*us* hetth. k*eyseren* war alth ene bland ma*n*ge hedninge i stor nødh, ha*n* bad Gud hielpæ sægh ok warde seg ma*n*nælege, tha ka*m* vij[c] aff hans me*n* ok trengde sek in till ha*n*nu*m* ok giorde ha*n*nu*m* wndsettnigh.

15.

Udger Danske hiolth wyt en skow m*eth* m skiølswe*n*ne ok smodrenge, th*er* kam Alory som flydde m*eth* banereth. tha sade Wdger till synæ me*n*: »the*n*ne for rædere hau*er* flyt fra k*eyseren*, th*et* wille wij hæffnæ pa ha*n*nu*m*.« the rede strax motth thøm ok sporde: »hwy flyn j?« Alory swar*et*: »keysæren ær greben ok alth hans folk.« Wdger swar*et*: »tw liwger
S. 160 som en Gudz for ræder*e*, thu tørde icke see dragen swærde æller blod wtgaa,« ok rykten[1] syden aff hesten ok *gr*eb ha*n*nu*m* ok so mange som m*eth* ha*n*nu*m* wor*e*. syden slogh Odger allth syt selskab[2] till rydder*e* ok toghe harnisk aff the andre. tha togh Wdger banreth i ha*n*den. k*eyseren* strydde fast m*eth* [the hedninge[3] ok sade: »hade icke wor ban*er*mæst*er* flyth, tha hade oss enth*et* saketh[4], thog wille wij w*er*ge oss, medh*e*n wij orkæ at staa.« Danemwnd loth binde fongenæ ok [løftæ pa hestæ[5], tha kam Otger Danske[6] till en konnigh som fongne wogthæ, ok stak ha*n*nu*m* j gø*m*me*n*, so ath ha*n* størthæ død aff[7] heste*n*. syden løstæ Wdger[8] alle fonggenæ, tha begynt*is* stryde*n* pa ny[9], ok fiølæ mange c hedninge[10], thy[11] motthe te fly.

---

[1]) *B.* ryckte hannum. [2]) *B.* falck. [3]) *B.* hedningen.
[4]) *B.* skadeth. [5]) *B.* bliffue paa hæstenæ. [6]) *B.* *tilf.* oc redh.
[7]) *B* mith aff. [8]) *B.* han [9]) *B.* paa thet ny.
[10]) *B.* aff the hedninghe. [11]) *B.* tha.

K*eyseren* sade till Salemo*n*: »ille haffue wij gio[r]th, at wij [for talæde[1] Alory, nw ko*mm*e*r* han igen m*eth* [myth banner[2].« tha swar*et* en aff k*eyserens* me*n*: »th*et* ær Wdger Danske, ha*n* hau*er* slag*et* ii^c rydde[re] aff skiøl swe*n*ne*n*, ok hau*er* han løst eth*er* me*n* som fangne war*e*.« »Gud [sy loffuet[3], sade keyseren, Wdger haffu*er* holp*et* oss well.« syden fwlde the hedninge jn till Mwndiæ field. k*eyseren* sade till Odger: »tw haffu*er* meg wel holpet, nw will jeg giffue tegh till alth th*et* tin fader brødh*et* haffu*er*, ok tag h*er* en god hest och eth goth[4] harnisk, tw skallt før*e* myt ba*n*ner, i hwor wij ær*e* i stryd ok skall ieg giør*e* tegh mer*e* hedh*er*, nor jeg fonger thom atth.« Wdger fwlde hedninge fast, en hedh*en* k*onningh* wende syk motth ha*n*nu*m* ok sporde: »ho est tw, so*m* so fast følgh*er*? jeg wndrer, hwij th*et* ba*n*ner ær nw h*er*, jeg saa th*et* fly i morgens arlæ, sy megh ryddere, hwat tith naffn ær.« Wdger sade ha*n*nu*m* syt naffn, ok hure han tog ba*n*reth fra Allory. th*en* hednæ koningh het Sadonia, han S. 161
sagde till Wdger Danske[5]: »jeg byuder tegh[6] en kamp m*eth* en k*onningh* som Caruel heth*er*, engen ær bædræ kæmpe [i all th*en* hær[7].« Wdger swar*et*: »men du rosær ha*n*nu*m* so fast, tha will ieg g*er*ne kæ*m*pe m*eth* ha*n*nu*m*.« ther m*eth* skyld*is* the ath.

K*eyseren* læggræde syn hær nær eth slot som Mønst*er* hetth, th*er* kam Karloth hans[8] søn till ha*n*nu*m* aff Frankeryge. k*eyseren* sporde[9], hwo ha*n*nu*m* hadde slag*et* till rydder*e*, ha*n* swar*et*: »th*et* gior*e* en g*re*ffue

[1]) *B.* talede paa. [2]) *B.* banneret.
[3]) *B.* haffue loff. [4]) *mgl. i B.* [5]) *mgl. i B.* [6]) *B. tilf.* i.
[7]) *B.* i thenne hedne her. [8]) *B.* keyserens.
[9]) *B. tilf.* hannum.

so*m* Tery hetth, han gaff mek hest ok harnisk, ok bad meg ryde till teg.« »Gud tacke ha*nnu*m, sade k*eyseren*, wij behøffue nw wel folk [1], wij haffue myst [ma*n*ge gude me*n* [2].«

16.

Om morgen for dagh wæpnede Karlot sek, en aff hans me*n* sade: »wij wyllo*m* [3] haffue Ottger [4] m*eth*.« Karlot sware*t*: »wij haffue swa well snar*e* hendh*e*r som th*e*n Danske.« syden reth han [5] moth the hedny*n*ge ok slogs m*eth* thøm. Caruel k*onningh* kam [6] modh ha*n*num m*eth* vij[m] [7]. then sa*m*me nat drømde k*eyseren* som ha*n* hade war*et* i en skow ok Karlotth ok Neymys h*er*togh ok Wdger Danske m*eth* ha*nnu*m, ok tøkthæ som the hade dræpæt eth stort dywr, syden soge the iij løær, som thøm tøktæ slo Karlot [om kryng [8] ok Neymys h*er*tog, ok tøktæ som Wdger drap ij diwr ok th*et* trydye vntslap. I thy [9] wognede keysere*n*, tha slognede [10] all te bloss so*m* bra*n*ne ow*er* k*eyseren*. keyseren sade: »wnderlege haffuer meg drømt, kalle hyt Karlott my*n* søn, tha vort ha*nnu*m sag, atha*n* war bortthæ ok stryde moth the hedninge. Karlot strydde ma*n*nelege [motth the hedninge th*e*n [11] dag, ok icke war eth horder*e* [12] slagh j th*e*n tyme, c*r*istne me*n* war*e* vij[c] [oc hedninge wore vij[m]] [13]. tha retth Karuel k*onningh* fra*m* ok roptæ høght: »hwor ær Wdger Danske, nw løst*e*r megh at kampe moth ha*nnu*m, tha worth

---

[1]) *B. tilf.* with. [2]) *B.* mangen deylig man [3]) *B.* wylle.
[4]) *B. tilf.* danske. [5]) *B. tilf.* til mødhes. [6]) *B.* redh.
[7]) *B. tilf.* mand. [8]) *B.* om kuld. [9]) *B.* i thet.
[10]) *B.* sløcknede. [11]) *B.* then samme.
[12]) *B. tilf.* lithe*t*. [13]) *tilf. eft. B.*

hannum swaret, athan war ikke ther. en rydder hett Otylanth sade till Caruel: »jeg will kampe meth teg for S. 162 [Wdger Danske[1]«. syden rende the sammen, so ath glawenen gynge sønder i stycke, ok hwerken there gyk wtt[2] aff hesten. ther meth skyltis the ath, cristen men myste mangen man then dagen.

En ryddere, som illæ[3] sor worth aff the cristnæ red till *keyseren* ok sagde hannum aff theris færd: »wij rede wth meth vij^{c}, ther løffue nw icke mange aff.« *keyseren* badh Wdger[4] wepnæ sek ok wnsette hans søn, han giorde som *keyseren* bath[5] ok retth wth meth vij^{c}. Karloth kallede pa Gud seck tiill hielp, ok sade: »Gud gaffue ath Wdger Danske wore nw here!« tha soo han hans banner komme, tha Wdger kam i slaget, tha fiølle[6] the hedne hwer om annen ok begynthæ syden ath fly. Wdger robede tiill Karuel *konningh*: »hwo est tw ryddere, som so megen skade hauer giort pa wort folk?« [han swarede[7] »jeg hether Caruel konningh, løster teg at kampe meth megh, tha kom i morghen for Romer porth, ther will jeg møde tegh, Amyrall *konningh* haffuer en dotter som **Gloriant** hether, hon ær myn ffæste mø, hwn skall se pa wor legh, jeg will thet swa fly, at slar tw meg ihæll, tha skall hwn worde tyn hosfrv.« ther meth skylthes the ath.

Karlot ok Wdger droge ower Tyberen ok møttæ ther *keyseren*, han sagde till Karlott: »ilth mandz æffnee[8], illæ hauer tw for rodhet myt falk, nw mo hedning rosæ, atthe haffue wunneth syger aff tek, ok giort meg bodhæ skam ok skade.« Karlot swarett: »wy haffuæ fanget syger ok hedninge flyde wnden.«

---

[1]) *B* vdgers skild. [2]) *B. udel.* [3]) *B. udel.* [4]) *B. tilf.* danske. [5]) *B.* bødh. [6]) *B* fulle. [7]) *tilf. eft. B.* [8]) *B.* empne.

Caruell k*onningh* kom till Amyral k*onningh*[1] ok sade: »send bwdh till keysere*n*[2], atha*n* latthæ seg nøge ok orloge icke pa th*et* ryge som theck bør at haffue.« engen aff k*onninghens* me*n* tore far*e* tyll keysere*n*. Caruel for[3] i kosteligh kledh*er*, engen wiste hwath clede thet S.163 war, thy ath th*et* fantz pa en øø [yderst i[4] w*er*den, ok war giorth aff orme [kyn ok[5] natw*re*. han reth till k*eyseren* ok gik in for ha*nn*u*m* ok sade: »th*en* sa*m*me Gud tw tror paa, han welsegne tegh ok alth tith ryge ok Wdger Danske! Amirall wor ypp*er*ste k*onningh* bath, ati skulle lat ha*nnu*m haue Rom [m*eth* frytth[6], th*et* ær hans r*e*tthæ ærffue, wille i icke, tha skulle [i] snarth plege ha*nn*u*m* en strydh, tha faor ma*n* se, hwilken retthest haffu*er*. jeg bedh*er* eth*er*[7], atj loffue Wdg*er* Danske ath kampe meth meg, vy*nner* ha*n* syger aff meg, tha skall Amyrall antworde eth*er* Rom ok fly tedh*en* ok [th*er* ald*rig* mer pa tale[8]. Wdger swar*et*: »jeg ær rede ath kampæ m*eth* tegh.« tha sade Karlott k*eyserens* søn: »jek will kampe m*eth* ha*nn*u*m*.« Caruell swar*et*: »tw æst fast awuend sywg*er*, jeg will fanghe tegh en kron*et* k*onningh* som m*eth* tegh skall kampæ, ha*n* heth*er* Sadonia.« k*eyseren* swar*et*: »th*et* mo wel war*e*.« Caruel redh hiem igen ok sagde Amyrall k*onningh*[9] aff th*en* kamp.

17.

Syden stode op xx cronedæ[10] k*onninghe*, ok volde wth the bæstæ brønier, ok wabnæde Caruell ok

---

[1]) *B. mgl.* [2]) *B.* keyser Karl. [3]) *B.* fordhe sigh.
[4]) *B.* i ytersthe læden aff. [5]) *B. mgl.* [6]) *B.* vden strid.
[7]) *B. mgl.* [8]) *B.* och aldrig ther paa tale sidhen.
[9]) *B mgl.* [10]) *B. mgl.*

Sadonia. the sprwnge pa ther*is* [heste] wth*e*n ystath, tha kam Amyrals k*onninghs* dott*e*r gang*e*nd*is* ok skulle se pa ther*is* legh, som taleth war. the rede till elwen Tyber*is* ok loth før*e* [thøm · ow*e*r[1] pa en øø, th*e*r ka*m*pen skulle sto. Wdger ok Karlotth wæpnede segh snarth ok for*e* wth pa [øøn, th*e*r kampen skulle staa[2]. Danemwnd k*onninghens* søn for lønlegh wth pa øn m*eth* eth tall folk ok hiølt i skogh*e*n ok sogh pa ther*is* kamp. Caruel talede tyl Wdger: »ser tw hwor my*n* fæstemø sydh*e*r vndh*e*r eth olyæ træææ? wylt tw tro pa my*n* Gud ok worde my*n* h*erris* ma*n*, tha will jeg giffue tegh he*n*ne.« Wdger swar*et*: »megen flædyæ thaler tw, keyseren sende meg hytt at sloss motth wrangh lagh ok tro ok [ath wæryæ[3] Gudz lagh ok rætt- S. 164 wyssæ[4], tyn fæstæmø tøckær mægh war*e* fager, for he*n*nes skyld skall ieg giffue tegh stor*e* hwgh, tu skalt syge atw fanth th*e*n Danskæ.« the rydhæ sa*m*me*n* ok brwdhæ glawene*n*, syden styge thee aff hæstænæ ok hwgg*is* longht skyfftæ ok sætthæs næddh*e*r ok hwillt*is*.

Sadonia sade till Karlotth: »giff vp tynæ wapn, jegh seer at tw æst ow*e*r wo*n*ne*n*, wuislege giorde thin fadh*e*r, tha han tegh hydh sende, nw bliffu*e*r Franke*r*ryge arffuæløst.« Karlotth swar*et*: »tw talær som eth barn wuanwethæ[5], tw syger tyn willæ ok ickæ sa*n*ne*n*de, jek skall kenne tyck en a*nnen* lægh.« Sadoniæ swar*et*: »icke ko*m*me i bodhæ[6] aff th*e*nne øø, Wdg*er* ok tw. Carruel k*onningh*[7] haw*er* slag*et* xxx k*onninghe* i kamp, ok skall ieg ha*n*nu*m* hielpe, om ha*n*num treng-

---

[1]) *B.* sigh. [2]) *B.* then samme øøn.

[3]) *B.* icke at nectre. [*l* *necte*]. [4]) *B.* rethwishet.

[5]) *B.* oc wanwittig er. [6]) *B.* *tilf.* leffuendis. [7]) *B.* *mgl.*

ger.« Karlotth swar*et*: »tw kanth ey hielpæ tyg syelff.[1]« syden slog*is* the ma*n*nelege.

Tha begynthæ Wdger ok Caruel pa ny ath slas ock worthæ bodhæ illæ saræ. Caruel sade: »wiltw t*r*o pa wor Gud[2], tha will jeg giffue tegh iij k*onninghe* ryge, so*m* jeg haw*e*r offu*e*r wunet, jeg haffu*e*r offu*er*wu*nne*t xxx k*onningher*, jeg fand æn ald*r*ig tyn lige.« tha kam Danemwnd Amyrals søn wd aff skowe*n* meth xxx me*n* ok hwgge po Wdg*e*r ok Karlot. Sadonia ok Caruel kastæde synæ[3] wapn aff sick ok satthæ sek nedh*e*r ok tøcktæ ille wa*r*e sa dan falsk*het*. Karlotth ok Wdg*e*r worde segh ma*n*neleghe, soo atthe xxx worde[4] slagne wth*e*n Danemwndh. tha søkthæ en kæmpæ fast ath Wdger som Morland hetth, so ath Wdger war nær
S. 165 ow*e*r wune*n*, ok blodh*et* war ha*n*nu*m* fast forløbæth. Karlotth stack eth spiwd gø*m*me*n* Morlandh, ta [komme] xl hen[i]nge wd aff skowe*n*. Wdger sade: »rænd i æluænæ hur*e* tw kanth ok syg k*eyseren*, at meg wardh*e*r enth*et* ath skadhæ.« Wdger worde seg ma*n*nelege ok slogh xx i hæll aff thøm, tha war ha*n* so trøtth*e*r at ha*n* motthæ giffue segh fangen. Danemwnd torde ey ga hanu*m* soo nær, tha the slog*is*, ath Wdg*er*s swærd ku*n*ne rekke till hans[5]. Wdg*e*r word bwndh*e*n, Karloth saam ow*e*r ælwene ok ka*m* tyll syn fadh*e*r ok sagdhe ha*n*nu*m* hwor*e*[6] gang*et* war. k*eyseren* drøffd*is* sar*e* om Wdg*er* ok sade, ath tølken[7] rydd*er* war icke i Frankeryge. Karlot sagde: »war icke drøffdh*e*r, wij wille ha*n*nu*m* snarth igen fange.«

---

[1]) *B. tilf.* en sigher hanum. [2]) *B.* wore gudhe. [3]) *B* theris.
[4]) *B. tilf.* alle. [5]) *B.* hannum. [6]) *B.* hwor thet. [7]) *B.* telligen

18.

Udger worth fød i Room ok ledd*is* fram for Amyrall k*onningh*[1], hedninge sade: »skodh*en* nw Wdg*er* Danske, bædræ rydd*er* ær icke i Frankryge.« Amyrall sagde: »jeg skall hæffnæ my*n* harm pa tegh ok lathæ tegh hwgge lym fra lym, tw skalth meg ickæ slyppæ[2] for alth th*et* gwld i w*er*de*n* ær.« tha ka*m* th*en* stolthe Karuel k*onningh* ok sagde till Amyrall: »jeck gick i en kamp for thynæ skyld, th*er* kam tyn søn wth*en* my*n* wyllyæ ok greb my*n* wædbrodh*er*[3], thy w*or*der jegh nw hethæ en frydbrydher[4], lath Wdger far*e* hworth ha*n*num løst*er*, th*er* bedh*er* jeg g*er*næ om.« k*onninghen* sade ney, at th*et* skulle ald*ri*g skee. Caruel sade: »jeg ær en ryddere ok k*onningh* ok hau*er* h*er* xx^{m} folk m*eth* megh, aff megh ok aff thøm haffue i enge*n* trøst.« Amyral swar*et*: »bliffue han en nydingh[5] som S. 166 th*et* wordher!« Caruel worth wred [ok drøwedh*er*[6] ok gik thiill synæ me*n*. the spwrde, hwij han war so drøffued*er*, han sade, hur*e* ha*n*nu*m* war gong*et* ok bath thøm legge th*er*is[6] harnsk paa, »wij wille wy*n*næ Wdger igen ell*er* jegh skall døø th*er* om.« en k*onningh*, hetth Rodhen, sade: »kær*e* Caruel, byd en a*n*ne*n* dagh.« Karuel lyde hans rod. hedninge w*n*dræde fast pa Wdger, swa ath en hob gick tyll ok en[6] a*n*ne*n* fraa ok skodde ha*n*nu*m* ok sade: »th*et* ær skade, ath han wyll ey bøge syn hals till th*en* megtwgh Mamenth, so degeligh ma*n* som ha*n* ær.«

---

[1]) *B. mgl.* [2]) *B.* entsl[illegible]ppe. [3]) *B.* medhbrodher

[4]) *B. tilf.* oc en draffuelsman.

[5]) *B.* [*Trykfejl*] indigh, *C.* en tig. [6]) *B. mgl.*

Tha kom[1] Glo*ri*anth k*onninghens* dotth*er* ok sagde: »kær*e* fadh*er*, Wdg*er* ær en fwltage ma*n*, giøre*n* wel mod[2] ha*n*nu*m*, han haffu*er* her[1] hw*er*ken wenner ell*er* fr*æ*nder, ok ey medh keyseren, han ær fød for norden i[1] werden i Da*n*mark, ok ær engen bædræ ryddere pa th*en*ne sydene Indieland, giøre*n* well for Carwels skyld ok gyffuen ha*n*nu*m* løss.« tha swar*et* hennes brodh*er* Danamw[n]d: »eth ont hørre æffnæ[3] estu, ok meg*et*[4] drawell tal*er* thw, jeg swær[5] om th*e*n helly Mame*n*t, ath wor*e* ey my*n* fader so nær, jeg skulle hugge tegh i smoo[6] støcke sønder.« hwn swar*et*: »tw est nw en fwltage ma*n*, i gar tor*e* tw ey go th*e*n Danske so nær, th*et*[7] wddh*e*n aff hans swærd rakthæ tek[8], ok myste tw th*er*[9] xxx ryddere ok flydhæ syelffu*er* wnden, syden sende tw fram xl ryddere ok mystæ hælften[10] aff thøm, m*eth* stor nød fynghen i tha alle greb*et* en rydder*e*, skamlege haffuer tw for radh [Caruel k*onningh* ok so Wdg*er* Danske[11].« amen.

19.

Om natten worth Wdger satth i stor*e*[12] iern. om morgene*n* æft*er* gick Caruel for kong*en* ok sade: »h*erre* eth*er* ær wæl wytth*er*light, at jeg haffu*er* oftæ
S. 167 wog*et* myth liiff for eth*er* ok wu*n*neth eth*er* manege land till hande, nw beth*er* ieg eth*er*, ati giffue*n* Wdg*er* løss. k*onninghen* swar*et*: »ha*n* skall ald*ri*g worde løss, [før en[13] jeg haffu*er* w*un*netth Pariis ok Orlyensborgh.«

---

[1]) *tilf. eft. B.* [2]) *B.* mith. [3]) *B.* høre æmpnæ. [4]) *B. mgl.*
[5]) *B. tilf.* thet. [6]) *r f.* smøø. [7]) *B.* ath. [8]) *B.* tijl tegh.
[9]) *B.* tha. [10]) *B.* halfdelen. [11]) *B.* baade Carwel oc Vdger.
[12]) *B.* starcke. [13]) *B.* for.

Caruel[1] swar*et*: »th*e*n seger wy*n*ner[2] tw aldrigh, wth*e*n tw nyder andre me*n* th*er* till, mer*e* en tegh ok tin søn, æn bodhæ jæk g*er*næ for Wdg*er*, om th*et* holpæ.« k*onninghen* swar*et*: »i morgh*e*n[3] skall ha*n* hæ*n*gii, ok badh syne me*n* j[4] ressæ en høge*n* galyæ. Caruel wende seg fra k*onninghen* ok gick till hans[5] hæsst ok redh till keysære*n* ok sade: »h*erre*, y skwllæ wyde, att th*et* war ickæ myt radh, ath Wdger worth fongh*e*n, jeg bedh*er* eth*er*, ati giffue meg swo da*n* død som my*n* h*erre* giffu*er* ha*n*nu*m*, jeg will heller døø [ærlege en løffue m*eth* skam[6].« keysere*n* swar*et*: »tw æst meg wæll ko*m*men, jeg hør*er*, atw æst en t*r*o ma*n*.« han bleff syde*n* hoss[7] k*eyseren*.

Tha Carwel war boorth redh*e*n, tøckthæ hedninnge th*et* ille ware ok ginge for Amyrall k*onningh*[8] ok badh ha*n*nu*m* giffue Wdg*er* løøss. so*m*me[9] aff hedninge radhæ till ok so*m*me fraa. tha sade Sadonia k*onningh*: »megh*en* skadhæ ath Caruel ær borthæ, giffu*er* Wdg*er* løøss, tha ko*m*m*er* Caruel igen.« k*onninghen* swar*et*: »haff wtack for thyn ordh!« ok soor om Mamenth, ath ha*n* skulle lyde en wnden dødh.

Keysære*n* giorde well motth Caruell. en dag sadhæ Caruel til keysære*n*: »hwij giffu*er* tw hedninge soo [langh friid[10]?« keysære*n* swar*et*: »willtw t*r*o pa Gwdh[11], jeg will giff[u]e tegh Mwndia slott.« Caruel loogh th*er* ath ok sade: »før wyll jek latthæ hwgge meg lædh fraa ledh, en forsage my*n* gud Mamenth.«

---

1) *A.* Wdger. *B. har beholdt Fejlen, men C. rettet den.*
2) *B.* faar. 3) *B. tilf.* arle. 4) *B. udel.* 5) *B.* syn.
6) *B.* en leffue met laster oc skam. 7) *B.* nær.
8) *B. mgl.* 9) *r. f.* somme somme. 10) *B.* lenge frist. 11) *B.* min gud.

Keyseren badh Karloth wæbnæ segh ok rydhæ modh hedningene. Karlot redh wd meth ij° ryddere, hedningene wordhe thet strax war ok røkthæ modh hannum haluee stærkære, ok strydde [allen[1] then daghen,
S. 168 moodh quellen flydde hedninge till Rom igen, Karlotth iagede fast æfter[2]. jomffrv Gloriant stod pa etth torn ok sade: »ryd tin wegh, Karlotth, her wæbnæ seg M ryder som tegh onth wyllæ giøre, sigh Caruel myn feste man gode nath, ok sygh ath Wdger skadher enthet.« Danemwnd gick fram for Amyrall konningh ok sagde, hure Karloth haffde iaget hannum. Karloth red hiem till syn fadher igen[3]. amen.

20.

Tha komme vij men in for Amyrell konningh wt aff fræmæde land ok sade: »herre war gladh[4], hær komme ij konningher meth meget folk tek till hielp, the haffue so mange galleydher ok dromedarius[5], ath wndher ær ath, ok ær thet theris mæstæ sorg ath keyseren tøer ikke bydhæ.« tha swaret[6] Danemwnd: »jeg tror at keyseren flyr icke langt for thøm, jeg haffuer wæritth i try slagh meth keyserens folk, i thet fierde løster meg icke ath komme, jeg haffuer myst mere en x[m] folk, ok rodher ieg fadher thet, ath han far hiem till Babilonia, thy ath engen hedningh wynner segher aff hannum.« Amyrell swaret: »jeg weth forwist, attw æst icke myn søn, tw æst awendsiwgher ok en ræddher man, ok ær wnder, ath iordhen will bære tegh. Danamund swaret: »dw sade ok, ath tw wille wynnæ Franke ryge ok dræpæ keyser

---

[1]) A. alne, B. allen. [2]) B. tilf. them. [3]) B. mgl.
[4]) B tilf. thw fanger hielp nogh. [5]) B. dromedarij [6]) B. swor.

Karll, ok nw haffu*e*r tw leg*et* h*er* eth iaffnth arr ok myst th*e*n mestæ parte*n* aff tit folk, ok tw torde ey æn see k*eyser* Karls ba*n*ner.« Amyrall swar*et*: »tha jeg haffu*e*r w*n*neth Frankeryghe, tha skalltw ey fo th*e*r aff so got som en pe*n*ni*n*gh.» Danemwndh sw[a]r*et*: »jeg hørde aldhrigh tellyk flædie tallæ, th*e*r hø*e*r allth mer*e* till æn thyn stor*e* ordh, jek haffu*e*r oftæ slag*is* m*eth* ha*n*nu*m*, ok tw alldrygh.« tha ku*m*mæ the ij konnge in till ha*n*nu*m* som før*e* ær sagh. Amyrall stodh wp motth thøm, thee spwrdhæ: »hwor ær k*eyser* Karll th*e*n skæghwythææ?« Amirall swar*et*: »ha*n* ær S. 169 icke langt hædh*e*n.» wij menthæ ath han skulle icke haffue tørth bydh oss, ok giorde ha*n* som en do*re*, ath ha*n* flydde icke for en wij ko*m*me.« Amyrall glæd*is* fast aff ther*is* ordh.

21.

Tha ka*m* en k*onningh* som **Bwrnamanth** heth*er*, ha*n* wille icke tallæ wyth Amyral, før en han haffde slagets m*eth* k*eyserens* folk, ha*nnu*m foldhæ xxx^m^ me*n*, ha*n* otthæ enge*n* land, tog bar ha*n* konng*is* naffn, hans me*n* skulle altid sloss, fenge the engen andre, thaa sloues the inburdes, alle hans dage hadde han war*i*tth i krygh ok orloff, all hans madh skulle blandh*i*s m*eth* blodh, han haffude øgh*e*n som en katth ok sogh bæther om natth*e*n en vm dagen, wor*e* ha*n* h*er* i landhet tha wor*e* han lyger en troll. Bwrnemanth for i syn brønye, han hadde xviij ledh*er*[1] pa sek ok bant eth swærd weth syn sydhæ, th*et* hadde en konngh otth som hetth Nabogodonosor, bladh*et* war ii fag*n*e langht. sydh*e*n

[1]) *C.* farger.

steg han pa syn hæst, ha*n* hetth Breffolen, ok retth till ælluen Tybris, heste*n* war swa snar j watneth som po landh*et*. th*er* møtte ha*nn*u*m* Neymys h*er*tugh ok Wydelon h*er*tugh och Joffry, the ko*m*me aff iacht m*eth* høgh ok hwndh. Joffry stak Bwrnemanth gø*m*me*n* lor*i*tth meth syth glawen, han war so twngh ath ha*n* ko*m* ha*nn*u*m* icke aff hesten, ok glawent brast søndh*er*. Bwrnemant stack tyll Joffry ok bar ha*nn*u*m* offu*er* syth hoffueth [meth] glawe*n*. tha ha*n* ko*m* till jorden, gik sønder i ha*nnu*m hwerth th*et* been ha*n* otthæ. syden møtte ha*n* en wngh ma*n* som skulle watne syn hæst, Bwrnemant slogh ha*nn*u*m* m*eth* syn næffue, ath sønder S. 170 gick halsbeneth ok tog hestene ok redh till Rom. han gick for k*onninghen* ok han wnthfek ha*nn*u*m* well. k*onninghen* spwrdhæ ha*nn*u*m* ath: »hwatth tydende?« ha*n* swar*et*: »jegh haffu*er* dræpt ij the bæste rydder*e* th*er* war i keyserens gordh.» k*onninghen* wort swa gladh, ath ha*n* haffde ner myst hans wytth. k*onninghen* sade: «ieg giffu*er* tegh my*n* dotth*er* Glorianth ok th*er* m*eth* alth Frankeryge, thy tw wy*n*dh*er* th*et* snarth.« Bwrnema[*n*]t sadhe: «megh ær lydh*et* om ath sloss m*eth* keyseren, till meghe*n* skam haffu*er* han so lenge bytth hær.«

Glorianth løstæ Wdger Danske wt aff fonge[1] ok hadde ha*nn*u*m* [vp i[2] sytth magh hoss[3] sek. th*er* kam en aff Karuels me*n* gongende ok sade henne: »[thin] fadh*er* hau*er* giffuet tegh eth trooll som Bwrnama*n*t heth*er*.« jomf*r*v blegnede som etth bast[4]. Wdg*er*[5] sade: «th*et* mystøcker megh, ath en ander skall haffue Carwells fæstemø, th*et* hau*er* han for syn trohetth skyld ok

[1]) *B.* ierne. [2]) *B.* oppe wti. [3]) *B.* nær.
[4]) *B. og C.* een gast. [5]) *B* Vdger Dansk.

wor*e* jek løss hedh*e*n, [sadhæ Wdger[1], tha skulle han[2] fonge eth hwg aff myth swærd ell*er* ij, før en ha*n* ko*m*mæ i thin sengh.« Wdg*er*[3] sade: »bedh*er* eth*er* fadh*er*, ath han lou*er* megh ath talæ m*eth*[4] ha*n*nu*m*.« hwn stodh vp ok gyk till syn fadh*er*, k*onninghen* sadhæ: »wælkomen, kær*e*[5] dotth*er*, jegh hau*er* giffueth teg en th*e*n bæste kæmpe th*er* jegh wetth.« hw*n* swar*e*tth: »jeg tack*er* eth*er* g*er*næ, atj haffue megh wel for seth, ffar Caruel th*et* ath wyde, tha købær B*ur*namant[6] mek dyrth nog, lather megh se Bwrnemanth.« »h*er* stor jegh, sadhe ha*n*, jek giffu*er* teg Franke ryge till morn gaffuæ ok k*eyser* Karll bwndh*e*n for thyne føder.« jomffrv swar*et*: »my*n* fadh*er* haffu*er* en ma*n* i torn*et* aff keyserens me*n*, jegh tror ha*n* skulle næppelege[7] fly en ffoth fra tegh.« Burnemanth logh th*er* ath ok sadhæ, ath[8] th*et* skulle snarth rønnes, »ok for jag tegh icke hans how*et*, tha will jeg loffue tegh ath kast megh i th*et* wærstæ torn i Rom ær.« Gloriant sade S. 171
till syn fadh*er*: »Wdger[3] wor*e* g*er*næ till tals m*eth* eth*er* ok wor*e* th*et* wæl, ath ha*n* wille tro pa wor gud, som meg hobes [han giør well[9].« k*onninghen* sende bwd æft*er* ha*n*nu*m*. Wdg*er* kam for k*onninghen*, alle hedninge pryssde ha*n*nu*m* tha[10] som før, thy ha*n* war swa degleg, ath fo q*uin*nær ku*n*ne syge ha*n*nu*m* ney. Wdger talede till k*onninghen*: »jllæ haffu*er* tw setth thyn dotth*er* for*e*, ath tw haffu*er* giffuet he*n*ne etth trooll i hender, ha*n* mo icke kalles ma*n* for syn wanskabede nat*ur* skyll, och haffu*er* tw doreth then stolthæ Caruell. me*n*

[1]) *B. udel.* [2]) *B* Burnamant. [3]) *r. f.* Wdher, *B.* Vdger Dansk.
[4]) *B* wedh. [5]) *B. udel.* [6]) *B.* han. [7]) *B.* nept.
[8]) *B. mgl.* [9]) *B* at han giøre wil. [10]) *r. f.*tho.

Carwel ær icke sielffu*er* nær, tha skall bodhæ heden ok cristen setth, ath iegh skall wær*e* hans *tro* we*n* ok will kampæ m*eth* Burnemanth ok wæry hans fæstæmø.« Burnemanth swar*et*: »tw talær dorlege, est tw snar[1] m*eth* swærd ok wapn som tw æst m*eth* mw*n*nen, tha æsttu fwl taghe[2], jeg hau*er* spwrd, attu æst th*en* raskestæ i keyserens gord ær[3], will tw wæryæ Karwels fæstæmø, tha biuder ieg meg i en kamp m*eth* tegh, m*eth* swa dan for ordh, ath faller tw, tha skall jeg haue k*onninghens* dotth*er*, faller ok[4] jegh for teg, tha skalltw wær*e* tith fengssell quith.« the tog*is* i hendh*er*, ath so skulle bliffue. Bwrnemanth sagde: »ær nog*et* hierthæ i teg, tha wæbn tegh snarth ok skyll wor træde ath[4].« Wdger hadde senth en swe*n* tiill Karuell, ha*n* sade ha*n*nu*m* hwat tydest[5] war. han beddhes loff aff keysæren, han swar*et*: »far hworth teg tøck*is*.«

Syden red Caruel till Rom. Amyrall k*onningh*[4] gik i motth ha*n*nu*m* ok war glad[6] modh hans ko*m*me ok spwrde, hwor*e* ha*n* motthæ. han swar*et*: »k*eyseren* giorde wæl moth meg ok ha*n* ær en ædlæ h*erre*, th*et* ær skade, at ha*n* haffu*er* icke r*e*tth troo. h*erre* haffu*er* tw giffuet my*n* fæste mø borth, B*u*rnamant skall he*n*ne dyrth købæ.« B*u*rnamant sade: »jeg haffu*er* tegh enth*et* ath
S. 172 swa*re*, Wdg*er* hau*er* wisset en kamp for tegh.« Caruel gik till Wdg*er* ok tackede ha*n*nu*m* for syn godhe wyllie ok fæk ha*n*nu*m* th*en* bæste brønie i th*en* hær war, ok banth en hielm pa hans hoffu*et*, th*en* bæste i alth hedh*en* skabæth war, j hielmen sath en dyr steen som adamas

1) *B.* saa snar. 2) *B.* fultaghen een man.
3) *eft. B.. A.* nor 4) *B. udel.*
5) *B.* tijdh. 6) *r. f.* glald.

hether, ok hadde so dan nattur, ath hwylken hannum bar ward aldrig fattigh, han war swa hord, ath enthet sward bedh pa hannum, wthen han worder smordh meth bockæ blodh, i hielmen satth ok en steen [som carbunculus hett, han liwsdæ om natten som etth liws, bagh i hielmen sath en sten som[1] heth crisstallus ok gaff meget skyn aff segh, om han wordher i guld satther, ther sat ok en sten som galicia heder, han hetnær aldrigh, [ær tho at[2] han loge i en brennende eld, [ther sath ok en steen i som aboster hedher[3], han kolnær[4] aldrig. han banth eth swærd wedh hans sydhæ som heth Curthen, ok sadæ: »thettæ swærd giffuer jeg teg, so hielpæ meg Mament, thet[5] skulle ey myn egen fader[6] fonge for C pund guld. meth thette swærd haffuer jeg wonneth[7] xxx konghe ryge, thet worth hærth i orms blodh som hether basyliskus, ok log iij aar wnder en flogh[8] drage pa guld, thy glymmær thet[9] som gwld, thet haffuer well bedhet pa hwer man wdhen paa teg, thet woldher athu haffuer en krafftigh gud.« tha steg Wdger pa hans[10] hæst som hetth Bwrsant, han war rasskere en noger miøhwnd. Caruel fek hannum eth glawen i handen[11], ther hengde eth banner pa, thet hadde konninghens dotter Glorianth giorth, [ther war sømeth pa[12], hwore koningh Alexander for gømmen[13] Indieland ok søkthæ æfter wertsens ænde, ok kom atther till Babilonia ok worth ther forgiffuen.

---

[1]) *B. udel.* [2]) *B.* en thet.

[3]) *B.* i hielmen sath och een steen heth abastor.

[4]) *B.* kolder. [5]) *B.* ath thet. [6]) *B. tilf.* eller brodher.

[7]) *B.* offuer wunnet. [8]) *B.* flyghende. [9]) *B. tilf.* i allen stund

[10]) *B.* sin. [11]) *B.* hendherne.

[12]) *B.* thet wor oppo som meth [ɔ: sømmeth]. [13]) *B.* ofuer.

22.

Odger redh fraa slotth*et*, tha wa*re* han till atth see S. 173 wyd han rende, som en stiernæ flyg*er* pa hy*m*melen, so liwstæ the dyræ stene som i hans hielm sadhæ, ok for [til] th*en* øø som ka*m*pen skulle stoo. Burnamant wæbnede segh ok, iij[1] konnge hiollde i hans istad[2]. Amyrall k*ongh* fekk ha*n*nu*m* eth glawen ok ba*n*nere pa, th*et* liwstæ som liwgne[3] eldh. tha kom Glo*ri*ant k*onninghens* datth*er* ok sade till B*ur*næma*n*t: »en hedh*er*leg[4] ma*n* esstu[5], skonæ th*en* Danske i dag for myne skyld.« ha*n* swar*et*: »for thyne skyld will ieg i dag[6] icke dræbæ ha*n*nu*m*, jeg will føre tik ha*n*nu*m* løffuend*is*.« hwn swar*et*[7]: »icke skall [th*et* worde langht till worth brølloop[8], om thw før meg ha*n*nu*m* som sagd ær.« B*ur*nam*an*t redh till øøn, k*onghens* dott*er* sogh æft*er* ha*n*nu*m* ok sadhe: »hør thw th*en* meghtigh Gud ok[9] stor*e* k*onningh*, som skaptæ hi*m*mæll ok jord ok all tingh, hielp th*en*[10] som r*e*tth*en* will styrke, ok nædræ høgffærd ok wr*e*tth, ok latth tin grwmhed[11] ko*m*me ou*er* th*en*ne Burnemanth, [ath han aldr*i*gh igen[12] ko*mmer*.« thaa B*ur*namant kam paa øø[n], sagde han till Wdg*er*[13]: »legh aff tyth harnisk ok giff tegh fonge*n*, jeg loffuede k*onninghens* datt*er*, ath jegh skulle icke dræbæ teg.« Wdger sadh*et*[14]: «Gud lønæ he*n*netth, ath hwn bad for meg, tw mott well giør*e* for

[1]) *B.* fiere. [2]) *B.* stæd tha han vpstegh. [3]) *B.* een lwe.
[4]) *B.* herligh. [5]) *B.* *tilf.* kære. [6]) *B.* *udel.* [7]) *B.* sagdhe.
[8]) *B.* langht ware til thet wort bryllop scal wære.
[9]) *B.* *tilf.* then. [10]) *B.* hanum. [11]) *B.* grwmme heffnet.
[12]) *B.* soo ath han aldri atter. [13]) *B.* *tilf.* danske
[14]) *B.* swaredhe.

he*n*nes skyld, hw*a*t [tw willth[1], tog wille wij nog*et* fræstæ aff worth how*er*k[2].« the rende till hobæ, som the haffde bodhe flog*et*, glawene*n* broste bode sønder, ok [engen gik[3] aff heste*n*, syden drogh hwer sytth swærdh ok høgg*is* suarlege, ok stege syden af hæstænæ ok hwilthæ seg.

B*ur*namant sade: »stat op Wdger, h*er* mo[4] icke leng*er* hwilæs, jeg will nw syge th*et* santh ær, jeg haffu*er* engen fw*n*n*et* tin lyghæ,« ok slog*is* a*n*neth sy*n*ne, S. 174
so ath th*et* motthæ høres iiij walske mylæ, so smal th*et* pa ther*is* skiollæ ok hielmæ. Burman hiøg till Wdg*er* pa th*e*n hordhæ steen i hielme*n*, swa[5] ath Wdger [gyk i kner[6]. B*ur*nam*an*t sade: »jeg gaff tegh eth gylt slagh, jeg ser att tegh bryst*er* ikke[7] meget, dw skalt snart fonge fler*e*.« Wdg*er* sade: »dw syg*er* som tw g*er*næ sogæ, kant tw nw wogte teg[8] for meg, tha æstu snar *øget*[9].« Wdg*er* søkthæ in till ha*nnu*m so fast, ath B*ur*namanth kw*n*ne enth*et* giør*e*, [en hødhæ seg for hans hwgh[10]. Wdg*er* hiøg pa hans hielm [soo ath borth gick en fierdingh aff hielmen][11] ok brønien søndh*er* pa axlen, swærdh*et* stod myth[12] [i] skiolle*n*. B*ur*nama*n*th sade: »forba*nnet* wordhæ titth swærd, jegh wordh aldrigh sor aff nog*er* rydd*er* før.« Wdgh*er* sade: »byde æn en stwnd, m*eth* Gudz hielp ok *sanc*te Peth*er*s apostel skall ieg en giue tegh eth [w*er*re hwgh[13].« Burnemanth hiøgh till Wdg*er* ok eth

[1]) *B.* tegh lysther. [2]) *B. tilf.* før.
[3]) *B.* hwerken there kom annen. [4]) *B.* wil. [5]) *B.* sath.
[6]) *B* bugende i kne with [7]) *B.* nw. [8]) *B* wel.
[9]) *B.* (*Trykf.*) snar tøgheder, *C.* snar i hender.
[10]) *B.* vthen hødhe for met skiolden. [11]) *tilf. eft. B. og C.*
[12]) *B.* nit m*et*. [13]) *B.* bedre slagh.

stycke borth[1] aff hielme*n* och tredinge*n*[2] aff ha*n*s skiøll, togh worth Wdg*er* icke saar, sydh*en* sætthes the netth ok hwylt*is*. Burnama*n*t sade: »aff[3] hwath slæght estu ko*m*me*n*[4], ell*er* hwor æstu fødder?« Wdg*er* swar*et*: »th*er* som[5] jegh ær fødh, [ku*n*ne the[6] enge*n* troldo*m* ok icke ædhe the[7] rooth kødh ok dricke[8] blodh, th*er* st*ri*dde the m*eth* rydderskab ok ey m*eth* trolldom, som tw giør, willtw wijde myth slægh, [hw*er*ke*n* ær jek k*ongh* ell*er* h*er*tugh søn[9], en om thw wordh*er* ath spwrdh, tha tw ko*m*m*er* till heluede, hwo teg tyth sendhæ, tha sygh, ath Wdg*er* Danske giørde th*et*.« B*ur*nama*n*t worth vredh ok sprongh wp snarth, ok sagdhe: »jeg will teg icke leng*er* skone for k*onningh*-*ens* dotth*er* skyld, thy tw haffu*er* tegh sielffu*er* for brøth, tw haffuer fortalet my*n* g*u*d.« tha slog*is* the th*et* iij syn.

Keyser K*arl* rædd*is* fast for swa da*n* forredhelsæ som før skedhæ, ok sende i*m* folk lønlegh pa th*en*
S.175 øø, atthe skulle wa*re* pa Wdg*er*. Wdg*er* hiøgh till[10] B*ur*nam*ant*, [ok wegh[11] wnden, ath th*et* tog icke[12]. B*ur*namant hiøgh till W[d]g*er*, [at] bwrth gick halff hielme*n* ok skiølle*n* i tw stycke. Wd[ger] worth lydh*et* saar i howedh*et*. B*ur*nama*n*t sagde: »th*et* skalltw haffue for thin stor*e* ordh, jech seer tw kanth so well dricke blodh som iegh.« Wdg*er* swar*et*: »wdh*en* ieg betaler tek[13], tha giffue G*u*d, at iek [for ald*ri*g keys-er*ens* ba*n*ner ath see[14].« sydh*en* hiøgh ha*n* till Bur-

---

[1]) *B. udel.* [2]) *B.* triedelen. [3]) *B.* at. [4]) *B.* aff.
[5]) *B. udel.* [6]) *B.* kan man. [7]) *B. tilf.* helder. [8]) *B.* ey dricke the.
[9]) *C.* da er ieg en konge søn [10]) *B.* paa. [11]) *B.* Burmant weg sig.
[12]) *B.* enthe. [13]) *B. tilf.* thette.
[14]) *B.* bær aldrigh K. bannere mere.

nemant ok ragede hannum pa axælæn ok i gømmen brystet ok kloff sydhen[1] næddher att ok alt kødhet aff wdhen pa lareth ok[2] swærdhet stodh i iorden. Wdger hiøg hans hoffuet aff ok banth wetth hans sadelboge, ok tog hæsten[3] ok swærd ok redh syn weg.

Caruell ok iomfruen gynge modh hannum ok tacket hannum for syn mødhæ. Caruel bar howedet till[4] Amyral *konningh* ok sade: »herre, iegh radher ether, attj fare hiem till Babilonia ok [gyrnes enthet pa annen[5] *konninghs* rygæ.« *konninghen* swaret: »tiith radh will jeg gernæ lydhæ ok aldr[i]gh skall ieg tegh ouer giffue.« Caruel sagde: »kære herre, giffuer Wdger[6] loff ath fare, hworth han wil, han hauer wunnet ether[7] meghen priis, giff hannum gull ok sølff ok skill hannum wæl fra tegh.« *konninghen* loth kløue iiij[8] asnæ meth alskøns gørsømmer[9] ok gaff Wdger ok badh hannum fare, hworth hannum tecktis. Wdger tacket hannum storlege ok [tok] syden orloff aff *konninghens* dotther. hwn begauede hannum ok badh hannum sydhen fare weel. Wdger ok Karuel fwldis syden till keyseren. pawen ok cardenale ginge mod Wdger meth korss ok fanæ ok all keyserens hær, pawen predikede cristne tro for Caruell. *konningh* Karuel swaret: »jeg seer, ath meghen mackt følger ether troo, ok for stor jeg, att [hwn ær[10] helligere, æn[11] jek will myn tro icke offuer giffue, før wel jeg brenne pa en eldh. amen.

---

[1]) *B* hans sydhe. [2]) *B.* soo at. [3]) *B.* hans hæst.
[4]) *B.* ind for. [5]) *B.* gyrer ike paa annen mantz
[6]) *B.* Vdger dansk. [7]) *B* teg. [8]) *B.* iij. [9]) *B.* klenodie.
[10]) *B.* han ær meghet. [11]) *B.* æn wor.

23.

S. 176. [T]ha ka*m* en ma*n* fra Glo*ri*ant ok fæck Caruel *eth* breff, som hwn haffde wdsend lyde*nd**is* soo: »jeg helsær th*e*n høffueske Caruell m*eth* fwlkomelegh kærligh*e*t ok mo i wythæ, ath th*e*n sa*m*me nath i hæden rede, kom k*onninghen* aff Cord*es* och fler*e* aff hans p*ar*ty ok sloge my*n* fadh*er* iheel pa hans sængh, meg haffue the greb*et* ok will bort før*e*, hau*er* tw icke glømt Glo*ri*antz naffn, tha kom snarth hiit, ffø*rre* skulle all he*m*mel tegh*e*n wend*is* aff [syn skybælsæ[1] en jek skulle glø*m*mæ tegh *Caruel*[2].« tha sade Wdg*er*[3]: »hwad hau*er* tw spord?« Caruel sade ha*nn*u*m* hwat breffu*et* lydde. Wdg*er* sade: «war glad*er*[4], jeg skall ecke megen math ædhæ, før æn th*et* wordh*er* hæffnd[5], ok tage tin fæstæ mø jgen.» tha sade[6] Karlotth ok swor om s*anc*te Dionisi*us*, ath han skullæ følge thøm. Caruell tackede ha*nn*u*m*, the togæ orloff ok rede ther*is* wag[7] m*eth* xxx skiol swe*nn*æ.

Tha Danemwnd forstod syn fadh*er*s død, for sa*m*mellde han alle Caruels me*n* till sek ok fler*e* synæ we*nner* ok st*ri*de m*eth* thøm sa*m*me natte*n* som k*onninghen* wort slagen pa. en aff[8] Danamw[*n*]dz me*n* møtthæ Caruel ok sade ha*nn*u*m*, th*et*[9] Da*n*amw[*n*]d strydde fast, »ok ær slagen twædelen[10] aff tit folk.« Caruell ok Wdg*er* skynnede seg fast till slaget ok hugge om[11] bode ma*n* ok hæst. Da*n*amwnd gled*is* weth[12] ther*is* ko*m*me ok strydde ma*nn*elege. en ma*n* hetth Jaskomit[13]

---

[1]) *B.* theris skickelse. [2]) *Læsningen er usikker, B. udel.*
[3]) *B. tilf.* Danske. [4]) *B. tilf.* oc kaad.
[5]) *B.* for iegh haffuer heffndh amirals dødh. [6]) *B.* swarede.
[7]) *B.* wegh. [8]) *r. f.* aff aff. [9]) G. at. [10]) *B.* tredie delen.
[11]) *B.* om kuld. [12]) *B.* modh. [13]) *B.* Jaskonith.

haffde giffu*et*[0] k*onningh* Amirall[1] førstæ hwgh, ha*n* stak till Wdg*er* m*eth* sytth spiwt ok igøme*n* hans skiøll, ok spiwd*et* brast for brønnien. Wdg*er*[s] spiwdh gick giøme*n* hans skiøll ok brønie ok buk. th*ette* sogh ha*n*s søn, ha*n* hiøg till Wdg*er* ok kløff hans skiøll ok høg S. 177 sønder glawend, th*et* sogh Karlotth[2], ha*n* høg handen ok loreth aff hedninge*n*[3], ok fiøl død pa[4] iorden, th*er* ka*m* hans broder ok wille [hæffn*et*, ha*n*nu*m*[5] slog ok Karlot[2] i hell. tha ko*m* Jaskomit ok hiøg Karlotth eth sar i laræt[6], th*et* sog Wdg*er* ok hiøg th*e*n hednæ pa halsen, ath hou*et* fiøl pa jorden, the stridde ma*n*nelege. Da*n*nemw*n*d hiøg sydh swærd søndh*er* pa en heden[7] hielm, han hett Sweff. Sweff hiøg till Danemwndh igen ok kløff hielm ok how*et*, ok[8] swæ[r]dh*et* stodh i tændernæ, th*et* sog Karuell ok robæde høgh[9] till Swæff ok sagde: »haffu*er* tw [heller] mandz natur en q*ui*næ[10], tha byd meg!« Sweff wende seg wnden, Caruell æft*er* ha*n*nu*m* ok kløff ha*n*nu*m* nedh wtj bryst*et*. Wdg*er* sat pa sin hæst B*ur*santh ok hadde syth swærdh j hendernæ, ok armænæ war*e* blodege wp till hans axæl. Wdg*er* høg till en k*onningh* som Fredes hetth, ok th*et* bedh enth pa ha*n*nu*m*, tha sade Wdger till sytt swærd: »thw æst icke so god som meg ær sagd, ell*er* jeg hiøg icke fast till.« sydh*e*n greb ha*n* swærdh*et* m*eth* bode hender, ok kløff Fred*es* ok hans hielm, swa ath swærd*et* stod i sadelen. strax Fredes fiøll, flydde alle hans me*n* ok so*m*me toge tiænæstæ aff Caruell ok Wdg*er*.

---

0) *r. f.* giffu*et* giffue. 1) *B.* amiral koning. 2) *N.* Karvel.
3) *B.* then hedne. 4) *B.* nith paa. 5) *B.* heffne thet, then.
6) *r. f.* lalær. 7) *B.* aff the koninge. 8) *B.* at.
9) *B. udel.* 10) *C.* est dw en mand oc icke en quinde.

Caruel ok Karlott rede till torn*et*, som jomf*r*vn war inne, ok toge he*n*ne wth, Caruell ok jo*m*ff*r*vn begauede Wdger ok Karloth kostelege, sydhen rede the till k*eyseren* igen. Caruel worth tagen til k*onningh* aff all th*e*n hedninge hær som th*e*r war, sydhen for ha*n* till Babylonia*m* ok gior*e* brølløp meth jomff*r*v Glo*ria*nth, ok aff thøm føddes meghe*n* stor slæght.

III. Kampen i Spanien med Kong Angulando.

24.

SAntt*us* Jacob*ùs* ap*osto*lus p*re*dikede først S. 178
th*e*n helge t*r*o i Galicia, syden for han thiill Jorsaland, sydh*e*n worth hans likama førd till Galicia. llyth*et* th*e*r æft*e*r for gikx c*ri*stna troo i Galicia, swa ath th*e*r fandz næppelege en cristen ma*n*. tha keyssær Karll hadde wu*n*neth ma*n*nige landh wndh*e*r segh, ha*n* sogh en nath pa he*m*melen en stierne [løbe][1] westen till Galicia, han wndræde hwat th*et* betidde. en nath synthes ha*n*nu*m* i søwne*n* en fagh*e*r h*erre*, ok talede till ha*n*nu*m*: »hwat gior tw my*n* søn?« k*eyseren* spwrde: »ho est tw?« han swar*et*: »jegh heth*e*r Jacob*us*, Gudz apostell, He[r]odes lotth megh halss hwgge, my*n* krop ligger i Galicia, th*e*r kenner meg engen ma*n*, thy the ær*e* alle hedni*n*ge, ock tøcker meg wa*re* wnder, attw frælssær icke myth landh fra Sarasenus, so so*m* Gud gior*e* tegh megtugh ou*e*r alle kong*er*, so skaltu frælsæ myt land ok fler*e* stædh*e*r, ok skaltu th*er* fo*re* bær*e* krone i hy*m*meryge. amen.

---

[1]) *tilf. eft. C.*

25.

Sydh*en* sa*m*melde k*eyseren* megel h*er* ok drog igiø*m*-me*n* Hispania*m* ok for deruede heninge i hw*or*t han foor, han bestollede eth slotth hetth Pampilonia[1] ok log th*er* i iij man*et* for*e*, th*er* wor*e* høge ok tiwkkæ mwr*e*, ha*n* ku*n*ne th*et* slotth ickæ wy*n*næ, tha fiøll k*eys-eren* pa syn kne ok badh Gud oc s*anc*te Jacob ok sade: »ær th*et* sand meg drømde om s*anc*te Jacob, tha wy*n*ner ieg th*ett*e slotth.« thaa fiøll all mwren ned pa grwnduolen ok k*eyseren* wan slotth. syd*en* lott han c*ri*stne ma*n*ge saracenus, ok the icke wille lathæ c*ri*stne segh, loth han hwgge aff. syden wan keyseren all Galicia in till mer*et*, ok Turpin erchebisscop dopte mannigh en hedningh. th*er* æft*er* wan keysær*en* all Hispania*m* begge haffue*n* mellu*m*, han wan i Galicia v[c] stæder ok slooth. alth th*et* guld ok sylff k*eyseren* wan i iij ar gaff ha*n* till s*anc*te Jacobs kyrke ok lod
S. 179 byge ma*n*ge kyrk*er* wtj Hispania ok Frankeryge ok i Gascønia, ok mæst loth ha*n* thøm wyge tiill sancte Jacop. amen.

26.

Tha k*eyseren* war ko*m*me*n* hiem till Frankeryge, ko*m* en hedh*en* k*onningh* hetth Angula*n*do aff Affrica ok till Hispania m*eth* megen h*er*, ha*n* wa*n* ryghet alth wnder segh ok brøth nedh*er* kyrker ok klosther, som k*eyseren* hadde latth*et* bøgg*et* wp, ma*n*ge c*ri*stne flyde aff landh*et* for ha*n*nu*m*. tha k*eyseren* spwrde th*et*, drogh han i Hispania m*eth* en stor h*er*.

---

[1]) *r. f.* Pampisonia.

I k*eyserens* h*er* drog en ryddere heth Romerik, han gaff en hæst for syn siell, en hans f*re*nde solde the*n* hæst for C m*ark* pennge[1], som ha*n* skullæ skiftæ mello*m* fattig folk for hans siell. xxxde dage*n* the*r* æfft*er* thed*is* ha*nn*u*m* the*n* dødæ ok sade: »ille haffu*er* tw giort motth meg, thy tw haffu*er* røffuet myne syelæ gift, togh haffu*er* G*u*d giord nadhæ m*eth* megh ok jeg hau*er* war*e*tt i pynæ i xxx dage, i morgh*en* skalltu ko*m*me i mytth st*et*, ok iek till Paradiis.« ha*n* hiølth th*et* for skæmpt, tha ko*m*me diefflæne ok toge ha*nn*u*m* borth m*eth* liiff ok siell, hans we*n* letthæ[2] æft*er* ha*nn*u*m* ok fan ha*nn*u*m* icke. tha k*eyseren* drogh m*eth* syn h*er* ast*et*, fandz hans krop iij dags ledh*er* tædh*en*, ok hwerth th*et* ben han haffde war sønder slag*et*. amen.

27.

[T]ha k*eyseren* kam i Hispania m*eth* syn hær, tha møtthæ Angulando ha*nn*u*m*. Angulando bøth till, ath k*eyseren* wyllæ lathæ slos en moth en. th*et* nøgde k*eyseren* well ok sende wth C me*n*, Angulando se*n*de C saracene wth, ok the wordhe alle slagne. Angulando sende wth ij^m^, k*eyseren* sende th*er* so manige mod, Angulando folk flyde marken. sydh*en* bød Angulando till en stonden strydh, k*eyseren* nøgde th*et* well, k*eyserrens* men stunge ther*is* spywd i iorden, so ma*n*ge som feege wor*e* th*en* dage*n*, ther*is* spiwd bar*e* bark ok løff[3]. the droghe sa*m*me*n* ok strydde ok k*eyserens* hest worth slagh wndh*er* ha*nn*u*m*, ha*n* worde segh togh ma*n*nelege m*eth* syth [swærd] alle*n* dagh*en*. moth quelle*n* skyld*is* S. 180
the ath ok hwer drogh till syn bodhæ st*et*. tha kam

[1]) *C. tilf.* oc forterede dem. [2]) *r. f.* letthe letthæ. [3]) *C.* icke løff.

aff Rom iiij^{m} folk k*eyseren* till hielpæ, th*et* spwrde Angulando ok drogh ok rukthæ till baghæ ok wa*n* eth slooth hetth Age*ne*, the*r* kom till ha*nnum* tw hwndræth M folk aff africa. Angulando screff k*eyseren* till ok badh sænde segh lx hæstæ kløuede m*eth* guld ok selff, th*et* giorde ha*n* ey for peninghe skyld, wdh*en* ha*n* wille, ath hans me*n* skulle kende k*eyseren* ok foo tess snar*er* for rodh ha*nnum*. k*eyseren* forstod hans fa[l]ske meningh ok drog m*eth* ii^{m} pa iiij mylæ nær Angulando, ok for sydhen lønlegh m*eth* lx rydd*er* so ner ha*n* so Angulando h*er*, ok kledde seg syden i onde kledh*er* ok gik selff ander i staden thy[d] som Angulando war, hedninge *gre*be ha*nn*um ok ledde ha*nnu*m for Angulando, han spwrde hwat ma*n* han war. k*eyseren* swar*et*: »wij høre k*eyser* Karll till, han will g*er*næ worde eth*er* ma*n*, ok bad atj skulle møtthæ ha*nnum* m*eth* lx rydd*er*.« Angulando swar*et*: »rydh*er* for*e*, jeg will st*ra*x ko*m*me till tals m*eth* ha*nnum*.« k*eyseren* skodde Angulando gørligh oc sogh, hwr*e* staden stodh belegligst till ath wy*n*ne, ok reth sydh*en* till syne me*n*. A[*n*]gula*n*do drogh syden æft*er* ha*nnum* m*eth* vij^{m} rydder*e*. tha k*eyseren* sogh th*et*, drogh han till syn h*er* igen ok drogh folk till ha*nnum* dagh witt dagh. Angulando drog till røgge langt fra slotth*et*, ok k*eyseren* bestollet slotth*et* [ok laa ther fore vj manede. sydhen stormede han til slotthet ok want thet][1] ok staden, ok worth th*er* slage*n* ma*n*ge Saraceni.

28.

[A]ngulando logh i en stadh som heth Sawtimes. k*eyser* Karll drog till staden ok [bødh] Angula*n*do

1) *tilf. eft. C.*

till st*ri*d. Angulando drogh moth ha*n*num ok stridde, th*e*n dagh mistæ k*eyser* Karl iiij^{m} folk ok Angulando myste fler*e*, ok flydhæ atth*e*r i stadh*en*. [her bestollet keyseren staden][1] ok Angulando flyde om natth*e*n løn- S. 181 legh wt aff stadh*e*n, thes worth k*eyseren* war ok ka*m* wforwandes pa the hedne ok slogh th*ø*m aff iiij^{m} ok k*onghen* aff Agapia ok k*onghen* aff Bugia. Angulando flyde wndh*e*n i en stad som Pampilon heth, ok sc*re*ff k*eyseren* till, athan wille bydæ th*er*, k*eyseren* drogh till røgge, ty han haffude lydh*e*n mackt motth so stor h*er* ok sa*m*melde folk ou*er* allth hans land ok gaff alle fange ok trælæ løssæ, ok bødh wth alle the wæri ku*n*ne giør*e* ok slogh ma*n*ge rydder. tha her*e*n war aller for sa*m*meld, giorde Twrpin erche bisscop wel-sygnellsæ ou*er* th*ø*m. hæren war two dags fær bred ok longh ok xij mylæ hørd*is* gny ok bolder aff th*ø*m. k*eyseren* drog for Pa*m*pilon ok bødh Angulando wt at strydhæ. Anguland drog wt modh ha*n*nu*m* m*eth* syn h*er* ok bad syn h*er* byde en stwnd ok red sielff till k*eyseren* m*eth* lx rydd*er*. k*eyseren* sade till ha*n*nu*m*: «onth ær iegh teg pletugh, ty tw hau*er* my*n* land so ille forrod ok for hærd*et*.« Angulando swar*et*: »hwij tox tw th*et* land fra meg som hwerk*e*n otthæ tw ell*er* tin fadh*er*.« k*eyseren* swarde: «war [her*re*][2] skabede c*ri*stene m*e*n ou*er* hedni*n*ge ok [bøth ath][2] hadhæ eth*er*.» Angula*n*do swar*et*: »wij haffue bædræ troo en tw, wij dyrkæ allmegteste gud Mament ok holde hans bwd ord, aff ha*n*nu*m* haffue wij bode liiff ok ryge.« keys-*eren* swar*et*: »tw æst willer i tron, wij t*r*o pa Gud fadh*e*r ok søn ok th*e*n helge and, tha wij døø, ko*m*mer

[1]) *tilf. eft. C.* [2]) *tilf. eft. C.*

war syel tyl hy*m*meri*g*e ok eth*e*r till heluede, tw skalth nw haffue kor*re*tth, hwath helder tw willt nw lathæ døbæ tegh ok thin h*er* ell*er* stryde st*ra*x medh meg.« Angulando sade: «jeg will lathæ stryde xx motth xx, ok se hwilke*n* bætræ tro haffuer.« k*eyseren* sende wd xx ryddere ok Angulande sende vt xx Saracenas, the
S. 182 hedne worthe alle slaghe*n*. Angulando sende lx, ok k*eyseren* so ma*n*ge, the hedne worthe slagnæ. the sende C mod C, the *cri*st[n]e wortte mestedelen slagne ok so*m*me flydhæ, forty the trøste mer pa ther*is* ma*n*heth en pa Gudz hielp. syden sende the wt M mod M, the hednæ worth alle slagnæ, syden sætthæ the th*et* i en dag so lengy the tald*is* wyd. Angulando sade: »jeg seer ath eth*er* t*r*o ær helg*er* en wor, thy will iek ko*m*me till tek i morn ok lathæ meg døbæ.« om morgenen kam han till k*eyseren*, som han sad ou*er* bord, ok stæd*is* pa guluetth, ti han sog so ma*n*ge h*er*skab th*er*, han spwrde, hwo the war*e* [.keyseren sade hannum hwo the ware][1] ok hwat æ*m*mædæ hwær hade. pa guluit sade xij almisse me*n* m*eth* reffnæ cleder ok lyden math. Angulando sporde, hwat folk th*et* war. k*eyseren* sade: »th*et* ær Gudz folk, wij fødhæ xij aff thøm hwer dag, for the xij war*e* Gudz apostel.« Angula*ndo* sade: »th*et* ær wnderleght, ath tyne tien*er* syde wyd bord ok haffue nok madh ok win, ok tynæ Gudz tiener*e* sætth*er* tw langht fra tegh[2] ok giffu*er* thøm lydh*et* ath ædhæ ok dricke, th*er* pa mærker jeg, ath thin Gud ær wærre æn my*n*, thy will ieg enghe lwnde worde *cri*sten i th*en*ne tid.« amen.

---

[1]) *tilf. eft. C.* [2]) *r. f.* tedh.

29.

Om morgene*n* æfter sa*m*meld*is* bodhæ h*erre* ok strydde the*n* dag wdh. k*eyseren* hadde c^{m} ok iiij^{m} oc xxx^{m}, Angulande hadde cc^{m}, en k*eyserens* ryddere [som hed Arnold][1] høgh segh en wegh myt gø*m*me*n* hedninge here*n*. the hedne størthæ · som foor for the c*ri*stne. the*n* dag wort meg*et* blodh wth gyth, swa ath th*et* stodh ou*er* ther*is* ankell, ok ted*is* ma*n*ge gode jertegne the*n* dagh. Angulando flydhæ bodhæ m*eth* skam ok sorgh, k*eyseren* læggrede syn h*er* wyt en broo, hetth Argue. om natthe*n* stal segh borth aff k*eyserens* me*n* eth M folk tyth som slagh*et* hadde stand*et* ok toge guld ok peninge aff the hednæ, tha the skulle far*e* hiem igen S. 183 wortæ the alle slagnæ aff hedninge. dagen æft*er* stryddæ the att*er* m*eth* the hedne, k*eyseren* badh till Gud, før æn han wdh redh, ath skulle ke*n*ne aff synæ som fege wor*e*, tha so ha*n* eth røtth korss wdhe*n* pa harnsk*et* mællu*m* ther*is* hærdhæ, som fege wor*e*. k*eyseren* lotth løcke thøm alle i eth hws, ok tha ha*n* kam hiem igen, hade dhe slag*et* hwer a*n*dh*er* i hæl.

Sydhe*n* droge ij hedne k*onningher* moth keysære*n*, en hetth Brawn oc a*n*ne*n* Kordhuba*n* ok begynthæ ath strydæ. saraceni hadæ bambor[2], aff thøm wort key*serens* hæstæ sky ok wyllæ icke søgæ, wdhe*n* løbæ till bagæ, ok motthæ the fly pa eth bergh ok wardhæ thøm th*er* wdaff. om morgene*n* lodh k*eyseren* blynde ter*is* hæstæ ok fylthæ ther*is* øre*n* m*eth* wox ok beginthæ arlæ om morgene*n* ath st*ri*dhæ. hedninge haddhæ viij øxn for en woghen, j woggne*n* stod eth røth banre ok hadde

---

[1]) *tilf. eft. C.* [2]) *C.* ith banner, der stod en Affgud paa.

th*et* for en sedh, ath the wille aldrigh fly, medh*en* th*et* ban*er* stod vppe. k*eyseren* træengde sek in pa wognen ok hwg sielu*er* ba*n*ret om koldh, tha flyde hedninge. konnge*n* aff Sybillia wort slage*n*, ok viij[m] hedninge m*eth* ha*n*nu*m*. amen.

30.

[A]ngulando hade en søn som Jamwnd hetth, hans fadh*er* hadde louet ha*n*num, ath han skulle war*e* k*ongh* i Franke ryghæ. tha han spwrde, ath k*ongh* Sybyll wor dødh och Corduba*n*, ok en kæmpæ hetth Altwmanth hade tag*et* with c*ri*sten troo, tho worth ha*n* wredh ok sa*n*k*et* sa*m*me*n* en stor h*er*, ok roptæ pa Mamanth ok Theroganth, ok badh th*ø*m hielpe sek ok hæffne sek ow*er* synæ wue*n*ner, ok drogh modh k*eys-eren*. thee møtt*is* pa en stor hedh ok strydde fast ok wortæ ma*n*ge aff the hedninge slage ok th*er* æft*er* flyddæ the. keyserens me*n* fynge so meg*et* bydhæ, athe w*or*de S. 184 ald*ri*gh fattige. hedninge sadæ: »wslæ ær*e* wij, ath wij wordhe nog*er* tiid føddæ, wij mystæ nw [ij] konige ok the bæstæ ryddere wij hadde.« Jamwnd[1] swar*et*: »ho*re* ær*e* nw my*ne* kæmp*er* som rosde sek soo[2] fast och talæde storth, tho the sode i my*n* faders palatz bland frwer ok møør, ok drocke my*n* fadhers win, jllæ gior*e* my*n* fadh*er*, at ha*n* trodhæ ther*is* stor*e* ordh, we[3] worde eth*er* allæ, ald*ri*g wordh*er* iek hwgswaleth aff th*en*ne harm.« Jamwnd kallede till seg eth sende bwd ok sade: »ryd till my*n* fadh*er* ok seg ha*n*nu*m*[4], ath wij haffuæ fong*et* stoor skadhæ ok myst iiij aff wor*e* gwdhe,

---

[1]) *B.* Janemund, *og således fremdeles.* [2]) *B. udel.*
[3]) *B.* twij. [4]) *B. udel.*

[Mamenth ok Teroganth, Jwpiter ok Appwlim[1], th*ø*m hau*er* k*eyseren* fang*et*.« sendebwdh*et* kam ok ber*e*tthæ syn ær*e*nde for hedn*i*nge, Angulando war icke[2] i hæren. en hedni*n*gh hedh Balam sagde: »almegtige[3] G*u*d ok høgeste fadh*er* pa[4] kaller jek aff allth myth hierthæ, tw skabædhæ hy*m*mell ok jord, th*et* tror jegh fwlle-leghæ[5], lath megh alld*ri*g døø, før æn jegh fong*er* c*ri*st-endom,« ok grædh sor*e*.

En k*onningh* heth Tryamed*es*[6] war Angwland*es* søst*er* søn, han hade eth ban*er*, th*er* wndh*er* waar lx^m^ me*n*, en kempæ heth Rodaan, ha*n* hade eth a*nn*e*t* ba*n*ner ok lx^m^ me*n*[7], th*et* trydie hade Kador k*onningh* ok lx^m^ folk, th*et* iiij hade ij k*onningher* ok lx^m^ folk wnder th*et*, v hade [Magon kongh ok[8] Aspiron ok lx^m^ folk[9], th*et* folk war allth well redh bodhæ m*eth* hæst ok wæriæ, th*et* glym*d*e aff ther*is* skiøllæ ok hielme, th*et*[10] sken ow*er* bergh ok dalæ. Jamwnd møtthæ th*ø*m [meth S. 185 fyr*e*[11] hwndrædh M folk ok badh th*ø*m holdæ. syde*n* thal*et* ha*n* nog*er* ordh for th*ø*m ok sade: »kær*e* we*n*-n*er*, eth*er* ær wæll[12] wytth*er*light, hwath skadhæ wij haffuæ fong*et*, myst bodhæ k*onningher*, rydder*e* ok swe*n*ne, ok miste jeg my*n* gode hæst, sielff flyde iegh m*eth* skam[13], th*et* harmer megh mæst, ath the togæ iiij aff[14] wor*e* gwdh*er* borth, som i wogne*n* stod nær oss, kw*n*næ i wy*n*næ th*ø*m igen, jeg will lønæ eth*er* m*eth* gwld ok sølff.« hedninge ropthæ [allæ j søndh*er*[15] ok

---

[1]) *B*. Makwm och teregud, Jupiter oc arpulin. [2]) *B*. icke tha.
[3]) *B* almæctughe. [4]) *B*. oppo tegh [5]) *B*. fulkomeligh.
[6]) *B* Tiramudes. [7]) *B*. vndher.
[8]) *r. f.* aff, *eft. N.*, *B*. Magwm Konningh oc Aspran.
[9]) *B*. vndher. [10]) *B*. ath thet. [11]) *B*. oc hadde.
[12]) *B. udel* [13]) *B*. stor skam. [14]) *B*. *udel.* [15]) *B*. alle samens.

sade: »wy*n*næ wij ickæ th*ø*m ighen inne*n* solberg*is*, tha latth henge oss allsa*m*men.« tha glæd*is* Jamwnd, hedni*n*ge blæstæ mer æn i M lwdh*er*.

K*eyseren* hade sendh wdh M holdere, the soge mege*n* jordh røgh, th*er* æft*er* soghe the ma*n*nege ba*n*ner ok forgylthæ skiøllæ ok bla*n*kæ hielme, the redhæ till bage. en k*eyserens* hærtugh heth Gerard, han wæbnædæ segh først[1] m*eth* sy*n* hær ok drogh[2] nædh*er* wtj en dall, bath th*ø*m holdhæ ok sadhæ: »hør*er* i meghtuge men, ryddere ok swe*n*ne, nw ær forgonge*n*[3] lxxx ar, sydh*en* jegh worth slagh*en* till ryddere, ok h*er* hau*er* jegh eth ba*n*nær, som mynæ forældhær otthæ, ok so ma*n*nælight war th*et*, ath th*et* æn aldrigh ka*m* pa flyge*n*de fodh, nw haffu*er* Gud oss hidh sænd, ath wy*n*næ eth kostælight dags wærkæ, hwilken h*er* dør, tha ko*m*m*er* hans siel till Paradis, før en blodh*et* ko*m*-
S. 186 m*er* pa jordh*en*. the som løffue*n*d*is* bliffuæ, fonge gwld ok sielff, atthe ald*r*igh bliffue[4] fattighe. kall*er* nw pa Gud ok rydh*en* fram i hanss naffn [ok trøst*er* paa hans nade[5], ok bør oss m*eth* retthæ tollæ bodhæ heeth ok kalth, ok mystæ bodhæ blodh ok køtth for hans[6] skyld, thy ha*n* w[th]godh hans[7] blodh for wor skyld.« c*r*istene me*n* loffu[e]de meg*et* hans talæ ok tog*is* sydh*en* i hendh*er*, ath engen skullæ fly fro a*n*nen, [før æn[8] h*er*tugh Gerard willæ. h*er*tuge*n* wolde vt x^{m} aff the raskeste ryddere ok skickathæ th*ø*m næst segh. Clares hans søst*er* søn førdhæ th*et* a*n*n*et* ba*n*ner, th*er* war ok x^{m} wnder, kongh Salemo*n*[9] førdhæ th*et* iij ba*n*n*er* ok

[1]) *B.* for. [2]) *B.* red. [3]) *B.* fram ledhen.
[4]) *B.* worde. [5]) *B.* *udel.* [6]) *B.* Gudz.
[7]) *B.* sit. [8]) *B.* oc ey for en. [9]) *B.* Salomon.

x^{m}[1] wnder, th*et* iiij førde ij h*er*tugens sønner, th*er* wnder war ok x^{m}.

Sydh*en* [komme] k*eyserens* holder*e*, th*et* war*e* ij kong*er* ok xij[2] h*er*tug*er* m*eth* lx^{m} folk. k*eyseren* wistæ icke, ath[3] hedninge droghæ modh ha*nnu*m, thy ha*n* war pa en a*n*ne*n* stad, en archebiscob [het Samson][4] redh till k*eyseren* ok sade ha*nnum*, ath hedninge ko*m*me, keysere*n* lotth blæsæ i trw*m*ppitt*er* ok basswn*er*. sydh*en* wap*nedis*[5] all hære*n* ok stegh pa synæ[6] hæstæ. k*eyseren* hade C^{m}[7], h*er* Fagwn førde[8] hans ba*n*nær, k*eyseren* red fra*m* for h*er*ren, ha*nnum* fwlde h*er*tugh Neymys ok h*er*tugh Beringh ok *gre*ffuen aff Fla*n*dere*n* ok Wdg*er* Danske, k*eyseren* sade: »jegh ser hedninge sede h*er* for oss pa en backæ, ryden till th*ø*m iiij aff mynæ me*n*.« tha redh wd Wdg*er* Danske ok Neymis h*er*tug[9] Beringh ok *gre*ffuen aff Flandere*n*, the pa berg*et* sadhæ S. 187 war h*er*tugh Gerard ok[10] hans me*n*, tha han sogh k*eyserens* folk, menthæ han [atth th*et* war[11] hedninge ok badh [wd rydhæ[12] h*er* Clar*es* hans [søster]søn ok ij hans sø*n*ner, [Æruarth ok Reyn*er*[13], ok en rydder heth Boes[14], the redhæ wth moth the iiij. [Clares stack till[15] Wdg*er* ok stack g*ø*mme*n* hans skiøll, ok halp tha hans godhæ broniæ, ok Wdger gick aff[16] hæsten, togh war ha*n* icke[17] wan ath fallæ. Boes stack till *g*r*e*ffue*n* aff Fla*n*dere*n* ok hwe*r* modh ander, ok ginge bodhæ aff hæstnæ. Boes hiøgh till *g*r*e*ffue*n* [i høgræ axselen, ath

---

[1]) *B. tilf.* folck. [2]) *B.* ij. [3]) *B.* thet. [4]) *tilf. eft. B.*
[5]) *B.* væbnede sig. [6]) *B.* there. [7]) *B. tilf.* folck. [8]) *B.* hade
[9]) *B. tilf.* oc. [10]) *B. tilf.* iiij. [11]) *B.* them at werie.
[12]) *B.* the fire wt ridhe som war. [13]) *B.* Eruard oc reymer.
[14]) *B.* Boos. [15]) *B.* heer clares redh modh.
[16]) *B.* fra. [17]) *B.* enthe.

han[1] worth icke før i th*e*n so*mmer*[2], Neym*is* h*er*tugh stak till Euarth, so ath Euarth gick aff hæsten. the begynthæ frylege ath hwgg*is*. Wdg*er* talede till Clar*es*: «æddælæ rydde*re*, sigh megh tid naffn.« han swar*et*: »jeg heth*er* Clares, h*er*tugh Mylos[3] søn, th*e*n ryge h*er*tugh Gyren [er myn moders broder, oc han][4] sydh*er* h*er* pa b*erget*.« Clar*es* spwrde: »hwath hedh*er* tw?« ha*n* swareth: »jegh heth*er* Wdger Danske.« Clar*es* kassteth syth swærd fran segh ok badh ha*nn*u*m* giffue sek[5] till, ath han [stack ha*nn*u*m* aff[6] hesten, syde*n* geck the all viij[7] till sa*m*mens ok tog*is* i fage*n* ok køstes.

Tha k*eyseren* so th*et*, redh ha*n* till thøm, th*er* sa*m*melde k*eyseren* all syn h*er* ok paue*n* p*re*dekede[8] ok giorde wælsygnelsæ ou*er* thøm. the c*ri*stene ok hedni*n*ge møtt*is* weth eth bergh heth Asp*er*mwnd, ok S.188 begentt*is* th*er* en hord strydh. [ther matte man see mangt et stort hug][9]. Clar*es* stack till en hedne konngh, heth Gylon[10] aff Affrika, [ok stack][9] giø*m*me*n* skiøll och brøniæ, ath ha*n* styrthæ døtth aff[11] hæste*n*. h*er*tugh Gyron ropthæ høght ok sadhæ: »trædh*e*n f*ra*m[12] c*ri*sstene me*n*, [wij] wy*nn*æ priis ok ær*e*.« sydh*e*n stack ha*n* sytth glawe*n* i giø*m*me*n* en hedningh, [soa ath styrthæ død nedher[13]. Tryamed*es* k*onningh* stak till [Angsys igiøme*n*[14] skiøll ok brønie ok wth ath[15] h*er*denæ, [ath ha*n* fiøll død nedder[16]. Jamu*n*d k*onningh* Angulando

[1]) *B.* soo ath høgre axelen han. [2]) *B. tilf.* mære.
[3]) *B.* mylons. [4]) *tilf. eft. B.* [5]) *B. tilf.* thet.
[6]) *B.* aff stack hanum. [7]) *efter B.*, *A.* iiij. [8]) *B. tilf.* for folket.
[9]) *tilf. eft. B.* [10]) *B.* gilio*n*. [11]) *B.* nedder aff. [12]) *B.* till.
[13]) *B.* oc han fiøl døth nidh paa iorden.
[14]) *B* auxis oc i genem hans. [15]) *B.* genem.
[16]) *B.* saa ath han fald dødh nidh tijl iordhen.

søn høgh pa bode hendher ok giorde megen skade[1]. hwo so*m* feck eth hwgh aff hans[2] swærdh Dorendal, thaa ka*m* han icke m*eth* liffu*et* borth. th*et* sogh Wdg*er* Danske ok sade: »o h*erre* Gud, hwath skadhæ giø*re* oss tesse hedninge[3]!« han rændhæ till Jamwnd. Jamwnd sadhæ till syn modh*er* brodh*er*[4] Morland: »h*er* ko*mmer* en ma*n* ok will g*er*næ døø.« Wdger ok ha*n* ka*m*me soo fast sa*m*men, atthe ginge bodhæ aff[5] hestæ*ne*. sydh*en* sprwnge the bodhæ wp ok hugg*is*. Jamwnd kløff Wdgers skiøll. Ankesyn en c*ri*sten høg en heden kæmpæ hedh Boland*es* pa hielme*n* ok nædh*er* i[6] tændernæ sa ath ha*n* fiøll dødh nedh*er* pa iordene. Ankesyn tog hesten[7] ok førden till Wdg*er* Danske. Wdg*er* steg pa hæsten, tha kam M hedni*n*ge till thøm bodhæ, m*eth* stor nødh ko*m*me the atth*er* till røgge wndh*er* k*eyserens* banre. Jamwnd ok hans me*n* ginge S. 189 hordeleghæ fram ath jw i en lydh*en* stwnd sloge the M rydder*e*. tha ka*m* h*er*tugh Gherin, i hans daghæ fantz enge*n* ipp*erre* rydd*ere*, han redh ma*n*nelege f*ra*m, han drab sielffu*er* x rydd*ere* i en lydh*en* stwnd, he*n*ninge fiøllæ hwar om[8] a*n*ner, ok [th*et* worth mørkt motth[9] natth*en*, thy skyld*is* the ath i[10] th*et* syn.

H*er*tugh Gerin ok hans me*n* droghæ wnd*er* eth bergh ok hwillt*is* th*er* om natth*en*, tha hade ha*n* myst aff synæ me*n* iiij^{m}. hwer ma*n* sath pa syn hæst [all natth*en*[11] m*eth* eth drag*et* swærdh, h*er*tug Geryn [sørgede fast[12] synæ mæ*n*, ok sade: »o h*erre* G*u*d, wij ær*e* ko*m*me*n* hiith ath wærr*i*æ thy*n* t*ro* oc so*m* tw tolde

[1]) *B. tilf.* paa cristne men. [2]) *B. tilf.* hwasse. [3]) *r. f.* hedninge oss. [4]) *B. tilf.* som heth. [5]) *B.* sa langt fran. [6]) *B.* genom. [7]) *B.* hans hæst. [8]) *r. f.* on. [9]) *B.* ther mørknede aff. [10]) *B.* at. [11]) *B.* then nath. [12]) *B.* suckede fast for.

dødh for wor skylld, so wille wij nw døø for tynæ skyld.« k*eyseren* strydde ok wel th*e*n[1] dagh ok mystæ ii k*onningher* ok lx h*er*toge oc g*re*ffuer ok ma*n*ge M ryddere ok swe*n*ne. han hwilthæ segh i en dal o*m* natth*e*n, so*m*mæ aff k*eyserens* me*n* hiølæ om natth*e*n th*er* st*ri*den hade stond*et*. th*e*n nath war Jamwnd icke meg*et* glad, han hade myst hælffte*n*[2] aff syt folk ok the andre[3] wor*e* allæ sor*e*. ij k*ongher* flyddhæ fra ha*nnum* [Magwn ok Aspiron][4] m*eth* x^m^ folk. tha Jamwnd sogh th*et*, sade ha*n*: »ille swig*en* i megh, i[5] krodh*en* for ræde*re*! thy ath ith*er*t rad sky*nnet* meg hiith, tha swareth h*er* Balam: »[the rømæ fro tegh som krodh*en* for rædære.« Jamwnd sagde: »mæst sørger jegh mynæ S. 190 gode me*n*.« Balam[6] sade: »h*er* ær icke wdhen ij kor, døø æll*er* wæriæ oss ma*n*neleghæ.

31.

Tha dage*n* ka*m* ok solæn stod[7] vp, sade h*er*tugh Geryn till synæ mæ*n*: »i raskæ rydde*re*, rede*n* eth*er* snarth ok betale*n* G*u*d th*et* wij ha*nnum* skylligh ær*e*.« the wæbnæde sek snarth ok [satthæ sek[8] synæ hæste. Jamwnd drogh tiith som stryde*n* hade føre[9] war*et*, som først begynthæ ath daghes, m*eth* xx^m^. the c*ri*stene, th*er* hade holdh*et* om natth*en*, grwedhæ sar*e* for ha*nnum* ok ietth Gud, atthe willde ald*ri*g giør*e* dødeligh synd[10]. tha saa the h*er*tugh Gerins hær ok glæd*is* storleghæ, tha [han] ko*m*, ok Jamwnd ok [the] begynthæ ath st*ri*de, Jamwnd stak sytth spwdh i Ancelin

---

[1]) *B.* alt then. [2]) *B.* haldeel. [3]) *B. tilf.* ther efther leffde.
[4]) *tilf. eft. B.* [5]) *B.* som. [6]) *udel. hos B. og C.*
[7]) *B.* gick. [8]) *B.* setthis. [9]) *B. udel.* [10]) *B. tilf.* mere.

skiøll, ath wdden stod gømmen herdænæ ok [han] fiøll dødh nedher till iordhen. Balam[1] slogh ok en ryddere i hæll, tha kam hertwg Gerin i slaghet, the hednæ wore tw so mange som the cristnæ, ok keyseren war icke en kommen. tha keyserens[2] her war wapnæd, kom Wdger Danske ok hans skiøll war kløffuen, ok hielmen ok brønien sønder[3], ok mange stadhs rand blodhet giømmen ringenæ. han sade till keyseren: »rydem fram snarth ok hielper ether men, jegh græb en tolk fran thøm, [han sade[4], ath Jamwnd ær so døll[5], ath han will icke sende bwdh æfter syn fadher, han will stride meth thet folk han haffuer, wille i stridhæ, tha sender bwdh till ether bodæstet, ath hiith kommer hwærth thet barn ther ær.« keyseren giorde som han badh. tha bodhet kam, droge the alle aff stet. keyseren drogh till stryden meth [xxxij^{m}[6], Jamwnd hade viij[7] banner ok wnder S. 191.
hwerd banner vij^{m}, wnder sytth egheth banner hade han xx[8] M. Jamwnd sade till synæ men, tha han so keyserens bannær: »nw mo i se keyser Karls homodh, hwr han rydher motth oss, wij [haffue iij moth hwer en han haffuer[9], ok swer jeg wit then megtuge Mamenth, han skall aldrigh løffuendis komme aff thenne mark.« keyseren kom so trøstælege [i] stryden, ath hedninge størde for hannum hwer æfter anner. konningh Salamon stack till Bordand konningh giømen skiøll ok brønie, so athan størdhæ død till[10] iordhen. han hade Jamwndz horn pa syn hals, Oliwanth[11], thet hørdis xv store[12]

[1]) *B.* Balant. [2]) *B.* keyseren ok hans. [3]) *B. tilf.* hugne.
[4]) *B.* oc sagde han meg. [5]) *B.* doll. [6]) *B.* xxx twsende folck.
[7]) *B.* vij. [8]) *B.* xxx [9]) *B.* ære iij mod hwer een aff them.
[10]) *B.* nith paa. [11]) *B.* som het oliwant. [12]) *B.* franske.

mylæ. k*onningh* Salomo*n* tog horn*et* ok sade[1], ath ha*n* wille ickæ giffu*et* for meg*et* gwll. Jamwnd sogh, ath Bordant fiøll, ok ath Salomo*n* togh horn*et* och wredd*is* fast ok hiøgh m*eth* th*et* skarpæ swærdh Døre*n*dall, ok kløff Salamons hielm, hoffuit ok bugh, brøniæ, sadell ok hæst sønder[2], ok togh horn*et* ok hengdet pa syn hals. th*ett*æ sogh Aukarim ok stack giøme*n* hans[3] skioll, ok glawen·gyk[4] sønder. Jamwnd hiøg till ha*nnu*m pa [hans] wensstræ axell, ath swerdh*et* gick wth ath høgr*e* sydhæ with bælth*et* swa ath han størthæ dødh neder[5], c*ri*stnæ men war*e* wantrøstege ok rædd*is*[6] forr Jamwndz stor*e* hwgh. hade han war*et* crissten tha war*e* hans lyge ey i w*er*den till.

32.

Tha k*eyseren* sogh Aukærim dødh, harmædhæ ha*n*nu*m* fast hans dødh. »wen, sade ha*n*, meg tøck*er* illæ tin dødh[7], skam haue han tegh drab! jegh hade engen
S. 192 troær*e* tienæstæ ma*n*, wille G*u*d nog*et* syn hør*e* my*n* bøn, tha forlode ha*n* teg tynæ syndh*er*!« k*eyseren* red [hordælege fram ok bad trøde till ma*n*neleg[8], tha ko*m*me the som k*eyseren* hade send[9] bwd æft*er* fro hans bodhæ stædh*er*, th*er* m*eth* wor*e* iiij hans søst*er* sønn*er* som hethe Hestwr[10], Ottwn, Bæringh ok Roland. the hade m*eth* thøm[11] xl^{m} steger*e* ok dwge swe*n*næ ok allæ the wapn kw*nne* bær*e*. Roland redh pa en skiwtzhæst[12] [two armbrøste skudh fram for sin heer][13]. Rolandh redh

---

1) *B.* swor. 2) *B. tilf.* i medie. 3) *B.* Janemund.
4) *B.* brast. 5) *B. tilf.* aff hæstene. 6) *B.* frøchtighe.
7) *B. tilf.* wære. 8) *B.* manlige fram oc bath trade hardelige tijl.
9) *B.* før send. 10) *B.* estwr 11) *B.* sigh.
12) *B.* skyy hest. 13) *tilf. eft B.*

fram wnd*er* k*eyserens* pa*n*ner[1], ok ij^{m} skiøl swe*n*ne m*eth* ha*nnum*. the aff Africa rende gensten[2] pa Rolandz sælskab m*eth* xx^{m} [ok skuthe pa them met turkere buge][3]. Roland redh trøstælæge giøme*n* ther*is* spetz m*eth* syt selskab ok lade ma*n*ge*n* ma*n* pa iorden.

33.

Hertogh (Gerin) wille g*er*næ ath hedninge*n*s howetbane*r*, ok stak till en heningh so*m* het Maskobrwn giøme*n* hans skiøll ok brøniæ ok j giø*m*me*n* hærdenæ, ath ha*n* styrthæ døtth aff heste*n*. Gerin robæde pa sy[ne] me*n*: »i ædælæ hæladhe, hwge*n* nw stor hwg! Affrica k*onningh* willæ ødhæ worth land, jeg ær nw en ga*m*mel ma*n*, jeg skall togh ma*n*nigh hedningh howet stwpæ nedh till iordh*e*n wysæ«. hans men sagde: »frøgthæ enth*et*, h*err*e, wij willæ ald*r*ig skillies fra*n* tegh.« h*er*tugh Gerin war ko*m*me*n* so nær th*et* how*e*t ba*n*ner, ath ha*n* motthæ kastæ tiith m*eth* en handskæ. h*er*tugh Gerin ok ij hans søst*er*sø*nner* hwgge seg en wægh till how*e*t ba*nret*, tha fiølæ M hedninge, ba*n*ret war ou*er* giffueth ok stod all ene. th*er* wistæ Jamwnd ent*et* aff, ty han war harth for k*eyserens* bane*r* myt i hære*n* och strydde ma*n*nelige. tha ha*n*[4] haffde wu*n*n*et* S. 19
ba*n*reth, steg han aff syn hæst, hans mæ*n* toge aff ha*n*nu*m* hielm, swærd ok skioll, ok satthæ ha*n*nu*m* nedh*er* wnder how*et* ba*n*reth, ok blodh*et* ran bodhæ aff hans næsæ ok mwnd ok war ha*n* trætther.

34.

Keysære*n* ok Jamwnd strydæ trøstæleghæ wndh*er* th*et* bergh Jasp*er*mwnd, tha ka*m* en hedh*e*n k*onn*-

[1]) *B.* banner. [2]) *B.* strax.
[3]) *tilf. eft. C.* [4]) *C.* hertug Gerin.

ingh met iij m. th*e*n hednæ kongh Tryamod*es* stak h*er*tugh Mylon gy*m*men skiøll ok bwg ok drog wth m*eth* hans spiwd all hans tarme. criste me*n* harmede megh*et* hans dødh. T*ry*amod*es* wende till rygge ok bad Jamwnd sto ma*n*nelege, tha kam Bæringh renne*n*de ok [bad] Triamod*es* bydhæ. T*ri*amod*es* rædd*is* enth*et* for ha*n*nu*m*, Bæringh stack in giø*m*me*n* hærdene ok wth ath bryst*et* ok ha*n* styrthæ død ou*ér* sadelbogen, ok sade [Bering]: »nedh*er* skaltu, tin onde hwnd, tin siel stadner icke før æn j hælffuede, th*et* war my*n* brodh*er* tw drap, ok ha*nnu*m hau*er* tw dyrth køpt.« Jamwnd ok altth Affrica harmædæ hans død ok bar*e* ha*nnu*m st*ra*x aff m*a*rk*e*n, ok ma*n*ge køstæ ha*n*nu*m* døtth o[k] so*m*me danæde. tha redh ij aff k*eyserens* me*n* fram, Rykart ok Mara*n*t, ha*n* stak till en k*ongh* Matt*is*, han war aff Jørsala*n*d, hans gode harnisk halp ha*n*nu*m* inth*et*. Mara*n*t bar ha*n*nu*m* aff syn hæst ok ha*n* kam dødh paa iordh*e*n. Rykarth stack en hedningh heeth Gorsant, han war Jamw[*n*]ds frænde, giømen brønee wth mellu*m* h*er*dænæ ok styrthæ dhød pa jordh*e*n.

S. 194 Tha Jamwnd sog ij aff synæ f*ren*der dødæ ok all marken tackt m*eth* dødæ men, swortnade han som iord ok sade till Bala*m*: »hwat skall aff meg worde! tessæ ij skindede meg hiith ok the ligge nw bode dødæ.« Bala*m* swar*et*: »wnderlegh taler thw, thw motthe wæll widh*et*, ath th*et* skullæ tage en ond endhæ, at geres æft*er* te land, ma*n* hau*er* engen rætth till.« Bala*m* sade: »war icke for meg*et* redder, en tho ath th*et* hau*er* ille gong*et*.« tha blæstæ Jamwnd i sytth horn, so ath them tøcktæ all jordh*e*n skælffuæ, tha sokthæ till ha*nnu*m so ma*n*ge som æft*er* wor*e* aff heninge, tha hiøgh Jamwnd en c*ri*sten kæmpæ pa

hielmen ok nyd i tænderne. Gerin[1] satth wnder how*et* ba*n*nereth ok sade till Booz ok h*er* Clares synæ søst*er* sønner: »thag*er* m*eth* eth*er* iij[2] C ryddere[3] ok hielp*er* wort folk, tha ieg ær hwill, ko*mmer* iegh afft*er* eth*er*.« thee gior*e* som ha*n* bødh, en hedningh sagde Jamu*n*d, ath how*et* ba*n*reth war wu*n*neth, ta grwede Jamu*n*d saar*e* ok kallede till sek Salatiell k*onningh* ok Rodhen th*en* horde, ok sagde: »wij ær*e* ska*m*melege swigne, wa*re* gude ær*e* borth tagnæ ok allt sydh*en* haue the hadh*et* oss, jeg satthæ xx^{m} wnder how*et* ba*n*reth, the ær*e* slagne, so*m*me ær*e* flydh.« Salatiel swar*et*: »redes enth*et*, h*erre*, iafften skulle alle c*r*iss[t]ne[4] døø, ok tw skalth worde cron*et* i Rom.« syden rede the bodhæ hordelege fram ok ma*n*ge M m*eth* thøm, ok fiølæ meg*et* folk pa bode sydh*er*. Salatiel for i ther*is* h*er* som en swlten falk eft*er* brad[5] ok gior*e* stor skadhæ. Wdg*er* S.195
Danske rendhæ tyll ha*nnu*m ok hiøgh ha*n*nu*m* [pa] axelen [so, at] søndh*er* gik skiøllæn ok nyder g*ø*m*m*e*n* syden ok lareth af wit sadelbogen. Salatiel fiøll dødh pa iordh*en*, th*et* saa Jamw*n*d ok drøfft*is* sor*e* weth, tha ka*m* Neymis h*er*tugh renne*n*de, ha*n* war [hordelige for wæbneder[6] ok hiøg th*en* hednæ Alphanie[7] k*onn*-*ingh* pa halsen, so ath howed*et* fiøll pa iordh*en*. Ja-mwnd sade: »fast[8] fall*er* aff my*n*e men.« k*eyseren* spwrde Neymis ok Wdger ok sade: »ær nog*et*[9] folk wnder worth how*et* ba*nner*?« »ja h*erre*, sadhe the, wæl xxx[10] M.« k*eyseren* sade: »th*et* ær fast lidh*et*«, ok spurde, hwat bæst till radhæ wor. Wdg*er* sade: »wij wille

[1]) *B.* hertug gerin. [2]) *B.* iiij. [3]) *B. tilf.* rider i striden.
[4]) *B. tilf.* mæn. [5]) *B.* wilbrath. [6]) *B.* herlige wæmpnede.
[7]) *tilf. eft. B.* [8]) *r. f.* faff. [9]) *B.* meget. [10]) *B.* xx.

ma*nn*elege wær*i* oss ok hwgge so stor*e* hwgh, ath hielmænæ ok brønnierne skulle reffnæ[1], wissælege fonge wij seger idagh.«

Tha ka*m* Boez ok h*er*[2] Clares m*eth* iij^{m}[3] rydder*e*, en aff h*er*tugens[4] me*n* reth till k*eyseren*. hans brøniæ war ille hwggen ok hielme*n* kloue*n* ok sadelen fwl[5] aff blod, ok been ok armæ [blodughe]. han helsæde k*eyseren*, han[6] swar*et*: »Gud hielpæ tegh, rydder*e*, hwat ær tith naffn?« ha*n* swar*et*: »jegh hedher Walth*er* aff Salaties[7] borgh, h*er* Gerin[8] lotth syghe thegh, ath ha*n* haffu*er* wnneth ther*is* houet ba*nn*er.« k*eyseren* swar*et*: »løffu*er* h*er* Gerin en?« »ja, sade Walth*er*, ha*n* ær æn wsar[9], enge*n* aff hans me*n* hwgg*er* swar*er*[10] en ha*n*. k*eyseren* swar*et*: »Gud haffue thes [loff][11]!« ok sade Walt*er*: »ath[12] Jamwnd ær nw w*er*re en døth, lath oss nw hæffnæ wor harm.« tha ka*m* till k*eyseren* Adelffro[13] hans sendebwd. k*eyseren* spwrde: »ko*m*me the som S.196 iegh badh kallæ fra wor*e* bodhæ stædh*er*.« ha*n* swar*e*th: »the ær*e* ko*m*me*n* [m*eth* xl^{m} folk«[14]. Roland tin frændhæ hau*er* drept ma*n*ge hedninge i dag.« tha skickede keyser*ens* h*er* [sek om[15] Jamwndz h*er*. Jamwnd sade: »wslæ ko*m*me wij i th*ett*e ryge.« Balam sade: »haffde tw senth eft*er* tin fadh*er* i dag, tha wor*e* k*eyseren* lenge ou*er* wnnen.«

Tha ka*m* h*er* Gerin m*eth* x^{m}, ha*n*[16] redh so hordeleghe fram, at i en lyden stwnd feldhæ[17] ha*n* iiij^{m},

---

[1]) *B. tilf.* wedh. [2]) *B. udel.* [3]) *B.* hundredhe.
[4]) *B.* hertug gerins. [5]) *B.* wor fuld. [6]) *B.* keyserin.
[7]) *B.* Salatiens. [8]) *B. tilf.* han. [9]) *B. tilf.* oc. [10]) *B.* saarer.
[11]) *tilf. eft. B.* [12]) *B. udel.* [13]) *B.* Dondelfrø.
[14]) *B.* meere en xl swsende [*l.* twsende].
[15]) *B.* omkringh. [16]) *B.* oc. [17]) *B.* drap.

thaa flyde Jamwnd ok iij k*onningher* m*eth* ha*nnu*m, han
sat pa sa god en hæst, ath [engen ku*n*ne ha*nnum*
wnt rende[1], hans glawn war stærkt[2], ath th*et* ku*n*ne
enghen brydhæ, ok th*et* trææ kalles Ayol. Jamw[*n*]d
sadhe: »wsæll ok [arm ær jegh[3], jeg menthæ ath engen
skulle megh bydhæ[4], nw hau*er* jegh a*n*net fw*nnet*.«
Balam sade: »we wo*re* th*e*n k*onninghe* søn, so kær syn
wondhe, tw ladh*er* som the konæ som [grædh*er* syth
enæ[5] barn.« Jamwnd sog tiill rygge, tha ka*m* k*eys*-
eren, Neymis h*er*tug ok Wdg*er* Danske, Estur, Ottwn,
Bæring ok Rola*n*d. en k*onningh* som fwlde Jamwnd
hetth Gora*m*, hans hest trett*is* ok gaffs wp. tha sade
Jamwnd: »myst*er* iek th*en*ne ma*n*, tha fong*er* iegh stor
sorgh, wendher till rygge modh th*e*m[6], som æft*er* oss
fa*re*, ok wynn*en* en hæst ok fo ha*nnum*.« Jamwnd stak
till Neym*is* h*er*tugh gy*m*me*n* skiøllen, tha halp brønien,
ath spyudh*et* bleff wdhæ, ok h*er*tugen gick la*n*ght fran
hæsten. Jamwnd togh hæsten ok wille føre*n* Gora*m*.
Wdg*er* hug till Goram [ok kløff hielme*n* ok[7] ha*nnum*
nedh*er* i bælth*et*. Jamwnd hwgh Wdg*er* pa hielme*n*,
hielme*n* war hordh ok swæ[r]dh*et* stank wd aff, ok S.197
rakæde halsse*n* paa hæsten, so ath howedh*et* gick wd
aff. tha flydde Jamwnd [alth th*et*[8] ha*n* kw*n*næ.

35.

Balam ok keysære*n* rende hwer modh a*n*ne*n*, k*eys*-
eren stak Balam wt aff[9], Balam sprangh wp ok
wille pa hæsten, th*et* formenthæ ha*nnum* Neymis h*er*tugh,

---

[1]) *B.* hanum kunne enghen aff rendhe. [2]) *B.* som starkt.
[3]) *B.* armer worde. [4]) *B.* tordhe bidhe.
[5]) *B.* bægreder sith eneste. [6]) *B.* thesse.
[7]) *B.* paa hielmen oc kløff. [8]) *B.* hwat. [9]) *B.* *tilf.* hæsten.

sydh*e*n hwgg*is* Neymys ok Balam, so ath eldh*e*n røk aff ther*is* hielmæ. Bala*m* saa at Wdger ok Ottwn, Beringh ok Roland willæ ath ha*nn*u*m*, oc at Wdg*e*r slogh wndh*e*r sytth stærkæ glawen, ok sade till Neymis: »rydder*e*, stat mek for liff ok swnd, jeg tror pa th*e*n sa*m*mæ Gud tw gior[1], ok will iegh lathæ megh døbæ, Gud gaffueth[2] at h*er*tugh Neymis wor*e* her*e*, tha skadde meg enth*et*!« »ho estu rydd*ere*?« sade Neymys. ha*n* swar*et*: »jegh heth*e*r Bala*m* ok [war] Angulando sende bwdh till Frankeryge.« »G*u*d haffue loff! sade Neymys, ok badh Wdg*e*r enth*et* gior*e* ha*nn*u*m*, ha*n* halp megh i stor*e* nødh, tha jeg war bwdh[3] till Angulando, han løsdæ my[t] liiff m*eth* meg*et* gwldh ok siilff.« Neymis sadhæ: »wordhæ c*ri*ssten!« ha*n* swar*et*: »g*er*næ h*erre*!« tha kam Roland till thøm, k*eyseren* rende allenæ æft*e*r Jamwnd.

36.

Jamw*n*d flyde m*eth* meg*e*n harm, dagen [førr*e* hadde han[4] vij sy*n*ne v^m^, nw ær eng*e*n ig*e*n wth*e*n han ene. k*eyseren* fwlde ha*nn*u*m* æft*e*r ij myll, ok Jamw*n*d so ha*nnu*m icke. han stegh aff syn hæst ok banth aff hielme*n*[5] ok lagd*is* neder ath drickææ, ha*n* hade icke edh*et* ell*e*r drock*et* i iij dage før, ok bwnd*et* syn hielm wdaff[6]. k*eyseren* ko*m* ok togh hans wapn[7], tha Jamwnd sog syn waben borthæ[8], frøktede han. k*eyseren* sade:
S. 198 »tw tørth icke ræd*is*, jegh will ickæ dræbæ en waben

[1]) *B.* troer. [2]) *B.* gaffwe. [3]) *B.* eth sendebudh.
[4]) *B.* føre han misthe. [5]) *B.* sin hielm oc swerd*et*
[6]) *B.* aff. [7]) *B. tilf.* borthe. [8]) *B. tilf.* wære.

løss ma*n*, tag tyne waben ok[1] sedh pa tin hæst, th*e*n dryck, tw drack, skall tw dyrt købæ.« Jamwnd togh [waben ok[2] sætthæ sek[3] pa syn hæst ok sade till k*eys*-*eren*: »tyne syndh*e*r ko*m*mæ tegh till ath giffuæ mek my*n* wapen igen, ok tw hau*er* en rask hæst, medh*e*n dw kamst so snardh æft*er* megh, ok kan ieg mærkæ atu æst fødder aff megtigth folk, medh*e*n tw gaff megh myne waben ig*e*n, nw will ieg giør*e* teg en ær*e* igen, lath h*er* thy*n* hæst ok wapn igen ok løb syden till thynæ me*n*, liffuet will ieg giffue tegh for th*e*n æræ tw gior*e* megh.« k*eyseren* swar*et*: »tw wor*e* my*n*e wapn illæ wærd.« Jamwnd spurde, hwath hans naffn war. k*eyseren* swar*et*: »jeg hedh*er* Karll c*ri*sten ma*n*ne k*eyser*. »Jamw*n*d wndrede, hwij han war enæ ok sade: »nw will [ieg] ey weye my*n* skadhæ for en pe*ni*ngh, pa tin krop skall iegh hæffnæ all my*n* skadhe, sydh*e*n skall ieg egne all tin land ok ryghe.« k*eyseren* swar*et*: »ey wor*e* tw wærd my*n* ryge, dw wilth so lættelege søghæ.«

Jamwnd war wngh och stark, k*eyseren* hadde goth hierthæ ok war troo ok en fwltage orloghs ma*n*, de rende till sa*m*men ok stwnge hwar ander aff hæstænæ, sydhen droge the swærden och hugg*is* ma*n*nele. tilligh en kamp war icke mello*m* ij me*n* i th*e*n thyme. the høgge skiølle ok harnsk hwer aff andh*er*, k*eyseren* hug pa Jamwndz høgræ axæl, so ath brønien repnede ok han feck eth storth saar. tha sade Jamwnd: »tw hau*er* en kostelig krantz pa tin hielm, ha*n* war icke fatthigh, ha*n*num banth th*er* pa, iegh ser iij stenæ pa tin hielm, medh*e*n tw bær thøm kan tegh engen S.199 offu*er* wy*n*næ, thy will iegh nw haue thin hiælm.« k*eys*-

[1]) *r. f.* ok ok. [2]) *r. f* at. [3]) *B.* sine wapne oc sath.

eren swar*et*: »m*eth* Gudz hielp skall han ald*ri*gh thin wordhæ.« Jamwnd gr*e*b æfft*er* k*eyserens* hals, k*eys-eren* wek seg wndh*e*n, tog ragede Jamwnd kækeremen och ruchthe hiælme*n* aff k*eyserens* hoffut, the drog*is* fast wm hielme*n*. i thi kam Roland rænne*n*de och hade eth sticke aff eth glawn i hæ*n*dernæ. Jam*wn*d skøtthæ ha*nn*u*m* [inthed], thy han war lydh*e*n. k*eyseren* war sted i nød, tha halp Gud, som all tidh hiellp*er*. Rola*n*d slogh pa Jamwndz hielm ok Jamwnd gaff th*er*[1] enth*et* om, ok sade: »megtege Gud haffue i, om i ka*m*mæ bodhæ hædh*e*n.« Roland slogh eth a*n*neth hwgh ok Jamwnd bar arme*n* for*e*, ok swæ[r]dh fløg langt wd aff he*n*dh*er*næ.

Tha Jamwnd mistæ sw*er*d*et*, worth ha*n* bleeg som en askæ, Roland togh sw*er*d*et* ok kløff hans hielm ok howith, ath hiærne*n* flødh wd aff mw*n*ne*n*, ok størthæ dødh nædher. k*eyseren* sætt*is* nyd ok hwiltes, ok hadde icke Gud send ha*nn*u*m* Roland till hiælpæ, tha hadde han ald*ri*g boreth cronæ tydh*er*. Roland togh swærdh*et* Dørendall ok horn*et* Oliwanth, tha ko*m*mæ Wdger Dansk ok Neymis h*er*tugh meg*et* bedrøffuet for k*eyserens* skyld. Neymys sade: »ille giør*e* i, h*erre*, ath i iageth th*e*n hwnd so lenge hensa*m*me*n*.« k*eys-eren* swar*et*: »th*et* skall ald*ri*gh ofter*e* skee.« tha wende the Jamwndz lik om kringh oc war høgr*e* arm sønder slage*n*, oc bodhæ øgen laa wdhæ pa kynbeneth. te bar*e* ha*nn*u*m* wnder eth olyæ trææ ok ladhæ hans S. 200 skiøll pa ha*nn*u*m*. tha sade k*eyseren*: »hade th*e*nne ma*n* wareth cristen, tha hadde enge*n* rasker*e* rydd*ere* war*e*tt i all w*er*den.« h*er*tugh Neymis swar*et*: »wee wo*re* ha*nn*u*m* th*et* sørger, ok so th*e*n ha*nn*u*m* føddhæ, ok

[1]) *ell.* th*et*.

worde han giffue*n* all diæfflæ i helwidhæ!« k*eyseren* drogh till syn h*er* igen ok [fan] thøm alle bedrøffuede, thij ath engen wiste, hworth ha*n* war bleffuen. k*eyseren* gick in i Jamwndz pawlun ok ladhæ syt harnisk aff, hin ga*m*mel h*er*tugh Gerin fwldhæ æft*er* hedninge mer æn en stor myll, ok slogh hwær ma*n* ihæll. ma*n* kw*n*ne th*er* nappæleghæ re*n*de pa marken, so war hon tackt m*eth* krop ok harnsk ok heste, guld ok sielff finge thee noch tillbyd*is*. tha gick k*eyseren* till bordz ok all hans hær, th*et* war tha th*e*n fiærde dagh, syden the hade eth*et* ell*er* drocken. amen.

37.

[A]ngulando war tha pa eth slotth, heth F*r*issa, tiill ha*n*nu*m* ko*m*me ij k*onningher*, th*e*n megtuge Bordanth ok Modas, m*eth* en meghtugh hææ*r*. Angulando satth ok lektæ skagtauell m*eth* thøm, Angulando satthæ all Pol*er* land modh en handskæ. Modas swar*et*: »tw taler dorlege, swærdh ok spiwdh ær*e* før*e* ath wæri Polerland m*eth*.« tha[1] kam the in gongen, som flyde fro Jamwndz hoitba*n*ner, Magon oc Aspiron, ther*is* hæstæ wor*e* blodige ok swetthe, the sagde: »hwat giør tw, Angulando, tin søn hau*er* strid m*eth* k*eyseren*, wij wor*e* xx^m^ wnd*er* houtbanr*e*tth, th*er* kom en hob folk pa wor høgræ hand, ther*is* høffuitzma*n* war en lyden ma*n* ok ga*m*mel, the sloge worth folk i heell oc icke løffnet ma*n*ghe aff the xx^m^.« Angulando spordhæ, hwor hans søn S. 201 war, the sadhe, ath the th*et* icke wiste. Angulando worth wreth ok kast*et* till thøm m*eth* en stooer staff, ok sadhæ: »tin ga*m*læ forrædere, ald*r*ig wil iek t*r*o, ath noger cristen ma*n* ko*m*m*er* my*n* søn till at fly, jeg

[1]) *r. f.* tha tha.

skall lathæ *e*ther bodhæ henge.« Angulando sætthæ xx k*onningher* pa en benk ok krawe retth offu*e*r the ij k*onningher*, the ha*n*ter*e*tth th*et* lengy, sydh*e*n worth th*et* ther*is* dom, ath the skulle byndi*s* nagnæ wyth eth trææ ok xv skiøl swe*n*ne skulle slydh*e*[1] hwden aff th*e*m, so worth th*et* ok giorth. sydh*e*n worde the slæbeth ok kast*et* wnder etth hysken, tha th*et* war giorth, gick Angulando till bord. tha kam th*e*r en ryddere rænnende, han gick in for k*onninghens* bord, blodh*et* gick gø*m*men brøniæn, so ath th*et* stodh pa gulffuet, ha*n* hadhæ mer en xl sar, han sade: »tin søn haffuer fong*et* stor skade, wij wordhæ om syder jagede wth i en ælff, ok motthæ wij gonge tørfføtthæ ow*e*r eluenæ, pa dødæ kroppæ[2], ok frankesme*n* sloge wor*e* gude sønder, sa at wij soge th*e*r pa, at the gior*e* enge*n* jærteknæ, jeg sog en rydder*e* jage thin søn lenge, ey weth ieg hwr*e* the skild*is* ath.

38.

Angulando bodhæ vredd*is* ok drøft*is* th*e*r aff, ok bad syn h*e*r wæbnæ seg. k*eyseren* dweld*is* th*e*n nath i Jamwndz pawlun, th*e*r waar math ok wyn nok, ok sølff kar som Jamw*n*dz taffæll smyde war, ok engen sog so mege*n* swe*r*d ok harnesk, som th*e*r logh[3]. k*eyseren* loth sla aff ba*n*ne alle *cri*stne som slagnæ wor*e*. Jamwndz pawlu*n* war swo kostelegt, ath engen hade setth tolleght før, th*e*r war so ma*n*ge dyrbarstene[4], the tørfthæ engen liws[5] tende, wth*e*n[6] pa paulun*e*t stodh
S.202 en knap aff klarth guld m*eth* mangh wndher[7]. tha ka*m*

[1]) *r. f.* slydhen. [2]) *C. tilf.* der dweldis Janemund selff femte.
[3]) *B.* wor sa*m*me*n* boreth. [4]) *B. tilf.* innen at.
[5]) *B. tilf.* weth ath. [6]) *udel. B.* [7]) *B.* vnderlige kwnstere.

Balam gonge*n*de for k*eyseren* och bedh*e*s døbelssæ i Gudz naffn. k*eyseren* spwrde: »hwij hast*er* tegh swa?« ha*n* swar*et*: »mek hau*er* th*er* lenge æft*er* lang*et* ok sydhen kan iegh wissæ teg all the wnd*er* h*er* ære.« iij[1] ærchebisscope wigde fwnte*n*, pawen ok iij[1] ærchebisscop døptæ ha*nn*u*m*[2], k*eyseren* word hans gudfad*er*, pawe*n* we*n*de hans naffn ok kallæde ha*nn*u*m* Wittaklin. Wittaklin sade till k*eyseren*: »se pa th*e*n knap pa pawluneth stor, han ær fwl aff wnd*er*, th*er* mottw se hwat tidende ær[3] xx mylæ hæden[4].« k*eyseren* sogh pa knappe*n* ok sogh slotth*et* Renseb*o*rgh[5], som Angulando logh pa, tha sog han so manege skib oc galleyder ko*m*næ till slotth*et*, ath engen tunge ku*n*ne telieth, tha sog paue*n* th*e*n stor*e* skyb hær, som[6] ka*m* aff Affrica, pawe*n* drøft*is* ok græd sar*e*, Witthæklin sade: »beraden eth*er* snarth, hwat heller i wille fly ell*er* bydhæ.« k*eyseren* swar*et*: »weth th[*et*] bergh Asp*er*mwnd skall iegh bydhæ ok aldrigh fly.« k*eyseren* sade till pawen: »kær*e* fadh*er*, lath[7] ickæ sa illæ, tw[7] motth for fær*e* worth folk m*eth* swo dan latth.« k*eyseren* sende bwdh eft*er* Gerin[8] ok badh ha*nnu*m till sek ko*m*me, ha*n* ka*m* for k*eyseren*, tha loth han [se ha*nn*u*m*[9] th*e*n wtalege skibh*e*ren[10], som ko*m*me*n* war, ok hwr*e* the ginge pa landet. Wittæklin næffndæ so manege k*onningher* ok høuetz me*n*, som wp ginge, ok bad k*eyseren* wæbnæ sin h*er* ok ræde sek till. th*er* æft*er* badh keysære*n* stødæ i basswner ok i klaritter, ok bad alle wnge me*n* ko*m*mæ for keysære*n*[11], the gior*e* som k*eyseren* bødh, tha the stode for k*eyseren*, tha swkkede ha*n* ok tor*e* løpæ wt aff hans

[1]) *B.* iiij. [2]) *B. tilf.* oc. [3]) *B.* ther er. [4]) *B.* nær hedhen.
[5]) *B.* risensborgh. [6]) *udel. B.* [7]) *B.* ladher — i.
[8]) *B.* hertug gerin. [9]) *B.* hanum see i knappen.
[10]) *B.* skibshær. [11]) *B.* sigh.

S. 203 øgh*e*n, pawen spwrde, hwath ha*n*nu*m* skadde. k*eys*-*eren* swar*et*: »iegh hau*er* nw myst iij^c oc xx[1] ok xvij k*onningher*, h*er*tuge oc *gre*ffuer, rydder*e* ok swe*ne*, nw w*or*der iegh sla till rydder*e* som ickæ ær*e* falne till, om iegh skall nogen priis wy*n*ne.« tha kam Roland in[2], Estwr, Ottw*n*, Beringh. Roland sade tiil Neymis h*er*tugh oc Wdger Danskæ m*eth* wrede: »hwath syg*er* my*n* frænde k*eyseren*, hwij holder han oss iiij so[m] fongne[3] ell*er* stackarlæ børn, iek red i gor pa en mag*er* skiwdz hæst[4], ha*n* rystæ ner wd all my*n* tænder, will ha*n* icke giffue oss hest ok harnisk, tha wille wij ryde fra ha*n*nu*m*.« Wdg*er* togh ha*n*nu*m* i fawen[5] ok sade: »i skulle snarth fonge hæsth ok harnisk, h*er*tugh Neymis ok Wdg*er* [lathæ k*eyseren* th*ett*e wnder staa[6]. tha swar*et* k*eyseren*: »Roland ær fast wnger ath bær*e* harnisk.« Roland swar*et*: »en tha ath jeg ær wngh, tha hau*er* iegh[7] hierthæ ok hendh*er*, ok mogh Gud só wel beskerme mek som th*en* ga*m*mæl ær, wij iiij frænder hau*er* tiænt eth*er* som wij moghe wel[8] war*e* bekende, wille i icke giffue oss hæst ok harnisk, tha sen eth*er* om and*er* tienre i wor st*et*.« k*eyseren* swar*et* Roland ok sade ha*n*nu*m*: »jeg hau*er* icke glømth[9], tha ieg drox m*eth* Jamwnd wnder oliæ træd, hwr*e* snarlege thw wnsatthæ meg[10] ok gaffst mek myt lyff, m*eth* Gudz hielp, hwat tw bed*is* th*er* skal enth*et* ney war*e* for*e*, th*et* tw [bade for x^m ell*er* xij[11].« tha fiøll Roland paa knæ for k*eyseren*, k*eyseren* togh ha*n*nu*m* wp ok køstæ ha*n*nu*m*,

---

1) *B. tilf.* folck. 2) *udel. B.* 3) *B.* andre fonge.
4) *B.* skyy hest. 5) *B. tilf.* oc kyste hanum.
6) *B.* sade til keyserin aff theris ordh. 7) *B tilf.* lighewel.
8) *udel. B.* 9) *B. tilf.* teg. 10) *B. tilf.* tha.
11) *B.* oc beddis x twsendhe eller xij twsendhe pund.

k*eyseren* loth stæffnæ [for seg[1] alle som rydde*re* willæ wæ*re*, tha slogh k*eyseren* ma*n*ge ryde*re*, ha*n* worde icke, hell*er*[2] dhe wo*re* ryge ell*er* fattige.

39.

[N]eymis ok Wdg*er* ledde[3] Roland fram, k*eyseren* S. 204 slog ha*n*nu*m* till rydde*re*, ok banth Dørendall paa[4] hans sydhæ, ok sade: »weri tegh well ok ma*n*neleghe!« Neymis h*er*tugh ok Wdg*er* bwnde spo*re* paa hans føddh*er*, ok sydh*en* slogh ha*n* the andræ iij hans[5] frændh*er* till rydde*re*, ok ij h*er*tug Gerins sø*n*ner, ok syde*n* hwar æft*er* a*n*nær[6] iij ell*er* iiii[c]. k*eyseren* sade tiil h*er* Mylon, h*er*tug Gerins søn: »for tin gode fader skill giffu*er* ieg tegh eth sloot, som heth*er* Mylaborgh[7], ok th*er* m*eth* en jomffrv ok[8] mege*t* ryge.« syden banth han eth[9] swærd pa hans syde ok sade till ha*n*nu*m*: »tw ok Neymis h*er*tugh ok Wdger Danskæ skulle al tid wa*re* næst meg,« ok gaff thøm alle hesth ok harnisk, [so ath thøm nøgede[10]. sydh*en* lod k*eyseren* syge mæssæ for segh, Roland ok the andræ offr*e*tt[11] gull, paue*n* p*re*dikede for folketth ok gaff thøm affløsningh[12] aff alle[13] ter*is* synder.

40.

[A]ngulando k*onningh* sade till synæ mæ*n*: »mek wndrer, ath enthe*t* bwdh ko*m*mer fra Jamw*n*d my*n* søn. en k*onningh* het Mandoqæn[14] [sade]: »mek drøm*er* hwær

[1]) *udel. B.* [2]) *B.* hwat heller. [3]) *B.* iegede. [4]) *B.* with.
[5]) *B.* syne. [6]) *B. tilf.* ower. [7]) *B.* Milensborg. [8]) *B.* me*t*.
[9]) *B.* eth goth. [10]) *B.* saa them wæl at nogedes.
[11]) *B. tilf.* meget. [12]) *B.* affløsen.
[13]) *udel. B.* [14]) *B.* Mandoqwin.

nat wnderlege om Jamwnd, ok tøck*er* meg *cri*stne men wæbnæde[1] till hand ok fod, ok hwor*e* the blande sa*m*men [aff wor*e* me*n*[2] blodh*et* ok hierne*n*.« en k*onningh* swar*et* [hed] Abiant: »send bwdh till k*eyseren*, atha*n* sender oss wor*e* gude igen.« Angulando sade till ij h*er*tuge, Julian ok Galinger[3]: »rydh*er* till k*eyseren* ok bedh*er* ha*n*nu*m* fonge oss wor*e* gudhe ige*n*, ok betth ha*n*nu*m* tro pa war Gud ok bedh ha*nn*u*m* [sende meg[4] skadth aff th*ett*e ryge, vij^c[5] assnæ kløue m*eth* guld ok sylff, ok iiij^c fryhornæ jomfruer, ok gonge sielff wllen
S.205 ok barfotth hiith til megh[6], ok bedhs han nade aff oss, tha wille wij ha*n*nu*m* ickæ dræbæ.« sende bodh*en* redhæ aff st*et* ok ko*m*mæ, so*m* k*eyserens* h*er* stodh al skick*et*. Wdger hadde k*eyserens* baner i ha*n*de*n*, Roland war høffuitzma*n* for ij^m ryddere[7], pawen wa*r* en høuethzma*n* [for sine men][8] p*re*stær ok klærkæ, næppælege fandss en blotth ma*n* i all th*en* h*er*, so meg*et* harnisk hade thee fong*et* aff the hednæ. tha k*eyseren* hadde skicketh syn spitz, ka*m* Angulando sendebwd. h*er*tugh Julian hadde en olyæ quist i handen[9], Galing*er*[10] war en ga*m*mell ma*n*, hans skægh war hwith, th*et* stod nedh*er* pa hans brysth[11]. Jwlian war en fag*er* ma*n*, næppælege ku*n*ne [nogen q*ui*nnæ sønyæ[12] hanu*m* syn williæ. [tha sade ha*n* till keysære*n*: »hwor æstu, Karl Magn*us* k*eyser*[13], wij ær*e* sende bwd fran th*en* megtuge k*onningh* Angula*n*do.« k*eyseren* roptæ høgh ok sade: »h*er* ær jegh.« the sade: »send Angu-

[1]) *B.* wære wepnæde. [2]) *udel. B.* [3]) *B.* Galuiger.
[4]) *B.* føre oss. [5]) *B. udel.* c. [6]) *B.* oss. [7]) *udel. B.*
[8]) *tilf. eft. B.* [9]) *B.* henderne. [10]) *B.* Galuygher.
[11]) *B. tilf.* oc bug. [12]) *B.* nogher kone syniæ.
[13]) *B.* the sagde til keyserin hwor estw keyser magnus koning.

lando wor*e* gude igen, om tw wilth tith liiff behollæ, wiltw tro pa wa*re* gude, tha find*er* tw nade aff Angulando, tha giffu*er* han teg tith rygen igen, ok send ha*n*nu*m* vij^{c} asnæ kløue m*eth* gull ok søllff, ok iiij^{c} frybornæ iomfruer, ok gak sielff wllen ok barfoth till hannu*m* ok bed*is* thw nade aff ha*n*nu*m*, tha will ha*n* ickæ dræbæ teg. k*eyseren* swar*et*: »th*et* ke*n*ne Gud, tw bywder meg horde tienestæ, jegh [nam en[1] aldrigh at go wllen ok barfotth, so meg*et* gull ok sølff feck iegh en ald*ri*g ath eyæ[2] i en tiidh, wy*n*n*er* ieg nog*et* gulld, th*et* pleg*er* iegh ath giffue rydderæ ok swe*n*ne, ok jomfruer ær*e* wælbewaredhæ paa slotth ok stædh*er*, eth*er* gude ær*e* sønder slagnæ ok th*et* guld ok søll gaffuæ wij allæ the løssæ q*ui*ner i wor h*er* ær.«

Tha wredd*is* Jwlian ok Galinger, ok risthæ hwar ther*e* syth glawe*n*. Julian sade till k*eyseren*: »Angula*n*do ko*mm*er snarth till tegh, han will lathæ cronæ S.206 syn søn Jamwnd i Rom.« k*eyseren* swar*et*: »th*et* skal ald*ri*gh skee.« Julian sporde: »haue i icke mer*e* folk æn h*er* ær, wore i hognæ i en kedell ok wor*e* sodnæ, tha worde wor*e* me*n* ey mætthæ aff eth*er* ath eth moltid, ok mek tøck*er*, ath ether folk haffu*er* heden ma*n*ne harnisk pa sek.« k*eyseren* swar*et*: »wij haffue æn mær*e* folk æn tw seer.« Julian sade: »Angulando haffuer for bwdh*et* ath dræbæ tegh, ha*n* will ath wi[3] skal før*e* tegh hanu*m* løffue*n*de, thy han will tegh sielff dræbæ.« k*eyseren* sade till h*er* Gerin: »hwat skath wille wij ha*n*nu*m* sende?« h*er* Gerin sade: «sender thøm Jamwndz houyth ok hond.« Julian sade: »lath*er* snarth rede skätth*en*, ell*er* ær*e* i dødæ hwær ma*n*.«

---

[1]) *eft. C.* [2]) *opr.* tiene. [3]) *r. f.* willa.

k*eyseren* loth hentæ Jamw*n*d tiid ok kasten for ther*is* fødh*er*, ha*n* sagde: »tag*er* Jamwndz how*et*, [ok fører hans fadher[1], han for ey a*nn*e*n* skatth aff meg.« tha Galinger sogh Jamwnd, blegnedhæ ha*n* som eth ligh, ok sade: »hwor ær tin krafft, wo*r* gudh Magun, hwij lath*er* tw so dræbæ tynæ me*n*?« Jamwndz øgh*e*n loghæ wdh*e*n pa kynbeneth. Julia*n* stegh aff syn [hest] ok fek k*eyseren* syn handskæ. k*eyseren* spwrde, hwath th*et* betyddæ. [han swaret]: »h*er* m*eth* byuder jeg teg i en kamp, ell*er* hwilken tw wilth, tith mall skall wæry moth wor kæmpæ Færakude, winder ha*n*, tha skaltu t*r*o pa' wo*re* gude, windh*er* ok tw, tha skulle wij t*r*o pa tin Gud.« k*eyseren* swar*et*: »styr tiid hastege syn, ok sig Angulando, ath ha*n* fang*er* ickæ a*nn*e*n* skatth aff megh, Jamwndz hæst swærd ok horn gaff ieg my*n* frænde Roland, før ha*nn*u*m* Jamw*n*dz how*et* ok sigh ha*nn*u*m*, ath th*et* skall ald*r*igh crønes i Rom ell*er* i
S. 207 Franke ryge, ok komer han hith, tha skall ha*n* far*e* wærr*e* en sø*nn*æn.« amen.

41.

Sendeboden kam till syn h*erre* igen, the ko*m*me till ma*n*ge k*onningher* ok h*errer*[2], før æn the ko*m*mæ for A*n*gulando. allæ k*onningher* sporde om the hade th*e*n skath, som Angulando kraffde. Julian swar*et*: »hær haffuæ wij Jamwndz how*i*t ok hand.« th*er* with donæde wæll xx k*onningher*, før sendebodh*e*n ko*m*mæ till Angulando. Julian gik fram for Angulando [ok sade]: »hær hau*er* tw th*e*n skatth som k*eyseren* sænde tegh«, ok kast*et* Jamwndz how*i*t ok hand for k*onninghens*

---

[1]) *tilf. eft. C.* [2]) *C. tilf.* paa vegn.

fødh*er*. k*onninghen* donede ok fiøll[1] pa howede*t* ok køstæ ha*n*nu*m* mærė en xx synæ. Jamwndz hoffuit bløde bodhe giø*m*me*n* mw*n* ok øre*n*. A[*n*]gulando sade: »hwor ære nw wor*e* gude bleffne! hwi gade [the] told, ath tw blest[2] slagen!« Julia*n* swar*et*: »wor*e* gude dwge inth*et*, thøm haue drauels q*ui*nær sønder brodh*et*, we worde ha*n*nu*m*[3] thøm sørg*er*!« Angulando sade: »o my*n* kær*e* søn, for tynæ skyld kom ieg hiith, jeg tencktæ ath[4] haue croneth teg.» Angulando sporde Gallinger ath[5], hwat ma*n* [k*eyseren* war[6], han swar*et*: »ser k*eys-eren* [till nog*er* ma*n* meth wred øgh*en*[7], tha skælffuær hans hierthæ with, so megen grwmhed gor aff ha*n*nu*m*.« Angulando donæ with[8] vij sy*n*næ ok sade: »o my*n* kær*e* søn ieg loth giør*e* wor*e* gude aff th*et* [bæstæ gulld ok sølff[9], ok sattæ thøm m*eth* dyr*e*stæne, i[illegible]æ haffue te tek[10] lønth.« syden tog han howede*t* wd aff hielmen, ok togh th*et* i syn fagen, ok fiøll owen pa houedh*et*. tha motthæ ma*n* see Aff*ri*ca me*n* sørge ok grædhæ, ok ma*n*ge skulffue for rætsæll.

Julia*n* sade till Færekudæ[11] ræsæ: »wæpnæ tegh snarth, jeg haffu*er* wissæt en kamp [for tegh[12] pa tynæ S.208 wegnæ.« ræsæn wæpnæde sek snarth ok retth till k*eyser* Karll ok robede høght i hæren ok sade: »hwor æsthu, k*eyser* Karll, jeg will all ene slos moth all tin h*er* ok hæffnæ wor*e* gude, ell*er* ku*m* sielffu*er* modh megh, wiltu icke, tha send en ma*n* ell*er* ij [for tegh[13].«

---

[1]) *B.* falt nith. [2]) *A.* bleststr. *B.* wordh. [3]) *B.* then.
[4]) *B.* iegh sculle. [5]) *B. tilf.* oc sadhe. [6]) *B.* ær keyser karl.
[7]) *B.* wredelighe til noghen man. [8]) *B.* wel.
[9]) *B.* clareste sølf oc gwld. [10]) *B. tilf.* thet.
[11]) *B.* Ferakunde, *og således fremdeles.*
[12]) *udel. B.* [13]) *B.* i thin stædh.

k*eyseren* sende wd Wdger Danskæ wæl wæbn*et*, Færakude møtthæ ha*nnum* ok tog[0] ok banth ha*nnum* ok [kaste hannum bunden[1] in i sith pawelun. k*eyseren* sende wth Reynolth, Færækude banth ha*nnum* ok kaste ha*nnum* i syth pawelun. k*eyseren* sende wdh en ryddere hetth Consta*n*tin*us* aff [Rom[2] ok g*re*ffue Elon. Færækude [togh hwer een i syn hand[2] banth th*ø*m bodhæ ok kast*et* th*ø*m i paueluneth, ok sadhæ: »byden her so lenge [til] flær*e* [aff eth*er* me*n*[3] ko*m*mæ.« k*eyseren* sende wth xij kæmpæ ok ij hwæ[r]th sy*n*ne. Færækude banth th*ø*m alsa*m*me*n*[4] ok kastæ th*ø*m i sytth pawelun.

Tha frøgtede alle c*r*istnæ me*n* ok engen tordæ kæmpæ moth Fær*æ*kude. tha sade Roland[5]: »red*is* icke h*er*[illegible], for th*en*ne troløssæ diæfil, loff meg ath rydhæ motth ha*nnum*, jegh trøster pa my*n* h*err*e Jh*esu*m *Chr*ist*u*m, han lath*er* tesse for bann*et* hedninge icke offu*er* wy*n*næ oss.« k*eyseren* wille nødigh haffue Roland th*er* till, tog motthæ Rolandh rade ok wæbnæde [sek] ok red motth Fær*æ*kude. ha*n* tog Roland aff syn hæst m*eth* en hand ok satte*n* for sy[*n*] sadel boge, tha feck[6] Roland i Fær*æ*kudes skægh, oc hiølth swa harth, ath the fiøllæ bode nædh*er* aff hesten. syden [stode the bodhæ wp[7], Roland hiøgh til Færækude. swærdh*et*
S. 209 stank [nædh pa hæsten, ok hæsten i two delææ[8]. sydh*en* gaff Færækwde Roland stor*e* hwgh, ok Roland ha*nnum*[9] igen. Roland hiøg[10] pa Færækud*is* høgræ arm, so ath

[0]) *A* ok tog ok tog. [1]) *tilf. eft B.* [2]) *eft. B.* [3]) *B.* ether ko*m*pane. [4]) *B.* alle. [5]) *B. tilf.* til keyserin. [6]) *B.* tog.
[7]) *B.* stigde the bode paa hesten.
[8]) *B.* aff hielmen och nider paa sadelin oc hesten mit i genom.
[9]) *B. tilf.* store hug. [10]) *B. tilf.* eet hug.

swerdh*et*[1] fal po iorden, togh [ward] Fær*æ*kude ickæ sar, thy ath enth*et* swærd bædh pa ha*n*nu*m*[2]. Færækude slogh Rolandz hæst m*eth* syn næwæ, so ath sønder gick halsbeneth, ok Roland ka*m* standen pa iorden. the slog*is* lengy m*eth* næwænæ, syden slog Roland ha*n*nu*m* m*eth* stenæ. Færækude sagde: »loff meg ath sowe en stwnd.« Roland gaff th*er*. loff till. tha Færækude wognædæ, gaff han Roland loff till at sla segh m*eth* en stor klobbæ[3]. Roland slogh ha*n*nu*m* lenge pa dagen bode m*eth* [stene ok m*eth* klob*er*[4], ok stod Fær*æ*kude quer with.

Syden satt*is* the bode nedh ok hwilt*is*. Færækude sade: »loff meg ath sowe en stwnd«. »*ger*næ«, sade Rolan, ok tog en steen ok ladhæ wnder hans[5] how*i*t, han wille ickæ dræbæ ræssæn, medh*en* han soff, for k*eyserens* stærkæ fryth[6]. Færækude wognæde, Rolandh spordhæ, hwij enth*et* wabæn [beth] pa[7] ha*n*nu*m*, Færækude swar*et*: »megh ka*n* enth*et*[8] skade, wdhen jeg wœrder stungen i nafflæn.« Færækudhæ sporde, [hwath slægh Roland war wt aff[9], Roland sade[10]: »jeg ær fød i Frankeryge.« Fær*æ*kude spurde: »pa hwem tro frankes men?« han swar*et*: »pa J*esum* *Christum* Gudz [søn].« Færækude sade: »hwat *Christus* ær. th*et*?« Roland swar*et*: »th*et* ær Gudz søn aff he*m*merige, ok ær føddh*er* aff jomffrv Ma*r*ia, som dhødæ pa corsset[11], ok trydie dag stod vp aff dødæ, ok for till heluet*is* ok togh th*er* wth Adam ok Eua, ok xl[de] dag*is* stegh han S. 210 wp tiil he*m*mel, ok sydh*er* nw pa syn fadh*er*s høgræ

---

[1]) *B.* Ferakundes swerdh. [2]) *B.* hans krop. [3]) *B.* knubbe.
[4]) *B.* sten och knubber. [5]) *B.* Ferakundes.
[6]) *B* *tilf.* som kreyeret wor. [7]) *B.* oppa.
[8]) *B.* engen gøre. [9]) *B.* aff hwat slechte æst tw.
[10]) *B.* swaredhe. [11]) *B.* thet helghe kors.

hand.« Færækudæ swaret: »ieg tror pa then[0], hymmel ok iord hauer skapth[1], hade han hwerken [søn eller fadher[2], som han war aff engen afflæth, tha afflæth han ok engen aff segh, thy ær han en Gudh, ok icke trefoldher.« Roland swaret: »thet syger tw sant, han ær en Gud i iij personer, tror tw[3] fadher, tha tror tw[3] sønnæn ok then hælge and, the ære iij personer ok en Gud.« Færækudæ swaret: »om jeg kaller Gud fader ok Gud søn ok Gud[4] then helghæ andh, thet ær jo iij gude.« Roland sade: »thet ær en Gud ok icke iij, tog iij personer ok [en i gudommen[5]; mærk hwre Abraham saa iij engell ok dyrket[6] en.« Færækude sade: »bewiis, hwore iij tingh kan worde[7] eth.« Roland sade: »thet will ieg bewijsæ tegh i werælss tingh, mærk pa en harpæ, ther ær [træth, strenge ok handen[8], the ære iij tingh ok eth lydh, so ær[9] ok mandell nøtthen, først ær skalen ok swa fnaset ok so kærnin, the ære iij tingh ok eth. i teg sielff ære iij tingh[10], lymmer, kroppen ok sielæn, togh æstu en man. Ferekude swaret: »iegh tror nw wel, ath Gud ær en ok trænnæ, æn thet weth iek ecke, hure han scullæ[11] søn afflæ.« [Roland swaret]: »tror tw, ath Gud skabæde Adam ok Eua?« han sade: »ja thet tror jeg wissælege.« Roland sade: »Adam war aff engen føddher, tog afflædæ han barn, hwi motthæ icke Gud fadher lathæ worde som hannum tøckthæ, togh ær allæ forbudeth ther æfter [ath stw-

---

0) *B. tilf.* ther. 1) *B. tilf.* oc.
2) *B.* fader eller moder. 3) *B. tilf.* paa. 4) *A.* Gud ok.
5) *B.* ewindelighe i guddomen oc i warhet. — *C.* en ewindelige i guddommen oc i sandhed. 6) *B.* tyckede.
7) *B.* wære. 8) *B.* vti træeth strengerne oc henderne.
9) *udel. B.* 10) *B. tilf.* sagde Roland. 11) *B.* matte.

dere[1].« Færækude sade: »thet tror jeg alth well, jcke S. 211
tror jeg ath Gud motthæ worde man.« Roland swaret: »then sammæ Gud, ther skabæde hemmæl ok iordh aff enthet, han motthæ giøre meth hans helge and, ath hans søn tog mandom[2], køtth ok blod, wdhen ma[n]tz samlingh[3].« Færækude swaret: »hwore motthæ han fødhs aff jomffrv wdhen mandz samlende[4]?« Roland swaret: »som [Gudz søn war fødder[5] wdhen manlige fadher, so war han ok affladher aff faderen wthen modher. tyllikt war Gud icke wmwelight.« Færækude swaret: »hwore motthæ en jomffrv barn føde?« Roland sade: »madkæ[6], fyskæ, fwglæ, by worde ok leffue aff sølæn[7] ok ander tingh wdhen [nogre mantz hielp, æn motte iomfrw bæthre føde barn meth gudz hielp oc williæ, wten][8] mandz samlende[4].« Færækude loth segh ther ath nøge, togh willæ han icke tro, ath Gud dødæ pa corset. Roland sade: »Gudz søn war fødh som man, thy wille han døø som man, ok alth thet som i werleden ær føtth, skall alth døø, tror tw ath han ær fødder, tha skaltu ok tro ath han ær pinther, ok stod wp aff dhødæ.« Færækude sade: »icke tror jegh pa hans vpstandelssæ, ty ath en dødh man kan ikke vp stoo.« Roland sw[a]ret: »Gud stod icke allene vp aff dødæ, wthen alle the, som fødde ære fra wærælsens [begynnelse ok ind til][8] ændhe, skulle vp sto[9] ogh komme for dommen, ok nydhæ synæ[10] gerninger, tenk po loens natur, ath theris wnge fødes dødhæ, ok [fo liiff førstæ moderen blæs pa thøm[11], thi

[1]) *B.* stridher, *C.* at søge. [2]) *B. tilf.* aff. [3]) *B* sammen blændelse.
[4]) *B.* sambland. [5]) *B.* gud wor affleder aff moderen.
[6]) *B.* maa icke. [7]) *B.* solen. — *N.* af holdi eða viði.
[8]) *tilf. eft B.* [9]) *B. tilf.* aff døde. [10]) *B.* theris.
[11]) *B* modheren bleser paa them at the om trædie dagen faa liff.

wndre[0] icke pa, ath[1] [Gud hadde mackt ath resse syn søn[2] S. 212 aff dødhæ iij dagh, ok tha stode ma*n*ge Jude wp aff dødhæ.» Færækude swar*e*tth: »jeg tror pa hans wpsta*n*nelsæ, men ickæ th*et*[3], ath ha*n* foor vp i giøme*n* hy*m*melen.» Roland swar*et*: »th*e*n Gud som mack[t] hadde neth at styge, han hau*er* ok mackt wp ath styge, merk pa ma*n*ge[4] wæræltz tingh, quernæ hiwlætt gonger bode vp ok næder, fwglen flyg*er* bodhæ høght ok lagt, en mo Gudz søn bætræ ffaræ, hworth ha*n*nu*m* tøckes[5], solen [gick wp osten ok berg*is* weste*n*[6].»

Ferækude sade: »nw will ieg sloss m*eth* tegh m*eth* so danth forordh, ath winder tw, tha skall ieg t*r*o pa tin Gud, winne*r* ieg, tha skaltu t*r*o po my*n* Gud.» Færækude hiøg till Roland. Rolandh slog swerdh*et* aff[7] segh, ath ha*n*nu*m* skadde enth*et*. Færækude [slogh Roland[8] wndh*er* segh. Roland kallæde pa Gud ok wælthæ Færækude aff[9] segh, ok tog Færækud*is* swærd ok stak ha*n*nu*m*[10] i naflen ok wth ath røggen. Færækude ropede i døden ok sade: »[Mament gud[11], tak my*n* siell, nw dør jeg.« syden ko*m*me [the c*ri*stne ok[12] wnsatthæ Roland ok løsdæ th*e*m som bwnden wo*r*e, ok rydhæ syden alle till keysære*n*. tha Angalando spwrdhe th*et*, drøfft*is* han sor*e*[13] ok fler*e* [aff the hedninge[14].

---

[0]) *B. tilf.* ther. [1]) *A.* ath ath. [2]) *B.* gudz søn hadhe mackt at staa op. [3]) *udel. B.* [4]) *B.* mange hande. [5]) *B.* teckes. [6]) *B.* gaar op i østre och nedher i wester. [7]) *B.* fra. [8]) *B* grep Roland och sloo hanum. [9]) *B.* borth aff. [10]) *B. tilf.* vndher harnisket. [11]) *B. O* mament myn gud. [12]) *B.* hedninge oc bare hanu*m* i theris paulwn The cristne. [13]) *B.* storlige. [14]) *B.* hedninge m*et* hanu*m*.

42.

Tha skicketh k*eyseren* syn spytz. Affrica me*n* soghe keyserens h*er*, tha sade Roland tiill Wdger: »[jeg skall ald*r*igh ware[1] tiu we*n*, wthen tw lou*er* meg hogge første hogg*et* i th*en*ne stryd.« tha ku*mm*e iij ryddere i stryden ok rede for k*eyserens* spitz i hwit harnisk. Twrpin erchebisscop førde[2] eth storth korss[3], th*er* war wti eth storth sticke aff th*et* helge corss[4], ok th*er* grwede hedninge fast fore. the iij ryddere m*eth* hwit[5] S. 213 harnsk, sa ryde for[6] spitze*n*, talede[7] till engen ma*n*. Wdger Da[*n*]skæ spwrde, ho the war*e*, en the*re* swar*et*: »[tale høffuitslighe[8], jeg heth*er* Jørge*n*, ok war all tid wa*n* i stryd giffuæ th*et* förstæ hwg, ok th*et* giffu*er* jeg[9] th*en* wnge swe*n* Roland, ok th*et* m*eth* ath aldr*i*g skall [eth blygd ord ko*mm*æ[10] aff ha*n*s mwnd.« tha Wdg*er* fand[11], ath th*et* war *sanc*te Jørge*n*, negede ha*n* ha*nnum* ok sade: »jeg giffu*er* meg G*u*d i wold ok tek!« tha ka*m* en heden k*onningh* hetth Mandequin, han hade goth harnisk, *sanc*te Jørgen hiølth i Rolandz betzell ok sade: »hug pa th*en*ne hedningh, en tho han ær stor.« Roland swar*et*: »myn helghe h*erre*, th*et* wil jek g*er*næ gi*ø*r*e*.« Mandequin stack tiil Roland giøme*n* skiøllen, brønyen halp, ath [han fek enge*n* skade[12]. Roland hiøgh pa hans hielm aff all hans[13] mackt ok kløff hielme*n*, ok børth th*et* høgræ ør*e* giøme*n* syde*n* ok lændernæ, so ath swærd*et* stodh i hæsteen. th*et*

---

[1]) *B.* aldrig bliffuer ieg. [2]) *B.* haddhe. [3]) *B. tilf.* i syn hand.
[4]) *B. tilf.* wor herre døde vppa. [5]) *B.* th*et* hwide.
[6]) *B.* fore i. [7]) *B.* rakede. [8]) *eft. B.* (*og N.*), *A.* theris hoffuitzma*n*.
[9]) *B. tilf.* nw. [10]) *B.* ko*mm*e blødig ordh. [11]) *B.* kan.
[12]) *B.* hanum enthet skade glawenen brasth søndher. [13]) *B.* syn.

war ¡Rolandz førstæ hwg, som sancte Jørgen bad hannum hwge, hwær man wndrædhe, at then wnge swen hiøgh so store hwg. Roland hiøg pa bode hender, en[0] lyden stwnd drab han xiiij høffdinge. the iij helge ryddere
S.214 ware i striden Georgius Deometrius ok Mærcurius, the[1] hugge so store hwg, ath C fiøllæ for teris swærd till ligæ, och wistæ engen anth æn the wære dødæ, tog giore the engen skade, wdhen loge som the wore døde, men stryden stodh. Wdger redh ok diærffuelege fram, oc i en lyden stwnd drap han vij[2] rydder. Twrpin ærchebisscob bar thet hælge cors, ther geck so megen skin aff, ath allæ hedninge[3] ræddis, so mange thet soge. hedninge wndræde, ath Roland skullæ dræbæ then store kæmpæ Mandequin, ty han war so lydhen. Roland hog pa bode hender ok kwnnæ enthet ræddis, sydhen sancte Jørgen [talæde meth[4] hannum.

Then ædlæ hertug Gerin sade[5] till synæ men: »i ædælæ ryddere ok swennæ, trødøm hordelæ till ok rædis enthet, Afryca men skullæ døø meth megen skam, wnder myth banner ær x[6]^{m}, slar ieg eckæ xx^{m} meth[7] thøm, tha tro mek aldrigh till[8] gotth. Booz ok her Clares hans søster sønner giore megen skade pa hedninge, hertug Geringh drog till hedningis hoffuet banner, tha roptæ en hedningh [til Angulando][8] ok sade: »herre her kommer en rydder hop[9] ath tegh ok i allæ thenne her ære ickæ raskere men ok bædræ wæbnæde.« hedninge frøcktedæ sore for hertug Gerins kommæ. hertug Julian sade till Angulando: »herre redz ickæ, wij ære

[0]) *B* i en. [1]) *A.* the the. [2]) *B.* vi. [3]) *udel. B.*
[4]) *B.* haddhe talet wedh hanum. [5]) *B.* talede. [6]) *B.* xx.
[7]) *A.* meth meth. [8]) *eft. B.* [9]) *eft. B. A.* vp

meg*et* flere[1] en the crist[n]æ, fo meg xx^m, dræp*er* ieg ickæ hwær *cri*sten ma*n* the*r* m*eth* j*n*nen aft*e*n, tha will S. 215 jeg loffuæ teg ath skær*e* bodæ spornæ aff my*n*e fødh*er*, ok toppen aff my*n* hæst, so bør ma*n* ath far*e* m*eth* en ræd ma*n*.« Angulando sade[2]: »tw æst en fwltage ma*n*, th*ett*æ rygæ will jeg giffuæ teg, nor wij haue wnneth th*et*.« h*er*tugen tackæde ha*nnu*m for syn gauæ. Angulando war[3] nær houe*t*ba*n*nærth ok iij k*onningher* nær ha*n*nu*m*, h*er*tug Jwlian reth wth m*eth* xx^m hæstæ[4] motth h*er*tug Gerin.

43.

H*er* Clares rændhæ for syn hær mer æn eth pyll[5] skotth, ha*n*nu*m* møtthæ en hedhen k*onningh*. Clares stack ha*n*nu*m* i skiøllæn, so ath glauent stod [wdhæ mællum[6] hærdenæ, the cristnæ hadde goth harnisk, ok Affrica me*n* hade mæstædelen ler[7] harnsk. h*er*togh Jwlians folk begynthæ ath fly, han roptæ høght ok sade: »i flyn fra megh som krodh*e*n forrædær*e*.« Affrica me*n* swar*et*: »hwor æft*er* skullæ wij bydæ, wij soge wo*re* m*en* sønder kløffnæ, ok[8] all marken fwl m*eth* ther*is* kroppæ.« h*er*tog Jwlian swar*et*: »wsæll ok arm ær[9] iegh, ieg menthæ ath wy*n*næ th*et* ryghæ, nw word*er* jeg ath fly som en rædder ma*n*.« h*er* Walther [re*n*de ok[10] iagede æft*er* ha*n*nu*m*, h*er*tog Jwlian wende segh om ok stak till h*er* Walther g*ø*m*m*e*n* skiøl ok brøniæ, ok spiwdh*et* gick giøme*n* hans hiærthæ, ok størthæ dødh nædh*er* pa iorde*n*. tha fiølæ fast aff the *cri*stnæ, h*er*tog S. 216

[1]) *B.* mere [2]) *B.* swarede. [3]) *B.* bleff. [4]) *udel. B.*
[5]) *B.* armbørsthe. [6]) *B.* een fawen wth genom. [7]) *B.* læther.
[8]) *B. tilf.* ligger. [9]) *B.* worder. [10]) *udel. B.*

Jwlian sadh pa en rødh hæst ok wende seck hordhæleghe moth the c*r*istnæ, swa ath en lydh*en* stwnd drap han xiiij rydder*e*. hade ha*n* wa*r*itth en cristen, tha hadde hw*er*ken Roland ell*er* Oliw*er* wa*r*itth bætræ ryddær*e*[1]. tha ka*m* h*er* Clares motth h*er*togh Jwlian m*eth* v^c^ rydd*ere*, h*er*togh Jwlian gaff flugte*n* till en bergh, th*er* worth hans hæst slage*n*, ha*n* wordæ sægh ma*n*neleghæ ok sade till h*er* Clar*es*: »tw holder meg for en rædh ma*n*, nw skaltu a*n*n*et* fy*n*ne.« h*er* Clar*es* sprangh aff hæsten, syden hwgg*is* the lengy, h*er*tog Jwlian sog hedninge flydde fra ha*n*nu*m*, ha*n* sprangh pa hans[2] hæst wdh*en* istadh, tha ka*m* ha*n*nu*m* till wntsætningh[3] iiij^m^ Affrica me*n*, tha[4] motthæ h*er* Clares wige till bage.

Th*en* ædlæ k*eyser* Karll strydde ma*n*neleghæ[5] all th*en* dagh, the iij helge ryddær*e* war*e* m*eth* ha*n*nu*m* i st[r]ydden. Angulando sade till synæ mæ*n*: »trædem till frylege, wij ær*e* xl moth hwer criste*n*.« i thy fingæ cristnæ[6] stor skadhæ, tha ko*m* rydende ij cristnæ h*er*r*er*, k*onningh* Salomo*n* ok greffuæ[7] Hwgo, the rede sagtælege ok gior*e* [enthet] kny[8] aff thøm. greffue*n* bad k*onninghen* holde wnder en høg ok sade: »jeg wel først ryde i stryden, jeg ser hor Roland ok Wdg*er* Danske the ær*e*, Wdg*er* ær ma*n*nelegh ok ou*er* da[d]igh, ok Roland ær eth barn i so daen legh, ty red*is* iegh S. 217 sor*e* om ha*nnum*.« k*onninghen* hiølth quær, ok g*r*effue*n* redh i st*r*idhe*n* meth M rydd*er*, g*r*effue*n* war en god rydder*e* ok haddhæ nær eth liøen[9] hiærthæ, ha*n* sade

---

[1]) *B. tilf.* een han. [2]) *B.* een. [3]) *B. tilf.* wel. [4]) *B.* thi. [5]) *B* wel. [6]) *B. tilf.* men [7]) *B. tilf.* hed. [8]) *B.* gny. [9]) *B.* leøwens.

till synæ[0] mæ*n*: »i æddelæ ryddær*e*, ryden[1] oss en wæg till ther*is* howet ba*n*n*er*, ok hogg*er*[2] so ma*n*nælege, ath engen hielmæ ell*er* brønyæ [ka*n* stænde oss[3], so at wij bliffuæ ødkænde[4] i stryde*n*.« the gior*e* som han badh ok hwgge pa bode hend*er*, so ath enth*et* harnsk ku*n*ne hegthæ[5] for them. Angula*nd*o sade: »wor*e* gude ær*e* icke en falsk pe*n*ningh wærd, thy the lodhæ seg so illæ sønder sla, criste*n* me*n* haffuæ en mectug G*u*d, ther mottw see th*et* kors, som han war pinth*er*[6], wij gyde icke setth moth ha*n*nu*m*, ok toræ wij ey nær ko*m*mæ [th*ett*e kors, ty th*et*[7] gior oss mege*n* harm.« tha rymde ma*n*ghæ hedninge ok *cri*sstne me*n* rende æfft*er* them[8] m*eth* styngh ok hwgh. i th*et* sa*m*mæ[9] dræpt*is* xx^m^ hedninge.

44.

Syden møtthæ them en heden k*onningh*, hetth Calid*is*, m*eth* meg*et* folk, tha war Roland ok Wdger st*et* i stor nød, tha kam k*onningh* Salomo*n* m*eth* v^m^ rydd*er*, tha worth meg*et* folk slagen pa bode syd*er*, th*er* styrthæ iij^c^ hæst for the *cri*stne, som skodnæ worde. th*er* motthæ ma*n* se Rola*n*d fræ*m*mærst aff ha*ns*[10] me*n* ok gaff wth stor*e* hugh, ok th*er* næst Wdg*er* ok greffue Hugo. Wdger sade till Roland: »tw æst [wærdugh till[11] at loffues, jegh hade icke trotth, atthw hade war*i*th sadan, war icke langt fra megh, tw æst fast wnger[12] i sodan legh.« Roland hade slag*et* en S. 218

---

[0]) *r. f.* rynæ. [1]) *B.* wiser. [2]) *B. tilf.* oss en wegh oc.
[3]) *B* kunne holle weth [4]) *B.* vskemdhe. [5]) *B.* holle.
[6]) *B. tilf.* paa. [7]) *B.* th*et* thij thet kors [8]) *udel. B.* [9]) *B.* sin.
[10]) *B.* sin. [11]) *B.* werdh. [12]) *B.* wager, *C.* waager.

syn[1] swen till rydder, hetth Grelant, han stack till en konningh, hetth Calidis, ok kastet hannum wd aff sadelen. syden glawenth brast, drogh han hans[2] swærdh ok hugh Calidis so, ath han stod aldrigh vp. tha kam Roland rennende ok stack en hedningh, heth Amflor, ok glawenth giømen hannum vp till handen[3]. Roland ok hans wnge frænder thee iiij sloge [lx hedninge, ok so flyde hedninge[4]. Wdger sogh segh om ok wistæ ickæ, hwor Roland war, ok keysæræn hade bedhet hannum ware pa Roland, tha sade Wdhger till greffuæ Hugo: »meg ær nw illæ ganget i hand, jeg haffuer tabæth borth Roland, ok frøghther ieg, ath han ær slagen, willæ i følge megh, ieg skall wedhæ, hwor han ær, [eller dø ther om[5].« Greffue Hugo swaretth: »jegh will gernæ følgæ tegh.« Wdger sade: »jegh ser her for oss swærden blenkæ[6], megh tøcker, ath Rolandh ær ther.« Wdger skynnede segh till hannum ok sade: »illæ hauer tw giorth motth megh, atw rydher so langt fra megh, hade iegh icke fwnnet tegh løffuendis, tha syger ieg thet Gud, at iegh skulle aldrigh taget[7] harnsk pa myt liff ok worth hans tro øfftære[8].«

Roland, Wdger, Grelant ok greffuæ Hugo ok Rykeus skyckadhæ sægh saa tætth sammen[9] meth syth[10] folk, ath næppælege kunnæ wæderitth blæsæ mællum thøm. tha begintis eth harth slagh, tha mystæ the cristnæ en konningh ok ij hertuger ok hwndræde ryd-
S. 219 dere, the hednæ mystæ wel M. Grelant sade till synæ

[1]) B. han[s]. [2]) B. sith. [3]) B. herderne.
[4]) B. xl riddere hedninge flyde somme.
[5]) B. blęffuen eller døt eller ieg scal dø ther fore.
[6]) B. tilf. fast. [7]) B. hafue taget. [8]) B. effter.
[9]) B. tijl sammen. [10]) B. theris.

kw*m*panæ: »wij wor*e* først steg*ere* ok dwgæswe*n*næ, nw hau*er* k*eyseren* slag*et* oss till rydder*e* ok giorth oss till h*erre*, thy bør oss ma*n*nelege wogæ[1] worth liiff for ha*n*nu*m*.« Roland stridde then dag so ma*n*nelege, at allæ wndræde th*er* pa[2]. en h*er*tug kam fra k*eyseren* till Roland m*eth* vij^{m} folk, han[3] hialp Roland i stor nødh, tha flydde en dell aff te hednæ. Clead*is* k*onningh* ropte: »hwij flyn i forrædær*e* froo oss, i ær*e* ondhæ ok rædde me*n*, crist[n]e me*n* hugge eth*er* nædh*er* som a*n*n*et* fæ, jegh flydæ æn ald*r*igh i my*n*e daghe, i dagh skall th*et* ok icke skee.« hans me*n* trøst*is* aff hans ordh ok drapæ syde*n* ma*n*ge cristne me*n*. tha ka*m* erchæbisscope*n*, som kors*et* førdhæ, ha*n*nu*m* fwldhæ the helge iij rydd*ere*, som før war aff sagd. Aff*r*ica me*n* sade: »we worde tølken ba*nner*mæst*er*, so*m* th*en*ne bisscop ær, hans ba*nner* stor wp i skyn ok ær klar*er* en nog*er* soll, thi wy*n*næ wij h*er* inthæ wth*e*n dødh*e*n.« the[4] begintæ st*ra*x ath fly. Cleod*is* ko*nningh* flyde m*eth* th*e*n sa*m*me hop, ok ba*n*næde synæ gude th*et* wærstæ ha*n* ku*n*næ.

45.

Tha hade h*er*togh Julian myst xv^{m} aff the xx^{m} [hanu*m* følgede oc ko*m* for Angulando][5] ok steg aff syn hæst ok sade: »h*erre* nade megh, jegh hau*er* myst x[v]^{m} aff tith falk, ok th*ett*e ryge wy*n*næ wij ald*r*ig.« Angula*n*do swar*et*: »hwij ær thin hielm so fwl aff[6] leer ok skarn? tw æst en rædd*er* ma*n*, for thynæ skyld myst*er* jeg th*ett*e ryge, tw och Ma*n*doquin for radde

[1]) *eft. B., A.* wogte [2]) *B.* oppa. [3]) *B.* oc.
[4]) *r. f.* tha, *B.* oc. [5]) *tilf. eft. B.* [6]) *B.* m*et*.

myn søn, jeg menthæ, ath i hadde warit fw[l]tage men, nw haffuer iegh anneth [funneth], for ether skyld hauer S. 220 [mangen ærligh man myst theris liff[1].« hertog Julian swaretth: »for tall oss icke[2] lenger, [ther hører annæth till ath ouerwinne keyser Karl meth[3], æn stor ordh, ryder i stryden ok bewissær ether mannæligh.«

Tha kam Cleodis konningh rænnende ok hade eth glawen giømen segh, hans sadell war fwll aff[4] blodh, hannum folde iij[m] ok engen aff thom war wsaar, han talæde lagt ok sade: »herre igar arlæ fynge i meg lx[m 5] folk, nw ær icke[6] igen wdhen halffdelen, aldrigh wynnæ wij thette ryge, jegh sog ther iij ryddære, the tøre well sloss meth[7] C aff ware, ok keysæræn ær [then diæruestæ[8] ridder, som ware kan.« Angulando sade: »jeg wndrer, [at j rædis[9] cristnæ men, ware the sodne ok redh oss till math, [tha mætthæ the oss icke[10] eth molltid.« en heden konningh hetth Amwstade sade till ij synæ søner: »ij konningher ære drepnæ, Magun ok Aspiron, ok ware the wore frænder, megh tøckær ware rad, ath wij fare hiem till Affrica, ther will jeg bliffuæ konningh, thii ath Angulando haffuer ther enthet aff at slas meth[11] keyser Karll, jeg wett han dør her i Ispania, ok mo [wor slecht ægæ[12] sydhen Africa.«

Roland ok Wdger soge, ath the hed[ne] taptæ hwært sla[g], the sende bwdh tiil keyseren, ath han skulle komme till thøm. tha keyseren feck bwdh, dweldis

[1]) *B.* iegh mist mangen ærligh man. [2]) *B* encthet.
[3]) *B.* sculle i offuer winne keyserin ther hører annet til.
[4]) *B.* met. [5]) *B.* C twsende. [6]) *B.* *tilf.* mere. [7]) *B.* moth.
[8]) *B.* saa dierff een. [9]) *B.* hwi i ære swo redde for.
[10]) *B.* the mættedhe icke oss tijl. [11]) *B.* modh
[12]) *eft B.*, *A.* hwer slecht øgæ.

ha*n* icke lenge, ha*n* ka*m* m*eth* all sy*n* hær. ta k*onningh* Amwstade sogh th*et*, sade han till A*n*gula*nd*o: »jeg wil ryde moth k*eyseren* meth mynæ sø*n*nær.« Angulando bath ha*nnum* ryde. som ha*n* ka*m* fra Angulando, rønde ha*n* strax till skybæn m*eth* xx^m^ ok brænde op alle skybæ*n*, wthen the ha*n* sielff behøffde, th*er* skybæde ha*n* S. 221 in bode folk ok hæstæ, ok segeldhæ syde*n*[1] till Aff*ri*ca.

46.

Angulando bleff wndh*er* how*et*ba*nn*ereth, th*er* kam h*er*tug Gerin m*eth* xviij^c^ rydderæ, th*et* sogh h*er*tugh Julian ok sagde till A*n*gula*n*do: »h*er* ko*mm*er en hop folk.« Angulando sade: »th*et* ær Amwstade.« h*er*tugen swar*et*: »th*et* ær fra*n*keske me*n*.« Angula*n*do redd*is* fast ok bath h*er*tugh Julia*n* rydæ moth thø*m*, h*er*tugen retth wth m*eth* xx^m^, ha*nnum* møtthæ h*er*tugh Gerins søst*er*sønner Booz ok hær Clar*es*, the hadde icke me*re* en vij^c^ folk, hedninge giorde [thø*m* stor skade[2], the motthæ tha[3] fly vnder h*er*tugh Gerins ba*nn*ær. h*er*tugen ropæde [ok sade[4]: »i drawels mæ*n*, i ær*e* ickæ æchtæ, ok aldrigh ær*e* i h*er*tugh Mylos sønn*er*, meth*en* i red*is* so fast hedninge. Wdg*er* Danske ok Roland haffuæ wu*nit* iiij stryde i dagh, ok slag*et* so ma*n*ge hedne, ath engen ka*n* telyeth.«

Key*seren* stryddæ ma*nn*ælegh*e* al th*en* dagh ok hug pa en kæmpæ, heth Guderym Kerema*n* ok kløff ha*n*s hielm, brøst ok bwk, ath ha*n* størtæ død neder, tha mystæ ok k*eyseren* syn hæst, syden strydde ha*n* lengy till foodh ok førr*e* hans me*n* ku*nn*æ fo ha*nnum* en hest

---

[1]) *B.* hiem. [2]) *B.* stor skade paa them saa at. [3]) *r. f.* the.
[4]) *B.* til them o.

igen, sloge the x^{m} ihæll. syden sprangh keyseren pa then hæst som Guderim Kærman hadde ath, tha worth stryden hord, the cristnæ worthæ fast slage. tha S. 222 harmedis keyseren sore ok roptæ høght ok sade: »i æddelæ ryddere, tredhem till hordelege!« keysæren war frammærst i spetzen ok hug meth swærdhet Josuæ so fast, at fo torde byde hans hug. keyseren fæck wbodæleg skade pa synæ men. Wdger Dansk ok Neymis hertug sade till keyseren: »worth folk ær so nær i hæll slaget, ath wij haffuæ icke mere en xx^{m}.« »høren i ædlæ herre, sade keyseren, so hielpæ Gud, heller will ieg nw dø en wnthfly.« pauen sade, tha han sogh the cristen reddis: »nw fræster Gud synæ wænner, wærer wforfærd, Gud sog døden for seg, togh war han wredher, giørum nw for hans skyll, som han giorde for woris skyll.» tha swaret allæ i sændher: »oss løster ickæ lenger ath løffuæ wdhen wij winne seger.« Turpin erchebiscop sade till pauen: »tagen thette cors fran meg, jeg will fræstæ, om ieg kan noget hielpæ worth folk.« sydhen blæstæ han i syn luth, ok pauen togh corset.

Angulando sade: »megh tøcker, ath cristnæ men ære snarth ouerwunnen, søgger nw fast at houet bannert.» the giorde som han bath, ther begyntis en awentz lægh, hiælmæ ok broniæ kløffdis, spiwd skaft sprwnge sønder op i wæderetth, mange størtæ houet løssæ aff theris hæstæ. hertugh Jwlian robætth till Angulando: »rædis enthet, hæffnum nw wore wenner.« hertugh Gerin ok hans men stridde mannoleghæ, the cristnæ ware tha i stor nødh. Wdger, Roland, Neymys hertugh, Salamon konningh worde setth liff mannelege, tha wort keyserens hæst slagen wnder hannum, tha

stod k*eyseren* pa iorde*n* ok hugh pa bode he*n*dh*er*[1], th*et* sog Beringh' ok Mertin, tha høg Beringh en righ S. 223 høffdingh pa hielme*n*, ath han størthæ død nædd*er*, Bæring førde ha*n*s hæsst till k*eyseren* ok halp ha*nnu*m pa heste*n*, the cristnæ glæd*is* weth at the soge k*eyseren*.

47.

[T]ha h*er* Geron sog h*er*tugh Jwl[i]ans ba*n*ner, kallæde ha*n* pa Clar*es* ok Booz, Euarth ok Rykkiu*m* synæ sø*n*n*er*: »kær*e* we*n*ner, stinge*n* enth*et* m*eth* eth*er* spiwdh, trøkken oss harth till sa*m*men.« tha møtthæ h*er*tugh Julian ha*n*nu*m*[2] m*eth* starkæ bwge ok skodh*æ* fast pa th*ø*m. h*er*tug Gerin skøttæ ha*n*nu*m* enth*et*, wth*en* trængde sek till how*e*tba*n*nert th*et* bæstæ ha*n* ku*n*næ. h*er*tugh Gerin sade: »Gud hielpæ oss h*er* well till, ath wy wy*n*næ th*ette* howet ba*n*nær.« tha steg ha*n* aff hæsten m*eth* v^c^ rydder*e*, hwer togh wnder a*n*næns arm ok trængde segh m*eth* hwas swærd till how*e*tbannert. Angulando war wnder ba*n*n*er*t ok xij k*onningher* m*eth* ha*nnu*m, tha ko*m* h*er*tugh Gerin ok ha*n*s me*n* ok hogge en weg giøme*n* here*n*. Booz ok h*er* Clar*es* hugge hedninge pa halze*n* ok hærde, so at the størthæ døde hwar pa a*n*ne*n*, the hedne rø*m*de fast till howet ba*n*n*er*t. tha Angulando sog, ath ha*n*s me*n* flyddæ fast, hadde han nær myst sith with. Frankesmen søktæ fast till ba*n*reth, the hednæ wordæ sek fast, Frankesme*n* trøstæ sek fast, ok the hednæ flyddæ wnden.

Th*et* sogh keys*eren* ok both følge th*ø*m fast æft*er*, tha wende segh ii hednæ k*onningher* m*eth* xxx^m^ moth the cristne, the hedhe Moadas ok Abilanth, the wor*e*

[1]) *C. tilf.* saa at alle gaffue hannem priss. [2]) *C.* dem.

S. 224 raske me*n*, tha worth aff stwngen Wdg*er* Da*n*skæ ok
Neymis, Beringh ok Rykart ok Salom*o*n k*onningh*. th*et*
sog k*eyseren* ok sade: »h*erre* Gud, hwat giør tw nw!
lath*er* tw meg meste tesse fæm, ta skall iag aldr*i*g lægge
myt harnsk paa ath wæriæ tin t*ro* m*eth*.« keys*eren* retth
myth wtj hedninge h*eren* ok hugh pa Abilantss hiælm,
swa ath swærdh*et* stod i hals*æn*. keysæren roptæ ok
bad synæ mæn trøde till, tha trengde sek till ha*nnum*
vij^{m} cristne me*n*, tha kam ok Roland ok greffuæ Huge*n*.
Frankesme*n* ropet swa høght, ath h*er* Fagun hørdh*et*,
som førde k*eyserens* guløm, tha sade h*er* Fagun: »ryde*m*
till keys*eren*, nw tørff han woor hielp wedh.« h*er* Fagun
kam m*eth* M men, ha*n* stak till Modes, ha*n* war Angu-
landes søst*er* søn, in ath brøst*et* ok wt ath h*er*d[e]nnæ
ok styrthæ dødh neth pa sanden. syden hiøgh ha*n* pa
en k*onninghs* hielm, heth Matusale, ok kløff hans how*et*
ok hielm, han st*y*r*t*æ død nedh*er*. h*er* Fagwn roptæ
høght, ok ha*n*s [men] træder so hordelege fram, ath for
thøm størtæ iiij^{m}.

Tha Aff*ri*ca me*n* søge, athe *cri*sstne [trengde fast]
paa thøm, ok Modas ok Abilant war*e* dræp*n*e, flyde
xx^{m} hedninge allæ i sønder. h*er*tugh Jwlian sogh, athe
flyde, tha ropthæ han høght ok sade: »i kroden for-
rædere, hwor ær*e* nw eth*er* store ordh, som i talæde i
S. 225 Angula*n*do sall, at i willæ dræbæ alle cristne me*n*, nw
ær en aff thøm raskær*e* æn C aff eth*er*, bliffu*er* h*er*
wnder howet ba*n*reth, ok wæryen eth*er* hær!« the lode
som the hørde ickæ ha*n*s ørdh ok flydde so fast, at
icke byde fader æft*er* søn oc søn æft*er* fader. Julian
stak till th*en* raskæ rydd*ere* Eru*ar*d giøme*n* h*er*dænæ,
ath ha*n* fiøl døth pa iorden. syde*n* kløff han Rykkeus
skiøll sønder. Ryke*us* hiøgh till h*er*tugen igen pa

hielme*n*, so ath swærdh*et* stod i sadelbogen ok størthæ død aff syn hæst. th*et* soge the hednæ ok flydæ bode bergh ok skowæ.

Angulando sade: »hwor ær*e* nw the so*m* megh hiith sky*n*næde?« engen swar*et* ha*nnu*m. strydhe*n* stod lengy wnder how*et*ba*n*nert, om' sydh*er* flydhæ i hwo som ku*n*næ, tha worth how*et* ba*n*reth nydh hwgget ok th*er* dødæ M hedninge nær ba*n*ret. k*eyseren* war so træth atha*n* motthæ styge aff syn hæst. Angulando saa ath hans me*n* wor*e* ou*er*wu*n*nen, tha stegh ha*n* pa syn hæst, ey willæ ha*n* bydhæ so lenge, ath nog*er* hiølth i hans istad, wthen rende syn wegh hwat ha*n* ku*n*. the cristne man*et*[1] ha*n*nu*m* till ath bydæ, han stædd*is* myth pa marke*n* ok græb till wæriæ, ok en dell aff hans folk[2] m*eth* ha*n*nu*m*. en aff h*er*tug Gerins me*n*, hett Antune[3], drab Angulando hæst, atha*n* skulle icke borth ko*m*mæ.

K*eyseren* sath i hans[4] pawlun ok hwilthæ segh, ha*n* sade till Roland, W[d]ger Danskæ, Neymis h*er*tugh, Rykeon ok greffuæ Hugge ok k*onningh* Salamo*n* ok G*re*lant ok Bering[5] ok h*er* Fagun: »tager till eth*er* iiij[m] rydder*e*[6] ok ryder till h*er*tugh Gerin, han følg*er* æft*er* A*n*gula*n*do.« the gior*e* som han bødh. tha Aff*ri*ca S. 226 me*n* saa thøm ko*m*mæ, gaue the flugte*n*, e hwo som motte. A[n]gulando sade: »wsæl ok arm ær iegh, allæ r*y*mæ fra mek, ieg wordh*er* ath bydhæ all enæ, ok will iek hell*er* dø m*eth* ær*e* en fly m*eth* skam.« ha*n* træt*tis* fast, dog worde ha*n* segh ma*n*nelege, ha*nnu*m fwlde liij koninge aff Aff*ri*ca, th*er* læffuædhæ eckæ wdh*en* ij

[1]) *B.* nødde. [2]) *B.* men. [3]) *B.* Antoene.
[4]) *B.* sith. [5]) *eft. B.*, *A.* Gerin [6]) *udel. B.*

aff[1] th*e*m. ha*n* hwg søndh*er* swærdh*e*n, the finge ha*nnu*m øxær ok knobæ[2] ok alth slog ha*n* sønder. om syde[3] feck han en stor stærk øxæ, for he*nn*æ hegtæde hwærken hielm ell*er* brøniæ, ok engen cristen ma*n* torde tha atha*nnu*m, wth*e*n stod all enæ pa marken. h*er*tugh Gerin sende en mwnk till ha*n*nu*m* ok spurde, om ha*n* wille w*or*de cristen. ha*n* swor om Màgun, ath th*et* skulle aldrigh skee, tha wredd*is* the cristnæ ok søkthæ harth till[4] ha*nnum*, han worde seg ma*n*nelegh, ha*n* drab ma*n*ge rydder. tha rende h*er* Clares till ha*nnu*m, ok Angulando hug ha*nnu*m skiøllen fraa. h*er* Clares glawe*n* [gick giøme*n* A*n*gulando ok hiøgh ha*nnu*m[5] pa hans hielm ok kløff ha*nnu*m nedh*er* i brøst*et*. Angulando størde i kne*n*[6] wit. syden kam Roland ok hiøgh ha*nnum* howetth aff, aff hedninge ka*m* engen[7] borth wdh*e*n x ell*er* xij q*wi*nær ok mør, the[8] m*eth* seg hadde, [the] worthæ cristnæt ok gift[9] i Ispania. k*eyserens* men fenge nok gull[10] ok harnisk. k*eyseren* loth bygge kirker ok klost*er* pa ny i Galissiæ ok satthæ th*er* till mwnkæ ok p*r*estæ, ok syden for ha*n* til Frankr*i*ge ok leuede m*eth* fred ok pris[11] i nog*er* ar.

---

1) *B.* wth af. 2) *B.* kølwer. 3) *B.* om siden. 4) *B.* indh paa.
5) *B.* oc ban*er* gick geno*m* hanu*m* Angulando brøth glauen aff her Clares hiøhh [ɔ: hiøgh]. 6) *B.* størte paa knæen.
7) *B.* *tilf.* leffuendes. 8) *B.* som the. 9) *B.* bleffue giffte.
10) *B.* *tilf.* och sølff. 11) *B* megen prijs.

IV. Kampen i Saksen med Kong Vittelin.

48.

SIden wille k*eyseren* drage i Hispania ath*er* S. 227
ok hadde m*eth* segh the bæstæ rydd*er* ok swe*n*ne i hans land wa*re*, Roland ok Neym*is* h*er*togh ok fle*re* gode me*n*, [the hade retth thøm[1] so wth som the skulle wær*e*[2] borte i x[3] ar. tha ha*n* kam i Hispanïa, bestallet ha*n* eth slotth som hett Nobiles, th*er* logh k*eyseren* lenge fore ok ku*n*ne icke wy*n*net, tha ka*m* ha*nnu*m bwd aff Francke-r*ige*, ath th*e*n høgfærdige k*onningh* **Wittelin** aff Sassen hade brænth Colne ok dræpt th*e*n gude erchæbisscob Petru*m*, th*er* aff drøfft*is* k*eyseren* meg*et* ok sade till Roland: »wi wille far*e* hiem ok wntsættæ worth land.« Roland swar*et*: »kær*e* h*erre*, giør icke so, wij haue icke wær*et* h*er* wth*e*n iij man*et*, ok stor th*ettæ* slotth wel at[4] wy*n*næ. j[5] far*e* hworth eth*er* tøck*is*, en ald*rig* far ieg hædh*en*, for[6] iegh hau*er* wu*n*n*et* th*ett*e slotth.« key[se]-r*en* sade: »thw est en drauels ma*n*, ok aff lydhet wyth tal*er* tw«, ok slog Roland wyt ky*n*beneth m*eth* syn

---

[1]) *B.* oc hadhe redh sig. [2]) *B.* haffue wæret. [3]) *B.* try.
[4]) *B.* tijl at. [5]) *B.* j mwe. [6]) *B.* før en.

hantzske. Roland hade wel hæffndh th*et*, hade ha*n*[1] icke war*i*th hans frænde ok h*erre*. tha lotth k*eyseren* blæsæ i hans[2] basswnæ ok brødh wp syne bodhæ stædh*er*, ok drogh hiem till Franke ryge m*eth* syn hær. S. 228 Roland ok Olyu*er* bleffue th*er* igen.

Keyseren hiølth syn jwl i Colne. xiij^{de} dage*n* sade keysere*n* till synæ mæn: »i morgh*en* wille wi far*e* ou*er* Ryn m*eth* høgh ok hwnd ok for løste oss.« Neymys h*er*tug swar*et*: »th*et* skall icke wæ*re* myt rad at far*e* i iacht i *fremet*[3] land.« keysere*n* swar*et*: »ieg skall allygewell[4], i hwe*m* th*et* ticker illæ wæ*re* ell*er* well.« om natte*n* worth th*et* Wittelin koningh sagt, ath keyseren wille iage i hans land. Wittelin stæff[n]de till segh en stor dell aff sytth folk ok lod wæbnæ xxx^{m}, ok sadhæ till th*e*m: »i skulle ryde till en skoff, som hedh*er* Trubat[5], [k*eyser* Karll ko*mmer* tid«[6]. the gio*re* som Wyttely*n*[7] badh. th*en* xiiij[8]^{de} dagen iwlæ klædde keyseren seg ok hørde mæssæ, syde*n* for ha*n* ou*er* Ryn m*eth* ij[9]^{m} folk ok wede[10] bode fwgle ok dyr. thaa hedninge worde ha*nn*u*m* war, droge the mellu*m* Ryn ok ha*nnu*m. tha sade keysere*n* till Neymys h*er*tug: »nw ko*mmer* Wittelin k*onningh* ok will haffue syn diwr igen.« Neymis swar*et*: »h*erre*, i wille icke lyde myth radh, nw ær*i*th bæst ath bliffue ma*n*nelege wytth«. tha ka*m* k*onningh* Wittelin ok sade[11]: »wssne[12] ko*m*me[13] [i hith] i miytth[14] ryge ath bæde dywr.« tha r*e*nde keyseren till koni*n*gh Wittelin ok stak ha*nnu*m langt

[1]) *B.* keyserin. [2]) *udel. B.* [3]) *B.* fiendhe.
[4]) *B. tilf.* fare. [5]) *B.* Trabant. *N.* Trabia.
[6]) *B.* kommer keyser Karl dijth tha fører hannum bundhen hijth.
[7]) *B* koningh Wittelin. [8]) *A.* xiij. [9]) *B.* iiij. [10]) *B. tilf.* ther.
[11]) *B.* robedhe høgt. [12]) *B.* wsøne, *C.* vssle. *N.* úsynju.
[13]) *r. f.* komme komme. [14]) *B. tilf.* landh oc.

fra hæsten. Neymys stak till en rydd*ere* ok glauent S. 229 giømen hannum, ok han størtæ dødh neth pa iorden. the c*ri*stne wordhe segh ma*n*neleg ok gior*e* the hedne stor skade. k*onningh* Wittelin hade nær giffuet [sek]. tha kam ha*nn*um C ryder*e* till hielpæ[1], tha sade Wittelin: »lath*er* icke k*eyseren* slippææ[2], wij fonge snarth hans mackt, wndko*mmer* han[3] nw, tha fonge wij ald*ri*gh frædh for ha*nn*um side*n*.« hedninge*n* soor*e*, ath ha*n* skulle ald*ri*gh wnko*mm*e. Neymes sade: »h*er* ligg*er* eth ødhæ sloot ok th*et* ate en ræsæ i[4] fordu*m*, [rydu*m* tid ok weriu*m* os th*er* wt aff[5], th*et* bæste wij ku*nn*æ, [ok] ethæ wor*e* hæstææ høg ok hu*n*de.« keysære*n* lydde hans radh ock rymde till slotth*et*, tha the ko*mm*e pa hwsetth, spwrde keysære*n*, hwor*e* megen skade [th*et* hade fong*et*[6]. the swar*et*: »wij haue æn engen skadhæ fong*et*, hwærken pa folk ællær hæstæ.« keys*ere*n sade: »nw mwge hedninge*n* glæd*is*, ath the haffue iag*et* oss som gedh*er*.« Neymis sade: »h*er* war wlige pa skwrdh, ok ma*n*ge sog iegh æft*er* oss far*e*, the som rædde[re] war*e* for oss en wij for thøm, th*et* ær icke skam at fly for oæflæ[7], ok Gud war i spetzen m*eth* oss, thy ath wij drabæ mer æn iij^m ok myste wij ey en ma*n*.«

49.

Konu*n*gh Wittelyn bestollet slotth*et* ok lodh bodh kafflæ[8] go ou*er* alt hans landh, ha*nn*u*m* kam folk S. 230 till hwer dag, ok all tid stormede ha*n* till slotth*et*. [the worde[9] seg ma*n*nelege m*eth* armborst ok stenæ, so ath

---

[1]) *B.* ontsettinge. [2]) *B. tilf.* nw. [3]) *B. tilf.* oss. [4]) *udel. B.*
[5]) *B.* ridhe wij tijdh at wærie oss ther a.
[6]) *B.* haffue wij fanget paa wort folck. [7]) *B* ower mackt.
[8]) *B* budskap. [9]) *B.* the cristne waredhe.

marken log fwll m*eth* dødæ kroppe eth ar*m*borst skotth fra slotth*et*. hedn*i*nge storm*et* natth ok dagh, i sex dage feck keyserens folk hw*er*ken [matth ell*er* øll æll*er* søwn[1], the sørgde mer for[2] theres hwnde ok hæste, en om[2] ther*is* folk. en dagh stodh keysære*n* i eth wigskord ok roptæ till Wittelin koningh ok sade: »tw ryghe konni*n*gh aff Sasse, hwo*re* willt tw giø*re* motth[3] oss, tagh aff oss guld ok sølff ok lath oss hædh*e*n fare.« [ko*nni*nge*n* soor[4] om th*e*n helge Mament, ath »tw skalt icke hædh*e*n ko*m*me før æn thw wordh*er* hedhe*n* drage*n* m*eth* tith hwide skægh, ok skall iegh fø*re* teg till Frankeryge[5] i th*et* wærstæ torn th*er* ær, ok th*er* skalt tw bliffue medh*e*n tw læffu*er*.« keysere*n* sade: »en ond willie hau*er* tw till meg«, ok soor om s*anc*te Pedh*er* apostell, ath Frankerige skulle ald*ri*g worde hans, »før skall ieg lathe he*n*ge megh«, ok sade[6] till syne me*n*: »fall*er* pa eth*er* knæ, ok bedh*er* Gud om syn nade.« tha fall ok[2] k*eyseren* pa syn knæ, syden stodh ha*n* op ok sade: »legg*er* eth*er* harnsk pa[7], jegh
S. 231 ser hwor ther*is* spisningh ko*mmer*, ok wille wij wth till thøm, bætræ ær ath døø ma*n*nelege en swælthæ [m*eth* skam[8].

The redhe[9] wth m*eth* vij^c^ rydder*e* ok rænde om[10] k*onningh* Wittelins pawlun ok dræb*et* wtaleg aff the hedninge. tha the in redhe, hade the m*eth* sek iiij^c^ hæste kløffuedhe m*eth* matth ok dricke. hedninge fwlde thøm in for porth*en*, ok keyseren wntsatthe thøm, ok

---

[1]) *B.* søffne eller math. [2]) *udel. B.* [3]) *B* meth.
[4]) *B.* koning Wittelin swarede iegh swer. [5]) *således A., B. og C.*; *N.* til Villifríslands. [6]) *B. tilf.* fræmdolis. [7]) *B.* oppo.
[8]) *B.* i heel skammelighe. [9]) *B.* reysedhe. [10]) *B.* om kwlt.

fiølle alle pa[1] knæ ok tackede Gud for syn nadhæ. keyseren sade till syne men: »nw hauer Gud holpet oss[2], aldrigh wille wij brydhæ hans budord, ok nw will ieg bedhe Gud, ath Roland wiste hwat nødh jeg ær wtj[3], tha komme han snarth hiit.« tha swaret hannum en hans howswen[4], hetth Hermeon[5]: »jeg kan mange handhe mall, thii lath megh rydhæ æfter Rolandh.« *keyseren* swaret: »kanth tw fwlkommæ myt ærindhæ, tha skall tw ware høffdingh ouer[6] xij slotth.« Hermeon wepnede segh ok [warth] wunden ouer mwren. en greffue hett Eskelandres[7] so Hermeon rydhæ i giømen heren, tha ropthæ han till hannum ok sade: »hwo est tu [tiffuelege rydder om natten ryder?«[8] Hermeon swaret: »jek hører then danske Gaffes[9] till, [hørde wij hannum icke bode till[10], tha skulle tw fonge skam for tin ord.« syden møtthæ Hermeon en stalswen pa en skøn[11] hæst, Hermeon høgh hannum hoffuet aff ok [satte seg[12] pa then samme hæst ok rende wtj Ryn, ok swemde ouer till Colnæ ok sade bisspen, ath *keyseren* war be- S. 232
stallet. [bisscopen ok folket[13] i staden drøfftis[14] fast ok finge Hermeon eth breff ok bad hannum rydhæ till Roland. Hermeon reth till Nobiles slotth ok feck Roland breffuet, ok weth Roland løste[15] breffuet, blegnede han som bast[16] ok stundum røtmet han som blodh[16], tha bad han syne mæn wæpne segh ok sade: »ieg skal wynnæ thenne borgh eller døø ther om[17].

[1]) *B.* paa there. [2]) *B. tilf.* wel och. [3]) *B.* nw istæd.
[4]) *B.* hoffuesind. [5]) *B.* Hærmen. [6]) *B.* paa. [7]) *B.* Esklandes.
[8]) *B.* soo tiøffuege ridher om natten. [9]) *B* Gaffwes. *C.* greffue. *N.* Gafers.
[10]) *B.* oc hørdhe wij icke badhe een man tijl. [11]) *B.* fagher.
[12]) *B.* settes. [13]) *B.* ærkebisscoppen oc borgerne. [14]) *B.* bedrøffdes.
[15]) *B.* las. [16]) *B.* eth bast — eeth blodh. [17]) *B.* ther føre.

50.

The wæbnede segh ok wnnæ slotteth m*eth* storm. Roland bema*n*nede slotteth ok reth [syden till Colnæ, ok tog[1] man aff hwsæ m*eth* segh. Roland soor om Gudh, at sade nog*er* hieme som bwdh finge, ta skulle ha*n* døø for hans eg*et* swærd Do*r*endal. i poske wge rede[2] the aff st*et*, bisscope*n* aff Colne, Roland, Oliu*er*[3], Reym*er* h*er*tugh ok mange M ryddere m*eth*[4]. th*ø*m møtthæ en hob hedninge, ok the w*or*dhe alle slagnæ ok so*m*mæ rymde. syden kam Mjlon paue till th*ø*m ok Twrpin ærchæbisscop, te bestallet eth slotth, hetth Garsya, ok Roland se*n*de bwdh till k*onningh* Wittelin ok bath ha*nnu*m ko*m*me och wndsætthæ Garsya slott. Wittelin drøfft*is* fast [aff tesse[5] tidende, ok sporde drotn*i*ngh Sibylia[6], hwat ha*n* skulle till rade tage. hu*n* swar*et*: »h*erre* wær*er* gladh, h*er* ko*m*mer snarth tyn brodher Helmydan[7], sydh*en* tør tw ræd*is* enge*n* koningh æll*er* k*eyser*. Wittelin sade till en
S. 233 k*onningh*, het Margamer: »ryd till Garsia slotth ok wæry th*et* for Roland ok hans m*eth*følg*ere*.« Margamar giorde som k*onninghen* badh ok redh till Garsia ok kam pa slottet. Reymer h*er*tugh læggræde segh weth Ryn m*eth* ij^m falk. hedninge ko*m*mæ[8] pa th*ø*m ok dræpet xv^c ok hiøg th*ø*m syden houeden aff [oc klyffuedhe hoffueden paa][9] iij^c hæste ok sende th*ø*m till k*onningh* Wittelin. th*ø*m førde Droffgant[10], som all tidh war kongh Wittelins sendebwdh, ok ka*m* till k*onninghen* ock sade: »Rolandh ær ow*er*wu*n*nen, wij sloge

---

[1]) *B.* til Colne, sidhen togh han. [2]) *B.* reysedhe. [3]) *B. tilf.* greffue.
[4]) *B.* met thøm. [5]) *B.* wedh the. [6]) *B. tilf.* at. [7]) *B.* Helmidon.
[8]) *B. tilf.* vforwarendz. [9]) *tilf. eft. B.* [10]) *B.* Dorgant.

xv^{c} aff hans følk ok førde alle ther*is* howt hiid, ok Roland rymde siellff i Ryn« [1]. kongh Wittelin war so gladh, ath næppeleghe feck glædh*e*n rom i hans brøsth, ok sade till drotning*en*: «nw ær*e* Franke*rigis* me*n* [ow*er* wu*nn*e*n* [2], ok Frankerige ær wu*nn*en till my*n* hand.« hon swar*et*: »[*tro* th*et* som troligt ær ok glæd*is* [3] madelege, oftæ syg*er* bwdh*et* mer æn skedh ær, i hwat te syge, doch ær ickæ Roland dødh.« kongen worth vredh ok slogh he*nn*e weth *øget* ok [4] næsen bløddhæ, ok skiøtth [5] he*nn*e wth aff pawlun*et* m*eth* sy*n* fodh. sydh*e*n lodh ha*n* før*e* howedhe*n* in for porten [6], th*er* som k*eyseren* war bestalleth, ok talede till key*seren* sielu*er* ok sade: »Karllmagn*us* k*eyser*, jegh will syge tegh tidende, Frank*erigis* me*n* ær*e* dræpnæ ok Roland droknædhæ i Rin, h*er* mottw se xv^{c} how*i*t aff tyne me*n*, S. 234
antworde megh slotth*et* ok fall till føge, tha find*er* tw nade aff meg.« keyse*r*enn drøfft*is* with te tidende [7] ok sade till syne me*n*: «skiwdh*e*r fast oc iæger k*onningh* Wittelin borth« [8]. h*er*tug Neymis sade: »war*e*n gladhæ h*err*e ok sørg*er* ickæ døde me*n*, i faa snarth bædh*er* tidende!»

51.

[R]eym*er* h*er*tugh ka*m* till Roland, so*m* flidde, tha te xv^{c} worthe slagne, ok war stwnge*n* giøme*n* m*eth* eth swærd. ha*n* sade Roland, hwor*e* th*et* till ga*nget* war, tha swar*et* *gre*ffue Oliuer: »hwath skulle tyn ga*m*læ røttæ [9] løbæ fram for skiøll ok swærdh, for tynæ skilld

---

[1]) *B.* e[l]ffwene. [2]) *B.* skemde. [3]) *mgl. B.* [4]) *B.* at.
[5]) *B.* støtte. [6]) *B. tilf.* for slottet. [7]) tidende *r. f.* didende.
[8]) *B.* hædhen. [9]) *B.* røde.

haue wij fong*et* stor skadhæ.« Rola*n*d badh th*e*m wæbnæ segh, the gior*e* som han bad, paue*n* p*re*dekæde for th*e*m ok sade, hwo*re* Moyses wan segh*er* aff k*on*-*ningh* Pharao, »thy tenck*er* paa hwo*re* mangh[1] jertekne Gud haffu*er* giorth m*eth* synæ wæ*n*nær, storm*er* nw till slotth*et*, ieg giiffu*er* eth*e*r aff løsningh aff alle eth*er*[2] syndh*er*.« thee stormede till slotth*et* ma*n*nelege, Roland ok Oliw*er* brødhæ eth stort gabb pa mwren, so ath ma*n* motte age th*er* in m*eth* vij wognæ till lige. hedninge for lobæ slotth*et*. Margamar koningh worth i giøme*n* stwngen m*eth* eth sw*er*dh, ha*n* flyde till S. 235 Wittelin ko*nningh* ok sade ha*nnum* te tyde*n*de, ath Garsya slotth war wu*nnet*. tha Wittelin hørdhæ th*et*, worth han wrædh[3], so ath ha*n* haffde nær myst sytth weeth. Sibilia drotningh swar*et*: »ræd*is* entheth h*erre*, æn tho ath Roland ær wæpnder som wæl merkes kan.« en k*onningh* swar*et*, hetth Eskælandret, ok sade: »tw gyder meg*et* talett, drotningh, jeg wenth*er* megh lx^m folk, tha te ko*m*me, r*e*m*mer* Roland ok tør alld*ri*gh byde oss syden.« tha kā*m* Helmyda*n* kon*in*gh Wittel*i*ns brodh*er*, han radde for eth land hett Leticie, han hade meg*et* folk m*eth* segh. tha kam Dorganth kon*in*gh Wittelins sende bodh ok sade, ath pawe*n* oc bispe*n* aff Colnæ, Roland ok Oliu*er* hade skybetth ouffu*er* Ryn en megtugh hær. tha k*onningh* Wittelin for stod ther*is* ko*m*me, lod han op bryde synæ bodhæ stæd*er* ok flydde fro slotth*et*. keyser*e*ns me*n* rende aff slottet ok sloge bag pa th*e*m.

Tha kom H*er*meon keyser*e*ns sendebodh ok sade: »h*er* ko*mmer* pawe*n*, erchebispen aff Colnæ ok Roland

---

[1]) *B. tilf.* godhe gerninghe oc. [2]) *C. tilf.* scrifftede. [3]) *A.* frædh.; *C.* wred.

ok hw*er* ma*n* i Frankeryge ær, som wapn kan bære, i goar wa*n* Rolandh Garcia slotth, Nobiles slootth hau*er* ha*n* ok wo*nn*et.« keysere*n* sware*t*: »en ædele ryddere æst tw, Roland!« syden redh[1] ha*n* aff slott*et* m*eth* alth syth folk ok stryde pa the hednæ ok wan ma*n*g hundert aff thøm. tha sade H*er*moe*n* till keyseren: »jæg*er* thøm icke leng*er*, th*et* ær goth ath age hiem m*eth* en hell woghen. tha wluen worder jag*et*, wend*er* han segh, tha bydh*er* han sare.« k*eyseren* S. 236
wænde segh ok red modh pawe*n* ok Roland, th*er* war mege*n* glæde, tha the fw*n*nes. pawen skyltæ keysæren, ath ha*n* redh sa dorlege wth, tha sware*t* keysere*n*: »th*et* skall war*e* Gud tiill loff ok hedh*er*, jech haffu*er* myst hwerken ma*n* æll*er* hæst, sydhen ieg hiid ka*m*«, ok tackede thøm for ther*is* stor*e* wnsættningh. k*eys*-*eren* sporde thøm till radz, hwr*e* han skulle fong*et* giorth en broo ou*er* Ryn, pawen sware*t*th: »th*er* worde wij finde kloge mwrmester*e* till.« Roland sade: »ieg kam icke hiith for then skyld, jek skall bliffue h*er* første xij manedhæ«, ok spwrde [huor] meg*et* folk ko*n*ng Wittelin hadde. keysere*n* sware*t*: »ha*n* haffu*er* ccc^{m}.«

52.

En dag stod Roland op[2], oc Oliu*er* oc Twrpin ærchebisscop, ok rede vij mylæ vp met Ryn ok søktæ æft*er* wadh, the fw*n*ne pa eth ærmede ok sporde, om the ku*n*ne ko*m*me ou*er* Ryn, han sware*t*: »megh tøckes i ær*e* Frankes me*n*, thij wil ieg syge ether th*et* sa*n*neste, i morgens orlæ vod ou*er* Ryn en hop m*eth* hiorthæ ok hin*n*er, oc wadn*et* gick icke høgr*e*

[1]) *r. f.* redh red. [2]) *C. tilf.* orle.

en myth pa ther*is* syde.« Fra*n*kesme*n* glædd*is* witth,
ok ærchebispe*n* giorde wellsegnelsæ i watneth ok redh
sielff for*e* ok sydh*e*n Oliu*er*, Roland redh ou*er* eth
ant wadh. ærchæbispe*n* sade: »send*er* bwdh till k*eys*-
S 237 *eren* ock wiss*er* ha*nnu*m, hwor wadh*et* ær ou*er* Ryn.«
Roland swar*et*: »th*et* welle wij icke giør*e*, wij wille
ryde till koningh Wittelin ok giør*e* ha*nnu*m so stor
skade, ath th*et* skal spøryes[1] allth landh*et*.« Eska-
landret k*onningh* worth war witth Roland ok sade till
syne me*n*: »lath*er* Rola*n*d ryde syn wægh, wij willæ
bliffue i th*en*ne skoog ok wa*re* pa wadh*et*, ath ha*n*
ko*mm*e*r* icke ou*er* igen.« Roland redh till ko*n*ngh
Wittelin ok rænde hans pawlun om kolld, th*e*r wognæde
ma*n*ni*n*gh hedn*in*g weth kold drøm, th*e*r dødæ ma*n*ge C
wnder hæste fødd*e*r. om sydh*e*r kam hedninge till
wæryæ, ok w*or*dhæ meg*et* stærker*e* en Roland, thij
motthæ ha*n* fly till wadh*et* igen. ta war th*er* for ha*n*-
num konni*n*gh Eskalandret ok kon*i*ngh Wittelins søn*er*
m*eth* meg*et* falk. Twrpin erchæbisscop sade: »nw
tøck*er* meg som wij ær*e* for radde.« Roland sagde:
»so tøck*er* the me*n* som blydigh ær*e*, wij wille huge
so stor*e* hwgh, ath th*et* skall spørys, medh*e*n werde*n*
stor.« Roland stak till ter*is* ban*e*r mæster igø*m*men
howedh*et*, so ath ha*n* styrtæ dødh neth aff heste*n*, tha
sog Roland, ath bispe*n* war stædh i stor nød ok wn-
sette ha*n* ha*nnu*m. tha hwgge kongh Wittelins sø*n*ner
badhe pa Roland, togh worth ha*n* icke soor, ok ey
ko*m*me the ha*nnu*m aff sadele*n*. Roland roptæ till
ærchæbispen ok Olyu*er* ok H*er*moon. [the] ko*mm*er ok

[1]) *C. tilf.* offuer.

wndsæt*ter* ha*n*nu*m* ok giorde hedninghe stor skade. tha rænde Roland ok hans folk i æluene ok ko*m*me S. 238 ou*er* Rin. tha hadde ha*n* myst meg*et* aff hans folk.

53.

Then sa*m*mæ dag sow k*eyseren* lenge, ok tha ha*n* wog*ne*de, sade ha*n*: »meg hau*er* meg*et* drømpt, kallæ meg Roland hiith.« tha war ha*nnu*m sagh, ath ha*n* war borte, ta kam en aff Rolandz me*n* ok sade till keyser*en*: »wij haue fong*et* stor skade ok myst h*er*tugh Bowe ok ma*n*ge gode me*n*, ok Roland ær ille sar.« k*eyseren* drog aff st*et* m*eth* syn h*er*, tha møtthæ ha*nnu*m Rola*n*d. keyseren sade: »thitth homodh hau*er* giorth oss stor skade.« ha*n* swar*et*: »ma*n* kan icke altiid wy*n*ne, en a*n*ne*n* tidh kan th*et* bædher løckes.« Roland lades i siith pawlun, k*eyseren* lodh bynde hans saar, alle cristne rædd*is* oc frøgtede Roland. k*onningh* Wittelins sønn*er* ko*m*me till syn fader ok sade: »wij haffuem slag*et* alth Rolandz folk ok gaffue ha*n*nu*m* ma*n*ge dødælege saar, syden rende han i Ryn ok drock*ne*de sek sielff, ald*rig* giør ha*n* oss skade mer.« k*eyseren* sade till Roland: »jeg will nw far*e* hiem m*eth* my*n* hær, meg tøck*er* war*e* onth ath mistæ flær*e* aff my*n* gode me*n*.« Roland swar*et*: »icke skills tw tha wel with megh, jeg bedher tegh for Gudz skyll, byd so lengy tw seer, hwor*e* my*n* sar styllæ segh, ok lath giør*e* en bro ou*er* Ryn.« k*eyseren* lydde hans radh ok lotth giør*e* bron. hedninge giorde th*em* stor skade, so ath the matte ou*er* giffue broon ok stalæ seg fra k*eys-* S. 239 *eren* en stor dell aff hans folk. tha k*eyseren* spordet,

sende ha*n* en ryddere till thøm[1] ok feck ha*nnu*m syn guld spore till jærtegnæ ok loth syge thøm, wth*e*n the ko*m*me st*ra*x igen, tha skulle thee aldrigh tryffues i Franker*i*ge, ell*e*r nog*e*r aff ther*is* æfft*er*ko*m*men*dis*. tha the spwrde k*eyserens* vrede ord, we*n*de the st*ra*x till bage igen ok føllæ pa knæ for k*eyseren* ok bedh*is* nade. han gaff thøm wenskab ok bath thøm bøgge broen. tha the ko*m*me till broonæ, worthæ the for dreffnæ ok miste v^c folk. tha sade keysære*n*: »hwat th*et* ær mege*n* skade ath myst en god ma*n*, wa*re* Roland nw wsaar, tha war*e* th*e*n bro snart wu*n*ne*n*, thii w*or*dh*er* ieg ou*er* giffue th*en*ne broe, jeg hau*er* myst M me*n* for he*n*ne skyld.«

Tha ko*m*me ij me*n* till k*eyseren* ok war*e* ko*m*me*n* wth aff Hispaniæ, thee kw*n*næ so wel wadhæ i watn*et* som nog*e*r laxx, the sade till k*eyseren*: »fo oss ty*m*mer-me*n* ok hwath wij behøffue, wij wille giør*e* i bro ou*er* Ryn.« k*eyseren* lotth foo thøm hwat thøm behoff giord*is*. the bøgde eth skyb ou*er* Ryn ok en staffn log pa hw*er*tt land, enth*et* skyb war stør*r*e syden Noe arch war biøghd, th*et* war v^c føddh*er* langht. the hedne slog*is* ma*n*lege bodhæ m*eth* skwdh ok sten[2]. sydh*e*n worth broen mwr*e*th ou*er* Ryn, ok [the] giorde eth belædæ aff sten æft*er* k*eyserens* liknelse ok setth*et* myth pa broo*e*n. th*er* haffde the en ma*n* wti, ha*n* talede hwat ha*nnu*m tøckt*is* ok hade en stoer kæp i ho*n*ne*n* ok høtthæ hedninge*n* m*eth*. the hednæ rædd*is* fast ok menthæ, ath th*et* war k*eyseren* sielff ok skwdhæ fast paa beledh*et*. tha the soge, ath th*et* icke betth, sade
S. 240 the: »th*et* ær en diewell ok engen ma*n*.« Dorgant

---

[1]) *C. tilf.* hed Jofre; *N.* hét Geyfrey. [2]) *C. tilf.* men thet halp dem inted.

redh till konngh Wittelin ok sade ha*nnum*, th*et* keysæ*re*n stodh sielff pa broon ok rædd*is* enth*et* wapn. koningh Wittelin sade till en k*onningh*, heth Alchanim, ha*n* war drottn*ingis* bolæ: »hwat skulle wij till rodhæ tage«, ha*n* sade: »fo meg ij konni*n*ge ok viij^c folk, jeg will far*e* ath [bedhæ weth[1] broon ok dræbæ ma*n*gen c*ri*sten ma*n*.« ha*nnum* swar*et* en k*onningh*, hetth Margamar: »tw tal*er* drawell ok flædiw, tw wordh*er* ath goo nerm*er* keyser*en*, skall tw wy*n*næ Colne igen ok Garsiæ slotth, ok kanth tw bædræ kyssæ Sybylia drotnin*n*gh i trægorden om so*m*mer*en*, æn strydhæ motth Frankes me*n*.« Alchanim swar*et*: »tw æst w*erre* en iegh ær, tw forløpst k*onninghens* slotth Garsyaa, ok Frankesme*n* jag*et* teg som en geedh ok sloge alth titth folk i hæll.« sydh*e*n bodhæ the hwer ander kamp ok wæbnæde seg snartth. k*onninghen* kam ok skilde th*e*m ath, ok spwrde Dorgant ath: »ær th*et* sa*n*ne*n* ath broon ær gio[r]d ou*er* Ryn?« ha*n* badh segh so Mame*n*t hielpæ, ath hwn war giord ok mo ma*n* see hwo th*er* ko*m*m*er*, ath k*eyseren* stor mytth paa bron bode dagh ok natth ok taler hordelege till hedne me*n* ok swer, ath tw skallth icke haue so meg*et* aff tiidh ryge som ær wærth en sporæ.« ko*n*ge*n* swar*et* aff mege*n* vredhe ok sade: »ieg skall ryde till ha*nnum* ok hør*e* hans ordh.«

54.

Koningh Wittelin redh till broon ok sade till beledh*et*: »tw Karlmagn*us* konni*n*gh, tyn egh*e*n Gud nædræ tek ok titth homod, hwad sag giffu*er* tu meg, hw[i] will tw wy*n*næ myth fæd*er*ns land fraa megh?«

---

[1]) *C.* bryde ned ; *N.* banna Karlamagnúsi konungi brúargerð.

S. 241 ma*nn*e*n* i bæledh*et* stod swar*et* k*eyserens* ord ok sagde:
»Sassæn ær myth fæd*er*ns land, th*et* otthæ Pippingh
k*onningh* my*n* fadher.« Wittelin swar*et*: »ald*ri*g skall
tw fo Sassen, medh*e*n ieg løffuer, ok for ieg my*n* hand
pa Roland, tha skall ieg giffue ha*nn*u*m* so dan wdhød,
ath th*et* skall spøryes so lengy w*er*dhen stoor, jeg weth,
ath ha*n* ær icke meg*et* føør, i hwor ha*n* ær, ok tw
sielu*er* est so gyreger ok homodigh. thin g*u*d ok
Mame*n*t my*n* gud jeg bed*er* th*e*m bodæ sa*m*me*n*, ath
the for ba*n*ne tegh, jeg weth, attu æst icke æchtæ
ok æst k*onningh* Pippings fryllebarn[1], ok tw wast wth
bore*n* ok lagder for s*anc*te Dionisi*us* kyrkæ gord[2] ok
ffu*n*ne*n* som eth hittebarn. nw hau*er* diewele*n* so holp*et*
tegh, ath tw æst w*or*dhen keysæ*re*, tw motthæ g*er*næ
tackæ tin G*u*d ok lathæ tegh th*er* ath nøge, ok ickæ
begæ*re* ander k*onninghes* ryge.« ma*n*nen swar*et*, som i
bæled*et* satth[3]: »th*i*n illæ ok wtronæ k*onningh* Wittelin,
thw west well, ath wilth tw syge santh, ath ieg ær
konni*n*gh Pipping*is* echtæ barn ok war fødd*er* aff then
hosf*r*v, som ha*n* war loglegħæ[4] wigder wetth, ok ær fødd*er*
aff koni*n*ge slæghtth bade pa fæd*er*n ok mød*er*n. my*n*
fadher drab tin fadher, thy ha*n* will icke w*or*dhe c*ri*sten
ok wan Sassen m*eth* swærd slagh, syde*n* lotth my*n*
fadher cristne tegh ok giorde teg till k*onningh* ou*er*
Sasse*n*, st*r*ax tw worth megtwg*er*, ta kast*et* tw tron ok
trodhæ pa diæffuelen ok aff gude.« tha badh k*eyseren*
S. 242 synæ me*n* tradhæ hordælege till. k*onningh* Wittelin
swar*et*: »tw skalt fy*n*næ tin sæk [h*er* malen[5], ok mødher
ieg tegh i stryd, ta skall ieg stinge tegh wdaff ok

[1]) *B.* væcthe barn. [2]) *B.* dør. [3]) *B.* stodh.
[4]) *B.* lønghlige. [5]) *B.* ther male*n* er.

drage tegh ou*er* alle markene m*eth* tith hwide skægh ok hæffnæ so my*n* faders dødh.« keysere*n* soor om *sanc*te Dyonisy*us*, ath ha*n* skulle wy*n*næ Sassen ell*er* døø th*er* om[1].

K*onningh* Wittelin lotth bøgge eth .slotth witth [broo enden[2] ok antw*ord*e*t* Eskalandreth k*onningh*, [ha*n* stormede[3] till bron ok kløffue sønder th*et* stor*e* skybetth mellu*m* bode ændene, ok keysere*n* worth dreffuen fra[4] broen m*eth* all sy*n* hær.

Th*er* Roland log saar, spwrde ha*n* sy*n* smoswe*n* och sade: »hwat [betydh*er* th*ett*e bwldh*er* som jeg høræ*r*?[5]« smaswe*nn*e*n* sade:[6] »the slas nw pa broon, ok keysere*n* rym*mer*[7] ok hau*er* myst megh*et* folk.« ok[8] sade Roland: »tw Gud som ald*rig* forladh*er* tynæ wæ*nner* ok løstæ[9] oss fra helwedhæ, dræp th*e*nne onde k*onningh* Wittely*n*, som hwer dag will nædh*er* trickæ tin logh, ok for alth th*et* guld i w*er*den ær wille jeg icke leng*er* ligge h*er*, skulle ok sønd*er* hwgg*is*[10] hwerth th*et* ben [jeg hau*er*[11].« han stod op ok wæpnede segh oc red till broon, th*er* møtthæ ha*nnu*m hans brodh*er* Baldewy*n* ok war ny slage*n* till rydd*er*, ok kam tha først till keysære*n*. tha sade Boldewin till syn brodh*er*: »aff th*e*nne bro gang*er* meg*et* røghtæ ok kw*n*ne jegh ko*m*mæ ou*er* he*n*ne i Sassen, th*et* wille jeg hellær en en bwrden m*eth*[12] klarth gwldh.« Rolandh ok Boldewin ko*m*mæ ou*er* Ryn m*eth* vij[c] rydd*er*e bagh pa hedn*i*nge S. 243
ok sloge st*ra*x till thøm. Rolandh stak eth spiwd

[1]) *B.* ther for. [2]) *B.* brone. [3]) *B.* ath storme. [4]) *B.* aff
[5]) *B.* buller ther wor och brask ha*n* hørde. [6]) *B.* swarede.
[7]) *B.* *tilf.* nw. [8]) *B.* tha. [9]) *B.* forløste.
[10]) *B.* slaas. [11]) *B.* i meg ær. [12]) *B.* *udel.*

giømen en hedninngh, ok Baldewin høgh en annen pa[1] hielmen, ath swærdhet stodh i tændernæ. sydhen styrthæ the hednæ hwar æfter[2] annen ok motthæ sydhen fly. Roland ok Baldewyn wunnæ slotth[et] [som pa broændhen stodh[3]. Eskalandret konningh rymde ok forløb slotthet ok war giømen stwngen meth eth swærdh. Baldewyn folde hannum harth æfter ok badh hannum bydhæ ok sade: »went tegh hedningh ok slas motth megh, jeg ær Rolandz brodher, tw hauer stor hedher, om tw [kanth sla[4] megh i hææll. Eskalandreth swaret: »jeg ær icke nw redhæ ath slas meth tegh, thij jeg ær illæ saar ok stwngen giømen meth eth swærdh. ware iegh wsaar, ta skulle tw see, at tw fanth[5] aldrigh noger[6] heller wille kæmpæ en jegh. æn nw worder wij[7] skillies ath, om myn hæst will bære megh.« ok han flydde syn wegh, [alth thet han konnæ[8]. Baldewin fwlde hannum fast[9] æfter jn for kongh Wittelins pawlun, ther styrthæ Eskalandret aff[10] hæsten. Baldewin togh hesten bland mange C hedninge ok reedh syn wegh. tha wæbnæde sek mer en M hedninnge, som æfter hannum willæ. Baldewin kallæde pa Gud ok kam snarth fra thøm.

55.

Baldewin rænde fram for drotningis[11] pawlun, hwn stod wde ok sog[12] hannum ok hun sadhæ tyl konningh Alchanim: »thette ær stor skam, ath i lathæ en man tage en hæst borth wthen ether tack fra saa

---

[1]) *B.* genom. [2]) *B.* offwer. [3]) *B.* widh bronen. [4]) *B.* slaar.
[5]) *B.* fanst. [6]) *B.* then. [7]) *B.* *tilf.* at.
[8]) *B.* hwat han gath. [9]) *B.* hard. [10]) *B* fraa.
[11]) *B.* drøtning Sibillas. [12]) *B.* fick at se.

ma*n*ge degelege me*n*, wille nog*er* tage ha*n*num ige*n*, [tha will ieg giffue ha*n*nu*m* hæsten, oc før*e* ha*n* meg S.244 th*e*n so*m* pa hæsten sedh*er*«[1]. Alchanim swar*et*: »willtu køssæ meg [eth syn[2] i thin trægordh, tha will jeg før*e* tegh igen[3] bodhæ ma*n* ok hæst.« hon swar*et*: »th*et* will ieg *ger*næ giør*e*.« sydh*en* [wæbnede ha*n* seg[4] ok drodningen læde[5] ha*n*nu*m* [syn hæst, th*en* raskeste i allth hedh*en*skabeth ware[6], ok drottnige*n* haddhæ køpt for M p*un*d sielff och [xx p*un*d, vij^c[7] sylkæ pældh, ok xv hæstæ, ok ij diwr kalles drw*m*meldarii[8], kløffde m*eth* guld, sadhæl ok bytzæll war kostælege nogh. Alchanym sprangh pa hæsten [wth*en* ist*et*[9], drottnige*n* banth eth handklede aff gwld pa[10] hans glawe*n*, ok han redh syden[8] æft*er* Ballewin. thæ hæste*n* kende spore*n*, [lodh han som[11] en kolff aff eth armborst, æft*er* ha*n*nu*m* rende ij^m rydder*e*.

Alchanim hinte Ballewin[12] och sade till ha*n*nu*m*: »æddele rydd*er*, wenth tegh, [meg ær sagd[13], atu æst Rolandz brodh*er* ok th*en* bæstæ rydd*er* wær*e* kan, thij ær tegh ska*m* ath fly for en ma*n*.« Ballewin swar*et*: »myth glawn ær brwd*et*, ok ieg hau*er* enth*et* ath wæriæ meg m*eth* wth*en* eth swærdh, haff meg fordrag till en a*n*ne*n* tiid[14], th*er* bedh*er* ieg tegh om.« Alchanym swar*et*: »jegh hauer loffu*et* Sybylia drotni*n*ngh, ath ieg skall før*e* tegh he*n*ne løffuende æll*er* dødh, ok h*er*

[1]) *B.* och føre meg ma*n*nen paa sidher tha wille ieg giffue hannum hæsthen. [2]) *B.* een tijdh. [3]) *udel. B.* [4]) *B.* wæpnedes han.
[5]) *B.* laanthe. [6]) *B.* een hæst then raskeste i al henne hær war.
[7]) *B.* xxvij hundrede. [8]) *B.* dromedarij
[9]) *B.* oc stytte sigh hwerken met sadel eller stiglædher.
[10]) *B.* om. [11]) *B.* løp han som man skyvder.
[12]) *B. tilf.* snart. [13]) *B.* ieg haffuer hørt. [14]) *B.* sin.

ko*mm*er strax[1] æfter meg ij^{m} hedninge, ko*m*me the till[2] teg, tha worder the tin dødh.« Baldewin [sade: »iegh seer, at ieg worder at wærie meg, thij skiwther iegh mijth maal tijl gudh«,][3] wende segh om ok [red] hwer modh a*n*nen. Alchanim stak mystæ tyll Baldewin, ok Baldewin hiøgh pa hans howeth[4], so at bort gick
S.245 halff hielmen ok halff skiølle*n*, ok weth th*et* stor*e* hwgh fiøll ha*n* nyd aff hæsten. før en ha*n* kam op igen, hade Ballewin fra ha*nn*u*m* bodhæ hæst ok glawen. Baldewin sade: »Gud haue loff, nw haffu*er* ieg en godh hæst.« Alchanym sade till Baldewy*n*: »foo meg my*n* hæst igen, ha*n* høer drottningh Sybylia till, the*r* for*e* will ieg giffuæ teg eth konngh ryge, jeg will helle*r* døø æn mystæ he*nn*es hæst.« Baldewin sade: »jeg wordh*er* ey heller han [hører][3] [drotninge*n* ell*er* k*onninghen*[5] till, jeg skall ryden so lenge G*u*d wiill, ok nwthæ[6] tw icke Sybyla ath, tha skulle tw mystæ tith liiff, ok tw skallth sige he*n*ne gode nath, oc ath iegh ær he*n*ne bæst aff alle the q*uin*ner i w*er*dh*en* ær.« th*er* m*eth* redh Ballewyn syn wegh m*eth* iij hæstæ, ha*nn*u*m* møtthæ vij frankes me*n*, Baldewin bath thøm[7] we*n*de igen m*eth* seg moth hedninge. en aff thøm, heth Reynold*is*, swar*et* ha*nnu*m [ok sade[1]: »hwilken aff oss som flyr, skall iegh brydhæ myth glaun pa ha*nn*u*m*.« Ballewin war sielff viij^{de} ok slogs modh xij hedne kæ*m*pæ, ok the hedne worde slagne alsa*mm*e*n*, the c*ri*stnæ finge fagræ hestæ ok harnsk nok. Sequit*ur* cap*itul*um.

---

[1]) *udel. B.* [2]) *B.* ath. [3]) *tilf. eft. B.* [4]) *B.* hielm.
[5]) *B.* koning eller drøtningh. [6]) *B.* nytthe. [7]) *eft. B., A.* ha*nn*u*m*.

56.

Margamar konningh ok flere hedninge, som jagede æfter Ballewin, kommæ tidh som Alchanim sat i græseth. Margamar spurde[1]: »hwor ær nw then gode drotningh Sybilies hæst, ok rydderen tw louet ath føre henne?« Alchanim swaret: »Baldewin stak meg aff ok førde borth hæsten.« Margamar swaret: »annet loffuet tw drotningh Sybylia for syn sødhææ køøs, en lathæ tage bort henne gode[2] hæst, then bæstæ i werden ær. tha S. 246
tw sydder nær drottningh Sybylia, ær engen bætræ ryddere en tw, ok paa marken dwger tw enthet.« Alchanym swaret: »spotte meg icke lenger, møther tw frankesmen, the giøre tynæ færdh [æn armer[3] æn myn.« the satte Alchanym pa en asnæ ok førde hannum [meth segh[2] in till drottning Sybylia pawlun. hwn sade: »hwor ær myn hæst, iek feck tegh?« Alchanim swaret: »jegh jaget then rydder allen[4] dagh, han wnstack segh for megh i skoghen, myn stallswen retth borth ath skøllie hæsten, ty han war swetter ok han kommer snarth hiith.« drotningen swaret: »iegh wenther, ath han kommer aldrigh[5], thin weslinngh haffuer waretth aff stwngen. tha tw hedhen redz, war dyn hielm for gylth som en loghæ, nw ær han tackter meth leer ok skarn, ok beholle han hæsten som fonget haffuer, ok nywdhæ[6] wel!« syden talæde hon wetth segh ene ok sagde: »all myn kærlighet legger iegh i tyne hændher, Baldewyn,

---

[1]) *B. tilf.* hanum ath. [2]) *udel. B.* [3]) *B.* anner.
[4]) *B.* al thenne. [5]) *B. tilf.* hijdh.
[6]) *B. tilf.* hannum.

ok tw, Alchanym, ryd tin wegh ok kom aldrigh for myn øgen mere.« Alchanim for borth meth stor skam.

Tha Baldewin kam for *keyseren*, sporde Roland syn brodher, om han hade stolet hæsten[1], eller hwor han haffde fanget thøm, »jegh kan togh wæll mærkæ, hwar tw hauer wareth, tw hauer lathet drotningh Sybylia seeth tegh.« syden gynge the bode borth[2] for *keyseren*, ok *keyseren* fagnedhæ Ballewin well ok spwrde, hwo[3] hannum slogh till ryddere. Ballewin swaret: »thet giore hertugh Thyry, han slogh ok syn egen søø[n], ok Gyle-
S. 247 mer *konningh* søn aff Skottland, och mange andræ, ok bad oss rydæ hiith till tegh.« frankesmen begyntæ giøre bronæ[4] stærkæ[ræ ok wort tha fulkommen][5]. om søndagen drogh *keyseren* ouer broon meth frankesmen ok all[6] hærren ok lagde seg pa iij[7] mylæ nær konningh Wittelin.

57.

Wittelyn[8] sammelde folk ouer alth sytth ryge, tyll hannum kam en *konningh*, het Qwinkenas aff Sorabia[9] land. then *konningh* haffde so kostelegt harnsk, ath allæ [wndredæ ther paa[10], thy enghen hade[11] hans ligæ, han wille wære ouer alle koninge, han red all ene motth keyserens hær. hannum møtthæ hertugh Thyry ok Berard[12], keysærens hollere. Quinkenas sade: »æstu hertug Tyry, tha bydhæ mec!« Berard war nermer ok wende segh modh hannum.

1) *B.* the hæste. 2) *udel. B.* 3) *B.* hwilken. 4) *r. f.* brionæ.
5) *tilf eft. B.* 6) *eft. B.*, *A.* till. 7) *B.* iiij.
8) *B.* koning Wittelin. 9) *B.* Sorabla.
10) *B.* the vndrede oppaa. 11) *B.* *tilf.* seet. 12) *B.* Bernerd.

Quinkenas stack ha*nnu*m [fraa hesten[1] ok togh hæste*n* ok redh syn wægh m*eth*, æft*e*r ha*nnum* redh Bowe m*eth* hwyde skægg*et*. Quinkenas banth syn hæst with eth træ ok rænde till Bowe ok stak ha*nnum* fraa hæsten. syden kam Gylemer skotzkæ, the hwgg*is* lengy sa*m*me*n*, tha ko*m*me xv hedni*n*ge till Quinkenas, æll*er* haffde ha*n* fong*et* skadhæ. Gillemer stack en hedningh giøme*n* ok han størthæ dødh nydh. Gillemer tog hæsten och førdh*e*n Bowen[2]. Bowe stegh pa hæste*n* ok hiøgh en hedningh [pa hielme*n*[3] ok kløff ha*nnum* nyd i hærdænæ, han togh hans hæst ok førden Berard. syden redhe the alle till k*eyserens* pawlun. Baldewin sade: »hwor ær tin hæst, Berard?« Gillemar swar*et* ha*nnum*: »wy waru*m*[4] i holl, ok hæsten worth S.248 slage*n* wnd*er* ha*nnum*.« Berard sade: »iek will icke liwge for tegh, en hedh*en* k*onningh* stak meg fraa my*n* hæst i dagh, ok ha*n* hau*er* stor kærlegh*et* till drottningh Sybylya.« Ballewin sade: »Gud gaue ath ieg wa*re*[5] till tals m*eth* ha*nnum*.« Gilem*er* swar*et*: »hans talææ motth tw wæll faa.«

Tha Quinkenas ka*m* till k*onningh* Wittelin, stodh koninge*n* vp modh ha*nnum* ok sade: »well kome*n* tw r*i*ge ko*n*ningh Quinkenas! dwæls h*er* nær meg[6] nog*er* stwnd, [jeg will[7] giue tegh slootth ok land. Quinkenas swar*et*: »tw tal*er* meg*et* drawell, jek will icke dwellies h*er* for alth tith ryghæ, wthen tw giffu*er* megh drottni*n*gh Sybilia.« ko*nni*ngh Wittelin swar*et*: »th*et* ær skam ath bedhæ meg om my*n* hosf*r*v, gior*e* th*et* en a*n*ne*n* ma*n*, th*et* skulle giællæ hans liiff, tagh gull ok siølff,

---

[1]) *B.* aff. [2]) *B.* til Bowe. [3]) *udel. B.* [4]) *B.* ware. [5]) *B.* komme. [6]) *B.* oss. [7]) *B.* wi wille.

som ieg biwdh*er* tegh.« Quinkenas wille th*et* engelund giøre[1], tha fiølæ iiij^{c} ryddær*e* pa knæ for koningh Wittelin ok badæ ha*nn*u*m* giffuæ Quinkenas [drottnin*n*gh Sybilia[2]. Wittelin swar*et*: «en tha ath han ær en mægtugh h*erre*, tha for ha*n* my*n* drottni*n*gh alld*r*igh.« Quinkenas sade: »tha ryder iegh hedh*en* i morgen arlæ
S. 249 m*eth* lx^{m} folk[3], tha ko*mm*er keyser*en* ok g*r*iber bode tegh ok tin drotni*n*gh. will tw giffue megh he*n*ne, tha will ieg føre teg keys*er* Karl oc[4] Roland ok[4] Ballewin, ok wy*nn*e Frankerige till tin hand, ok ieg will icke haue mer æn Sybilia drottningh.« ta stode koninghæ h*er*tuge greu*er* ok alth rydd*er*skap op ok raddhæ ko*n*ninge*n* giffuæ ha*nn*u*m* [drottningh Sybilia[2]. k*onninghen*[5] swar*et*: »medh*en* i raden meg th*et* alle, tha will ieg giffue ha*nn*u*m* my*n* hosf*r*v«, ok fæck ha*nn*u*m* syn handskæ till iertegnæ. syden kom drotni*n*gh Sybilia hiem [ok ma*n*ge ko*n*inge m*eth* he*n*ne[4], koningh Wittelin togh he*n*ne i fagen[6] ok sade: »iegh hau*er* giu*et* teg en ko*n*ningh, th*en* bæstæ kæmpæ i w*er*de*n* ær.« hwn swar*et*: »ieg tror wæl, ath han ær ma*n*nelegh nogh, togh rodh*er* ieg ha*nn*u*m*, ath ha*n* woghth*er* segh for Rolandz hwgh ok for hans brodh*er*, th*en* wnge Ballewin, som ær th*en* raskestæ ryddere i mellu*m* Mwndia oc røde mæreth.« Quinkenas sw[a]*ret*: »the skulle bode ligge bwnden for tynæ føddh*er* i*nne*n ij dage.« drottnige*n* drøfft*is* fast ok badh c*r*istne ma*n*ne Gud hielpæ th*en* wnge Bollewin, ath han motthæ ou*er* wy*n*næ Quinkenas, før en ha*n* ko*m*mæ i he*n*nes sengh.

---

[1]) *B.* haffue. [2]) *B.* drøtningen. [3]) *B.* myne mæn.
[4]) *udel. B.* [5]) *B.* koning Wittelin. [6]) *B.* sin fawen.

58.

Roland ok Ballewin redhæ wth m*eth* ii^m ryddere ok hiølæ wti en skogh. the soge Quinkenas ko*m*mæ m*eth* iiij^m ryddere, ta sade Roland till Ballewin: »holth S.250 h*er* i skogh*en* m*eth* folketh, ieg will ryde all enæ mod Quinkenas.« Rola*n*d red fram pa slætthen ok slogh wth setth ba*n*ner. Quinkenas rende en halff myll for allth sytth folk, ha*n* kam til Roland ok spwrde, hwo th*en* war th*er* hiølth, [oc sagde til hannum: »sig mig,][1] æstu friiboren ell*er* tør tw slas modh megh?« Roland sade: »jeg ær fødd*er* aff fattig folk i en stadh, heth*er* Nawaria, ok ær nylege giorth till rydd*ere* ok ær hid send*er* i holl, loff meg ryde hiem igen.« Quinkenas swar*et*: »legh h*er* titth wabn ok fo meg tin hæst ok lop so hiem igen.« Roland swar*et*: »th*ett*e ær wlikth, ok mo jeg th*et* icke giør*e*.« Quinkenas sade: »jegh will widhæ, om tw tørt slas modh megh.« Rola*n*d swar*et*: »jeg will for søg*et*, meg tøck*er* wær*e* onth at mistæ my*n* hæst ok harnisk, førr*e* skall iegh freste, hwor*e* kalth iern smager i myt køtth.« sydh*en* stwnge the hwer till a*n*ner, so ath skiøllænæ reffnæde ok the dyr*e* stenæ fluge i marken, ok hw*er*ken ter*e* gick aff hest*en*. Roland w*re*dhes, at hedni*n*ge*n* satth sa fast ock høg syden m*eth* Døren dall eth støcke borth aff hans hielm ok neder giøme*n* venstræ axæll, so ath arme*n* hengde løss wetth. tha Qui*n*ke*n*as feck te stor*e* saar, sade han: »jeg man*er* tegh for th*en* Gud tu tro*r* S. 251 pa, seg meg tith naffn.« Roland swar*et*: »kalle meg hwath tw willth, wtj Franker*i*ge kalle the meg Roland,

[1]) *tilf. eft. C.*

keysær*e*ns søst*er* søn.« Quinkenas sade: »ille hau*er* tw dar*e*tth megh, jeg giffu*er* megh fonge*n* i thit woll.« hedn*i*nge soge, ath ther*is* høuitzma*n* war ou*er* wnne*n* ok rede snarth fram.

Ballewin kam aff skowe*n* m*eth* syn hær ok strydde all th*e*n dagh, och modh quellen flydde te hedne. the c*ri*stne ieged eft*er* th*ø*m in till k*onningh* Wittelins pawlun, syde*n* wende thee igen ok toge harnisk och fagræ hæstæ ok rede till keyser*e*n, ok hadde Quinkenas meth. th*e*n sa*m*me dag war Sybilia i eth badh, harth witth Ryn, hon sogh hwo*re* the slog*is* ok kende syn hæst, som Baldewin saat paa. Ballewin jagede en rydere harth till æluenæ, som Sybilia war ner, ok hiøgh ha*n*nu*m* so ath ha*n* styrthæ død nedh*er* aff heste*n*. Sybilia ropthæ: »æddælæ rydder*e*, segh meg tith naffn.« han swar*et*: »jegh hedh*er* Ballewy*n*, war*e* icke æluen swa diwp, tha skulle iegh ryde till tegh.« hon swar*et*: »hitth ær icke gotth at ko*m*me.« hon sade: »sostu nog*et* my*n* bolæ Quinkenas? my*n* h*erre* hau*er* giffu*et* megh ha*nn*u*m*.« han swar*et*: »eth*e*rt we*n*skap ær at skyld, Roland *gre*b ha*nn*u*m* orlæ i dagh ok
S. 252 hau*er* ha*n* mer*e* jærn pa segh æn xv me*n* orkær ath bær*e*.« drottninge*n* glæd*is* ok sade till Ballewin: »wagtæ teg nw wæl ok rydh tin weg, h*er* ko*m*m*er* wel M hedn*i*nge ath tegh.« Ballewin sw[a]r*et*: »iegh hau*er* en god hæst, so ath ieg rædh*e*s enge*n* ma*n*, th*e*n tog ieg fra Alchanim, eth*er* bolæ. Sybilia swar*et*: »jeg an teg ha*nn*u*m* bædræ en Alchanim, G*u*d giffuæ tegh ha*nn*u*m* lengy ath beholle, och far nw wæll, jegh befaler tegh ha*nn*u*m* so*m* skabede he*m*mell ok iordh.

59.

Ballewin red syn wegh, ha*nn*u*m* møtthæ Berard ok Bowæ, ok skylthæ ha*nn*u*m*, at han talede so lenge m*eth* en hede*n* q*ui*nne. tha Roland kam hiem m*eth* Quinkenas till keysære*n*, sade ha*n*: »th*e*nne k*onningh* ær megteg*er* ok skall wa*re* drot*ning* Sybilies bolæ.« keysære*n* swar*et*: »jeg' skall skilliee ther*is* wenskab ath, tha ieg hau*er* dræbæth Vittelin koningh, skall ieg giffue Ballewin Sybilia drotni*n*g ok alth Sassen m*eth*.« k*onningh* Wittelin warth sagd, ath Quinkenas war g*re*ben ok myst iij^{m} folk aff the iiij^{m} ha*nn*u*m* folde. tha ka*m* Sybilia drotning ok sade till kon*n*gen: »nw will ieg haue th*e*n k*onningh* i gaffue megh aff Sarabia.« k*onningh* Wittelin tagde ok sog vredelege till he*n*ne.

Tha ka*m* en k*onningh*, hett Estorgant, ha*n* war koningh Wittelins fader brodh*er*, ok, spwrde, [huor] meg*et* folk k*eyseren* hadde. Wittelin swar*et*: »han hau*er* folk nogh, han hau*er* giort en broo ou*er* Ryñ ok wy*n*ner hwat ha*n* wil, och th*et* swær Roland ok Oliiu*er*, ath ieg S.253 skal ickæ haue aff myt ryge so meg*et* som en pe*n*ningh ær wærth. Estorgant swar*et*: »the ær*e* alle dø*m*dæ till døde, som motth meg slaas.« k*onningh* Wittelin glædd*is* och sade till syth sændebwd Dorgant: »ryd till k*eyseren* ok syg ha*nn*u*m*, ath i morgen skall ha*n* strydæ moth meg, ell*er* ryde st*ra*x wt aff my[t] ryge.«

Dorgant steg paa syn hest ok giorde som koninge*n* badh. han kam for keysære*n* ok sade: »k*onningh* Wittelin biwdh*er* teg een stryd i morgh*en* arlæ, hau*er* thw icke mackt th*er* till, tha rym strax aff hans ryge, thij for sa*m*blæ tith radh ok berad tegh snarth.« k*eyseren* swar*et*: »tin dor*e*, om Gud will, i skulle a*nnet*

fy*n*næ, æn ath ieg skall so ry*m*mæ.« Dorgant swar*et*: «th*et* skall snarth rønes, wistæ dw, hwo*re* meg*et* folk Estorgant hau*er*, tha gruede tegh ath stryde m*eth* oss, ha*n* hau*er* so ma*n*ge blome*n*, ath wtaligh ær.« k*eyseren* swar*et*: »th*er* modh skulle my*n*e Lu*m*bardie slas.« Dorgant swar*et*: »Estorgant haffuer lx^{m} ryddere ok ter*is* hæste ær*e* wapnede som the sielffue, ok the giør*e* tegh stor skade.« k*eyseren* swar*et*: »tw æst galle*n*, th*er* motth skulle Frankesme*n* ok Almaniazs me*n* slass.« Dorgant sade: »konngh Wittelin haffu*er* megh[et] folk ok stærke me*n*.« kesere*n* swar*et*: »motth th*ø*m skulle mynæ rydd*ere* aff Norma*n*di [slas].« Dorgant swar*et*: »wij haue lxx^{m} aff Turken, soo ma*n*ge tyne me*n* th*ø*m mødhæ ær*e* st*ra*x dødhæ.« keysere*n* swar*et*: motth
S.254 th*ø*m skulle my*n*e Birtanie me*n* slas, the ær*e* horde me*n* i strydh.« Dorga*n*t sade: »tha ko*m*m*er* kon*i*ngh Wittelin och the aff Sasse*n*.« keysere*n* sade: »modh th*ø*m will iegh sielff [slas] m*eth* mytth rydd*er*skap, wij ke*n*næ bæst hwar a*n*ner.« Dorgant red hiem ok sade kongen, ath keysere*n* wille stryde ok sade: »so hielpe meg Mame*n*t, ath hans me*n* ær*e* glader*e* till strid en dricke win, ta the ær*e* tørste.« Estorgant swar*et*: th*et* woll*er* at the ær*e* alle fæye, ok Roland ok Oliwer skulle [følge megh[1].« Sybilia swar*et*: »goor th*et* so som tw seg*er*, tha æstu en spama*n*, i morge*n* fonge wij th*et* ath se.«

60.

[Th]*en* sa*m*me nath log keysere*n* i en dall, hetth Estorlandes, om morgene*n* for dagh wapnede han segh ok drog m*eth* all syn hær motth Wittelyn k*on*-

[1]) *C.* først dø. — *N.* en ek skal R. ok O. með mér hafa til Leons.

ningh. Dorganth hiølth om natte*n* [paa vact][1] ok ka*m* till k*oningh* Wittelin, ok warde ha*nnu*m witth. Wittelin sporde, hwor*e* stærk ha*n* war. Dorganth swar*et*: »ha*n* ær stark nogh, togh ær*e* wij C for hwer en aff thøm.« konnge*n* sade: »ha*n* skall fo wedhæ, hwedh*e*n wædereth blæs.« Wittelin konngh sade till syn brodh*er* Helmydan: »bliff h*er* i skogen m*eth* alth thiith falk ok forsøgh, om tw kanth ko*m*me bagh pa Frankes me*n*.« ha*n* giorde som k*onninghen* badh. Roland lade segh ok i en skowgh motth Helmydan. Roland satte segh pa sin hæst Welienteff. th*et* giorde ha*n* aldrigh for wdh*e*n nød. Oliu*er* war fra*m*merst i spetzsen wndh*er* keser*e*ns banner. keysæren haffde skicket xij spitze ok S. 255 eth C wnder hwerth ba*n*ner. Roland hadde xx^m i skogh*e*n. Sybilia stod pa eth bergh m*eth* iij^c mør ok wille see, hwilke bæst ku*n*ne slos, *cri*stne ell*er* hedne. keyseren sade: »Gud haffuer oss welholp*et* h*er* till, welsigneth worder Fra*n*kesme*n* ok Franker*ige* ou*er* alle ryge i w*er*den ær!« k*oningh* Wittelin sade till syne men: »strydh*er* ma*n*nelege, fong*er* keyseren my*n* maghth, tha hug*er* ha*n* myth hou*et* aff m*eth* syth egh*et* swærdh.« the hedne swar*et*: »han skall teg dyrd[2] nok købæ, ha*n* skall aldr[i]g hæden ko*m*mæ.« en k*oningh*, hetth Segwin, war fødd*er* i Babylonia, ha*n* fordæ en ørn aff guld, ok aff troldom war ha*n* so klar, ath ha*n* skeen xx mylæ pa hwer syde.

61.

Keysæren beginte først at slas, Balwin ok Berard folde ha*n*nu*m*, Ballewin stak en heden swa, at

[1]) *eft. C.* [2]) *r. f.* tyrd.

han størtæ død pa iorden. keyseren roptæ høgt ok sade: »j rasskæ rydder, ryden fram mannelege, wij wynum seger j dag, Wittelin hauer wretth, thy fonger han bode skam ok skade.« the stridde .mannelege paa bode syder. Eskelandret stak en cristen ridder, han
S. 256 heth Gudefror, so ath han størte død aff hæsten. Margamar reth till en cristen, han størthæ død pa iorden. tha kam en hedningh, i hans brønie en ringh war aff guld ok annen aff sielff, han førde Wittelins banner, han roptæ høgt oc sade: »hwor æstu Rolandh?« tyn eghen Gud fordærffue teg, thw æst en blødigh man, osen komstu ouer Ryn, tw skalth her dødær æfter ligge.« Ballewin swaret hannum: »ieg ær Rolandz broder, jeg will kampæ meth teg for hans skyld.« Segwin swaret: »megh tøcker at wære skam, ath tw skallt ryde then [gode hest], ware thette banner fra meg, tha skulle tw icke lengy løffuæ.« Balwin swaret: »wær jeg ickæ myn hæst for tegh, tha will jeg aldrig ryde syden«, oc stack syden till hedningen so, at han gick langt fra hesten myth i stryden. tha glædis Frankes men oc hedninge drøffuedes. Margamar sog, ath Segwin war aff stungen oc hiøg till en cristen man so, ath han fiøl død nedder pa iorden. tha sade konningh Wittelin: »so skulle flere fare ok roptæ: »hwor æst tw Karll Magnus then onde[1]? osne kom tw ouer Rin, jeg skall tage teg i tith hwide skægh ok slæpæ teg æfter meg.« tha keyseren hørde hans ord, rende han till
S. 257 hannum, ok Wittelin moth hannum. keysæren stack

1) *C.* din onde och gerige mand. — *N.* inn vándi konungr ok inn ágiarni.

Wittælin fra hæste*n*, ta ko*mm*æ till ha*nn*u*m* xx^{m} rydde[re] ok holpæ ha*nn*um pa hæsten igen.

Tha kom oc Estorganth, han sat pa en fag*er* hæst, ok en orm fødde th*e*n hæst op m*eth* synæ spenæ, ha*n* ath hw*er*ke*n* korn ell*er* græs, wth*e*n fæ[r]st køtth, ha*n* hadde køpt ha*nn*u*m* for xl slotth och stædh*er*, hæsten war abelgra pa th*e*n ene syde, pa th*e*n a*nn*e*n* syde war ha*n* swarth, ok myt pa ryggen war ha*n* hwid. Estorgant sade till k*onningh* Segwin[1]: »jeg sog, atu wast aff stwnge*n*, thi[2] ka*m* jeg till teg.« Estorgant hiøg pa en cristen so, ath swærdh*et* stod i br[y]sst*et*, ok ha*n* fiøl død pa iorden, ok syden drab ha*n* iii andræ c*ri*ste*n*. th*et* sog Ballwin ok stack till ha*nn*u*m* so, ath han fargede alth syth glawn i hans hi*er*tæ blode oc styrthæ so død pa iorden. k*onningh* Wittelins sønn*er* giorde stor skade pa c*ri*ste*n* me*n*, thøm møtte keysæren ok Balwin oc Berard, tha styrtæ C cristen me*n* oc ij^{m} hedninge. i th*e*n læg war rædde me*n* onth ath war*e*. hednigen roptæ: »rydem hordelege fram till criste*n* me*n*, ok lat*er* engen ma*n* heden ko*mm*æ.« the tre*ng*de so hordelege [m*eth*] swerd oc spiwd pa Balwin, ath ha*n* motthæ styge aff syn hæst, och wnd*er* th*et* ba*nn*er war S.258 v^{m} folk, so*m* sloge pa Balwin. Ballewin worde seg ma*nn*elege ok roptæ pa keysæren ok sade: »nw ær jegh stad i stor nødh, gløm*m*er tw meg nw, tha ær mytth liiff borthæ.« keysære*n* wænde syn hæst till ha*nnu*m, konn*i*ng Margamar stak till Bolwin ok ragede icke fwlleleg. Ballewin hiøg han*nu*m offue*n* pa hielme*n* ok kløff ha*nn*u*m* nedh*er* i halsen, ok ha*n* størtæ dø aff hæsste*n*. syden stegh Balwin pa hans hæst ok war

[1]) *N.* Wittelin. [2]) *r. f.* till.

thæ gry*m*mer*e* en nog*er* løwe, ok for hans hwgh halp hwe*r*ke*n* hielm skiøll æll*er* brønææ. k*onningh* Wittelin redd*is* meg*et* æft*er* Margamars død.

62.

Syden kom Helmyda*n* Wittelins brodh*er* till stryden ok Roland m*eth* ha*n*nu*m*. Helmyda*n* roptæ høgt ok sade: »hwor æsstu Rolandh? tw motth icke lignes wet nog*er* god ma*n*, will Mament hielpæ meg, tha skaltu ald*ri*g ko*m*me ou*er* Ryn, jeg will ickæ bædræ bædes, en wij motthæ bode mød*is* i stryd.« Roland reth moth ha*n*nu*m* ok spwrde: »rydde*re*, hwat ær tid naffn, mede*n* tw taler swa stoort?« ha*n* swar*et*: »jegh hedh*er* Helmyda*n* ok søg*er* fast æft*er* Roland, thij ath moth ha*n*nu*m* lyster megh ath slas.« Roland sade: »tw æst fast obe*n*bar*e* i tin mwnd, jeg ær th*en* sa*m*me tw spør

S. 259 æft*er*.« syden rede the till sa*m*me*n* so, ath bode glawe*n* ginghæ sønd*er*, ok Helmydan høg pa Rolandz axæl. swærdh*et* gick nedh weth arme*n* ok neth m*eth* syde*n* ok wth m*eth* lareth, ath bort gick harnsket so meg*et* th*et* hwassæ togh aff sw*er*d*et*. Roland hiøg till Helmydan pa hielmen so, ath ha*n* størthæ aff hæste*n*. Helmydan hog po Rolandz hielm so, ath borth ginge alle the dyr*e* stene th*er* i sade, oc hæsten sønder for sadelbogen, ok Roland ko*m* standen pa iorde*n*. Roland hiøg pa Helmydan ok eth stickæ borth aff hielme*n* oc giøme*n* axelen, oc arme*n* fiøl pa iorde*n*. tha sade Helmydan: »we worde teg onde gud Mamenth, ille hielp*er* tw meg i nødh, jeg hau*er* nw myst my*n* venstræ arm, thog skal ieg giffue Roland eth slagh m*eth* my*n* høgg*er* hand, ath hwar ma*n* skall segh*et*, ath wær*e* en gill kynhest«, ok hiøgh pa Roland so, ath brønien røffnede,

ok Roland feck eth stort sar. syden høg Roland Helmyda*n* pa halsen, ath ha*ns* how*et* fiøl neth pa iorden ok sade: »tin død war*e* meg*et* sørge*n*de, om thw hade war*et* c*r*iste*n*.«

63.

Tha Wittelin so̊g, ath hans brodh*er* war slagen, flydde ha*n* oc alth hans [folk], c*r*istne me*n* folde th*e*m fast æft*er*. tha roptæ Balwin till Wittelin ok bad S. 260 hannu*m* bydhæ. Wittelin wende seg modh ha*n*nu*m* so, ath te gynge bode aff heste*n*, ok ginge syden sa*m*men oc hwgges. Ballewin for bød nog*er* ath hielpæ seg ok sade till Wittelin: »giff teg fonge*n*, eller jeg skall dræbæ teg.« kongen[1] gaff seg till ha*n*s hand. tha Sibilia spurde th*et*, flydæ hon aff la*n*d*et* m*eth* synæ sø*n*ner. tha konng Wittelin ka*m* for Rola*n*d, fiøl ha*n* pa knæ ok sade: »forbarme teg offu*er* meg, ath ieg ko*mm*e*r* icke for keysære*n*.» Roland kastede ha*n*nu*m* i eth torn, ok th*er* lotth han sytth liif. keysere*n* lod c*r*istnæ all hans land oc drog syde*n* hiem.

[1]) *C. tilf.* racte handen op oc.

V. Kæmpen Otvel.

64.

eysære*n* hiolth syn iwl i Leionsborgh m*eth* mege*n* stadh, th*er* wa*re* hoss ha*n*nu*m* [xxij greffuer[1] ok th*er* till ryddere oc swe*n*næ. tha k*eyseren* sat i sytth maiestatz, ka*m* en heden ryddere in for ha*n*nu*m* oc sade: »enth*et* helser ieg teg, thi ath tw est th*et*[2] icke w*er*dh, hetth ell ok rød loge bræ*n*ne tith hwide skæg! th*en* gud tw tror pa ha*n* for nedrer tegh ok Roland! jeg ær eth koni*n*g*is* sendebud, th*en* r*i*geste i w*er*dhen ær, ok motthe jeg slass m*eth* Roland, th*et* wa*re* meg en stor glædæ. Ro- S 261 la*n*d loo ath hans ord oc sade: »tw mott talæ hw*a*d teg tøckes, tw æst kome*n* hitt pa keysærens trøst, men jeg biud*er* teg i en kamp m*eth* meg i dag viii dage.« hedni*ngen* swar*et*: »tu tal*er* meg*et* draffuel, jeg ræd*is* engen ma*n* i w*er*den, meden ieg hau*er* swærd i my*n* hand, i dag viij dage drab ieg M ryddere.« Rolandh swar*et*: »hwar wastu da?« hedninge*n* swar*et*: »tha war ieg i Rom, wij wo*n*ne staden ok d*re*ppte ma*n*ge M riddere, ok icke sog ieg teg ther.» Fra*n*kes me*n* sade, ath ha*n*nu*m* bwrde ath døø oc wille ma*n*ge slag*et* ha*n*nu*m*. Roland wille th*et* icke till stæde, tog kam en

---

[1]) *N.* xij jafningjar. [2]) *r. f.* the*t* the*t*.

rydder*e* oc togh m*eth* bode hænd*er* i hans hoor ok slog ha*n*nu*m* moth golffuet, thi ath ha*n* ko*m* wforwar*e*nd*is* pa ha*n*nu*m*. hedninge*n* sprang op snarth oc greb syth swærd ok hiøg hans how*et* aff, ath th*et* fiøl pa k*eys-erens* fødd*er*. tha sprwnge ma*n*ge c*ri*stene op ok wille dræbæ ha*n*nu*m*. hedninge*n* wende seg till en wegh ok worde seg trøstelege, oc skar tender oc sade: »so hielpæ mek[1] Mament, ath ieg skall dræbæ mer en M, [før æn i skulle[2] g*ri*bæ megh.« Roland sade: fo meg tith swærd, teg skall enth*et* skade.« hedninge*n* feck ha*nnu*m swærd*et* ok sade: »giøm th*et* wel, th*et* skal j*n*nen en stackett tiid skille thit hou*et* fra tin bwgh, S. 262 ok wille ieg ey miste th*et* swærdh for xij the bæstæ slott i Frankerige ær.« Roland sade: »latth borth tiid trawel oc gack fram oc wærff tith ær*i*nde till key*seren*.«

Hedninge*n*[3] giorde som Roland[4] bath, ok sade till k*eyseren*: »ieg ær eth sendebwd fra k*onningh* Garcia, han ær konngh ou*er*[5] Hispania, Alexandria, [Barbaria, Buro, Sydonia[6], oc hans r*i*ge ær in till Symilia borgh. han bad, attu skulle [lathe] aff tin t*r*o, thy ho*n*[7] ær icke w*er*d en pe*n*ni*n*gh, ok ffar till ha*nnu*m, han will giff[u]e teg Norma*n*di ok alle te haffnær[8] i Engla*n*d ligge, ok all the*n* renthæ[9] th*er* till ligg*er*, och Roland skall haffue Ruzeland[10], ha*n* wil icke leng*er* wnde teg Frankerige, han hau*er* [thet] giffu*et* k*on-ninghens* søn aff Barbaria, han heth*er* Florie, enge*n* rasker*e* rydder*e* ær i allth hedenskab*et*[11].« key*seren*

---

[1]) *r. f.* m*eth*. [2]) *B.* for i. [3]) *B. tilf.* swarede oc. [4]) *B.* han.
[5]) *B.* i. [6]) *B.* Burigo oc Sidonia och Persia oc Barbaria.
[7]) *B.* ha*n*. [8]) *B.* haffne. [9]) *B.* ræt.
[10]) *B.* Rytzeland. [11]) *B.* hedendo*m*men.

swaret: »aldrig sade ieg ja ther till, ath myn land skulle so skifftis.« tha vredis Frankesmen meghet oc talede stort. hedningen sade: »her taler nw mange storth, som næppælege tore se konningh Garcia, om han ær vredher. tha i fa see hans hær, tha ware i helder wnder[1] Mwndia berg.« hertug Neymis sade: »mon thin herre tør stride motth oss?« hedningen swaret: »so hielpæ meg Mament, jeg hørde aldrig so dorleghe spørye, myn herre hauer c^{m} oc vij^{m}, the S. 263 rædhes enghen dødh, wij haue bøgd eth slotth i Lombardi mellem two siør, ath engen ær ffastere i all[2] werden, thij radher ieg tegh keysære oc gamlæ røtthæ[3]! atu sedher heldher hiemmæ wtj[4] Pariis, tha[5] flyge icke krager[6] i thit hwidhæ skægh, eller andræ[7] foglæ.« Roland worth wred for hans store ordh ok sade till hannum: »ille kant tw styre tin mwnd, hadde ieg icke wisset en kamp meth tegh, tha skulle [thet giællæ tiidh liiff[8].« hedningen swaret: »ieg ær strax redhæ, om tw wilth slas, fliir ieg en fod[9] fro tegh, tha kalle meg aldrig danne man, kom i morn ok kampes meth meg, ok hwg so store hwgh teg løster.« Roland sade: iaa [at saa sculle worde][10], oc toge ther keyseren ok alth hans howe synnæ till wittnæ paa. keyseren sade: »hwat hedher tw, eller hwor[11] æstu fødder?« hedningen swaret: »ieg hether **Otuel**, myn fader hetth konningh Galiens then raske, han hauer dræpt flere men æn i alth tit rige ær. konningh Garcia ær myn frende.« keyseren sade: »tu æst fødder aff megtigt slæght, ok sielff estu

---

[1]) *B.* norden [2]) *udel. B.* [3]) *B.* røtthe. [4]) *B.* i. [5]) *B.* ther.
[6]) *B. tilf.* eller kaaer. [7]) *B. tilf.* ormc. [8]) *B.* thu icke lenge leffue.
[9]) *B.* twer fodh [10]) *eft. B.* [11]) *B* aff hwat slechte.

en fulltage ma*n*, ok ær th*et* skade, atu skalt icke war*e* cristen. ha*nn*u*m* war fong*et* got herberge, Wdg*er* Danske log ner ha*nn*u*m* om natteen.

65.

Om morne*n* [stod keysere*n* op, ok Roland folde S. 264
ha*nn*u*m*[1] till kirke ath hør*e* mæssæ. k*eyseren* offærde en sielff[2] skall fwl m*eth* sielff[3]. Rolandh offærde Dørendall ok løst*et* igen for vij p*und* sielff. tha messen war wte[4], sade Ottwel till k*eyseren*: »mek tøck*er* ath[5] tyne me*n* haue stor trøst aff Roland, meg tøck*er*, ath ha*n* will ickæ hollæ [the ort[6], ha*n* sade i aft*is*.« Roland sade: »[ieg will icke liwge for teg, for alth th*et* guld i w*er*den ær[7].« Otwel sade: »fy*nn*er tw meg icke pa bane*n*, tha hængh meg i th*et* høgest tr*æ*, i Fra*n*ke-r*i*ge ær.« Roland sade: »aldr*i*g gor tegh wel i hand, tw hau*er* alth[8] for meg*et* aff mw*nn*e*n*.« the xj[9] jaffn-*i*nge lade Rolandz harnisk pa ok satthæ th*e*n hielm pa hans hoffu*et*, som Fær*e*kude otthæ[10], i hans skiøll stod sol [mane oc[11] alle planet*er*, hi*m*mer*i*ge [oc iørde-rige[8] oc heluete, hans sadel war aff c*r*istallus. Roland sprangh pa heste*n* wdh*e*n ist*et* ok sade till k*eyseren*: »giffuen megh loff ath ryde.« keysere*n* swar*et*: »jeg befal*er* tegh Gudh[12]. Turpin erchæbisscop gaff ha*nn*u*m* wælsenelsæ, the xi jæffninge folde ha*nn*u*m* till banen[13]. Otwel sade till k*eyseren*: »ieg hau*er* gotth bade swærd

---

[1]) *B.* følde Roland keyserin. [2]) *B.* guld. [3]) *B.* penninghe
[4]) *r. f.* wtj. [5]) *B.* som. [6]) *B.* hwat.
[7]) for alt thet guldh i werdhen ære wijl iegh icke lyghe for tegh.
[8]) *udel. B.* [9]) *B her og senere*: xij.
[10]) *B.* hadden at. [11]) *eft. B.*, *A.* oc mane.
[12]) *B.* hannum som skabede hemmel oc iordh. [13]) *B.* kretzen.

oc hæst, lænæ meg mer*e* harnisk.« k*eyseren* bad syne dat*ter* tage till seg synæ mør ok wæbnæ th*e*n ryddere. S. 265 hon giorde som k*eyseren* badh ok wæbnæde ha*nnu*m till hand oc fodh, oc banth eth swærd wetth hans sydhæ, th*et* war so hwast som en rage kniff, oc »nyd*er* icke Roland Gudz hielp, sade hon, tha worder ha*n* saar th*er* aff.« Ottwell satth[1] pa sin hæst, han hetth Ing*re*das, oc weth han sogh Otwell, beginte ha*n* at gnegge, thy han wist, at Otuel wille slas. Otwel rænde syn wegh ok wænde igen, ok bædd*is* orloff aff keysæren ath kæ*m*pæ m*eth* Roland. k*eyserens* dat*ter* sade: »lyst*er* tegh leng*er* ath løffue, tha wær teg wel for Rolandh.« Wdg*er* Danske oc Neymys h*er*tugh folde ha*nnu*m [tiidh som Roland[2] [war].

66.

Keysær*e*n stod pa eth torn oc xi jaffni*n*ge m*eth* ha*nnu*m. Otwel ok Roland rende sa*m*me*n* so, ath[3] iorden skalff witth ok glaue*n* fluge all i sticke sønder[4] op i logte*n*. sydh*e*n droge the ther*is* swærd oc gaffue hwar a*n*ner stor hug so, ath hielmene oc skiølle*n*e reffnede for th*ø*m bodhæ, ok dir*e* stene loge nok pa marken, som wd aff ter*is* harnsk fiølle. tha sade keysær*e*n: »th*ett*e ær storth wnd*er*, ath hedninge*n* skall so lenge sto for Roland.« jomff*r*ven swar*et*: »thj th*et* waler ath the ær*e* bode[5] ma*n*nelege.« Roland hiøgh pa Otwel[s] hielm so, ath bort gick en fierdingh aff ha*nnu*m[6], ok hæsten sønd*er* i tw støckæ, tha sade S. 266 Ottwel: »th*et* war wma*n*nelight, ath tu hiøgt my*n* hæst,

[1]) *B.* spranck. [2]) *B.* til Roland. [3]) *r. f.* ath at. [4]) *udel. B.* [5]) *B. tilf.* raske oc. [6]) *B.* hielmen.

engen kamp wissede ha*n* m*eth* tegh, oc enth*et* hadhæ thu ha*n*nu*m* at skille, jeg skall hæff*næ* th*et* gry*m*melege pa tegh.« sydh*en* hiøg ha*n* pa Rolandz hielm, ath[1] swærd*et* stank nedh*er* i sadele*n* oc hæsten sønder[2], so ath swerdet stodh i[3] jorden. Otwel sade: »so hielpæ meg Mamenth, nw hau*er* ieg hæffnd my*n* hæst.« k*eys*-*eren* sade: »th*en*ne hedni*n*gh hugg*er* stor hwgh, alzwoleg*er*[4] Gud giøme[5] Rola*n*d well.« syden hiøg Roland pa[6] Ottuel so, ath bort gick fierde delen[7] aff hielme*n*, oc swerdh*et* stod i skiøllen. alle sade, ath th*et* war en hordh kamp, tha fiøll keysær*en* pa knæ ok [sade]: »h*er*ræ Gud, som skabede hy*m*mell ok iordh, war Rolandhs skiøll i dagh ok went th*en* hedh*en* till c*r*iste*n* t*r*o, ath ha*n* motte skillies[8] witth heluede ok ko*m*me till teg æft*er* syn dødh.« Roland sade till Otuel: »for sig th*en* Mamenth, tw tror pa, oc t*r*o pa Jh*esu*m *Christu*m Ma*r*ie søn, ok k*eyseren* skall giffue tegh meg*et* ryge ok syn datt*er* m*eth*. syden skulle wij wær*e* stalbrødh*er*, Oliu*er* och tw oc iegh.« Otwel swar*et*: »jeg will icke wa*r*e tin stalbrod*er*, jeg skall bliffue tin ou*er* ma*n*, ok skall iegh giffue tegh eth hwg, før æn wij skiillies ath, so attu skallt ald*r*ig talæ syde*n*.« Roland vred*is* weth hans sto*r*e ordh oc hiøg pa hans hielm so, ath borth gick eth stort sticke aff hielme*n* ok brønien sønder fra S. 267
hærdenæ oc needh paa lænd*er*næ, oc Otwel størtæ i bade kne*n*. Fra*n*kesme*n* sade, ath th*et* war eth ma*n*ne-legh hug. Otuel wort vredh oc hiøg till Rolandh, war H*erre* halp, ath swærd*et* hwalff i ha*n*ne*n*, ell*er* hadde

[1]) *B.* oc. [2]) *B.* nith [mith?] i two. [3]) *B.* neder i.
[4]) *B.* altz woldigst. [5]) *B.* wochte. [6]) *B.* til.
[7]) *B.* fiærdingen. [8]) *r. f.* skillier.

Roland fong*et* stor skade. Otwell hiøg eth an*ne*t hwgh pa Roland oc eth stickæ borth aff hiel*men* oc all brøniæn pa th*e*n ene syde, ok Roland w*ort* illæ sar. tha fiølæ alle Frankes me*n* pa knæ ok bade G*u*d forlige th*ø*m, alth ther*is* harnsk war tha borth hugg*et*. tha kam en flyge*n*de dwe ock satt*is* pa Ottwels hielm, so ath all h*erre*n sogh th*et*, th*et* war th*e*n Helliand i dwe lige, oc sagde till Ottwell: »giør som Roland wiil oc følg ha*n*s lærdom æft*er*!« Otwell sade till Roland: »myth syn ær nw om kri*n*ngh wænd, jeg giffu*er* myt swærd op for tegh m*eth* my*n* ege*n* willie, ok ald*ri*g will jegh slos motth tegh, jeg will worde keysær*e*ns ma*n*, iech ser ath th*et* ær dreffuels gude som ieg hau*er* h*er* till trodh. jeg will nw t*r*o pa jomff*r*v Ma*r*ia ok he*n*nes kær*e* søn.« Roland sade: »Gud gaffue, ath th*et* war*e* tith allwar*e*!« Otwel swar*et*: »th*et* ær myt fwllæ alwar*e*«, och toges syden i fagn ok køstes. tha sade keysær*e*n: »nw mo i see Gudz iertegnæ, meg tøckær ath the ær*e* forligtæ«, oc gick till th*ø*m oc spwrde
S. 268 Roland ath, hwor*e* th*e*r om war. Roland swar*et*: »nw hau*er* ieg strid m*eth* th*e*n bæstæ kæmpæ i w*er*den ær, oc nw hau*er* Gud wend hans hug till c*ri*st*e*ndom, ok rad*er* ieg tegh, at tw giffu*er* ha*n*nu*m* tin datt*er*.« syden rede te hiem till slotth*et*, oc om morgene*n* worth ha*n* døpt*er* aff Turpin ærchebisp*en*. kæysær*e*n war hans gudfad*er*. k*eyseren* sade till synæ datt*er*: »th*e*n ma*n* skall wa*re* ma*n*neleg, som dw skulle haffue, thii will ieg giffuæ tegh th*e*n bæstæ ryddere nest[1] Roland som wnd*er* solen ær, och th*er* m*eth* alth Lombardien ok ma*n*ge ander

[1]) *r f.* met.

lande.« Ottwel tacke keysær*e*n oc sade: »for he*nn*es skyldh skall ieg dræbæ ma*n*ge hedn*i*nge oc Garcia k*on*-*ningh* oc alle the, som icke willæ w*or*de cristen. amen.

67.

Første mandag i Apprilli manet[1] drogh keysær*e*n aff Pariis[2] modh k*onningh* Garciaa, ha*nn*u*m* folde Ottwel, Roland, Oliu*er* oc Wdg*er* Da*n*ske oc en megtug hær m*eth* alle. Otwel hadde syne fæstæmø m*eth*, he*n*ne folde iiij^c ryddere oc swe*nn*æ. keysær*e*n lotth giør*e* enæ broo offu*er* en siøø in motth th*et* slotth, k*onningh* Garcia war paa. en natth keysær*e*n lag, wæpnæde Roland seg so, ath enge*n* wist*et* wth*e*n Oliu*er* oc Wdg*er* Danske, the iij redhæ offu*er* bronæ, tha the ko*m*mæ modh eth bergh, hørde the iiij he*n*dni*n*ge talæ oc bade sin gudh, ath the motthæ møde Roland oc Oliuer oc the trwgede keysær*e*n fast, oc the xij iæffninghæ[3]. en S. 269 aff thøm swar*e*tth, ha*n* hetth k*onningh* Clar*es* och sade: »m*eth* tellegh ordh wy*n*næ wij lid*et*, ieg hau*er* hørth, ath Roland ær th*e*n bæstæ ryddær*e* i w*er*den ær, æn th*et* will ieg bede my*n* gud Mamenth, ath ieg motthæ giffue Roland eth hug wt aff myth sw*er*dh, thi ha*n* drab my*n* brodher i stride*n* m*eth* k*onningh* Wittelin. wth*e*n ieg hæffn*er* th*et*, thæ døør ieg aff sorgh.« hedn*i*nge wor*e* iiij k*onningher*, en hetth Clar*es*, annen Balzamar, [tredye] Carsabre, ha*n* hiølt aldrig syne ordh wid nog*er* ma*n*, then fierdhæ hetth Asscolus. Roland hørde ter*is* stor*e* ordh oc sade: »war*er* ma*n*nelege, th*ett*e ær*e* iiij fwltage me*n*, som oss mødhæ.« the mott*is* snarth, ok Askalus stack till Roland giøme*n* skiolle*n*

¹) *r. f.* ma*n*dag. ¹) *C. tilf.* oc tog orloff aff Pauen. ³) *r. f.* væffninghæ

oc brønien halp oc gla*ue*net brast sønder. Rolandz glaue*n* gick giøme*n* Asschalus skiøll oc brønie, och wth mellu*m* hærdenæ, oc ha*n* størthæ døtth till iordh*e*n. tha sade Roland: »tw trwged fasst i iadans[1], oc nw haffu*e*r han[2] dræbt tegh.« Wdg*er* stack till Corsable giøme*n* skiøll oc brønie, oc ha*n* størtæ dødh næd till iorden. tha sade Wdg*er*: »ickæ tørsst tw ros*et*, .ath tw fanst Wdg*er* Da*n*ske.« Oliu*er*[3] stack till Balzamer oc glawe*n* gick giøme*n* ha*nnu*m oc ha*n* størthæ død pa iorden. k*onningh* Clar*es* stack til Roland so ath bode hæst oc ma*n* størthæ till iorden. tha sade Clar*es*: S. 270 »nw hau*er* ieg wæl hæffn*et*[4] my*n* stolbrodh*er*.« syden gaff ha*n* flogthen, Wdg*er* rænde æft*er* ha*nnu*m oc stack ha*nnu*m fra heste*n*, syde*n* tog ha*n* hæste*n* oc førden till Roland ok sade: nw will ieg giffuæ teg en bædhræ hæst en tw førr*e* hadde.« Roland tackede ha*nnu*m oc steg pa heste*n*. Wdg*er* hiøg fast pa k*onningh* Clar*es*, ha*n* worde segh ma*n*nelege. om sydh*er* gaff ha*n* seg fangen til Wdg*er*s hand[5]. the tackede Gud for stor seg*er* och willæ tha ryde till keysær*en*. tha finge the at see ma*n*ge C hedninge mellu*m* broo oc thøm, tha sade Roland oc swor om Gud, ath ha*n* skulle dræbæ so ma*n*ge hedninge th*e*n dag, ath th*et* skulle spøries[6] ou*er* all landen. Roland oc Oliu*er* sade: »wij haffue icke a*n*n*et* radh, æn wij wæriæ oss ma*n*nelege. Wdg*er* gaff k*onningh* Clar*es* løss oc badh ha*nnu*m løbæ, hworth ha*n* wille. Clar*es* tackedhæ ha*nnu*m storlege. Roland sade: »Wdg*er* oc Oliu*er*, i ær*e* bodhæ raskæ drænge, och ieg hau*er* och war*et* i ma*n*gen legh oc enth*et* blødigh

[1]) *C.* i iafftis. *N.* þú fórt í allan dag hœtandi Rollant. [2]) *C.* ieg. [3]) *r. f.* Iliuer. [4]) *r. f.* hæsten. [5]) *r. f.* hans. [6]) *r. f.* spiøries.

ordh løst*er* meg ath hør*e*, jeg wænt*er* oss enge*n* hielp wdh*e*n aff Gud i Hy*m*merige, hedninge*n* skulle seghe, at the fw*n*næ oss iij. se*quitu*r c*apitu*l*u*m.

68.

Siden rænde te j hoben moth ma*n*ge C hedninge. Roland stack till en hedningh, ha*n* war swarter*e* æn bæck, oc glaue*n*t gick giøme*n* ha*n*nu*m*, oc ha*n* S. 271 størthæ dødh pa iorde*n*. Oliu*er* drap en a*n*nen, ha*n* hetth Basan. Wdger drab th*e*n iij*di*e, the droge ther*is* swærd oc hugg*is* ma*n*nelege. Oliu*er* giorde en weg myt giømen ther*is* hær m*eth* syt swærd. th*e*n dag drab Wdg*er* mer en iij^m[1] hedninge, tha kam en heden koni*n*g i slag*et* m*eth* meg*et* folk, han sade till hedninge*n*: »i mo eth*er* ska*m*mæ ath iij me*n* giør*e* eth*er* so megen skade.« han stack Wdg*er*[2] giøme*n* skiøll ok brønie. Wdg*er* gick aff hæsten oc fæck eth stort saar, th*et* sog Roland oc sade till hedninge*n*: »h*err*e Gud worde tegh vredh, thw willth skille Wdg*er* oc meg ath, jeg skall th*et* snarth pa teg hæffnæ.« syden høg Roland pa hans hielm ok kløff ha*n*nu*m* neder i sadelen, ath kroppen skilllt*is* i ij delæ [swa at hwer deel fald paa sin sidhe wedh hæsten][3]. en ridd*er*, hetth Alphær[4], stack Oliu*er* fran hæsten. Oliiu*er* sp*r*a*n*g snarth op oc bad Roland hielpæ segh, Rola*n*d sware*t*: »ieg skall icke skillies fra[5] teg, medh*e*n [liffu*et* ær i megh æll*er* i myt brøst[6].« tha stridde Odg*er* till fod oc [stridde so[7] ma*n*nelege, ath allee wnderde t*er* pa, ha*n* hiøg en hedningh paa hielme*n* ok kløff ha*nnu*m nedh*er* i bælth*et*.

---

[1]) *B.* iiij^m. [2]) *B.* til Vdger. [3]) *tilf. eft. B.* [4]) *B.* Alper.
[5]) *B.* with. [6]) *B.* liff ær i mith bryst [7]) *B.* worde sig.

hedn*in*ge trøddæ fast till ha*n*nu*m* ok ko*m*mæ ha*n*nu*m* i stor nødh, th*et* so k*onningh* Clar*es*, som Wdg*er*s fonge hadde war*e*tth, ha*n* før bødh th*e*m ath hugge pa
S. 272 Wdg*er*, oc sade till Wdg*er*: »giff teg fongen till my*n* hand, teg skall enth*et* skade.« Wdg*er* feck ha*nnu*m syt swærd oc gaff seg fange*n*. en heden, hetth Moblæs, sade till Clar*es*: »tin hielp skall Wdger lidh*et* hielpæ[1], jeg skall ath skillie hwerth th*et* lym i hans liff ær.« k*onningh* Clar*es* hiøgh syn hæst m*eth* sporænæ oc rænde till Moblæs oc hiøgh ha*n*nu*m* pa halsen, ath hoffued*et* fiøll nedh wtj gr*e*ssæth, oc sade: »ieg tror ath Wdg*er* ryder i fredh for tegh, hworth ha*n* will.« k*onningh* Clar*es* feck Wdg*er* en god hæst oc antworde Wdg*er* xij ryddær*e*[2] oc sade till th*e*m: »føre*n* ha*n*nu*m*[3] till mynæ fæstemø oc bedh*er* he*n*ne fo ha*n*nu*m* alth th*et* han bed*is*, wdh*e*n icke[2] segh sielff.«

Tha Wdg*er* kam till io*m*ffrve*n*, styrthæ han neder oc danæde, so war blod*et* ha*n*nu*m* forlob*et*. jomfruen sporde[4], hwat man ha*n* war. en ryddere swar*et* he*n*ne, ha*n*[2] hetth Amlun, oc sade: »th*e*nne ma*n* oc ij andræ haffue dræpæt for [oss] ma*n*ge M ryddere. Clar*es* sende ha*nnu*m till teg oc bad, [tw skulle[5] giør*e* wæll mot ha*nnum*.« jomfrowe*n* sade: »ryden oc henten megh the a*n*dr*æ* ij hans stalbrødh*er*.« Amlun swar*et*: »før ær th*e*nne so*m*mær for lyden, en tw for th*e*m hitth.« jo*m*ffrven spurde Wdg*er*, hwad hans naffn war. haan sade: »jeg hedh*er* Wdg*er* Danske.« jomfruen sade: »jeg haffu*er* oftæ spord hwad ma*n*hedh thu hau*er*
S. 273 giorth, tw skallth [befy*n*neth, at megh skaltu ware[6]

---

[1]) *B.* dwghe. [2]) *udel. B.* [3]) *B. tilf.* hiem.
[4]) *B. tilf.* them. [5]) *B.* teg. [6]) *B.* wære meg.

wælkome*n*, ok lodh synæ mør lede ha*n*nu*m* i en træ gord, oc toge ha*n*s wapn aff ha*n*nu*m* ok lade ha*n*nu*m* syden i en gud sængh, oc gaff ha*n*nu*m* kostæle yrth*er* ath dricke, sa ath ha*n* soffnæde. tha han wognæde, war han heel aff all syn sar. Roland oc Oliu*er* wor*e* stad i stor nød oc motthæ the fly wth*en* ter*is* tack. hedningen folde th*ø*m æft*er*, dogh ickæ dierffuelege, thij ath hwilken som kam th*ø*m næst wort snarth slagh*en*.

69.

Otwel k*eyserens* swag*er* stod op arlæ om morgene*n* ok wæpnede seg, oc vij^c folk m*eth* ha*n*nu*m*, ok sporde, ath the iij wor*e* lønlege borth[1] redh*en*. tha sade han till k*eyseren*, at Roland oc Oliu*er* oc Wdg*er* haffue stol*et* segh borth i natth, jeg kan tro, at the holle meg for en blødig ma*n*, meden te sade meg icke till, ok swær jeg om Gud, ath ieg skal hugge so stor*e* hwgh pa hedni*n*ge, ate skullæ glø*m*mæ [ath] prissæ Roland [lengg*er*.« k*eyseren* wæpnede seg m*eth* all syn hær oc drog till Roland[2]. Otwel retth eth armborst skotth fram for all hæren, om syder møtthæ han Roland weth en fiskegard. tha sade Otwel: »hau*er* tw war*e*tt wt at fiskæ, ell*er* men*er* tw ath hedninge tør*e* icke bydæ teg.« syden wende the bode mod hedninge, en heden jæged Oliu*er* ok hadde giort hans hæst ille saer, oc th*en* heden fulde M me*n* æft*er*, th*et* so Otuel ok stack till ha*n*nu*m*, so at spiwdh*et* S. 274 gick giøme*n* hans hierthæ, oc hedninge*n* størtæ død [till jorden[3]. tha beginte the strydæ hordelege, en cristen *gre*ffue, hett Engelær, hiøg en heden, het

[1]) *B.* vth. [2]) *mgl. B.* [3]) *B.* nedher.

Cladamas, ok kløff hoffu*et* ok hielme*n*, ath swærdh*et* stodh i tæ*n*nærnæ. en hedhen, hetth Gelotes,. war en stærk[1] kæmpæ, ha*n* hiøg till Ængelær oc kløff hans skiøll, ok brøniæn ræffnede ij spa*n*ne langt, oc Ængeler fiøll aff hæsten, togh worth ha*n* icke saar, ell*er*[2] war ha*n* sted i stor nødh. Oc Gerard aff Orliensborgh[3] ha*n* wnsatthæ ha*n*nu*m* ok fæck ha*n*nu*m* syn hæst igen, han satthæ seg pa hæste*n* oc høg syden pa bade hend*er*. en criste*n*, ha*n* het Yware[4], oc en hedningh, ha*n* hæth Talæs, stw*n*ge hwær a*n*ne*n* aff hæstænæ, syden hiøg Tales pa Yware ok kløff ha*n*nu*m* nedh*er* i bælth*et*[5]. fra*n*kesme*n* stridde trøstælege [then dag[6] so, at iorde*n* [war fwl m*eth* hedni*n*ge kroppæ[7].

70.

Een[8] hedni*n*ge aff Africa, ha*n* hett Arapes, ha*n* sade till *konningh* Clares: »meck tøck*er* at war*e* [skam ath flij, me*n* wendom[9] oss hordelege moth the *cri*stne.« tha stack *konningh* Klar*es* till en cristen[10] kæ*m*pæ [soo at ha*n* sath mit pa ha*n*s glawen][11] oc ha*n* størtæ død till[12] iorden. Arapas[13] hiøgh till Gerard[14] oc kløff ha*n*nu*m* nedh*er* [i tænner*ne*[15], syden hiøgh
S. 275 Arapas till Ottuel so, at skiølle*n* reffnede[16] ok swærdh*et* brasst sønder i hielte*n*. Otwel hiøgh Arapas pa hielme*n* ige*n* ok kløff ha*n*nu*m* [nith i halssen[17]. koningh

---

[1]) *B.* mectigh. [2]) *B.* alligewel. [3]) *B.* Aliensborg.
[4]) *B.* Iwere. [5]) *B.* bæltestede. [6]) *udel. B.*
[7]) *B.* laa fwl aff døde kroppe thet ware meste*n* deel hedninge.
[8]) *r. f.* Then, *eft. B.* [9]) *B.* me*n* fly wende*m* wij.
[10]) *r. f.* heden, *eft. B.* [11]) *tilf. eft. B.* [12]) *B.* nedher til.
[13]) *B. tilf.* hedning. [14]) *B. tilf.* af Orliensborg.
[15]) *B.* tijl herderne. [16]) *B.* kløffuedes. [17]) *B.* neder i sadelen.

Clares giørde stor skade pa the cristne oc red twærth oc ændelanght giømen theris hær, oc flydde syden meth syn hær, the cristene folde æfter. koningh Clares møtthæ konningh Garcia oc wende bodhæ moth the cristene igen oc beginte ath stryde pa nyø[1]. konningh Clares sade till Ottuel: »hwath man æstu? Mamænt wordher tegh vredh, tw haffuer giort megen[2] skade pa worth folk.« han swaret: »jeg heder Otuel, myn fader het koningh Galiens, jeg ær nw cristen oc hauer[3] for saget Mament[4].« konningh Clares sade: »hauer tw for saget tin gud ok giort tin land arffuæløss[5], thet ær storth wnder, wænth teg betyden, jeg will forlige teg meth[6] konningh Garcia.« Otwell swaret: »forbannet worder koningh Garcia[7] oc hans Gud meth, willtu kampæ for ether gud?« Clares sade jaa! oc the wissæde en kamp, athe skulle mødis om morgenen, »ok will ieg i swadan made kampæ, sagde konningh Clares, ath wor gud Mament ær megtugere æn *Christus*, Marie søn.« Otuell swaret: »diæffuelin taler aff tin mwnd, och i morgen skall ieg driffuæ tin ord till røge.« ther meth skilldis the ath, hedninge rede hiem, oc Otuel reth till keysæren. keyserens datter møtte hannum oc S. 276 hiølth i hans istet, tha han steg aff syn hæst.

Konningh Clares [wæpnede seg arlæ om morgenen[8] ok redh till øn, som kampen skullæ stande, oc lodh føre meth seg syn gud Mamenth ok bad binde hannum fast i en wogn, ath han skulle icke falle wdaff [wognen naar han wreddis][9]. hedninge offræde hannum guld oc

---

[1]) *B.* thet ny igeen. [2]) *B.* stor. [3]) *B. tilf.* nw.
[4]) *B. tilf.* edher gud. [5]) *B.* arffuingeløss [6]) *B.* oc.
[7]) *mgl. B.* [8]) *C. tilf.* oc steg paa sin hest. [9]) *tilf. eft. C.* (*og N.*)

sielff, oc badhæ hannum the synæ store jertegnæ. tha konng Clares sog keysæren kommæ, frøgtæde han. tha kam Otuell till øn oc konningh Clares ropte oc sade: »æstu ther keyser Karl meth tith hwide skæg?« keyseren swaret: »her ær ieg.« konningh Clares sagde: »ieg kan sege teg tydende, tw motthæ heller ware hiemmæ, tw hauer lenge nedreth wor gud oc wor lag, thet weth Mament, som her stoor bwnden, ath nw ær kommen tin siste dag.« keyseren swaret: »tw kanth well liwge[1], jeg skall ouer wynnæ teg oc thin herre oc all tin meth følgere.« Otwel sporde konningh Clares ath, om han wille tage with cristen troo. konningh Clares swor om Mamenth, at thet skulle aldrig skee. syden rende the sammen so ath glauenne ginge sønder i støcke. te droge theris swærde oc huggis lenge.
S. 277 konningh Clares hiøg i Otwels skiøll och kløff hannum sønder. Otuell hiøg pa Clares skiøl oc eth støckæ borth aff hielmen oc wenstræ kynbenet, so ath swærdet stodh i axælen. konningh Clares hiøg Otwæll pa axælen giømen brønien, so ath han war ille saar. tha worth Otwæl wredh oc hiøg pa konningh Clares hals, ath houedhet fiøll pa iorden.

Siden beginte the at stryde meth konningh Garcia, hedningen styrthæ fast. konningh Garcia sade till Otwel: »hwat ryddere æstu, so grymmælege færdis i wor [heer]?« han swaret: »ieg heder Ottwell«, ok sagde: «konningh Garcia, jeg rodher teg eth gotth rad, lad aff then flædie, tw far meth, oc tro pa wor herre Jhesum *Christum* oc wart keyserens man, han giffuer teg land oc slott nogh.« konningh Garcia swaret: »teth rad

[1]) *C. tilf.* thi act kommer icke all i pung.

will jeg icke lyde, jeg wndrer, hwij tw hau*er* went teg fraa war gud.« Otwell sagde: »ieg seer hwar dag, ath io*m*ff*r*v Ma*r*ia søn ær sander Gud.« k*onningh* Garcia sade: »th*et* ær icke santh.« Otwel sade: »tw skalth nw fa ath se, hwat hielp tw haff*uer* aff tin gud«, oc hiøg till k*ong*e*n* oc gaff ha*nnu*m swa stor saar, ath ha*n* styrtæ død ned pa iorde*n*, oc hedninge worthæ syden alle slagnæ, ath icke wntkam en ma*n*.

Jomfrwe*n* gaff Wdg*er* Danske løss oc bad ha*n*nu*m* far*e*, hworth han wille. ha*n* for syden till keysær*en* S. 278
oc han glæd*is* meg*et* aff hans ko*m*me. tha giordhæ keysære*n* Otwel oc syn datt*er*s brøllup oc gaff ha*n*nu*m* alth konni*n*gh Garcia ryghæ. Otwel bleff th*er* quær oc keysere*n* drogh hiem till Frankerige igen. c*apitu*l*u*m.

VI. Rejsen til det hellige Land og Konstantinopel.

71.

En dag som keysær*en* sath ou*er* bord m*eth* synæ gode me*n*, sade ha*n* till keyserinne*n*: »westu nog*er* h*erre* i wærilden, som bæd*er* sø*m*mer ath bær*e* kronæ æn meg?« drottni*n*ge*n* swar*et*: »ma*n* skall seg icke sielu*er* loffue, ieg weth en megtug*er* h*erre* æn i ær*e*.« k*eyseren* wort wred oc sade: »ær th*et* santh tw seg*er*, ta tack*er* ieg teg, ffindz th*et* oc ickæ i sa*n*nen, tha skall th*et* giallæ tith liff.« hon swar*et*: »en k*onningh* heth*er* Huge*n* aff Constantinobili, ha*n* ær ryger*e* aff guld oc dyr*e* stænæ æn i, [tog ær ha*n* icke so ma*n*nelege som i[1]«. tha drotn*i*nge*n* sog at k*eyseren* worth wredh, fiøll ho*n* pa knæ ok sagde: »th*et* war myth skæmpt oc icke aluar*e*.« k*eyseren* kallæde for seg thee xij jaffni*n*nge oc sagde till thøm: »megh hau*er* drømpt om wors h*erre* graff, ty wille wij far*e* tith, legg*um* ned*er* harnsk ok wæriæ oc tag*om*[2] pigstaffue oc skin sæckæ, meg ær meg*et* sagd
S. 279 aff konngh Hugen, till ha*n*nu*m* willæ wij oc far*e*.«

[1]) *udel. B.* [2]) *B. tilf.* igeen.

Keyseren drogh aff stet meth[1] the xij jaffninge[2], the hade vij^{c} asnæ kløffuedæ meth gull ok selff, och theris madh oc drøck, oc fore offuer mæreth till then hellige graff. the aff staden ginge mod[3] hannum meth cors oc fanæ oc wndfinge hannum meth stor wærdughet, ok allæ sade: »her mwge wij see then romske keysere, som then store mackt[4] hauer bedreffueth.« patriarchen leddhæ hannum i[5] tæmpælen oc satthæ hannum i then stol, som wor herre satth i skær torsdag, oc the xij jaffninge satthæ [i then stoll som the xij apostæll i sade[6]. keyseren dwaldis ther ½ maned[7], patriarchen gaff hannum sancti Symonis armled[8], som wor herre satt pa køndelmesse dag, tha han offrædis i mønsteret, ok aff sancte Sarfasius blodh, oc eth swede clede, som wor herre tørket setth anlede meth, oc en aff the naglæ som wor herre hengde pa [corset meth[9], oc mæstæ delen aff tornæ cronen, oc en moligh aff sten som wor herre [twog the xij apostell[10] føddher wtj [skær torsdag aften[9], oc fad oc kniff [som wor herre haffde for seg[11] skær torsdag aften, och aff sancte Pædhers skægh, oc jomffrv Maria melk. keysæren gladis meget aff the helge domme oc lotth giøre ietth skryn aff guld oc lagde thøm vtj. keyseren loth bøgge en kirke i Jerusalem, hon hether Salatine. patriarchen folde keysæren S. 280
till skyps oc skildis ther fra hannum.

Syden segelde keysæren till Constantinobili. ther møtthæ hannum konngh Hugens falk meth v^{c} galleyder oc bwde keysæren hiem meth seg pa kongens wegne.

---

[1]) *B.* och. [2]) *B.* met hanum. [3]) *B.* vth moth. [4]) *B.* manhed.
[5]) *B.* indh i. [6]) *B.* i the tolf stole som apostelen sade wthi.
[7]) *B.* en half maneth. [8]) *B.* armligh. [9]) *udel. B.*
[10]) *B.* twodhe apostelnes. [11]) *B.* the aadhe met.

keysæren folde them hiem, kongh Hugen gick wth modh hannum oc wntfeck[1] hannum meth stor ære, oc ledde hannum i en sall, ther stode wtj C pillær aff guld, [han hadde[2] eth bellede aff gul pa hwær pillære, [oc ware[3] giorde som andræ smo drenge, oc hwar there hade eth horn for mwnnen, tha wæderetth blæstæ wnder salen, tha lekthæ alle smo drenge hwer i syt horn, oc salen [wende seg[4] om kryngh. ta sade keyseren: »icke hauer myn hosfrv loget alth thet hon sade.« syden sattis the till bord, Frankes men drockæ[5] fast oc giorde seg[6] glad oc om aftenen fwlde koningh Hugen *keyseren* [i sængh, ther war maget[7] wnderlege skapth, som the loge jnne[8], myt pa gulffuet stod en for gylth [stolpæ ok han war[9] hwl innen till, ther hade *konninghen* læst[10] en scriffuere wtj, som skulle[11] scriffuæ, hwat Frankes men talede. keyseren oc Frankes men talæde fast om kongens [store rygdom[12].

Keysæren sagde: »sygum hwar anner eth æffuentyr for wij soffnæ[13].« Roland sagde: »thet bøør ether først, herre.« keysæren sade: »will *konninghen* wæbnæ en syn ryddere i ij brønier oc sætthæ twa hielme pa hans hoffuet oc ffo meg syth swærd, tha will ieg kløffue
S.281 bode man oc harnsk ok swærdhet skall sto i jordhen.« tha sagdhæ scriffueren i stolpen sath witth seg ene: »tw æst wel starkær i thynæ hænder.« Roland sagde: »will kongen fo meg setth enhiørningis horn, tha will

[1]) B. entfick. [2]) B. innen tijl hwle oc. [3]) *udel.* B.
[4]) B. løb sælff fast. [5]) B. aathe oc drycke. [6]) B. them.
[7]) B. i syn senghe mageth wor. [8]) B. vti.
[9]) B. pellere. [10]) B. sette. [11]) B. *tilf.* merke oc.
[12]) B. rigedome oc staat oc flere wnderlighe tingh the saghe ther.
[13]) B. soffue

jegh blæssæ so høgth, ath portænæ pa slotth*et* skullæ ga bade op oc till[1], oc ær konge*n* wdhæ[2], tha skall falle[3] aff ha*nnum* bode har oc skegh oc kledh*er*.« [»tha haffuer thu en stark andhe«, sadhe scriffueren][4]. Oliuer sade: »will konge*n* legge syn datt*er* i sæng hoss[5] meg m*eth* god willie, tha will ieg haffuæ my*n* willie m*eth* he*n*ne C reysær enæ natth, skeer th*et* icke, tha wil ieg haffuæ tabæth myth hoffu*et*.« sc*ri*ffuere*n* sade: »tw trøtth*er* æn før, [vthen thu æst aff spurieslechte]«[4]. Gerard sade: »will k*onninghen* lade rendhæ ij[6] hæstæ, the bæstæ i hans gord ær*e*, jeg wiill rende motth th*ø*m th*et* fasteste jeg ka*n* oc springe aff my*n* hæst oc sætthæ meg pa th*e*n trydie, oc kastæ wp iiij æblæ i bodhæ my*n*e hænder[7], fall*er* eth [aff th*ø*m pa iorden[8], tha skall kongen haff[ue] wol ou*er* my*n* hals.« sc*ri*ffuere*n* sade: »th*ett*e ær hoffu*et*[9] snack.« Willum Cornitz sade: »h*er* ligg*er* en ball aff gul swa tungh, ath xxx me*n* orker icke me*re* ath løfte, th*e*n will ieg løftæ[10] pa slotz mwre*n* m*eth* en hand, ath ha*n*[11] skall fallæ neth [i iiij delæ ell*er* fæm pa hwar syde[12].« [»tha gør thu koning Hughen stoor skadhe«, sade scriffueren][4]. Wdg*er* Danske sade: »ieg sog en stolpæ i dag som salæn hollær wppæ, th*e*n wil ieg rykke om kul, oc salen skall all[13] neder falle.« sc*ri*ffue*ren* sagde: »Gud lathe th*et* ald*ri*g ske!« h*er*tugh Neymys sade: »i morn will ieg far*e* i tw brønnier och springe[14] ieffnføtæs[15] [iiij fagnæ høgræ æn slotz mwre*n* ær[16], syden will ieg

---

1) *B.* igen. 2) *B.* tho wdhe stedder. 3) *B.* bort falle.
4) *tilf. B.* 5) *B.* nær. 6) *B. tilf.* sine.
7) *B. tilf.* til samens. 8) *B.* there nedher. 9) *B.* høffuest.
10) *B.* kaste. 11) *B.* hwn. 12) *B.* paa hwer sidhe iiij faffne.
13) *r. f.* aldrig *eft. B.* 14) *r. f.* sprunge *eft. B.* 15) *tilf. eft. B.*
16) *B.* offuer slottzmwren iiij fapne hiøgt ther han høgest ær oc.

rystæ meg so fast, ath hwer ryng skall skillies fra ander som eth brænt halm stroo.« scriffueren sade: S. 282 »giør tw thet, tha æstu seger i thynæ senner.« Bering sagde: »i morn will ieg go i thet høgestæ torn her ær, oc wil kongen setthæ ther wdhen fore M dragen swærd och wende alle oddenæ op, ther will ieg springhæ pa[1], oc meg skall enthet skade.« scriffueren sagde: [»giør tw thet, tha æstu[2] giorder aff stoll.« Turpin ærchæbisscop sagde: »i morn will ieg kommæ eluen till[3] ath hon skall løbæ in pa slotth[et] [oc wpp fylle hwarth thet hus her ær, oc[4] kongen skall løbæ op i thet høgeste torn her ær, ok bedhæs hielp aff megh.« scriffueren sade: »Gud [lade thet aldrigh skee«[5]. Reymer sade: »jeg hauer en hath, meg kan engen see, nar han sedder pa myth hoffuet, j morn will jech goo till kongenns bord oc æde fra hannum hans madh oc dricke hans win, oc syden will ieg slaa hannum pa halsen meth myn næwe, ath han skall styrtthæ[6] fram pa bordhet.« scriffueren sade: tu taler som en gallen man.« Engeler [then stoltæ[7] sade: »will kongen lathæ smælthæ en[8] panne fwl aff bly oc nar hwn sywdher[9], tha will jeg styge ther wtj oc sedhæ ther, so lenge thet worder kalth, oc syden will ieg sto op och røste[10] megh so fast, ath thet skall fallæ fra meg alsammen.« scriffueren sade: »tw haffuer en hord hudh.« Bærtram sade: »ieg will[11] goo i konninghens skogh oc robæ so høgt, ath thet skall høris iiij mylæ[12], hiorthæ oc hindher oc

---

[1]) *B.* nedher paa. [2]) *B.* thu æst.
[3]) *B. tilf.* som her rindher op met stadhen. [4]) *B.* hær, at.
[5]) *B.* Gudh forbythe thet. [6]) *B.* stubæ. [7]) *udel. B.*
[8]) *B.* i morghen een stoor. [9]) *B. tilf.* hardest. [10]) *r. f.* roste.
[11]) *B. tilf.* imorghen. [12]) *B. tilf.* wægh.

ander[1] diwr skullæ løbæ[2] borth aff skoghen, oc fisken skall løbæ pa landheth.« sc*ri*ffueren sagde: »i ær*en* all galnæ[3].« Gerin sade: »i morn wil ieg tage en S. 283 glawen stage aff iern oc [will] konge*n* legge ij pe*n*ninge pa ieth syth torn, jeg will sta ɉ myll fra oc skiwdhæ m*eth* glauen*et*, ath en pe*n*ningh skall nedh*er* fallæ oc a*n*ner skall ligge quær, syden will ieg løbæ oc tage glauent, før en th*et* ko*mmer* pa iorden.« sc*ri*ffuere*n* sade: [»tha tager thu wel haren, doch][4] th*ett*e ær how*et*[5] snack.«

Syden soffnede keysære*n* oc[6] hans men. sc*ri*ff-uere*n* gick lønlege wd aff stolpen ok gick[7] till konnge*n* oc sagdhæ hannum[8] [aff ther*is* ord[9]. tha wort k*onn*-*inghen* wredh oc sade: »illæ giør k*eysæren*, ath ha*n* snackær so darlege[10], fwlko*mm*e the icke i morge*n*, hwat the haffue sagd, tha skall the myste ther*is* hoffu*et*. ha*n* for sa*m*meld st*ra*x mang M folk, om morgene*n* stod keysære*n* opp oc hørde messe.

72.

Tha messe*n* war wdhæ, kom k*onningh* Huge*n* och sade till keysæren: »ille haue i for taleth megh, och th*et* skulle i wnd giallæ, før æn i ko*mm*e hæden.« keyseren sade: »th*et* ær Frankesma*n*ne setth, ath tale meg*et*, nar the ær*e* drocken, tage*n* th*et* icke till mysticke.« kongen swor, ath ha*n* skulle hæffn*et*. keysæren oc hans me*n* ginge titth, som the loge om natten, oc læstæ wp skrynæt oc toge th*er* wdh synæ[11] hælge dome, oc fiølæ paa knæ oc bade Gud om syn nade, ath ko*n*gen skulle

[1]) *B.* all skiøns. [2]) *B.* fly. [3]) *B.* halff gallene.
[4]) *tilf. B.* [5]) *B.* høueske. [6]) *B. tilf.* alle.
[7]) *B.* nidh. [8]) *r. f.* thøm. [9]) *B.* alle theris snack.
[10]) *B.* ouerdadeligh. [11]) *B.* there

icke ouer wynnæ them. tha kam Gudz engel oc restæ keyseren op oc sagde: »taler icke oftere so dan flædiæ, hwat i haffue nw taleth, thet skulle i fwl kommæ æfter ether willie.« the tackede Gud for syn nadhæ oc ginge till konghen oc[1] sade: »herre, i haffuen illæ giorth, attj
S. 284 ladhæ wogtæ æfter wor tale, som wij haffde wæretth nogre dræffuels men, oc haffue i ther mere skam aff æn wij. nw wille wij fwl komme alth thet, wij haffuæ saghd.« konghen sade: »Oliuer skall fwlkommæ fførst, hwath han haffuer saghd.« om aftenen [lotth kongen leghe Oliuer oc sin dotter i sænge sammen[2] oc [sade:] »giør tw icke [som tw haffuer sagd, tha skall thet giallæ tith liff«, ok kongen læstæ sielff herbærget till oc gick fraa[3] thøm. iomfrwen sade till Oliuer: »myn kære herre, lath meg icke wngelde myn faders dorskab, jeg[4] hobes, ati ære icke hitt kommen for then skyld, atj willi giøre noger jomffrv wanhedher.« Oliuer sade: »Gudh forbiwdet, at ieg skulle giøre ether [noger wanhedher eller noger god iomffrv[5], wille i sta[6] till i morghen, ath ieg hauer [fwlkommet thet, som[7] ieg hauer sagh, tha will ieg kyssæ ether C resser[8] i natth.« hon sagde, hon wille thet gernæ giøræ. om morgenen[9] kam konngen[10] oc spurde jomffrven, om Oliuer hadde fwlkommet [thet, som han haffde sagd[11].« jomfrowen [swor][12], ath han hadde thet fwlkommet. kongen sade till keyseren: »lat nw Willam Cornitz kaste then store

---

[1]) *B.* keyserin. [2]) *B.* lagde koningen syn dotther i sieng met Oliuer.
[3]) *B.* hennes willie c synne i nath thet scal imorghen gielde tijth liff oc lycthe saa sielff herbierghet offwer them.
[4]) *B.* meg. [5]) *B.* eller noghen annen goth iomfrw wære.
[6]) *B. tilf.* meg fullelighe. [7]) *B.* hollet thet. [8]) *B.* synne.
[9]) *B. tilf.* arle. [10]) *B. tilf* Hughen. [11]) *B.* syne ordh. [12]) *eft. B.*

guld ball pa slotz mwre*n*.« Villam [ha*n* kaste bollen pa slotz mwre*n*[1], so ath ha*n* [røffnde oc[2] fiøll mer neder en xl fagnæ. konghen[3] worth vred, [ath mwren war neder fallen[2] oc swor om Gud, atte wor*e* all trolkarlæ. keysæren [sade: »wiltu se mer*e* aff war talæ?« konge*n* sagde: »latth fram[4] Turpin ærchæbisscop, som watnet skullæ ste*m*me[5] in pa slotth*et*.« ærchæbispen gick till ælffuænæ ok slogh cors offu*er* he*n*ne S. 285 ock bad he*n*ne følge seg tid, han gick[6], oc han gick st*ra*x till porte*n* oc ælffæn fwlde ha*nn*u*m* in pa slotth*et* oc op filltæ hwart th*et* hus ther war. tha løp konge*n* pa th*et* høgeste torn, th*er* war. k*eyseren* oc ha*ns* me*n* stode wdhen for slotth*et*. kon*i*nge*n* roptæ[7] oc sagde: »thw megtuge k*eyser* Karll, hwii wiltu drokne[8] meg, kan tw skillie meg fra th*en*ne wande, tha will ieg worde tin ma*n* oc giffue tegh skatth, so lenge ieg løffu*er*.« k*eysæren* swar*et*: »then ær nadhæ wærd som nade bed*is*.« keysære*n* fall pa kne oc bad Gud, ath elffuen løp[9] thiith som hon førr*e* war, [oc elffue*n* gick strax borth[10]. konge*n* gick nedh*er*[11] aff torn*et* oc sade till k*eysæren*: »ieg seer, ath Gud ælskær tegh, thy wil ieg g*er*næ worde tin ma*n*.« keysære*n* spurde: [»willtu mer*e* forsøge aff wor tall?[12]« konge*n* swar*et*: »meg løst*er* icke mer*e* se th*er* aff, [soge ieg mer*e*[2], th*et* wor*e* meg mer*e* till sorg en till glæde.« keysere*n* sade: »syg*er* tu oss tin tienæstæ, ath begg*is* wor hær seer

[1]) *B.* togh ballen oc kastede hannum paa mwren.
[2]) *udel. B.* [3]) *B tilf.* Hughen.
[4]) *B.* spurdhe om the sculle mere fulkomme aff theris tale. koning Hughen bath komme frem. [5]) *B.* stempne [6]) *B. tilf.* føre.
[7]) *B. tilf.* til hanum. [8]) *B.* drenke. [9]) *B.* matte løbe.
[10]) *B.* hun gick strax i sin stad igeen. [11]) *B.* strax.
[12]) *B.* om han wilde mere forsøge aff theres tale.

ther paa.« konningh Hugen sade: »gernæ.« keysæren sade: »tha skulle wij bade bære wore kroner i dag, oc will ieg, attu giffuer Oliuer tin datter[1].« syden fæstæ Oliuer konninghens datter oc brøllobeth skulle stande i Frankerige. keysæren oc kongen ginge till kirke hwer meth syn kronæ, drotningen bar oc syn kronæ. almwgen skodde fast bodæ herrernæ, tha war keyseren iij hand S. 286 bretth oc en fodh lenger en kongen. Frankesmen sagde: »icke sade keyserinnen retth, tha hon prisæde thenne konigh, wor keysære ær then øppærstæ herre i werden ær, thij haffuæ wij megen ære aff hannum.« tha messen war wde, sattis the till bordz oc tha the ware metthæ, beddis keysæren orloff. kongen begaffuede hannum[2] ok hans gode men, ok kongen gaff syn datter till meth gifft vij asnæ kløffuede meth guld oc sielff, hon folde syn fæsteman. keysæren red sin weg, ok kongen hiølt i hans i stet, tha han [steg pa sin hæst[3] ok fwlde hannum, so lenge [syn land wared[4]. syden skildis the ath. tha keysæren kam till[5] Frankerige, tha glædis alle hans wnder satthæ oc giordhæ syden Oliuers brøllup, oc gaff keysærinnæn[6] sytth wenskab[7]. syden bleff keysæren i frædh i noger ar.

---

[1]) *A.* tin datter tin datter. [2]) *B. tilf.* kostlige. [3]) *B.* opstegh.
[4]) *B.* hans landh recthe. [5]) *B.* i. [6]) *r. f.* keyseren.
[7]) *C. tilf.* for thet hun haffde før talet om kong Hugen.

VII. Slaget i Ronceval.

73.

ha k*eysæren* hadde wo*n*n*et* Hispania*m* oc Galicia*m*, som førr*e* ær sagd, bleff th*e*r eth slotth ige*n*, som ha*n* icke ku*n*næ wy*n*næ, th*et* heth Sarag*us*. th*et* lag pa eth høgt bergh, th*et* hadde en k*onningh*, hetth Marsyliu*us*, oc war heden. Marsilli*us* sade till sytth rad: »h*er* ko*mm*e*r* K*arl* M*agnus* keysær*e* ok wil forhær*e* worth land, thij tørftæ wij god rodh witth.» ha*n*nu*m* swar*et* en kon*i*ngh, hett Blankandin, ha*n* war ga*m*mel och klogh, oc sade: »red*is* enth*et* h*erre*, sc*ri*ffuer keysær*e*n till, attu wilth wordhæ hans ma*n* oc tage witt c*ri*stendom, oc giff ha*n*nu*m* kostelege gaffuer, keysær*e*n ær ga*m*mel oc hade gernæ mag, om han ku*n*næ. bed*is* han gislæ, ta senth ha*n*n*u*m tin søn och my*n*, th*et* ær bædræ ath mistæ ij me*n*, æn oss oc alth worth ryge.« allæ sade, ath th*et* S. 287 war eth gotth rodh.

Tha k*eysæren* kam i Hispa*n*ia, bestollede ha*n* eth slootth, hetth Hacord*is*, th*e*r kom k*onningh* Marsilius sendebud till ha*n*nu*m* oc ber*e*tthæ syt ærende so, ath kon*i*ngh Marsilius willæ far*e* in i Frankerige till keysær*e*n oc worde hans man oc giør*e* ha*n*nu*m* tieneste aff

Hispania*m*. tha k*eysæren* hadde lest breffuet, stormede ha*n* till slotth*et* Hacord*is* oc wan th*et* st*ra*x, oc drap alle the som icke wille worde cristen. siden forsa*m*melde han syt radh oc lotth thøm høre k*onningh* Marsilius b*re*ff. so*m*me sade, ath ha*n* motthe wel tro hans[1] br*e*ff. th*et* giorde the, som g*er*næ wille hiem far*e*, ok bade keysære*n* a*n*na*m*mæ gislæ aff ha*n*nu*m*. tha sade Roland till keysær*e*n: »tror tw koni*n*gh Marsilius br*e*ff, th*et* angr*er* teg so lengi tu løffu*er*, thu wist, ath ha*n* ær en falsker ma*n*, wij haue nw wu*n*neth alt Hispa*n*ia*m*, wy*n*nu*m* th*et* ene slotth m*eth*, før wij far*e* hiem, thy ha*n* hau*er* icke mackt ath hollet for teg. Affrica me*n* oc Turcher ær*e* all dræpnæ, thy for han engen hielp aff thøm, dragu*m* for Saragus och ald*ri*gh theden, før Marsilius worder anthen dræben ell*er* cristeneder.«

Tha stod Geuelon vp, Rolandz steffader, oc sade: »meg tøckes, ath Rola*n*d[z] ordh ær*e* mer*e* aff offu*er*dadughet æn wishetth, koningh Marsilius biwder eth*er* syn tieneste ok will worde tin ma*n*, thii ær wgudelight at ælskæ wfrith, medh*e*n ma*n* kan haffuæ friith, thij ær thet radh, ath i sænde en wissma*n* till Marsilius ath giør*e* eth forbindelsæ som fast bliffu*er*, oc før*e* gislæ
S. 288 hitt till eth*er*.« keyseren sade: »hwa ær ther bæst falle*n* till ath far*e*?« h*er*tug Neymis bød seg till ath far*e*, keysære*n* sog vredelig[2] till ha*n*nu*m* oc sade: »tw skalth bliffue hos megh th*ett*æ førstæ oreth.« Roland bødh seg och till ath far*e*. Oliu*er* sagde: »th*et* ær icke rad at tw far, thij atu æst so hastigh oc atskill snarer wor wenskab æn sambinder.« Roland sade: »h*er* ær

---

[1]) *r f.* ter*is*, *eft. C.* [2]) *eft C.*, *A.* fredeleg.

engen bædræ till fallen ath far*e* en h*er*tug Geuelon, my*n* steff fader«, oc th*er* sade alle ia till. k*eysæren* badh Geuelon far*e*, han swar*e*tth: »th*et* haffu*er* engen woldeth wdh*en* Roland, oc [aldrig skall ieg war*e* tin wen, wy*n*ner ieg seg*er* oc ko*m*mer[1] igen aff th*en*ne reyssæ, tha skall ieg worde tin dødh ok alle thynæ jaffninge, jeg skall nw far*e* th*en*ne færd, [togh ko*mmer* ieg ald*rig* igen[2], thij ath koningh Marsili*us* lath*er* dræbæ meg.« tha log Roland och the xij jaffninge oc Gewelon worth so vred, ath ha*n* wiste icke, hwat ha*n* wille. syden worth br*e*ffuen sc*ri*ffue*n* oc [scriffueren][3] feck th*e*m Geuelon oc badh ha*nnu*m før*e* th*e*m Marsilius[4].« hans hender skelffuede[5] so, ath breffuen [falle pa golffuet[6], tha loge the xij jaffninge. Roland sade: »badde keyser*e*n fong*et* meg breffue*n*, icke skulle th*et* haffuææ fulleth [aff my*n* hand for retzæll skyld[7].«

Geuelon togh breffue*n* oc reth[8] till Marsilius k*onn-ingh* oc feck ha*n*nu*m* breffue*n*. Marsilius swar*et* th*er* liwflege till. Blankandin [th*en* ga*m*læ[9] sade till Geuelon: »[en megtug ma*n* ær keysær K*arl*[10] oc ær nw en ga*m*mel ma*n*, jeg mene*r*, ath Roland oc the xij jaffninge skinde ha*nnum* meg*et* till [ath orlage oc krygh[11].« Geuelon[12] S. 289 swar*et*: »th*et* ær santh[13] tw seg*er*, Rolandh wold*er* th*er* mæst wti oc meg*et* onth haffuæ wij for hans skilld,

---

[1]) *B.* heer effther scal ieg aldrig wære thin wen oc thu woller thet wij ære heer soo lenghe effthe[r]wunnæn sigher kommer ieg.
[2]) *B.* ieg wet thet wel ath ieg kommer togh aldrig igeen i myn daghe
[3]) *tilf. eft B.* [4]) *B.* Marsilias koning.
[5]) *B.* skulfue. [6]) *B.* fiølle nedher paa iorden.
[7]) *B.* paa gulffuet for reddug skyld. [8]) *B.* for tha. [9]) *udel. B.*
[10]) *B.* Jeg weth wel at keyser Karl er en mecktig kæmpe.
[11]) *B.* orlog oc krig. [12]) *B.* Hertog gweuelon. [13]) *B. tilf.* som.

Gud gaffue, ath ha*n* wa*re* dhøder, syden finge wij god fredh, han lath*er* segh icke[1] nøge, før en han hau*er* wo*n*neth all w*er*den.« thaa kon*i*ngh Marsilius hade løst breffue*n*, fan ha*n* syst i breffue*n*, ath k*eysæren* war retth*er* kon*i*ngh [offu*er* Hispania*m*[2], th*er* aff worth han wreder[3] oc slogh till Geuelon m*eth* en kæp. Geuelon drog sytth swærd ok sagde: »th*et* skall k*eysæren* spørye, ath ieg skall haffuæ lige for myt liiff.« tha gick fra*m* konng*ens* rad oc sad*e*, ath konnge*n* hadde wr*e*tth. æn aff k*onninghens* me*n*, hett Langeliiff, sade till konnge*n*: »høre*n* Geuelons ord, ha*n* kan war*e* bædræ paa war syde, æn i troon[4]. k*onningh* Marsilius sagde: [»jeg gior*e* ha*n*nu*m* wr*e*tth, oc will ieg bædær*e* moth ha*n*nu*m* oc sattæ ha*n*nu*m* hoss segh[5] oc gaff ha*nnu*m en kap[6], ha*n* war C p*un*d sielff wærdh, oc sade: »ieg wndrær, hwij tin h*erre* ær gireg*er*, meden han ær so ga*m*mell.« Geuelon swareth: »keysær*e*n ær en æddele h*erre* oc ær wælkendh*er* m*eth* Gud oc førr*e* wil ieg døø en haffue ha*n*s wuenskap, oc mede*n* Roland løffu*er*, fonnge wij ald*rig* fretth. the xij jaffn*i*nge ær*e* so offu*er*dadig, ath the frøgtæ for enge*n* ma*n*. k*onningh* Marcilius sade: »jeg hau*er*[7] iiijcm folk, [mw*n*ne jeg[8] ko*n*ne bestoo keysærens magt?» Geuelon sade: »th*er* stor enge*n* rad till
S 290 i th*ette* sin, jeg will rade teg eth bædræ rad, sænd keysær*e*n guld oc sø[l]ff oc dyræ stenæ, ok ij men till gisel, ath keysær*e*n drag*er* hiem [till Frankerige[9] ok

[1]) *B.* aldrig. [2]) *B.* i hispania land.

[3]) *A.* freder, *B.* wredh. [4]) *B.* tencke.

[5] *B.* tijl Gweuelon ieg ke*n*nes at ieg giorde teg wredh Och will iegh bædre thet moth teg.

[6]) *B.* kaabe. [7]) *B.* *tilf.* alt sammen.

[8]) *B.* mo*n* iegh ther meth. [9]) *B.* hiem i franckerighe igeen.

Roland bliffu*er* igeen till landwærn, drag ta till ha*nnum* m*eth* all tin maght ok skift tith folk i iiij[1] delæ, at the stride ickæ alle i sænder, sa trøtt*er* tu th*ø*m bæst.« k*onningh* Marsilius tackede ha*nnum* for seth rad oc sade: »wist wy*nn*æ wi Roland m*eth* so danth opsath.« Geuelon swor ha*nnum* eth, ath ha*n* skulle ickæ [røbæ k*onningh* Marsilius[2]. tha swor*e* oc alle hedninge, ath the skulle dræbæ Roland.

74.

Geuelon, retth till k*eysæren* oc haffde meg*et* gu[l]d ok sielff m*eth* seg oc sade till k*eysæren*: »jeg hau*er* h*er* meg*et* gull ok sielff, som k*onningh* Marsilius sende teg oc slottz nøgglæ ath Saragus, och h*er* ær*e* gislæ me*nn*enæ, oc ha*n* wiil wissælege worde c*ri*sten oc eth*er* ma*n*.« k*eysæren* tackede Gud, oc sagdhæ: »tw hau*er* war*e*tth myth sende bwd som en da*nn*e ma*n*. k*eys*-*æren* forsa*m*melede synæ me*n* oc spordhæ, hwo th*er* wille æft*er* bliffue i Rwnzeffal[4] som landwarie[5] war. Geuelon swar*et*: »Roland ær th*er* bæst falle*n* till, thij ha*n* ær en fultage ma*n*, ath ligge h*er* i landwærn.« k*eysæren* sog vredelege pa ha*nnum* oc sade: »hwo skulle tha ware høffuitz ma*n* for [myt folk oc[6] hær till Franke- S. 291
rige?« Geuelon swar*et*: »th*et* mo Wdg*er* Danske giøræ.« Roland swa*ret* Geuelon: »skall ieg bliffue h*er* æft*er*, icke skall ieg war*e* so redd*er*, som du wasth, tha b*re*ffuet fiøll aff[7] tin hand.« k*eysæren* sagde tiill Geuelon: »tin ord haff[u]e wnd*er*leg meningh.« Roland sade:

---

[1]) *B.* træ. [2]) *B.* berobe hann*m.* [3]) *B.* swore.
[4]) *B.* rwntzewal. [5]) *B.* landhemerket.
[6]) *B.* myn. [7]) *B.* wth aff.

h*err*e, ieg will g*er*næ bliffuæ hær æft*er*.« k*eysæren* drøft*is* aff hans ord oc[1] toræ røndhæ aff[2] hans øgen, ok sade: »bliffue*n* h*er* tha igen [i] xij iaffninge oc xx^m folk m*eth* eth*er*[3], oc Roland skall wa*re*[4] høffuitzma*n*.«

Syden brødh keysæren [op][5] syt pawlun oc for till Frankerige, oc all Fra*n*kesme*n* redd*is* om Roland oc fælthæ tor*e* for ha*n*s skill. k*eysæren* war oc meg*et* bedrøffued*er*[6], tha sade Neymis h*er*tug till ha*nnu*m: »hwat skad*er* teg, hwi estu so bedrøffued*er*?[6]« k*eysæren* sade: »meg drømde i nath, ath Gudz engel ka*m* till meg ok brød myt glawen sønd*er* mellu*m* myne hænd*er*, thij frøgt*er* ieg, ath Genelon hau*er* giort nog*et* falst rad m*eth* k*onningh* Marsiliu*us*, [ath for rade[7] Roland, [oc myst*er* ieg ha*nnu*m, th*e*n skade for wy*nn*er ieg[8] ald*ri*g, thij befal*er* ieg ha*nnu*m Gud och jomffrv Maria. sequit*ur* cappittulum.

75.

Ta konngh Marsilius sporde, at Rolandh war i Rwntzeffall, som før war sagdh[9], for sa*m*melde han ou*er* alth syth land kon*i*nge, h*er*toghe, g*re*ffue,
S. 292 rydder*e* oc swe*n*ne, so ath j*n*ne*n* iij dag hade han iiii[10] cm folk, oc lodh sætthæ synæ gude høgt pa mwre*n* och offræde th*er* alle till. syden wd woldhe ha*n* xij aff synæ [bæstæ me*n*[11] moth the xij jaffn*i*nge, th*e*n første war Adelrot hans søst*er*søn, th*e*n andher Falsoron hans mod*er*brodh*er*, iij Carsablin, iiij g*re*ffue Turgis, v Esk*er*amith, vi Estargant, vij Estormatus, viij g*re*ffue

[1]) *B.* saa ath. [2]) *B.* nedher aff. [3]) *udel. B.* [4]) *B. tilf.* ether.
[5]) *eft. B.* [6]) *B.* sørgende. [7]) *B.* och for[r]at.
[8]) *B.* fanger ieg then skade tha forwinner iegh thet. [9]) *B.* radet.
[10]) *B.* iij. [11]) *B.* mæn the beste han hadde.

Margaris, ix Gernublis[1], x Blank*an*din, xj Dimod*es*[2], xij Langaliiff, han war k*onningh* Marsilius fad*er*brod*er*.

K*onningh* Marsilius[3] wæpnede seg meth al syn hær, oc d*r*og till Rwntzeffall. Oliu*er* stod pa eth b*er*gh[4] ok sog the*n* stor*e* h*er* ko*m*me oc sade till Rol*a*nd: »hær ko*m*mer en stor h*er* aff Hispania, ok mwge wij nw se, ath Geuelon haffu*er* for rad oss. Roland loth som ha*n* hørde icke, hwat ha*n* sade. Oliu*er* sagde anneth syn: »h*er* ko*m*m*er* en stor hær m*eth* blo brønier oc rødh ba*n*n*er* oc blanke skiollæ, oc wij haffue lydh*et* falk, thii war*e* rad, atu blæstæ wtj tiith horn, tha wende keysere*n* igen oss till hielpæ. Roland swar*et*: »tha gior*æ* ieg ille, ath Frankerige skulle tabæ syt gode loff for my*n*e skyll, æll*er* keysære*n*, før skall ieg hugge swa stor*e* hug m*eth* Dørendall, ath th*et* skall spøryes, i mede*n* w*er*den stor. Oliu*er* swar*ett*: »ma*n* ær icke for ty reddh*er*, at ma*n* [skodh*er* syt æffnæ trææ[5], jeg soog so ma*n*ge hedni*n*ge, ath all biergen war*e* tackte oc alle dale wor*æ* fwlle, oc mottw nw se drøffuelssæ pa worth folk, tij at wij ær*æ* alth for faa moth swa stor en hær. Roland swar*et*: »we worde blødige hiertæ i mans brøst!«

76.

Roland so, ath hedninge ko*m*me fast oc sade till S. 293
synæ me*n*: »ether ær witth*e*rleght, ath k*eysæren* walde oss wd aff al syn hær oc sattæ oss h*er* igen, ath wæriæ th*ett*e land, om behoff giord*is*, wij worde lide oc wndgiallæ, hwat G*u*d will gior*æ* m*eth* oss, stingom

---

[1]) *B.* Germiblas. [2]) *B* Timodes. [3]) *B.* Marsilias koningh.
[4]) *B.* høg biergh. [5]) *C.* acter sin for del oc lempe.

mannelege meth ether glawen oc hugger meth ither swærd, jeg skall so hugghæ meth myth swerd, ath thet skulle syge bode hednæ oc cristne, ath en man hiølth om handfanget.« Turpin bisscop sat pa syn hæst wæl forwæbnet oc sade: »kære wenner, thenne stryd wille wij bestaa, fallen pa ether knæ, jeg will giffue ether affløsn aff allæ ether synder, so mange som aff ether døø skulle, bliffue Gudz martyres, oc setther ieg ether till bædringh for ether synder ath stryde motth the hednæ.« ærchæbisscopen giorde wæl segnelsæ offuer thøm, syden stege the pa theris hæstæ. Oliuer sade till Roland: »nw mottu se, ath Geuelon haffuer salth oss for thet megle gull ok sielff, han hade. thet bwrde keysæren ath hæffne, om wij ey sielff kunne. Roland rende motth hedningen ok alle Frankesmen. Adelrot sade till cristne men: »hwij æræ i soo dierffue at i tøræ byde [os]? keysæren giorde som en doræ, ath han lotth ether her æfter seg, ffor ether skill skall Frankerige tabæ sytt gode priis.« Rolandh hørde pa hans ord oc hiøg pa hans hielm ok kløff hannum neth i sadelen. han styrthæ dødh till iorden, tha sade Roland: »tin ondhæ hwnd, icke skall Frankerige tabæ syt godhæ
S 294 priis for mynæ skill.«

Syden redhæ Frankes men hordelege fram. Falsord, konningh Marsilius brodher, war [en fod bred[1] mellum bode øgenen. Oliffer hiøgh pa hans hielm och kløff hannum nedher i bristet oc sade: »nw wisser jeg teg till heluedis, rydum fram Frankes men, wij wynnum seger i dagh.« konningh Corsablin sade till hedningen: »treden till hordelege, cristen men æræ icke en hand fwll moth

[1]) r f. stongen, eft. C. (og N.)

worth folk.« Torpin stak till ha*nn*u*m* giøme*n* brønie ok bwgh, [oc kaste hannem langt fra hesten][1] so at ha*n* størtæ død pa iorden. Engeler th*e*n stoltæ drabff en kæmpæ, Ger*is* drab ok en kæmpæ, Sampson h*er*tugh hiøg en hedn*i*ngh, ath swærdh*et* stod i sadelen [at han falt død til iorden][2]. the xij jaffninge drap hwar there en kæmpæ i førstæ till gonge*n*. th*e*n raske *gre*ffue Margar*is* stak till Oliu*er* giøme*n* skiøll i brøniæ, oc hade icke glawent brøst*et*, ta hade han fong*et* skadhæ. the størtæ fast pa bade syder. Roland for som ieth liøwen i hedn*i*nge h*err*en, hans arme wa*re* blodege op till axælen, engen hielm stod for hans hugh. Oliu*er* hade brødh*et* syth glawe*n*, han slogh en hedni*n*ngh pa hielme*n* m*eth* th*et* støckæ ha*n* hade i handene, swa ath howedh*et* oc hielme*n* røffnede oc wth ginge bodhæ øgen. Roland sade: »istrid skall ma*n* haffue jern oc stoll, oc icke slas m*eth* kæppæ som en ffeherde.« Oliu*er* swar*et*: »jeg feck icke drag*et* myth swærd swa snard, so harmt war megh pa th*e*nne dieffuel,« oc drogh syden swærdh*et* S.295
wth, th*et* hett Hantegler. han hiøgh pa en hednighs høffdingh hielm ok kløff ha*nn*u*m* nedh*er* i sadele*n*. ta sade Roland: »for tølligh hugh haffuæ wij stor priis aff keysær*en*.« Gerin oc Ger*is* drabæ bodhæ en høffdingh heeth Tymod*is*. Turpin drab en ke*m*pe, heth Sypor. the stridde ma*n*nelege pa bode syder, tha fiøllæ ma*n*ge aff the c*ri*stnæ, thogh hade [the well x for en[3]. the xij jaffn*i*nge war*e* fra*m*merst i striden.

[1]) *tilf. eft. C.* (*og N.*) [2]) *tilf. eft. C.*

[3]) *C.* huer aff dem før slagit x eller tolff hedninge ihiel.

77.

Then sa*m*me dag skede stor jertegnæ wtj Frankerige, ath th*er* worth so mørkt som th*et* hadde war*et* naath, ok solen gaff enth*et* liwss aff segh, oc mang en ma*n* ræddi*s* for syn død. s*anctus* Egedius syg*er*, ath th*et* iertegne skede for Rolandz skilld, thj ha*n* skullæ dø th*en* dagh. hedn*ingen* størtæ C till sa*m*me*n*, aff C^m kom icke borth mer*e* en then raskæ *gre*ffuæ Margar*is*, ha*n* war icke skyld wærdher[1], alth hans harnisk war aff ha*n*nu*m* hugg*et*, oc han war giømen stonge*n* m*eth* iiij swærd, han sade k*onningh* Marsilius, ath the hednæ wor*æ* alle slagnæ. tha sendhæ k*onningh* Marsylius wth C^m. tha Turpin erchebispe*n* sog hedninge ko*m*me, sade ha*n*: »trødu*m* nw mannelege till, wij skulle wær*æ* croneth i hy*m*mer*ig*e, the swar*et*: »h*er* skulle wi alle dø, før æn Frankerige skall tabæ sytth gode loff, oc begynthæ at stryde a*n*ne*t* syn. en heden
S. 296 hed Liban*us* stack till Engeler giøme*n* [skiold brønye oc bug][2] so ath [han] størthæ dødh paa iorden. ta sade Oliu*er*: »th*et* skall ieg hæffnæ, om ieg ka*n*, oc hiøg pa Liban*us* hielm ok kløff bode ma*n* oc hæst so, at odden aff swærdh*et* stod i iorden. i th*et* a*n*ne*t* hugh drab han en h*er*tugh, tha sade Roland: »nw æstu vredh*er*.« en hedhen, heth Wallebrus, han hadde wu*n*ne*t* Jh*erusa*lem m*eth* for rædelsæ oc gick in i Salamonis tempel oc drab pat*ri*arghen jnne for høge alter. han stack till h*er*tug Sampsøn i giøme*n* brønie och brøst, oc h*er*tuge*n* størthæ død pa jorden. th*et* sog Roland oc hiøgh pa Walbrus hielm ok kløff ha*n*nu*m* nedh*er* i

---

1) *C. tilf.* en dog ath han flyde, thi ath. 2) *tilf. eft. C.*

sadelen. hedn*i*nge*n* sade: »th*ett*e war eth grwelight hugh. Roland swar*et*: »tellege skulle i fonge ma*n*ge i dagh oc wissæ eth*er* so wege*n* till helffued*is*.« kon*i*ng*is* søn aff Aff*ri*ca, hetth Malchan, hans harnsk war for gylth som en loge. han hiøg till en aff the jaffninge, hetth Egheses[1], oc kløff ha*n*nu*m* nedh*er* i hærdene, th*et* sôg Turpin[2] oc sade: »tin[3] onde hedn*i*ngh, Gud worde teg wred, th*e*n ma*n* tw drap skalltu dyrth købæ«, oc hiøgh pa hans hals, oc hoffu*et* fiøl[4] i marken.

K*onninghens* søn aff Capidocia hett [Grandanes, han[5] giorde mege*n* skade pa [the cristnæ[6], han drap iiij jaffn*i*nge, hwar æft*er* a*n*ner, Gerin oc Ger*is*, Beringh och Anton[7]. th*er* af drøfft*is* Frankes me*n* meg*et*. hedn*i*nge roptæ hwar till a*nner* oc trøstæ sytth[8] folk. S.297 Roland sade till Gra*n*danas: «G*u*d hæffnæ th*et* pa teg, jeg skall hæffn*et*, om jeg kan«, oc rænde till ha*n*nu*m* m*eth* eth blodigt swærd. Grandonas we*n*de seg wndan, Roland hiøg ha*n*nu*m* bagh i nakken ok kløff hoffued*et* neth i mw*n*ne*n*, ha*n* hiøg eth ant hog pa hans axæll ok kløff ha*n*nu*m* ok hæsten i ij delæ, tha sagde Frankesme*n*: »wij haffuæ en fwltage høffuitzma*n*[9]. stryden war hord, the hednæ fiøllæ so ma*n*ge, ath enge*n* ku*n*næ[10] tall paa. Roland rende giøme*n* theres hær twærth och ændelanghth, oc sade tyll te hednæ: nw skulle i rønæ, om eth*er* drawels gude ær*æ* meghtugere en Gudz søn aff. hy*m*mer*i*ge och s*anc*te Pedh*er* apostell.« the hedninge [sagde: »the c*ri*stne me*n*[11] ær*æ* hordhæ ath

[1]) *B.* Angases. [2]) *B.* ær[cke] bisscoppen. [3]) *B.* thu.
[4]) *B.* fløg. [5]) *B.* Gra*n*dones. [6]) *B.* cristne me*n*.
[7]) *B. tilf.* aff waletaborg. [8]) *B.* theris. [9]) *B.* howit man.
[10]) *B. tilf.* withe. [11]) *B.* swarede frankessme*n*.

strydæ moth, thij worde wij nw[1] fly. the flydæ till k*onningh* Marsilius och sade ha*n*nu*m*, ath the hadde tabædh ij strider. tha drogh k*onningh* Marsilius till thøm[2] m*eth* the*n* iij hær, [the*r* war[2] cc^m^ folk wtj[2]. amen.

78.

Keýsæræn log tha pa en hedh, [som Sintes hetth[3], the*r* drømdæ ha*n*nu*m*[4], ath ha*n* war op i lwghten i megen[5] regen ok storm och lywgnæ yld, oc th*et* fiøll alth nedh*er* och sloge hans me*n* om kold. ha*n*nu*m* tøckæde, ath liøgen wille grybæ æft*er* hans falk, och eth liøgen tog bade hans fødh*er* i hans[6] mwnd. ha*n*nu*m* tockt*is* ath wæræ hie*m*mæ wtj Frankerige, och en boge[7] om bodhæ ha*n*s been, och till ha*n*nu*m* ko*m*mæ løbe*n*d*is* S. 298 xxx me*n*[2] oc sade: »nw ær keysære*n* ou*er* wu*n*ne*n*, oc ald*ri*g bær ha*n* mer krone.« [och tha wognede keysære*n*[8] ok sade: »meg hau*er* wnd*er*lege drømt, jeg frøgt*er*, ath Roland løu*er* icke lenge.

Hedni*n*ge och the c*ri*stnæ møtt*is* i Rwnsefall [tredie sin][9]. Turpin[10] hiøg till en hedni*n*gh, ha*n* hett Ambori ok kløff ha*nnu*m nedh*er* i sadelen. tha sade Roland: »wor ærchæbisscop ær en god ryddere oc ær nw stad i stor nødh, giøru*m* ha*nnu*m wntsetningh.« thaa fiøllæ the c*ri*stnæ so fast, ath icke war tha me*re* igen aff xx^m^ en vij^c^. hedninge begintæ ath strydæ pa ny, tha fiøllæ ma*n*ge c*ri*stene men. ta Roland so synæ me*n* falle, rende ha*n* myth giøme*n* hedn*i*nge heræn och hiøg pa bode he*n*d*er*. Oliu*er* giorde [oc so[11]. Roland sagde

1) *B.* at. 2) *udel. B.* 3) *B.* heet Syntes. 4) *B. tilf.* saa.
5) *B.* stor. 6) *B.* sin. 7) *B.* boye syntes at wære.
8) *B.* ther with wagnede han. 9) *eft. B.*
10) *B. tilf.* ærkebisscop. 11) *B.* sammeletz.

till Oliu*er*: »[bliffen bodhæ sa*m*me*n*[1], the*n* dag ær nw[2] ko*m*men, so*m* wij skulle døø pa, Gud gaffuæ, ath keysæren wistæ th*ett*e, bedem Gud om synæ nade!« Turpin[3] sadæ: »th*et* ær fw*nnet* i ga*m*læ bøg*er*, ath wij skulle worde slagnæ for the*n* hælge t*r*o skyll, wij ær*æ* nw icke me*r*e en lx me*n*.

Roland sade[4]: »th*et* skulle hedni*n*ge syge, før wij døø, ath the haue oss dyrth køpth«, ok sade till Oliu*er*: »ieg will nw blæsæ wtj myth horn, tha [ko*m*mær k*eys-eren*[5] oss till wntsætni*n*gh.« Oliu*er* sade[6]: »th*et* ær icke myth radh, och aldrygh skalltu fonge my*n* søst*er* i [sænge, om tw giør[7] th*et*.« Roland sade: »nw æstu S.299 vredh*er*[8].« Oliu*er* sadhæ[6]: »tw hau*er* eth ma*n*neligt hierthæ och engen wish*et*, *cri*stne mæ*n* ær*æ* dræpnæ for tith homodh skill, hade tw blæst, tha ieg batth teg, tha hade k*eyseren* ko*m*m*et* oss snarth till wntsætni*n*gh, ok wa*r*e nw k*onningh* Marsilius och alth hans folk dræbæt.« [Twrpin sade[9]: »kær*æ* wænn*er*, war*en* icke wrede, th*en* dagh ær nw ko*m*me*n*, ath wij skulle døø for Gudz skyll, thij ær th*et* ligæ meg*et*, hwat hellær tw blæs i tith horn ell*er* oc ey, wth*en* tw blæsær for then skyll, ath k*eysæren* mo ko*m*mæ oc hæffnæ wor døødh.« Roland sade: »ieg will blæsæ i Gudz naffn.« syden blæsdæ ha*n* so høght, ath k*eys-æren* hørdh*et*, th*er* som ha*n* war. th*er* mellu*m* war xv[10] mylæ.

---

[1]) *B.* bliffue wij baadhe tijlsammen. [2]) *udel. B.*
[3]) *B.* Erkebisscopen. [4]) *B.* swor.
[5]) *B.* wender keyserin igeen oc kommer. [6]) *B.* swarede.
[7]) *B.* thin sængh giør thu. [8]) *B. tilf.* stolbroder.
[9]) *B.* Tha sade Turpin ærkebisscop. [10]) *B. tilf.* fra*n*cske.

Tha keyseren hørde horn*et*, sade ha*n*: »nw st*ri*dh*er* Roland oc my*n*e me*n*.« Geuelon sade[1]: tw taler wnderlege[2], Rola*n*d tør wel blæsæ, om han seer en hare løbæ[3].« Roland blæstæ a*nn*et syn, tha sade k*eys*-*æren*: »ey blæstæ Roland so fast, wdh*e*n ha*nn*u*m* dreffue nøtth till.« Geuelon swar*et*: »en tha ath tw æst ga*m*mell, ta æstu[4] wantro, tw ke*nn*er wæll Rolandz sto*re* ordh[5].« Roland blæstæ iij syn so fast, ath blodh*et* sprang wt aff hans mwnd, och hiernen fløtth giøme*n* [hans ty*nn*ing*er*[6].« tha sagde k*eysæren*: »th*et* horn haffuer eth grymth[7] lydh.« h*er*tug Neymis swar*et*: »thw skalth with*et*[8], ath Roland ær[9] i stor nød. keysæren lotth grybæ [Geuelon oc lotth ha*nn*u*m* lægghæ[10] i torn*et* och drogh strax till Runtzeffall m*eth* [syt folk[11].

79.

S.300 Roland sade till Oliu*er*: nw mottu se, ath k*eysæren* hau*er*[12] mist ma*n*ge degelege me*n*, och oss bør ath døø [h*er* hoss[13] thøm. syden reth Roland myt wtj hedninge h*er*en, och i en lydh*e*n stund drap ha*n*[14] xxiiij kæmper, och sade: flyn wndh*e*n i hedh*e*n hwnde, i wy*nn*en aldrigh seg*er* aff megh.« Marsilius k*onningh* stack till en c*ri*sten, hetth Begim, giøme*n* h*er*dænæ, han fiøll dødh[15] till iorden. Roland war th*er* icke [langht ffraa[16] ok sade till Marsilius: »hauer tw hørth næffnæ eth swærd, hedh*er* Dørendall, tw skalth ke*nn*e, hwo*re*

---

[1]) *B.* swarede. [2]) *B. tilf.* keyser. [3]) *B. tilf.* eller annet diwr.
[4]) *B. tilf.* dogh. [5]) *B.* homodt han blæser offte for een liden tingh.
[6]) *B.* tynnygen. [7]) *B.* grwm. [8]) *B. tilf.* for santh.
[9]) *B.* ær sted. [10]) *B.* greffue gweuelon oc kaste hanu*m*.
[11]) *B.* al syn hær. [12]) *B. tilf.* her. [13]) *B.* alt sammen m*eth*.
[14]) *B. tilf.* mære een. [15]) *B. tilf.* nedher. [16]) *B.* fiern.

th*et* smag*er*«, och hiøgh ha*n*nu*m* arme*n* aff harth with axele*n*. syden kastede ha*n* swærdh*et* om och hiøgh hoffuedh*et* aff kon*n*ingh Marsilius søn, tha sade the hednæ: »nw worde wij flij[1], Rolandh hau*er* ou*er* wu*n*ne*t* oss.« tha flyde kon*n*ingh Ma[r]sili*us* m*eth* eth M folk, och engen aff thøm war wsar.

Syden kam en hedh*en*, hetth Langeliiff, m*eth* L[2] m blome*n*, the stridde ma*n*nelege pa the cristene. Roland sade till Oliu*er*: »th*ette* folk word*er* wor dødh, wæriom oss nw ma*n*nelege oc lath*em* blame*n*nen sige, ath the fw*n*næ Roland oc Oliu*er*«, Langeliff stack till Oliu*er* i mellu*m* h*er*dene, ath odden stodh wth giøme*n* brøst*et* ok sade: »osne[3] kampt tw hiith, ath ligge [h*er* i land wærn[4]«. Oliu*er* wende seg[5] och hiøgh Langeliiff S. 301
pa hielme*n*, so ath sw*er*dhet stod i tæ*n*nernæ, oc sade: »tw skalth icke rossæ hwat tw h*er* giort hau*er*«, oc Langeliiff stirtæ død neth [aff hæsten[6]. Oliu*er* rende myt giøme*n* hedni*n*ge here*n*, oc hiøg pa bode hænd*er*. Roland møtte ha*nnu*m, och Oliu*er* kende ha*n*nu*m* icke, thy ath hans øgen wa*re* fwlle m*eth* blodh. han hiøg pa Rolandz hielm ok kløøff ha*n*nu*m* neth pa horeth. tha sade Roland: »hog icke hiit, Oliu*er*, hug tith, som bædræ giørs behoff«. Oliu*er* swar*et*: »Gud se teg bædræ en ieg seer[7] teg, giff meg th*et* till for Gudz skill«. Rolandh swar*et*: »Gud forlade teg sa alle[8] tyne synder, som ieg forladh*er* teg th*ette* g*er*næ.« Oliu*er* kænde døden[9] oc stegh aff syn hæst oc fiøl

[1]) *B.* alle ath fly thi ath. [2]) *B.* lx. [3]) *B.* vsle.
[4]) *B.* i lantzwere*n*. [5]) *B.* *tilf.* om. [6]) *B.* til iordhen.
[7]) *B.* saa. [8]) *B.* *udel.* [9]) *B.* *tilf.* nalke sigh.

pa knæ[1], oc bad G*u*d forlade seg synæ sønd*er* ok syden bleff ha*n* dødh.

Syde*n* Roland sog, ath Oliu*er* war døth, donæde han pa hæsten, som ha*n* satth, tog fiøll ha*n* icke [aff hæste*n*[2]. the *cri*stene wore tho alle slagne wth*e*n Roland oc Twrpin erchebisscop oc Wolth*er*, ærchæbisspens søst*er* søn, och Irot th*e*n ga*m*læ. Irot sade till Roland: [»kom hitth[3] och hielp meg, ieg wort en aldrig redd*er* i strid for nw.« Roland wænde seg till ha*n*nu*m* och beginte slas pa nith. tha worth Walt*er* oc Jroth slagen. tha hørde Roland k*eysærens* horn, hedni*n*ge sade: »wij høru*m* nw k*eysærens* horn, dræbem[4] nw Rolandh, før æn k*eysæren* ko*m*mer. tha rende vij[c] pa Roland till lige [oc pa ærchæbisscope*n*, oc the[5] worde segh ma*n*nelege. hedn*i*nge sade: »wsne ko*m*mæ
S. 302 wij hit, wij høru*m* k*eysærens* horn, byde wij ha*n*nu*m* h*er*, tha ko*m*mæ wij aldrig løffue*n*d*is* hedhen. hedni*n*ge flyde oc sade: »Roland ær so godh rydderæ, aldrig wordh*er* ha*n* ou*er* wu*n*ne*n*.« tha dræpte the Rolandz hæst, och flydde syden [alth th*et* the ku*n*ne[6].

Roland stirthæ neth och danede, oc Turpin[7] tog aff ha*nnum* hans harnisk, th*et* war mestedelen borth hugg*et*. tha[8] Roland besyntæ segh, stodh ha*n* op igen och gick tit som slag*et* hadde statt, och fan allæ synæ jaffn*i*nge[9], och bar th*ø*m for ærchæ bisscopens fødd*er*. tha han fan Oliu*er*, styrthæ han nyth*er* och danede. Tyrpin togh hans horn Oliwanth och wille he*n*te watn ok sla pa Roland, tha worth ha*n* kløue*n* neth*er* i

---

[1]) . syno knæ. [2]) *B.* wth aff. [3]) *mgl. B.* [4]) *B.* dræbe wij.
[5]) . Roland oc ærkebisscoppen. [6]) *B.* [h]wat the matte.
[7]) *B.* ærkebisscopen. [8]) *B.* tha nw. [9]) *B. tilf.* lijg.

hærdenæ och stwngen giømen meth eth swærd, thij styrthæ han [om koll[1]. Roland besinte segh och sade till Oliuer: »ther till wastu skapt i werdhen ath styrkæ och op retthæ rettwishet och nedræ høgffærd och wretth, engen ryddere war bædræ i werden en tw«, och køste hannum for hans mwn oc gick syden till ærchebisspen och spurde, om han leffde. erche bispen swaret hannum lagt, thij han war[2] icke meget føør oc sade: »Gud gaffuet, ath *keysæren* [ware kommen[3] och finge see then skade hannum ær skedh, tog hauer *konningh* Marsilius oss dyrth køpth.« syden gick Roland till en backe[4] och satte segh mellum iiij mallmer stene och danede. en hedhen gick till hannum, som *førræ* syntes slagen[5], han menthe, ath Roland hade waretth døød[6], oc sade: S. 303
»nw ær[7] Roland ouer wunnen, och hans swærd och horn skall ieg *føræ* till Arabia. han tog i Rolandz skægh och ristet fast. i thy besynthæ Roland segh och sade: [»æstu icke[8] aff wore men«, och slogh *hannum* meth hornet i howedhet, so ath bade hans øghen loge pa[9] kinbeneth, och howedhet røffnæde. tha sade Roland: »alle men kalle teg en *doræ*, atu *toræ røræ* myth horn.«

80.

Syden gick Roland till eth bergh och will hugge swærdhet søndher[10]. tha han kunne icke hugge swærdhet søndher, sade han: »Dørendall tw æst eth gotth swærd, i mange strid hauer ieg haffd tegh, nw

---

[1]) *B.* nidh. [2]) *eft. B*, *A.* ær [3]) *B.* komme. [4]) *B.* bancke.
[5]) *B.* ligge slagen i hærren. [6]) *B.* slagen. [7]) *B. tilf.* keyserens suster søn.
[8]) *B.* icke æstu. [9]) *B.* wte paa. [10]) *A* søndeth søndher.

worde wij skillies ath, thij bedher ieg Gud, ath engen fonger teg æfter megh, then som blødig ær.« syden høg han i berget och gatth icke brødet swærdhet[1], tha sade han: »tw æst eth gott swærd, Dørendall, och mange land hauer ieg wnnet meth tegh, Gud gaffuet ath greffuen aff Katimaria[2] hadde tegh, thij han ær en ædlæ ryddere.« thesse land hauer iegh wnneth meth tegh, som *keysæren* ær nw herre ouer, som ær: [Angra, Almania, Poytu, Bertania, Prouintz, Equitania, Thuscania, Lumbardia, Anglia, Ybærnia, Skottland[3], thii woræ thet skade, ath noger drawels man skulle bæræ teg æfter myn dødh. j tith hialth ær en sancte Pædhers tand oc sancte Blasius blodh och sancte Dionisius har.« tha Roland kænde døden[4], fiøll han pa knæ[5] och sade: »o tw fadher j hymmeryge, som alle hielper som po S. 304 teg tro, och restæ Lazarum vp aff dødæ, och Danielem frælste tw fra the grøme løwer i Babylonia, løs nw myn siell fra hellewedis pynæ oc forlath megh alle mynæ synder.« syden rackte han bode hendher wp till hymmelen och gaff ther syn ande op.

81.

Ther æfter kom keyseren till Runtzæwall ok sog then store skade hannum war sked, ther kunne engen fram komme for dødæ[6] kroppæ. thæ sade *keysæren* och roptæ høgt: »hwor æstu nw, Roland, Oliuer oc i xij iaffninge, som ieg loth her æfter megh!« tha

---

[1]) *B.* thet søndher. [2]) *B.* Cantuaria.

[3]) *B.* Anglia, Almania, Peytu, Britania, Provintz, Equitania, Tussana, Lumbardia, Anglia, Ybernia, Schotlandia.

[4]) *B.* at dødhen nalkedes hanum fast.

[5]) *B.* syne knæ. [6]) *B.* the dødhe.

ha*n* forstod, ath the ware[1] døde, danede ha*n*[2] oc styrtæ aff syn hæst, engen war swa hord hiærth*et* aff Frankes me*n*, at ha*n* fæltæ ey tor*e*. h*er*tug Neymys sade: »wij mo en[3] see, hwor hedn*i*nge ride, rydem och hæffnu*m* wor*e* we*n*n*er*, och sørgu*m* icke døde[4] mæ*n*.« k*eysæren* stod opp ok bad xx[m] [bliffue hoss[5] the døde och redh sielffu*er* æfft*er* the hedninge, och th*et* leth fast ath quelle*n*, før en ha*n* nalked*is* hedninge*n*. ha*n* stegh aff syn hæst och badh G*u*d, ath dage*n* skulle forleng*is*. Gabriel engel kam till ha*n*nu*m* och sade: »G*u*d hau*er* hørth thin bøn, ryd æft*er* thynæ wue*n*n*er*, tw skalth haffue dag[6] nogh.« k*eysæren* redh æft*er* th*e*m och drab snarth iij[m 7], syden flyde hedninge wti en syøø ok droknede och for*e* till hælffued*is*.

Tha k*eysæren* haffde hæffnd syne wæ*n*n*er*, dwald*is* han th*er* om natten, och om morgene*n* redh han till Rwntzawall[8]. tha feck k*eysæren* see, hwar Roland sadh och hadde sytt swærd i en hand och horn*et* i th*e*n a*n*ne*n* hand, oc gick till ha*n*nu*m* m*eth* mege*n* drøffuelsæ S. 305 ok kyste ha*nnu*m och sade: »welsign*et* wor*e* tw Roland so wæl død som løffue*nd**is*, tin lyghæ worth ald*ri*gh fødd*er*, tw wast bode Gudz we*n* oc da*n*ne ma*n*ne«, och fiøll syden ned och danæde swa, ath ma*n*ge sade, ath ha*n* war dødh. Wdg*er* Danske[9] slogh kalth wand pa ha*n*nu*m*, tha besinthæ k*eysæren* seg och badh en syn rydd*e*r*e* tage Rolandz swærd, och ha*n* orkæde icke røreth i Rolandz hand. syde*n* se*n*de k*eysæren* ij me*n* fram ath tage swærdh*et*, the orkædhæ icke løssæ en

[1]) *B. tilf.* alle. [2]) *B.* keyserin. [3]) *eft. B.*; *A.* ey.
[4]) *B.* for the døde. [5]) *B.* af hans folck blifue nær.
[6]) *B.* dagh oc liws. [7]) *B.* hu*n*drede.
[8]) *B. tilf.* igeen. [9]) *N.* Nemes.

fing*er* i handfang*et*, syde*n* gick· fra*m* fæm rydd*ere*, hwer ther*e* togh syn fingher, the ku*n*ne ickæ løssæ swærdh*et*. tha sade k*eysæren*: »th*et* war icke goth ath tage aff hans hand, meden ha*n* war løffue*n*d*is*, mede*n* wij ku*n*ne th*et* icke fonge nw, ha*n* ær dødh, ·han hau*er* bedh*et* Gud, ath enge*n* skulle fo· th*et* aff hans hand, th*er* my*nn*e ma*n* war en han, nw will ieg se, om jeg ka*n* fonge swærdet«, och tog till swærdh*et* och [alle] fing*er* løsnede strax wdaff handfang*et*, han tog swærdh*et* och brødh aff hialten ok klodden och haddeth for heleg-dom och bladh*et* sænktæ ha*n* wtj en siø.

Syden loth ha*n* bær*e* the cristne liik fra the hedn*ing*e och fan, hwor ærchebisscopen log malløs. keyser*e*n bath binde hans sor och feck ha*nnu*m en god læghæ, och [han] worth ige*n* lækth*er* och gick syden m*eth* ij krøkk*er* so lengy han løffde, och wort aldrigh før at bær*e* harnisk me*re*, wdh*e*n bleff syden wetth sytth ærchæbisscopdo*m*me, so lenge ha*n* løffde.

Syden wogede k*eysæren* all natten och bath Gud, ath han matthæ kæ*n*ne th[e] cristne fra the hedninghæ, S. 306 so*m* slagnæ wore. om morgene*n* stod en tornæ bosk wit hwer hedn*ing*i*s* how*et*, ok the cristne loge som thee wo*re* falnæ. syden lotth ha*n* iorde thøm, oc Roland och the xij iaffninge lotth ha*n* fø*re* till Arsel-borg, th*er* wo*re* the beg*ra*ffnæ, han lotth siwnge ma*n*ge mæss*er* och offræde vij° m*ark* sielff ok Rola*n*dzs horn fwlt m*eth* guld. syden drog k*eysæren* hiem tyl Pariis och war bedrøffuet so lenge han lefde. syden lotth ha*n* g*re*ffue Geuelon lede fram for r*e*tthen, och dome*n* worth giffue*n*, ath han skulle slæbæs giøme*n* alth Frankerige hwilket ok swa worth giorth, so ath enth*et* ben bleff fast weth th*et* andre.

VIII. Boldevin, Udger Danske og Villum Cornitz.

82.

En dag som keyseren stod i sytth magh i Frankerige, kam in gangendis Oliuers søster, som war Rolandz fæstæ møø och sade till keyseren: »hwore ær Oliuer myn brodher, æller Roland myn fæstæ man?« keyseren tagde lenge, tog sade han om sydher: »myn kære iomffrv, Roland och Oliuer wore slagne pa Rwntzewall.« jomfrwen størthæ for keysærens fødher, och aff sorgh brast hennes hierthæ sønder. keyseren danede[1] wit then store ynck och fiøl nether pa liget. tha han besynnede segh, loth han begraffue hennes ligh meth stor werdughet.

Om natten æfter kom Gabriel engell till keyseren och sade: »far till Libia land och hielp then gode konning Ywan, hedninge stryde fast pa hans land. i Poskee wge for sammelde keyseren en stor hær i Rom oc drog till konningh Ywan. then hedne konningh hetth Gealwer, ta han spwrde keysærens komme, drog han S. 307
motth hannum och stridde. folket fiøll fast pa bode sydher. Wdger Danske hiøg pa kongens hielm ok kløff

[1]) *opr.* sorgede.

ha*nn*u*m* nedh*er* i sadelen, ok keysær*e*n feck seg*er* i th*e*n stryd och frælstæ k*onningh* Ywans land. syden drog han[1] hiem till Frankerige.

Th*er* kæm Bollewin hans søst*er* søn *t*ill ha*nn*u*m*, keyseren wort glat aff ha*n*s ko*m*me, thii ha*n* war en god rydd*er*e, tha feck k*eyseren* breff, ath drottni*n*gh Sybilia oc he*n*nes søn Justam war ko*mm*e*n* i Sassen m*eth* C^m folk. k*eyseren* for sa*m*melde syn hær oc giorde Baldewin och Wdger oc Namlun till høffuetz me*n*. the droge moth drotn*i*ngh Sybilia och ko*m*me wforware*n*d*is* till he*n*nes hær om natten och rende om koll ther*is* pawlun och grebæ th*er* ma*n*ge hedn*i*nge. Ballewin greb sielff drottni*n*gh Sybilia, he*n*nes søn Justam kam till wæriæ m*eth* eth tal folk och sade: »trøden till ma*n*nelege, jeg rædhæs enge*n* rydder*e*, medh*e*n Roland ær dødh.« the strydhæ lengy th*e*n dagen, om sydh*er* worth Justam fongen, och alth hans folk slag*et*. keysæren lotth c*ri*stnæ drotn*i*ngh Sybilia och gaff he*n*ne Ballewyn, och giorde ha*nn*u*m* k*onningh* ou*er* Sassen och retth hiem till Frankerige och sat m*eth* freth i nog*er* aar.

83.

Pawens sendebwdh kam till k*eyseren* oc sade ha*nn*u*m*, at en k*onningh* aff Affrica, hetth Amarus, war ko*m*men til Italia m*eth* en stor hær och hadde wu*n*neth alth P*ro*uincia, ok brænth kirkør och closter och dræpt
S.808 ma*n*gen cristen me*n*, ha*n* war th*e*n bæstæ ryddere i Affrica war. k*eyseren* for sa*m*melde folk ou*er* alth syt land oc kom sa*mm*e*n* en megtug h*er* och gior*e* syn søn Karlotth och Wdger Danske til hoffuitz me*n*, thij ath

[1] *r. f.* han han.

han war sielffuer gammell oc illæ siwgh. the droge ouer Mwndia fiæld, ther finge the ath spøryæ, ath Amarus war x synnæ starkere æn the, togh rede the till mødis meth hannum. the stridde alle then dagen, Karlot och Wdger Danske for som liøwen giømen theris her ok drabæ manghæ hedn[i]nge. Amarus stack en cristen høffdingh, het Serus, giømen skiøll ok brønie, ath han styrtæ dødh nedher aff hæsten. han roptæ høght oc sade: »cristen men skulle døø meth meghen skam, thet hørde Karlotth och Wdger, tha sade Karlotth: »ieg will ryde motth thenne koningh och nydræ hans homod.« Wdger swaret: »myn kære herre, giør icke thet, jeg ser pa hans hande werk, ath mødhen i hannum, thet giallær ethert liff, lath meg ryde motth hannum, slar han meg, tha ær thet myndræ skade, mister keyseren teg, ta ær Frankerighæ arffuæløst.« Karlotth swaret: »tw ant meg engen priis ath wynnæ, tw willt hannum al ene haffue, jeg skall nw all ene ryde motth Amarus, thet giallæ hwath thet kan, hielper tw meg noghet, thet skall gialle tith liff.«

[Syden rende de moth huer anden Karlot oc Amarus. Carlotz glauen brast sønder, oc][1] Amarus glawen gick giømen Karlottz skiøll, oc Karlot gick fra hæsten lengger æn eth glawen, ok kam han pa houedet nedher S.309
wtj eth dige. ther komme hans men oc reste hannum op, thet sog Wdger Danske [oc hiøg syn hæst met sporen[2] ok rænde moth Amarus. Amarus stack till hannum igen, glauenen gynge sønder i støcke, syden droge the swærdhen och høggis lenge och worte bodhæ ille sare. Wdger hiøg pa Amarus hielm ok kløff

[1]) *tilf. eft. C.* [2]) *udel. B.*

ha*nn*u*m*[1] nedh*er* i tænderne, tha sade frankes me*n*: »nw haue wij wu*nn*et striden«, [och hedninge*n*[2] wort mæstedele*n* slagh*en*.

Karlott reth till Wdg*er* oc sade: »tw ondhæ nydingh, hwi lostu meg icke sielff heffnes[3] pa th*en* hedne kon*in*gh, som megh gior*e* so megen skam, th*et* skall ieg snarth hæffnæ pa tegh, oc icke skulle wij bode ko*m*me løffuend*is* hiem.« han stack till Wdg*er* m*eth* syth glawen och Wdger hiøg glawen*et* aff oc wille tog enth*et* wæriæ segh, wth*en* sade: »hadde ieg nog*et* brødh*et* th*er* i, ath ieg ræddedæ tith liff, tha skiwdh*er* ieg meg for my*n* [h*erris* dom, k*eyser* Karll[4].« Karlot sade: »tw skalt aldrigh ko*m*me till k*eyseren* mer, thij tw skalt[5] st*ra*x døø.« sydhen hiøgh ha*n* pa Wdg*er* alth th*et* ha*n* ko*n*ne, och Wdg*er* sade: »haff meg th*ett*e for dragh, jeg will giffuæ teg alth th*et* ieg hau*er* wu*nn*eth
S. 310 i Fra*n*kerige och far*e* till Danmark ok ko*m*mæ aldrig for tin øgen mer*e*.« Karlott sagde: »th*et* biwdh*er* tw till for thin rætzell[6] skill, oc nw pa stadh*en* skaltu døø«, och hiøgh syde*n*[7] pa Wdg*er* th*et* fastest ha*n* ku*n*næ. swærdh*et* stank aff Wdg*er*s hielm och i laræth swa, ath th*et* stodh i ben*et*. Wdg*er* sade: »Gud forlade teg th*et* Karlotth, ieg wordh*er* meg anth*en* wæriæ nw ællær [bliffu*er* h*er*[8] slagh*en*«, och enghe*n* tordhæ skillie th*o*m ath. syden hiøgh Wdg*er* [Karlotth pa axelen[9] och kløff ha*nn*u*m* nedh*er* i belth*et* swa, ath Karlott størthæ døth nedh. Wdg*er* gaff segh ille och tog ligh*et* och førdh*et* till ther*is* pawlun, oc om morgene*n* droge the hiem[10].

---

[1]) *B.* hans hoffuedh. [2]) *B.* hedninghen rymde och.
[3]) *B.* hefne megh. [4]) *B.* keyserens dom. [5]) *B. tilf.* nw.
[6]) *B* reddughe. [7]) *udel. B.* [8]) *B* skamlige worde.
[9]) *B.* paa Karlotz axel. [10]) *B. tilf.* met alle heren.

Tha wort Wdger grebæn oc dømder, ath han skulle in mwris wtj iij ar och haffuæ eth brødh och en skoll wyn hwer dagh, so wort thet och giorth. keysærinnen Karlottis modher sade, ath Wdger skede stor wrett och lotth giøre en stor skoll och baget eth stort brødh hwer dag, och sende till Wdger. tha iij ar war fram leden, kam en heden koningh, hetth Maskobret, och orløgede pa Hispaniæ. keyseren forsammelde snarth[1] en stor her och møttis wtj Pariis. keyseren war gammel och siwger, the kunne engen foo som dugde till en fwltage høuitzman. tha sade Neymys hertug: »Gud gaffue, ath Wdger Danske wore løffuendis.« keyseren swaret: »iegh mener, ath han ær lengy[2] dødh.« tha sade en hans rydder: »ieg talede weth hannum iij dage syden, thi ware[3] rad, ath han komme ther wth.« keyseren S. 311
swaret: »han ær so for hwngræt, ath han for mog enthet harnisk ath bære, ware han och færdugh och kommer meth syt harnsk pa syn hæst, tha ryder han hworth hannum løster, och aldrig kommer han mere[4] till meg igen.« tha swaret hertugh Neymws: »megh sielff och alth myt gotz setther ieg ether till pant, ath Wdger skall aldrigh wnt flij wdhen meth tith mynne[5].« hertug Neymus war tha so gammel, ath han gick meth ij krøcker.

Xiij hertug loffuet for Wdger och ginge tit, han war jn mwret, [och talæ giømen eth lidhet hooll wetth en kirkæ wæg[6], och spwrde, om han wille hollde thøm skades løst. Wdger sagde: »thet skall snart skee.« sydhen sprank[7] han mwren[8] fra kirkæ wæggen oc gick

[1]) *udel. B.* [2]) *B.* lange syn. [3]) *B. tilf.* thet. [4]) *udel. B.*
[5]) *B.* thin willie. [6]) *B.* with een kirke wegh oc talede genom eet hwl.
[7]) *B.* støtte. [8]) *B. tilf.* met syn fod.

12*

wth och sagde: »th*ett*e motthæ ieg lange haue giorth, om ieg hade wilth, syde*n* my*n* h*erre* war meg wredh, och ieg hadde meg*et* [sy*n*dh*et* modh Gud[1], tha wille ieg icke h*er* wth, for en Gud wille[2]«, och gick syden till k*eysæren*. keysæren[3] møtthæ ha*n*nu*m* paa gulffuet oc tog ha*n*nu*m* i fagen och køstæ ha*n*nu*m* och gaff ha*n*nu*m* all mystøcke till, och giøre ha*n*nu*m* till h*er*tug och høffuitzma*n* ou*er* all hærræn. Wdger drog strax moth the hedne och stridde och drap k*onningh* Maskobreth och alle hedn*i*nge m*eth* ha*n*nu*m*, so at næppelege wntko*m*me x me*n*. syden drog Wdg*er* S. 312 Danske[4] till keysære*n*. han[5] tackæde Gud for syn nadhæ. Wdger tog syden[6] orloff aff k*eyseren* ok for hiem til Danm*ar*k ok war th*er* lengy koningh syden.

84.

Keyseren war tha en ga*m*mel ma*n* och alle hans kæmpæ wor*e* tha dødhæ, togh hade han en fultage ma*n*, het Willam Cornitz, oc war k*eyserens* frænde. han war en ga*m*mel ma*n* och hade en wngh host*r*o[7], en tid sade hwn[5] till ha*n*num i syt snack: »tw æst en ga*m*mel ma*n*, jeg sog eth grott hoor i tith hoffu*et*.« Willam worth wredh och gior*e* seg rede ok wille ryde borth ok sade: »jeg hau*er* nw tient k*eyseren* so lengi, ath myt hor hau*er* skift syn løtth, nw will ieg tiene Gudh h*er* æft*er*.« han køstæ synæ host*r*o oc syne[8] sønner och reth syn wegh al ene, ha*n*s host*r*o, barn ok folk sode igen m*eth* stor bedrøffuelssæ.

---

[1]) *B.* brud*et* gud i moth. [2]) *B. tilf.* meg hafue vth. [3]) *B.* han.
[4]) *B. udel.* [5]) *B.* keyserin. [6]) *B* tha.
[7]) *B* husfrw. [8]) *udel. B.*

Willam red in i Lumbardy och gaff seg wtj[1] eth closter, ther war han inne i noger ar. etsyn[2] sade aboden till hannum[3]: »tw skalt fare in i staden oc kiøbæ oss win och brødh.« Willam sporde: »moo ieg wæryæ meg, om røffuære eller andræ willæ sla meg?« abboten swaret: »æ meden tw beholder tith brogbelte, skaltu ickæ wæriæ tegh, wordher thet fra teg taget, tha biwder ieg teg ath wæriæ teg.« tha tog Wilm en gull ring oc [satten i brokbælth for en sylyæ[4], ok for syden till køpstaden[5] meth ij asnæ. tha han foer[6] hiem igen, møtthæ hannum xij røffuere oc toge fro hannum bode win oc [brødh] och sloge hannum till S. 313 meth, oc ginge syden fra hannum. Willam sade: »i ære[7] galne men, her sydder en gull ringh i myt brokbæltæ bedræ en xx noblæ.« the wende segh om oc sade: »nw drogh diæffuælen twnghen wth aff tin hals[8].« the finge i belthet oc will slidhet sønder, han hade enthet till wæriæ, wthen sleth seg fra thøm och røchte eth lar fra asnen oc [slog ther iij røffuere i hæll meth[9], ok the andræ løbæ till skoghen. Willam lade loreth wit asnen igen oc fiøl pa knæ ok badh till Gud meth grædende tore, och laretth fæstæ segh with asnen igen[10]. han lade syn tingh pa asnen[10] oc for till closteret, tha han kom till closteretth, hadde alle mwnke giømth segh for hannum, so mange han fant sleeth han riis paa. om sydher fan han aboten, han slap och icke miste. Willam sagde: »ieg seer ati

[1]) *B.* indh i. [2]) *B.* een synom. [3]) *B.* William Cornitz.
[4]) *B.* oc giorde sigh en sølffue i sith brogebelte aff.
[5]) *B.* staden. [6]) *B.* sculle fare. [7]) *B. tilf.* alle. [8]) *B.* mwnd.
[9]) *B.* drap ther met iij røffuere. [10]) *B. tilf.* som før war.

haffue lyde*n* kærlighet till Gud, thy will ieg h*er* icke leng*er* wær*e*, i ær*e* wnde røffuær*e* oc icke mwnke, [so for ha*n* i øtke*n*[1].

85.

[T]ha feck k*eyseren* tidende, ath k*onningh* Marsiliu*us* brodher, som hett Mad*us*, kam[2] aff Lumbardi m*eth* en meghtugh h*er* och brænde kirke oc klost*er* oc for hæræde land*et*. tha for sa*m*melde k*eyseren* folk ou*er* alth sith land, han lott søgæ æft*er* Wilm Cornitz bode i skow oc dalæ. Willam war i en skog i Lu*m*bardi, th*e*r bode en ma*n* het Gry*m*m*er* m*eth* syn host*ro*. en dag sporde Wilm, hwat tyden i land*et*[3] war. G*rym*me swar*et*: »th*e*r ær ond tidende, hedni*n*ge ga fast pa k*eyseren* oc weth ha*n* nw ey[4] rad, thj ath alle hans S. 314 kæmpæ ær*e* nw slagnæ, och skall nw ma*n* aff husse ou*er* alth hans land.« »skaltu[5] m*eth*?« sade Willam. G*rym*mer sade: »ia![6]« Willam sade: »len megh tit harnsk, ieg will far*e* for teg.« Gry*m*m*er* swar*et*: »th*et* will ieg g*er*næ giør*e*«, oc lade syt harnisk pa Willam oc fæck ha*n*nu*m* syn hæst. Willam retth [vth aff skoghen ok kom][7] wnd*er* th*et*[8] ba*n*n*er*, som G*rym*mer skullæ haue war*et* wnd*er* och talæde inth*et*. k*eyseren* talæde till hæren oc sade: »eth*e*r ær wel witt*er*leght, hwat skade hedinge haffuæ oss giorth, tha ieg miste myne gode me*n* i Rwntzewall, oc so da*n*ne me*n* fy*n*nes nw icke till, oc hau*er* ieg spord, ath Wdg*er* Danske ær dødh. hwilken meg kan wissæ Willam Cornitz,

[1]) *B.* siden gick han wegh i orkeneth. [2]) *B.* wor kommen.
[3]) *B.* bøgeden. [4]) *B.* enge*n* [5]) *B. tilf.* oc vth.
[6]) *B tilf.* scal ieg saa. [7]) *eft. B.* [8]) *r. f.* theth th*et*.

ha*nn*u*m* will ieg giffue so meg*et* gull, ha*n* gider bor*et*, och hwilken th*e*n hedne k*onningh* dræbær, ha*n* skall haue[1] tredinge*n* aff myt ryge, ær ha*n* h*er*tug, tha skall ieg giøre ha*nn*u*m* till kon*i*ngh, ær han g*re*ffuæ, tha skall ieg giør*e* ha*nn*u*m* till h*er*tugh, ær ha*n* oc my*n*ne ma*n*, tha skall ieg giør*e* ha*nn*u*m* till g*re*ff[u]e. stryd*e*n nw ma*n*nelege hwar i sytt st*et*.« syden beginte the ath stryde, Willa*m*[2] war fra*m*merst wtj stryden, tha ha*n* soo th*e*n hedne konngh, wille ha*n* g*er*næ till ha*nn*u*m*. Willa*m* drab først theres ba*n*ner mæst*er* oc syden drab ha*n* hedninge*n* paa bode hender, oc[3] drap ha*n* vij aff ther*is* bæstæ kæmp*er*, syden rende [Willam och k*on*-*ninghen*[4] till sa*m*me*n* so, ath glauene*n*[5] brøste sønd*er*. Wilm[6] hiøg pa hans hals oc houedh*et* fiøll pa marken. Wilm tog op howedh*et* ok lotth hedninge*n* setth. tha the soge ther*is* koningh død, flyde te all oc mæste delen S. 315
aff thøm worde slagnæ. k*eyseren* sogh[7] Willa*m* wnd*er* hielme*n* ok kende[8] ha*nn*u*m*, syde*n* we*n*de k*eyseren* till røgge oc hadde wu*nn*e*t* seg*er*. Willa*m* haddhæ koning*is* hoffu*et* m*eth* segh[9] oc fæck th*et* Gry*m*mer, oc sade: »tag h*er* nw tin hæst oc harnisk oc ryd till k*eyseren* oc sigh, atu drapt konnge*n* oc haff th*et* hou*et* till iertegnæ, oc giør tw th*et* icke, tha skall jeg dræbæ teg, oc bedh k*eyseren* giør*e* tegh till g*re*ffue, som ha*n* hau*er* sagd. tha G*ry*mer kom till k*eyseren*, lo th*e*r th*e*n hednæ k*onninghes* krop och ma*n*ge me*n* hade th*e*r boreth hoffu*et* till oc sade, ath th*et* war konge*n*s hoffuet. k*eyseren* [willæ th*et* icke

[1]) *B.* eyge. [2]) *B. tilf.* Carnitz. [3]) *B.* i thij.
[4]) *B.* koninghen oc ha*n*. [5]) *B.* bodhe glawene.
[6]) *B.* Willam wendh sig oc. [7]) *B.* fick at aec.
[8]) *B.* tyckdes at ke*n*ne. [9]) *B. tilf.* i skowen.

tro, tij han sog[1] Willam Cornitz. tha gick G*rymer* till k*eyseren* ok fæck ha*nnu*m howedeth, tha kunne alle mærkæ ath th*et* [war ko*n*gens how*et*[2]. k*eyseren* sporde: »hwat ma*n* æstu?« ha*n* sade: »ieg hedher G*ry*m*er*.« k*eyseren* swar*et*: »tin hæst sogh iegh h*er*[3] i stryde*n*, tha satt en god rydd*ere* pa ha*nnum*.« Gry*mmer* swar*et*: »e*n*ge*n* satth pa hans bag wdh*e*n jag.« k*eyseren* sade: »th*et* skule wij snarth forsøge, tw skalt rende spær m*eth* my*ne* rydd*ere*.« Gry*m*mer swar*et*: »meg tøck*er* tw wilt icke [holle][4], hwat tw hau*er* [sagt][4].« k*eyseren* sade: »hwat bed*is* tw?« Grymer swar*et*: »eth g*re*ffuedom.« k*eyseren* sade: »th*et* wil ieg g*er*næ giffuæ tegh for hans skyll, teg feck howd*et*, ha*n* war lig*er* Wilm Cornitz.« oc [Grimer][4] bleff sydh*e*n g*re*ffue i ma*n*negh ar, jck[e] wiste k*eyseren*, hwor Wilm war[5].

86.

I nog*er*[6] ar th*er* æfft*er* drømde g*re*ffue*n*, at Willa*m* ka*m* till ha*nnu*m oc sade: »søg i th*e*n sa*m*me skogh, wij skild*is* ath, th*er* find*er* tw myt lig, th*er*

S. 216 hau*er* ieg wær*e*th i lxx ar. bedh keysær*e*n latte bøgge eth kappe[l] ou*er* myth liigh, och th*er* find*er* ha*n* myt testamenthz breff, betth ha*n* hollæ, hwath th*er* stor wtj.« greffuen[7] wognede och trodæ th*er* enth*et* pa. ha*nnu*m drø*m*mde a*nnet*[8] syn, trydiæ syn tøcktæ ha*nnum*, ath Willa*m* slogh ha*nnum* i how*et* m*eth* en stage och bath ha*nnum* giø*re* som ha*n* badh. greffue Gry*mmer* stod op ok for tiill k*eyseren* och sade ha*nnum*

[1]) *B.* trode enge*n* thi hanum tycktis kenne.
[2]) *B.* hofuet hade sith with then krop. [3]) *udel B.*
[4]) *eft B.* [5]) *B. tilf.* bleffuen. [6]) *B.* mange.
[7]) *B.* grefue Grymer. [8]) *B* ther om annen.

syn drøm. k*eyseren* fwlde ha*nnum* st*rax* i skowe*n* och fa*n* the*r* hans[1] ligh wtj eth bergh, och logh som ha*n* haffde waret nydød[2], oc war the*r* the*n* skøneste lughth som noge*r* haffde kend. k*eyseren* lotth jorde hans lik the*r* oc mwredæ the*r* eth skønt closte*r* oc tog syden g*re*ffuedome*t* fra Gryme*r* oc giorde ha*nnum* till forstande*r* for closter*et*, so[3] lenge ha*n* løffdhæ.

K*eyseren* for till Pariis[4], tha war k*eyseren* Cii[5] ga*m*mall, the*r* æffte*r* wort ha*n* siwge*r* i Pariis, pawen och alle hans gode me*n* ko*m*me till ha*nnum*, ha*n* sade till thøm: »ieg ær nw[6] ga*m*mell och siwge*r*, ath ieg haue*r* enge*n* mackt ath stride moth hedninge*n* miere, thij bedhe*r* ieg ethe*r*, ath i tage Lodarius my*n* søn till keyser*e* i myt st*et*. soo giorde Dauit wet Salomo*n* syn søn.« the*r* sade alle ja till. iij dage the*r* æfte*r* wort ha*n* wigd till k*eyser*. syden løffde k*eyser* Karll iiij[7] ær.

The*n* sa*m*me nath k*eyseren* dødhæ, sat s*anctus* Egidi*us* i eth ærmethe hws, ha*n* haffde waretth k*eyserens* skriftefader, han so mer en iij C diæfflæ. ha*n* manæde thøm oc spurde, hwort the skulle. the sade: »wij skulle far*e* och tage k*eyser* Karls siell.« s*anctus* Egidi*us* sade: »ieg biwde*r* ethe*r* wndhe*r*[8] Jh*esu* *Christ*i naffn, faren S. 317
the*n* sa*m*me wegh igen i for*e* hiith!« lith*et* the*r* æfte*r* ko*m*mæ diæffuelene igen m*eth* meg*et* skall och thutede[9] so*m* andræ wlffuæ. s*anctus* Egedi*us* sporde, hwat thøm skaddhæ. the swar*et*: »k*eyserens* siel war pa weg skole*n*, the*r* kam the*n* hoffu*et* løssæ Jacop, som i kalle*n* apostel, ok wp fylthæ andræ wægskolænæ m*eth* sten, och k*eys*-

[1]) *B.* William Cornitz. [2]) *B.* neylige døth.
[3]) *B.* och wor han ther soo. [4]) *B. tilf.* igen. [5]) *B.* ij hundrede aar.
[6]) *B. tilf.* soo. [7]) *B.* iij. [8]) *B.* i wor herre. [9]) el. thytede.

erens siel war so lætth, ath wij wistæ icke, hwort hon bleff.« syden for*e* diæfflænæ sy*n* wegh. tha k*eyseren* war døtth, kam Twrpin ærchebisscop oc ma*n*ge clerke m*eth* ha*nn*u*m* och smorde ha*n*s krop m*eth* balsu*m* ok kledde ha*nn*u*m* i kostelege kledhe oc satthæ ha*nn*u*m* i kirke*n* wndh*er* alter*e*tt, och lade hans swærd Josue ner ha*nn*u*m* oc satte en krone pa hans hoffu*et* och offræde ha*nn*u*m* sydh*e*n alzwoldig G*u*d i wold, som leffu*er* och styrer for wdh*e*n ændhæ! amen.

Ar æft*er* Gudz byrd mcdlxxx, s*anc*te Mar*i*e Magdalene afften, i Børlu*m*.

NAVNE- OG ORD-LISTE.

Navne-Liste[1]).

1) Da tredie Bind indeholder de allerfleste Navne, menes dette, når Bindet ikke er udtrykkelig angivet.

Ord-Liste.

A eller *aa*: på. ther wndreth ridder och suenne *a*, Ivan 65; *a* myne (thine, eder) tro: i Sandhed, for vist, Iv. 415. 324. 1228; kom *a* hans fwnd: fandt ham, Iv. 877; han felde the folk *a* bode hender: til begge Sider, Iv. 2503; thet alt *a* lyckæ stor: det står på Spil, Iv. 3516; then henne taler *aa*: anklager, Iv. 3585; ther eder selwe nöwes *aa*: er tilfreds med, Iv. 2655: Formen *paa* findes ikke sjælden i Digtene Flores, Lavrin og Percenober.

aa: ejer, har; thet iech *aa*, Iv. 4062, hwad han *aa*, Iv. 4077; hwem *aa* thette hws? Frederik 173. Stundum bruges *aa* som Datid: som myn fadher tilforne *aa*, Persenob. 1058, jfr. Ivan 1657. 2090. 4394. — *otte:* ejede, havde, Iv. 1717. 1807. 3127; som frwen *hieme ottæ:* havde hjemme. Freder. 1363. — hadde *otth*: havde ejet, III 35^{27}, *ath* III 94^{2}.

aad: Æde. skybede them *aad* och dryg (Drik), Lavrin 726 (oldn. *át*).

abild: Æble. *abild* træ, Iv. 4895; *abild* gord, Flores 1075; *abild* graa hestæ, k. Dronning 540, III 127^{7}.

acker: Anker. the kaste ther *acker* aa hwiden sand, Flores 2055 (oldn. akkeri).

acter: atter, tilbage. han fek *acter* then ere, Iv. 764; *akter,* Iv. 2002; *ader,* Iv. 801; *affter,* Iv. 852. 877 m. St; han

fek sit wid *affter*, Iv. 2373; han wildæ hanum *affther* gialdhæ: gengælde, Iv. 5023; *effter*, Persen. 281.

adel porth: Hovedport. reth giømen thiere *adel porth,* Iv. 791. 4434. 4513. Fred. 227.

adræ: Årer. alle hans *adræ* bæuæde, III 14[4].

aff: af. thet gik hanum *aff* gammen, Iv. 1751; *aff* leeg, Iv. 3431; hiolt messæ *aff* then heligh andh: om, Iv. 4827; righ *aff* guld: på, Flor. 762; *aff* ny: på ny, Iv. 968. 1028. 1291 fl. St. (jfr. *aa* ny, Iv. 4049, *pa* ny, Lavr. 687); wynne segher *aff* hanum: over, III 34[23]. 106[3]; drøfftis meget ther *aff,* III 99[11].

aff (of) boldh: for kæk, Iv. 2171; *aff* bradh, Flor. 494; *aff* dyyr, Fred. 1263; *aff* lidhet, Iv. 4810, Fred. 667; *aff* møget, Iv. 2060. 2560 (jfr. *aa* møged, Iv. 2105); *aff* senth, Iv. 106. 1341. 2046. Fred. 1269; *aff* stærk, Iv. 3154. — Men også: *alt for* sterk, Iv. 494. 997.

affløsn: Afløsning, III 162[7].

affstwngen: stukken af (Hesten). tha worth *aff stwngen* Wdger Danskæ, III 96[1]. 117[20]; jfr. stack h. *fraa* hesten, III 119[14].

affwæriè: gendrive, modbevise i Tvekamp; tu kallede keyseren en tywff, nw ær jeg kommen oc will thet affwæry, III 9[26]. 14[3].

ager-karl. han then *ager karl* fandh, Iv. 690 (jf. han then rædelige *hyrde* fan, II 150[658]).

akt: Agt, Vilje; met sinne *akt*, Iv. 933; met stadeligh *akt*, Iv. 1053.

aldiels: aldeles; thik skal *aldiels* weræ til redhæ, Lavr. 368.

a-lidh: Tillid, Hjælp. then gaff thik jen krank *a lidh*: gjorde dig en dårlig Tjeneste, Iv. 4429.

a-lide: stole på. ther mowe j wel *a lide,* Iv. 2028.

all: helt og holdent. thet skalt thu gialde *all* slett, Iv. 465; keyserens her stodh *al* skicket: i fuld Slagorden, III 76[13].

aller: aldrig; *aller* sa iec ien leder dywel, Iv. 269. 497. 1087.

Pers. 632 fl. St.; *alder,* Flor. 564. 1580; men også hyppig: *aldrigh,* Iv. 987. 1277. Flor. 280. 1494. Pers. 668.

alzwoldig: almægtig. alzwoldig Gud i wold, III 186[8]; *alzwoleger,* III 135[7].

amod: imod. iech hawer giordh henne sa meget *amod,* Iv. 1086. 2020. 4096.

amwr: Kærlighed. Flor. 182. 216. 262. 324. 1422. 1520. 1581 m. St.

and, aan (unde): om Gud ether then löcke *andh*: under, Iv. 382. 521. 660. 1738. 3380. Fl. 1071. Pers. 1153. Om Gud thek the licken *aan,* II 141[63]; jeg *an,* III 122[27]. — jech henne sa hierteligh *andh:* ynder, elsker. Iv. 1085. 6294. Flor. 193. 350. II 342[1802]. — then hwn *vnd* wel: ynder, elsker. Flor. 614. 2001. — Datid: *vnthe*; som han *vnthe* aff hiertedh vel, Iv. 623. 1088. 1154. Flor. 342. II 306[596]. I Betydningen *elske* gerne med Tillæg af *wel.*

andeligh. han wille thet *andeligh* see: endelig, i Særdeleshed (?), Iv. 1664 (jf. Sv. *eenkannarlika*).

ander-lwnde. I skulle see the *ander lwnde* gonge: anderledes. Iv. 820.

andsuar: Gensvar. hvad *andsuar* iec aff henne faar, Iv. 1145. 2148. Flor. 176. 1324. then konningh *antswar* ath førræ, Pers. 942; fæk hanum *antswar* ath wede. Pers. 1021.

andsware: svare til, være ansvarlig for. som the for Gud *answare* willæ. Fl. 1658.

andwordhe: overgive. *andwordhet* hanum guld och hawæ, Fl. 337.

anger: Sorg. som al myn *anger* kan swale, Iv. 1287. 3213. 3573. 4609.

angesteligh. tog saa *angesteligh* a ath regne: så at det voldte Angst, hæftig, Iv. 418. 1710. så *angesteligh* met swerdeth sloo, Iv. 2538. the slowæ hwer annen *angestligæ,* Iv. 5496. Lavr. 679 (jf. II 269[4687] *angist lighæ*). the hoge hwer

annen *angelige*. Pers. 601. stwnge hwær annen *angerlige*. Pers. 1315 (*anger:* Harme, Vrede, oldn.).

anledh: Åsyn, Ansigt. *anledhet* loden som biørne skindh, Iv. 276. 4967; *anlede*, Iv. 942. 4801. III 147[15]; *anlet*, Iv. 3203

annen: den ene; vthen *annen* vore skal døtær bliffue: den ene af os (jf. war, ware) II 144[438].

anteg, *antigh*, *antuge:* én, ét af to (oldn. annat tveggja); *antuge* selff heller henne qwinne, Iv. 1059. Pers. 212. *ancten*-heller, Iv. 1496–97; *anten*-heller, Iv. 2386. Fred. 707. Lav. 632. Pers. 88. III 156[15]; *antigh*-heller, Iv. 3014–15. 3047. 5554. Flor. 443–44. Pers. 498; *antig*-eller, Iv. 3075; *antegen* selff eller andre. II 161[996].

anten: én af; *anten* os skal døth bliwe, Iv. 475; *anten* them, Iv. 5579; *anten* thieræ: den ene af dem. Flor. 1882.

armbrøst: Låsbue, Flitsbue; two *armbrøste* skudh, III 62[25]; *armbørsthe*, III 87[5]; *armborst*, III 101[26], 115[16].

armled: Led af en Arm, III 147[18].

arn: Ørn. Fr. 410.

ath: ad, til; fly *ath* huseth, Iv. 755; lide *ath* qwelde, Iv. 2762; thet war *ath* qwelle (Kvæld), Iv. 1660. 5250; lee *ath*, Iv. 1792; leet *ath*, sé *at lede*. spøre *ath* bwdken: efter Iv. 2445; rende *ath* them: imod, Flor. 27; giorde gamen *ath* hinnæ: drev Spøg med hende, Flor. 1405; ratte *at* sin sadel bowe: ved, Lavr. 472; B. och R. willæ *ath* hannum: imod, III 68[3]. 86[25]; *ath* eth moltid: ved, III 77[21]; nøge *ther ath:* dermed, III 83[15].

ath skiliæ: gøre Krav på; hwad the wil *ath skiliæ*, Fr. 2248; tøcker eder noghet her *at skiliæ*, Flor. 855.

atlede: søge efter. then hun *atledær*. II[3685]. jen ridder, ther J. hawde a [æ?] ath lidh: stadig søgt efter, Iv. 2569. han fek thet, han hawer *ath leet*. Iv. 1797 Flor. 1317.

awe: Frygt; for reszel haude han jngen *awe*, Iv. 991; nødh och tølligh *awe*, Iv. 6335.

awentz-lægh: Avindsleg, Kamp på Liv og Død; ther begyntis en *awentz lægh*, III 94[24].

Badh: hæftig Strid, Blodbad; ther hawer jech standhet for manth jeth *badh*: udholdt mangen en blodig Kamp, Iv. 6355. Lav. 262. 766; stande thet *bad*. Dr. 931.

badlagen: Badelagen, Iv. 1391.

bambor, se *bomme*.

bangh, bongh: Støj; iech worte hiemsk aff then *bangh*, Iv. 447. 914. Lavr. 823; *bongh*, Iv. 2684. Fr. 520. 1531.

bast: Bast, den blege Hinde mellem Bark og Træ; blegnede som etth *bast* (også oldnord.), III 36[27]. 103[24].

beddæ: græsse; hwaræ myn hæst faar at *beddæ*, Iv. 3043.

bede: jage, fælde på Jagt; a mark met falke ath *bede*, Iv. 1928; ath *bæde* dywr, III 100[26]; ath ther skal jngen *bedes* aa, Iv. 1523.

bede. Datid Fl. *baade*: the *baade* genesten dræbe han, II 337[1616].

bedes: udbede sig, bede om; the *bedes* node, Iv. 332; *beddes* hielp aff henne, Iv. 2397; *bedis* myn datter: bejler til, Iv. 3126; han hawer længy bedet megh, Iv. 1609.

bedriwe. then æræ i hawe *bedrewedh* medh mæg: viist mig, Fr. 679.

begrave. thet (hws) war och alth *begraweth* omkring: omgivet med Grave, Fr. 380.

begå: helligholde; then høghtid *begieks*, Iv. 1630.

behiolt, se *holde*.

belade; the waræ medh hanum jlde *belath*: fik deres Læs med ham, Lavr. 77.

beqwem; then konningh war høwsk och myghet *beqwem*: sådan, som de kunde ønske. Dr. 18.

berge: skjule; solen *bergis* westen: skjuler sig, går ned. III, 84[10].

berie, Datid *borde*: slå (oldnord. berja, bardi); iech var ey won ath lade meg *berie*. Iv 1493; han *borde* seg: slog sig. Iv. 2179. 3449. Fl. 1047; i mowe *beries:* slås. Iv.

3009. the *bordes*. Iv. 258. 2686. 5038. 5516. thisse ridder her *byries* saa. Iv. 5556.

berss: Jagt; han førræ i *berssen* redh. (*bersa*, midald. Latin; tysk, die Bürsch: Distrikt, hvor man har Ret til at jage.) Fr. 61.

beseyle; thet seyel war *beseyled* med guld: beslået. P. 167.

bestande: stå sig imod; noger torde megh *bestande*. Iv. 457. *besta* ewentyr. Iv. 1193.

bestele, se *stelle*.

bestolle: belejre; han *bestollede* slottet. III, 17^{10}. 48^{3}. 155^{17}; han *bestallet* eth sloth. III, 99^{6}; hade *bestollet* Rom. III, 21^{17}.

betyden: i god Tid; wænth teg *betyden:* giv dig god Tid. III, 143^{12}.

beware: afværge; wil iech *beware*, at thet seyes. Iv. 1308. P. 1230. (I sædvanlig Betydning. P. 1504.)

bide, *biddæ*. Datid: *bied*, *biddæ*, *beedh:* bie, oppebie; han wilde megh *bide*. Iv. 241. 645. 1136. 1404. Fr. 960; han wilde ey *biddæ*. Iv. 3577; mere skam iech aller *bied*. Iv. 497. 2349. All fyrstæ iech then skadhæ *beedh*. Iv. 2966. 3170. Fr. 208. 1811. II, 215^{2831}. aa hans liiff ey kledher *beedh*. Fr. 903. hertwg Fr. *biddæ*. Fr. 1941. *bedher* effter edher radhe. Dr. 320. *bydæ*. III, 97^{18}.

bigh: Beg. Iv. 285.

binde af: tage af sig. *banth* aff hielmen. III, 68^{20}.

biszer: Forskærer; jen *biszer* for then jomfrw stod. P. 256.

bla mand: Blåmand, sort Mand, Neger, Mavrer. sorter en jen *bla mandh*. Iv. 262. han hauer so mange *blomen*. III, 124^{4}.

bliald, *blialt* (Fransk: *bliaut*, Midalders-Latin: *bliaudus*), senere *bliant*, et Slags kostbart Silketøj. Iv. 871. *bliald* och rige tingh. Iv. 1845. 4544. Fl. 1470. *blialt*. Fl. 298. 551.

blid: glad. Iv. 682. werer *blide*. Iv. 1149. giorde them *blide*.

Fr. 1307. Fl. 853. hwn wortæ tha myget *blid:* venlig. Iv. 4122. *blidskab:* Venlighed. Fl. 1253.

blomme: Blomster. alz kiøns *blomme.* Fl. 1353. 1393.

blotth. en *blotth* man: Mand uden Harnisk. III, 76^{17}.

blygd; blydigh, blødigh: forknyt. (oldnord. blauðr.) eth *blygd* ord. III, 85^{14}. men som *blydigh* ære. III, 108^{21}. *blødig* ordh, 126^{11}. 138^{29}. 141^{14}. 161^{21}. 172^{2}.

blyhet: Skam. mere til *blyhet* en ere. Iv. 79.

blyeligh: skamfuld. iech gik *blyeligh* fram. Iv. 512.

blyges: blues. *blygdes* tha then edle man. Iv. 2376.

blyær: bly, skamfuld. II, 145^{475}.

blødig, se *bygd.*

bode: bød. the hanom thiere thieneste *bode:* tilbøde. Iv. 603. 1547.

bøde, boddæ: både, begge. *bode* desse herrer. Iv. 19. the æræ *boddæ* syskin too. Iv. 3168.

bodel: Budöl, Gæstebud. (Jfr. Barnsøl, Barsel.) han wil til *bodel* ride. Iv. 1676. *buddell.* II, 179^{1578}.

bodh, boodh: Bod. thu fonger thisse *bodh:* Bod for det. Iv. 469. rade eder sorigh *bodh.* Iv. 1239. tøligh *bodh.* Iv. 1483. 2659. Dr. 1000. giøræ mæg *bod.* L. 455. ath fongæ *bødder.* Iv. 3325. 5640. thu for (för) *bodhæ.* Iv. 4935.

bodh: Bøde, Lap. a thieræ kledher war mangæ *boodh.* Iv. 4558.

bodh: Bod. *bodhæ stet:* Samling af Tæltboder, Lejrsted. III, 49^{28}. 61^{13}. *bodhæ stædher.* 66^{18}. 100^{3}. 106^{26}.

bodh: Bud. Iv. 1373. Y. wiste *bodh* hiem: sendte Bud. Iv. 1816. Fl. 254. 255. 1026.

bodh-kafflæ: Budstikke. III, 101^{23-4}. (oldnord. kefli, et mindre Stykke rundagtigt Træ.)

bodskab: Budskab. Iv. 830. 1374.

boge: Bøje, Lænke. III, 166^{11}.

bold: bold, kæk. Iv. 54. 870. 1607. 3356. dog hwn er *bold.* Iv. 4060.

olle kinne: Baldakin, et Slags med Guld indvirket Tøj (fra Staden Baldak, d. e. Bagdad). golwed takt met *bolle kinne.* Iv. 1854. Fr. 1918. bliald och *bollæ kienæ.* Iv. 4544. Fl. 1470. *bollæ kindh.* Fr. 407.

bolæ: Boler, Elsker. drottningis *bolæ.* III, 111^{4}. 122^{19}.

bomme: Tromme. (oldnord. bumba, gl. dansk også bomba.) *bomme:* piber. Iv. 1830. *bommer.* Fr. 2236. basonne, *bommere.* Iv. 1840. *bambor.* III, 53^{32}. (*trompe.* P. 272.)

boor: Hul. (oldnord. *bora*) jet lidhet *boor.* Iv. 5032.

bowe. then fulæ *bowe* (tysk: Bube), Keltring. P. 770. 822. 1096.

brad: Vildt, Bytte på Jagten. falk efter *brad.* (B. wilbrath.) III, 65^{16}.

bradeligh: hastig, hurtig. mit liff er *bradeligh* endh. Iv. 797. 894. 1513. Fl. 269. II, 277^{4899}. iech hawer *bradelig* taled ti thik: vredt. Iv. 1296.

bradh: hastig, ilsindet. giøre ether ey sa *bradh.* Iv. 1043. 1667. 1884. L. worte *bradh* til swar. Iv. 6156. han war *bradh:* vred. Fr. 1673. iech vil sighe *brath.* II, 281^{5024}.

bradhæ: Hastighed, Vrede. aff dygdh och ey aff *bradhæ.* Iv. 5892. II, 281^{5030}.

bradsze: Spænde. *bradsze* aff guldhet fin. Iv. 209. 1397.

braskeligh: støjende. Fr. 415.

briste, bryste, Dat. *brast:* fattes. thu lodst ey *briste* megh. Iv. 137. Fl. 1106. 1250. tegh *bryster* meget. III, 41^{14}. ther *brast* oc enctæt af gullet. II, 137^{200}.

brodhn: brudt. aff *brodhn* skaffte sa mygel bongh: brudte Spyd. Iv. 520.

brogbelte, brokbælth: Bælte, hvorved Brogen (Benklæderne) hæftes sammen og hænger over Hofterne. III, 181^{6}.^{9}.

bronæ farige godh: af brun Farve. Fr. 303.

bryde. wil wort rigy wnder segh *bryde:* lægge under sig. Iv. 1570. III, 3^{8}. aldrigh mere mod eder *bryde:* gøre Vold

imod. Iv. 2656, 6370. thet jech·hawer *brot* i modh edher. Iv. 5100. L. 390. hwad han *broth.* Iv. 6318.

bryndh: Brønd. then springindis *bryndh:* Vandspring. Iv. 368.

bryste, se *briste.*

buddell, se *bodel.*

bwdk: et lidet Kar eller Gjemme, især udhulet i helt Træ. jen *bwdk.* Iv. 2333. 2338. 2360.

bwndhe: Husbonde, Herre. *bwndhen* och hosfrwen. Fl. 591. 599. 863. 900.

bwrden: Byrde, Ladning. en *bwrden* meth gwldh. III, 113^{25}.

byde: A. *bøth* till: tilbød. III, 49^{16}. till *bydes.* III, 71^{9}.

bydhe: Rov, Bytte. III, 54^{16}.

bydæ, se *bide.*

byrie, Dat. *burde:* begynde. hans anger *byries.* Iv. 2850. han *burde* sith euentiir. II, 133^{78}. (han hoff op sith ewentyr. Iv. 78.) *burde* sin talæ vp aff ny. II, 168^{2}. (Jeth ewentyr *begynes.* Fr. 1.)

byries, se *berie.*

bæde, se *bede.*

bædære: bedre, bøde. will ieg *bædære* moth hannum. III, 158^{13}.

bædringh: Bod. till *bædringh* for ether synder. III, 162^{9}.

bæræ: Lader. lige medh saadan *bæræ.* L. 325.

bære. bar armen fore: løftede imod. III, 70^{12}. megh *bars* ath: det gik mig. Iv. 2456.

bør. megh *bør* ey *vedh* hanom ath kiwe: tilkommer det ej. thy *bør* thet herre och fyrste *til:* det sømmer sig. Iv. 2552. 5864. Fl. 1752.

bøte: bøde, udrede Bøder, undgælde. swerdh, som *bøtte* for hans ferd. Iv. 2594.

böwel: Böjle, Stigböjle. *böwelen* aff guld. L. 287—88.

Daaræ: skuffe, svige, holde for Nar. mæg matte jnghen *daaræ.* Fl. 770. 861. 1426. Dr. 572. III, 122^{2}.

dameth: et Slags Flöjl. (damitum, Midald.-Latin.) rige pel och *dameth.* Fr. 257.

dande, danne: hæderlig. jen riig *danne mand.* Fl. 785. 803. 1303. III, 132^{20}. 159^{15}. *dande* mæn. III, 179^{1600}.

deden, teeden: derfra. aldrigh wilde megh *deden* longe. Iv. 227. 253. 380. 515. Flores *teeden* reedh. Fl. 1905. iij dags ledher *tædhen.* III, 49^{13}. *theden.* Iv. 506.

degeleg: dejlig, brav. saa mange *degelege* men. III, 115^{1}. 168^{16}.

dele: strides ad Rettens Vej. wil *dele* och trette. Iv. 1685. ath *dielæ.* Iv. 4308.

diel: Del. jen *diels* skal i rön aff fangæ. Iv. 4633. jen *diels* op neffne. Fr. 1545.

dierff: Dumdristighed. hwo gaff dig *dierff* och rad. Fl. 1801.

dierff: dumdristig. *dierff* i ordhen. Iv. 5364. Fl. 1215.

diert: stærkt, meget, eg. tykt. (oldnord. digrt.) han vill *diert* trette. II, 146^{521}. vndrede *dyerth.* II, 145^{492}. hværken *dert* eller lith. II, 267^{4568}.

dierwelig: modig. Iv. 2519.

dierwes: djærves, vove. Iv. 302. *dierwedes* alle a hans fromme: fik Mod ved hans Tapperhed. Iv. 2517. 2551.

dis, se *thes.*

diskæ: Fad, Tallerken. vnder hwer *diskæ.* Fr. 320. øwert mad paa allæ *diskæ.* Fl. 878.

do, doo, dogh: dog. Iv. 885. 977. 984. *doth:* dog at. *doth* herre Y. er ey her. Iv. 1690. — *tha:* dog. saa *tha* ey then edle mand. Iv. 937. *togh* rede the. III, 177^{8}.

donæ: dåne. ther with *donæde* well XX konningher. III, 78^{24}. Angulando *donæ.* 79^{13}.

doo: døde. all pris met hanom *doo.* Iv. 1229.

dragien, se *orm.*

drap, se *dræpe.*

drawel, draffuel: upålidelig Tale, Snak. meget *drawell* taler thw. III, 32^{9}. 111^{8}. 119^{25}. 130^{14}. *trawel.* III, 131^{15}.

drawels: skammelig, upålidelig. jen *drawels* quinnæ. Dr. 328. 508. 882. III, 79^{6}. 93^{18}. 99^{17}. 165^{25}. *dreffuels* gude. III, 136^{13}. 152^{7}.

drawes: drages. kan noger *drawes* til mynne: mindes, huske. Iv. 978.

driwe: vdygd kan han *driwe:* göre sig skyldig i. Iv. 597. *driwe* mig for spot: spotte. Iv. 1068. *driwe* vndher: udrette underfuld Dåd. L. 9. *driwe* medh hanum jet weder spil: lege Himmelspræt med, eller: give lige for lige (?) L. 126. hwad mon the *driwe:* tage sig fore. L. 746.

drost, *droste:* den, der forestår Anretningen ved Kongens Bord. Iv. 1560. Fr. 1766. Dr. 515. *droseden* (oldnord. drottseti) II, 175^{1470}.

drummeldarii: Drommedarer. III, 115^{10}.

dræpe: dræbe; Datid *drap.* iech *drap* then henne vntæ vell. II, 162^{1034}. Biform: *dræpit.* II, 159^{932}.

dröm. ther woghnæde manningh hedning weth kold *dröm:* blev ved sin Opvågnen var, at stor Fare forestod. III, 108^{14}. (jfr. oldnord. vakna eigi við goðan draum.)

drøffuelssæ: Sorg. III, 161^{19}.

drøffuis: blive sorgfuld. keyseren *drøfftis* meget. III, 22^{8}. 65^{30}. 160^{1}.

drøwe: volde Sorg. thet maa mæg *drøwæ.* P. 936. 1149.

drøwe: Gengangere [?] (draugar, oldn.). han redis for inghen *drøwe.* Pers. 1244.

due, *dwghe:* hjælpe, gavne (oldnord. duga). mine hielp skal eder vel *due.* Iv. 839. 6293. Dr. 168. thet maa eder *due:* være tjenligt. Iv. 1404. 1593. 2322. 3507. Dr. 250. hwat duær mægh liffs fræst? Iv. 2807. 4613. mægh *dwgher* ey at wæræ. Iv. 4408.

dwge-swenæ: Tjenere, der dække Bordet. III, 62^{23}. 91^{1}.

dwal: Dvælen, Tøven. (oldnord. dvöl.) A. swared wthen *dwal.* Iv. 2095.

dweles: tøve, dvæle. *dweles* mæd them. Iv. 3283. han *dweldes.* Iv. 2230. keyseren *dwaldis.* III, 147^{11}. 173^{15}. han *duelde* ey ath ride. Iv. 1719. (oldnord. dveljast.)

dwerigelin: liden Dværg (tysk zwerglein) Fr. 212.

dwerige-hat: Dværgehat, en Hat, som gör, at hvo, der har den på, er usynlig for alle andre. L. 549.

dygd: Hæder. all den *dygd* ther hwn megh thiede. Iv. 204. 252. Fr. 1862. thet giorde the for koningens *dygd*. Iv. 1831. ien stien aff *dygder* fuld: Kræfter. Iv. 2030. then iomfru var met *dygder* fuld: Dyder. Iv. 842.

dygdeligh: hæderlig. sa *dygdeligh* giorde han: bar sig hæderlig ad. Iv. 517. hwn taler til hanom sa *dygdeligh*. 2410. 2418.

dyr: herlig, fornem. then hertugh *dyræ*. Fr. 1318. 1604. medh *dyræ* gierninge: kostbart eller kosteligt Broderi. Fl. 552. *dyre* kleder. Iv. 869. P. 285.

dyr sten: Ædelsten. sat met *dyre stene*. Iv. 210. Fl. 312. 514. 1116. L. 49. P. 108. 1238. III, 38[28]. 79[15]. *dyrbar, dyræbar sten*. III, 72[25]. L. 189. *edlæ stiene*. P. 1548. *ige* stene. Iv. 1863. F. 287. 290. — *aboster*. III, 39[10]. *adamas, adamus* (Diamant). III, 38[28]. Fl. 1121. *ametiste, amantist, amentist* (Ametyst). Fl. 1121. Fr. 111. 321. 328. *berille* (Baryl). Fl. 1122. *cristallus*. III, 39[6]. *carbunculus, karbwnkel*. III, 39[4]. Fr. 108. 2181. 2190. Fl. 309. *galicia*. III, 39[8]. *granate*. Fr. 113. Fl. 1117. *jackanth, jacinctus* (Hyacint). Fr. 109. Fl. 1120. *jaspis*. Fr. 371. Fl. 1117. *rwbin*. Fr. 111. 369. 2182. *saphir*. Fr. 112. *sardinix* (Sardonyx). Fl. 1119. *smaragdus*. Fr. 113. 327. 367. Fl. 1117. 1156. *topacius* (Topas). Fl. 1120. *twrkus*. Fr. 112.

dyst: Dystrenden, Ridderleg. met *dyst* och thorney. Iv. 46. 1638. 1951. 2068. 3851. *disth*, II, 132[46].

dysteride: holde Dystridt. the *dysteredh* al mynneligh. Fr. 2264. Fl. 1886. P. 1373. Dr. 1133.

dywel: Djævel. ien leder *dywel*. Iv. 269. *diwæl*. Iv. 3162. *diewelæ*. Iv. 4641. 4694. jen *diewlæ*. P. 686.

dobelssæ: Dåb. III, 73[1].

dødh. tha *bleff* hans fadher *dødh:* døde. III, 1[6].

döll: tosset, tåbelig. III, 61[10].

dömme: Exempel. iech ther til sa mange *dömme.* Iv. 1500. II, 174[1414].

Ee: altid. Thet hawer *ee* wereth. Iv. 1726. 1730. ther *ee* war fød: nogen Sinde. Fr. 1433. thet halp *ee* lenger och mynne: jo længer. *ee huare:* ihvor. Iv. 201. *e hwer* som mest. Iv. 2606. *e hwræ* thet gangæ maa. 3016. Fr. 444. *emen* thit howmoth ær saa. Iv. 5183.

effne, se *æffnæ.*

effnæ: fuldbyrde. han willæ tha sin williæ *effnæ.* Dr. 848. 901.

effther: atter, siden efter. Iv. 505. 508. 1067. P. 504. the andre vare *effter:* tilbage. Iv. 641.

effter gaa. ee hwad mæg skal ther *effter gaa:* hvad der skal overgå mig, hvad jeg skal lide. Fl. 136.

effter ledhe. hwad erindhe jech *effter ledher:* hvad det er mit Ærinde at lede efter. Then jomfrw mon *effter ledhe:* henvende sig til én, tiltale én. P. 311.

effter longe: længes efter. thet myt hierte mwn *effther longe.* Iv. 661. 1023. *effter lange.* Iv. 1222. III, 73[3].

effter staa: hige efter. ther hans hierte *effther* star. Iv. 1105. 1380. Fl. 1491.

effter traa: attrå. ther i swo myget *effter traa.* Iv. 3863. 4279. 4528.

egne: tilegne, göre til Herre over noget. meth tesse skulle wij *egne* oss Lumbardi. III, 3[20],[23],[26]. skall ieg *egne* all tin land. III, 69[17].

eld, ield: Ild. Iv. 1711. 2033. *ijlth.* II, 301[406].

elte: drive. kiemper fra hesten *eltæ.* L. 312.

eller, se *æller.*

em: ligeså. kiødh *em* horth som staal. Iv. 2038.

emmed: Håndværk. thet *emmed* kunne han jllæ bæræ (Sømandens). P. 851. *æmmædæ:* Embede. III, 52[19].

en: men. *en* stwndom badh hwn. Iv. 1076. *en* thet skal sa ille gonge: om det. Iv. 1064. *en* j wille. 1432. *en* j

kiennes weder. 1487. *æn* jech hindæ ey finder. 3306. *en* thu wilt med rade lewe: dersom. Iv. 1048.

en do: enddog. *en do* han kan ey sin spoth for lade. Iv. 117.

engelede: ingenledes. II, 178[1566].

erff: Arv. faderlig *erff.* Iv. 5365.

erwæ: arve. Iv. 2869.

erligh: hæderlig. om j wille sa *erligh* giöre. Iv. 2414. thu æst jen *ærligh* mand: anseelig, mægtig. P. 1557. miødh och *erligh* most: kraftig, god. Iv. 879.

ermed: Eremit, Eneboer. *ermedet.* II, 192[2014].

Faa. Huat skulle iech til rade *fa:* gribe til. Iv. 502. til weriæ *faa.* 3697. til andswar *faa.* Fl. 1796. — *feer:* får. ther seger ower then annen *feer.* Iv. 1259. — *fek* til ordh. Iv. 1417. 2120. *fæk* til ordhz: tog til Orde. 5407. *fæk* i vwedh: tabte Bevidstheden. Iv. 2811. *fæck* Caruel ett breff: flyede, gav. III, 44[1]. 93[27]. 98[1]. 157[11]. hannum war *fonget* got herberge. III, 133[2]. Forestill. Måde i Datiden: *finge:* do ath jech *finge* dis aldrig bodh. Iv. 4097.

fagne: favne, modtage. keyseren *fagnedhæ* B. well. III, 118[8]. thu *fogne* wore giester. Fl. 868.

fal: til fals. man findher ther mange vnder *fal.* Iv. 1447. haffdhæ then jomfrw *fal.* Fl. 286.

falle: ønske tilfals, byde på. han *faller* aff thik thet kaar. Fl. 1265.

fallæ: falde. Sé *felde.*

fallen: skikket, dygtig til. hwa ær bæst *fallen* till ath fare. III, 156[34]. 157[1].

fals: Svig, Falskhed. thet röntes them for vdæn fals: de fik det alvorlig at føle. Iv. 3345.

fant: Tjener, Træl. hun skal i mynæ *fantæ* voldh. II, 219[2994].

faræ: Frygt. the hawe for edher jngen *faræ.* Fr. 200. L. 23. 598. P. 252. 1272.

faræ: frygte. for hanum törff wi inthet *faræ.* L. 236.

fare. fors hanum wæl adh: bar han sig ad på denne Måde. Iv. 4621.

fast: såre, meget. thet ær *fast* lidhet. III, 65[27]. *fast* wnger. 89[25]. *fast* fallær aff myne mæn: stærkt, hurtig. 65[24]. jeg wiill rende thet *fasteste* jeg kan. 149[12].

fasteligh: stærkt, kraftig. suerde mon *fasteligh* bidde. Iv. 732.

fath. ær eder noghet *fath:* fattes eder noget. Iv. 4209. jnthet *fath.* Fr. 310.

feer, se: få.

feg, feeg: fej, udsét til at dø. so mange som *feege* wore then dagen. III, 49[24]. 53[16. 17]. *fæye.* 124[23].

feherde, se: hierde. III, 163[17].

felde, fieldh, fielle. then bwdh wnd *field* megh i then aa: faldt fra mig. Iv. 2457. Dat. af at *fallæ:* falde. Iv. 426. 799. 947. 1033. 1147. 1473. 1592. *føll.* III, 8[22]. *følle* alle pa knæ. 103[1]. Biform: *fulleth.* III, 157[15].

felle: fældte. och *felle* hanom selff. Iv. 786.

felle porth: Faldport. Iv. 774. 780.

felligh: fri for Overfald. jech ma *felligh* komme ther. Fr. 2100. *felugh* dagh: Forlig. III, 13[1].

ferdh: Fart. kam D. medh jen *ferdh.* L. 434. 681.

feste, fæstæ: Borg, et befæstet Hus. hus och *feste.* Iv. 1018. jeth *feste.* Fr. 1424. Fl. 971. 73. Dr. 555. *festedh.* II, 152[709]. myn *feste.* Fr. 175. stadh och *fest.* Fr. 1153.

feyer, feyre: fejrere, den höjere Grad af *fager.* han ær *feyer* ath see appa. Fl. 1611. P. 759. i *feyre* skickelse megh ingen fandh. Iv. 309. *feyerste.* Fl. 1699. P. 757.

feyringh: Fagerhed, Skönhed. Iv. 1512. *fæyrindh.* Iv. 311.

fier: fjærn (deraf: fjærmer om Heste). *fier* then orm. Iv. 2700. *fiern.* Fr. 1449.

figh: Attrå, Higen. sa mygel *figh.* P. 687. L. 504.

fige: attrå, hige. a ewentyr *fige.* Iv. 2060.

filsbien: Elfenben. Fr. 101. 319. L. 285. *fylsbien.* Fl. 549.

fingerlin: Finger-Ring. Fr. 951. 984. 1642. 1717. 1770. 2086.

fingern. Iv. 843. 2029. 2142. Fr. 1440. 1619. 1747. 1790. Fl. 561. 790. 805. *fingerne.* Fl. 809. 11. 1923. *fyngern.* Fr. 2375.

finne: Fjende. Artus wor *finne* bor her. Iv. 1568.

fiskegard: Fiskegærde, Stængsel, som for Fiskeriets Skyld opføres i en Elv. III, 141^{20}.

fiællæ: fjæle, skjule. Iv. 3319. Datid *fielde.* han *fielde* sægh. Dr. 222.

fiöll, se: *felde.*

flagæ: en af Stokke dannet Flade. the hawdæ bwndhet hindæ pa jen *flagæ.* Iv. 3560.

flerdh: Svig. met spot och *flerdh.* Iv. 1728. II, 292^{94}.

flogh drage: flyvende Drage. III, 39^{17}.

florene: Floriner, Gylden. Fl. 513.

flyge, Datid Fl. *fluge,* Biform *floget.* III, 40^{2}. 121^{21}. 134^{17}. 41^{3}. kam pa *flygende* fodh. 56^{14}. *flygende* dwæ. 136^{6}. *flyghende* drage, se: *flogh* drage. III, 39. — hwij *flyn* i forrædere. 91^{8}.

flædie, flædyæ: Letsindighed, Tåbelighed. III, 35^{6}. 144^{28}. 152^{2}. 29^{12}. *flædiw.* 111^{8}.

fnas: Nøddehase. først ær skalen ok swa *fnaset* ok so kærnin. III, 82^{17}.

fogne, se: *fagne.*

fognæ: faugne. the *fognæ* ridder. Iv. 3336.

fongne, d. s. s. *fagnæ. fqngnedæ* hanum. Iv. 3925.

fool: Dåre. thin fulæ *fool.* Fl. 1800.

for. iech ma hanwm ey *for* waben kenne: genkendte ikke hans Våben. Iv. 1783. 6288.

fordrag: Henstand, Overbærelse. haff meg *fordrag* till en annen tiid: giv mig Henstand. III, 115^{22}. 178^{16}.

for driwe: hærge, skade. allæ hindis land *for driwe.* P. 916. 932. wwidh hans hierte *fordreff.* Iv. 2177.

fordom, forom, forwm: fordum. L. 3. II, 132^{68}. $131^{3.\,13}$. *forde saghæ:* gamle S. II. 288^{5255}.

fore i veyen: i Forvejen. Iv. 644.

foræ, fooræ: Færd, Optog. hans rige *foræ.* L. 265. 481. kostelig *foræ.* Dr. 1101. allæ hans *foræ* ware hwide: hans Ledsagere vare klædte i hvidt. P. 1242. ien grewe medh sortte *foræ.* P. 1250.

foræ. then tidh, som hindæ frændær *foræ* æræ: som hendes Frænder ere optagne andensteds (?). Iv. 4124. hwad *foræ* them waræ: forestod dem. L. 177. the ther æræ *foræ*: tilstede. Iv. 5328.

forfarige: skifter Farve. om waneth *forfariger* segh. Iv. 1160.

forfong: Skade. L. 292.

forgaa, forgonge: forsvinde. Iv. 1590. 850. mørken for gieks. 704. thenne høgtidh sigh *for gik:* gik for sig. Iv. 1654.

for giellæ: gengælde, betale. Fr. 364.

forgiwe: tilgive. hwn wil eder altingest *forgiwe.* Iv. 1469. 1504. 5227. 5235. 6008. 6318. P. 1257. Dr. 682. II, 174[1418].

forgiwe: spilde. han wilde sith liff *forgiwe.* Iv. 779. 1049. II, 160[987].

forhære: hærge. Karl wil *forhære* worth land. III, 155[7]. 182[7].

for lange. lader eder ey tiden *for lange:* lad Tiden ikke blive eder for lang. L. 581. ladher eder dog ickj *for longe:* I må ikke kedes. P. 73.

for lidæ: lide, gå bort. hans sorig maa hanum wel *for lidæ.* Fl. 436. för ær thenne sommær *for lyden.* III, 140[25].

forloffue. han *forloffuede* at giøre the synder: lovede, ikke at göre. III, 11[14].

forløbe: løbe bort fra. hedninge *for lobæ* slotthet. III, 106[10]. 114[6].

for ma: formå. Iv. 6182.

for man: Høvding. Iv. 1566. 1574.

fornumstig: fornuftig. L. 704. Dr. 137.

for rædelsæ: Forræderi. III, 164[24].

forsige: forsage, afsige. *forsig* Mamenth. III, 135[15].

forsinne, forsynne sigh: besinde sig, komme til sig selv. Iv. 3712. 950.

forskyllæ: gengælde. kan jech thet *for skyllæ* mæd eder. Iv. 6255.

forsmadh, forsmodh: forsmået, ringeagtet. Iv. 131. L. 36.

forspaa: fremsynet, dygtig til at forudsige noget. here war ingen *for spaa.* Iv. 105. *förræ spoa.* II, 134[104].

forstaa, forstande: komme til Kundskab om, få at vide. wil iech *for sta* min frwes ordh. Iv. 1143. 1217. 1495.

forstaa: forestå. wedæ sæg *for stoo* soodan nød: vide, at der forestår dem. Fl. 1083. then mand, eder land kan *for staa:* forestå, styre. Dr. 128.

fortale: bagtale. III. 42[15].

fortörne. han wilde hanum gierne *for törne:* give ham en Törn, fælde ham. P. 1292. I sædvanlig Betydning. Dr. 1128.

for webnedh: stærkt væbnet. Fr. 41. III, 65[22]. 162[5].

forweyen: forvoven. Iv. 3950.

forwonnen: overvunden for Retten, overbevist. Iv. 5888.

foss: Ræv. skapt som jen *foss.* Iv. 277.

foth: Fod. *fly en foth:* fly én Fodsbred. III, 37[15]. 132[19].

fower: fager; se: *föwe.*

fra, se: *aff.*

frammer, fremmer. thet *frammer* bien: Forbenet. Fl: 1910. *fremre* been. II, 340[1742].

fram leden: hengået. iij ar war *fram leden.* III, 179[6].

fregnæ, Dat. *fra, fraa:* spørge. ladher mægh thet *fregnæ.* Iv. 4314. P. 455. II, 236[3549]. thet fyrste frwen thette *fra.* Iv. 1820. Fr. 1169. Fl. 59. 259. 620.

freste, se: *fræstæ.*

friit: Fred. loth Karl giöre en stærken *friit.* III, 6[19].

from: mandig. ien fuldh *from* man. Iv. 1232. *fromme* saghe fram ath føre: Fortælling om mandig Dåd. Iv. 3. *frommere.* Iv. 18. 1232. *frommer.* Iv. 96. 501.

fromme, fromhet: Manddom. han trøsteth a sin egen *fromme.* Iv. 805. 1952. hawe thiere *fromhet* bewijst. Iv. 20. 1332. (Løven) giømæ hanum mædh sin *fromæ:* Styrke. Iv. 2972. 4867. til skadæ heller *fromæ:* Gavn. Iv. 3195. 6304. L. 38.

fromme: gavne. thet *frommedæ* henne mer æn mek. II, 208^{2623}.

frygd: Fryd. Iv. 1479. 5813.

frygde: fryde. Iv. 1645.

frylege: frit, dygtig. the begynthæ *frylege* at hwggis. III, 58^{3}.

frælsæ: Frihed. thu skalt hinnæ i *frælsæ* faa. L. 659.

fræst: Frist. liffs *fræst.* Iv. 2807. i stakedhæ *fræst.* Iv. 2958. 5996.

fræstæ, freste: friste, prøve. *fræst* om han thik hielpæ maa. Fl. 1280. III, 121^{18}. legathen *fræstæ* pa then edlæ qwinnæ: satte på Prøve. Dr. 800.

fuld: fuldelig, hélt. Hillæbrand worte i howen *fuld* horde. L. 119.

ful: styg, afskyelig. then *fuleste* døth. Fl. 1764.

fulleth, se: *felde.*

fultage: hélt dygtig, den, som har sin fulde Kraft. III, 3^{2}. 20^{2}. 38^{6}. 69^{20}. 133^{1}. 179^{11}. *fultageste.* III, 20^{4}.

fwndh: Møde, Sammenkomst. j kam a myne fwndh: fandt mig. Iv. 181. 255. 877. 4380. Fr. 293.

fwndis: fandt hinanden. the herrær *fwndis.* P. 1506.

fwss: lysten, higende. till dygdh och æræ vare the *fwss.* II, 131^{8}. 239^{3645}.

fyrste, førstæ. fyrste herre Ywan Keye kiende: det første, så snart som. Iv. 1740. 3580. Fl. 195. *fyrst* løwen thet ath see fek. Iv. 2840.

fædern: fæderne Side. aff koninge slæghtth pa *fædern.* III, 112^{21}.

fællet, fællyt: Fjældet. III, $22^{11, 10}$.

fær: Færd, Rejse. hæren war two dags *fær* bred. III, 51^{15}.

færme: konfirmere. III, $5^{6, 7}$.

fæstelig: stærk, fast. thieris harnskæ lodh han *fæstelig* giöræ. Dr. 593.

føre. the nymere, ther herre K. *førde:* fortalte, udbredte. Iv. 609. hans loff er wide om werden *førdh:* vidt udbredt. Iv. 40.

förræ. i *förræ* morighen: i Går Morges. Fl. 1708. *förræ spaa,* se: *for spaa.*

föwe: föje, liden. mæd *föwe* list. Iv. 4190. 5934. Fr. 77. 322. 517. 1468. jen *föwe* stad. Fl. 831. *föwe* stort: lidet (Biord).

föwe: Föje, Skel. tienær hanum til allæ *föwe:* på bedste Måde. Iv. 4796. mæd fower *föwe:* på fager (?) Måde. Iv. 6192. then mwr ær giord fuld wæl til *föwe.* Fl. 979.

føør: før, dygtig til at fare. iech er ey *føør* ath ride. Iv. 2022. *føør* ath stande. Iv. 2389.

Gade, se: *gide.*

galen, gallen, galn: gal. Iv. 300. 709. 903. 2355. P. 855. Flertal: *galne.* Iv. 927.

galleyd: Galej. skib oc *galleyder.* III, 73[12].

gamel, gammel, gamen: Gammen. the taleth *gamels* ordh. Fr. 498. 2255. thet gik hanum vden *gamen:* han blev forfærdet. L. 838. the giorde them *gamen.* Iv. 50.

gamskloo, Flert. *gamsklör:* Gribbe-Klo. Fl. 304. II, 138[260].

gansze, gantze: ganske, hélt. Iv. 3120. 3290. 5565. Fr. 1167. Fl. 229. 594. 600. L. 173. P. 1464.

geres: være gerrig, hige. at *geres* æfter te land, man hauer engen rætth til. IIII, 64[27].

gerning, se: *gierning.*

gide: kunne, ævne, mægte. the ey *gide* fraa megh gongeth. Iv. 323. 1736. 3892. Fl. 354. III, 183[1]. wii *gyde* icke. III, 89[10]. Datid: *gade, gadhæ.* then frwe *gade* ey tawdh. Iv. 1328. 3433. 3918. 6020. Dr. 334. III, 79[4]. han *gatth* icke brødet swærdhet: mægtede ikke at bryde. III, 172[8].

gifftæ: Giftermål, Bryllup. gaa til *gifftæ.* II, 176[1490].
giffue, se: *giwe.*
gilie: bejle. alle ther lønlig wel *gilie:* lokke. Iv. 1535.
gill: god i sit Slags. en *gill* kynhest. III, 128[30]. eth *gylt* slagh. III, 41[14].
gilt, se: *gylt.*
gisæl: Svøbe. Iv. 3333. the *gislæ.* Iv. 3348.
giwe, giffue. J. *gaff* ther enthet om: brød sig intet om. III, 70[9]. the *gaue* flugten: gave sig på Flugten. III, 97[24]. 138[13]. then frue *gawes* ther ille weder: gav sig derved. Iv. 1001. hans hest *gaffs* wp: blev opgiven. III, 67[12]. Beting. Datid: *gawæ.* Gud *gawæ,* ath jech war nw dødh! Iv. 3367. 5677. Fl. 1326. P. 682. III, 119[18]. 136[15]. 158[1]. *gaue* thet gudh. II, 161[1017]. Gud *gaffueth.* III, 68[7]. 171[9]. Gud *gawid,* hans skickels war nu slegh. Iv. 2304. nw *gade* thet Gudh. Iv. 1081.
giwest, se: *giew.*
gielne: Galskab. Iv. 2341.
gien: imod, ligeover for. Ywan sattes *gien* thet lyws. Iv. 2220.
gienest: næmmest, hurtigst. then *gieneste* wey. Iv. 3553. then *gienestæ* ledh. Iv. 3971. Fr. 1594. then *giensten* ledh. Iv. 4171. Fr. 57. 1035.
giensten, gensten, gienstens: strags. han *giensten* tawde. Iv. 486. 859. 1135. III, 63[2]. Fl. 1547. *giensten* Flores then danne mand saa: så snart som. Fl. 803.
gier, d. e. *gær:* går. (solen) hwn op *gier.* Iv. 1889. 2008.
gierning. er meg giord aff *gierninge* swig: Trolddom. Fl. 1483. han met *gerninger* skicker til: Trolddom. II, 322[1111]. (pannel) med dyræ *gierninge:* med kostbart Arbejde. Fl. 552. 560.
giew: den eller det, som man må synes godt om, værdifuld. med *gieweste* guld. L. 189. 242. 737. af det *giwestæ* wi hawe. L. 370.
giöm, göm: Gem, Opmærksomhed. the gawe icky *giöm* ther

ath: lagde Mærke dertil. Iv. 2074. 2146. gaff thess icke *göm.* II, 196^{2223}.

giömme, gömme: gemme, vogte, holde ved lige. Gudh hennes liff *giömme.* Iv. 684. 1057. III, 135^{8}. Ywan at henne *giömde:* lagde Mærke til hende. Iv. 315. 1026. 1446. II, 140^{296}. 160^{963}. 172^{1360}.

i giömen: igennem. Iv. 860. Fl. 781 o. fl. St.

giöre. hwn wilde hinde syster bort *giöræ:* sende bort. P. 941. alle the wæri kunne *giöre:* göre Modstand. III, 51^{13}. *giorde* welsygnellsæ. III, 51^{14}.

giörle, görlæ, giörligh: meget nöje, til Fuldkommenhed. Floræs *giörle* thet for staar. Fl. 1443. II, 160^{963}. Ywan thet sa *giörligh* hørde. Iv. 967. 1203. 2530. 4149. 6107. Fr. 2055. *görligh.* III, 50^{18}. *görlich.* Iv. 836.

gläwinde: Glavind, Spyd. 487. 493. 711. *glawen.* III, 115^{14}. 163^{13}. *glawent:* Glavindet. III, 163^{9}.

glymmæ: glimre. III, 39^{17}.

gnegge: vrinske. III, 2$^{21.26}$. 134^{8}.

gny: Stöj. Iv. 892. II, 156^{843}.

gonge: gå. myn løcke war sa wel *gongen:* jeg havde så megen Lykke med mig. Iv. 530. ther aldrig *gonges* aff myn howe: som jeg aldrig kan glemme. Iv. 3811.

grade: græde. Iv. 1227. therræ herræ the *grade:* begræde. II, 156^{350}. *grædher* syth barn. III, 67^{8}.

grangiwelig: nöje. then iomfrw *grangiwelig* a hanom saa. Iv. 2274.

gredeligh: som kan fremkalde Gråd, sörgelig. Fl. 1835.

grene: Mening, Forklaring. thine ordh hawer saa wnderligh *grene.* Iv. 1202. II, 165^{1132}.

gres-dwg, gress dugh: Tælt, Dug, der sættes på Græsset. Fr. 407. 2196.

gribæ. sa myghet folk, som jordh och wandh myest *gribæ* maa: kan omfatte, rumme. Fr. 1997.

grim: grum. (oldnord. grimmr.) han war *grim.* Iv. 460.

grimme dyur. Iv. 256. 319. Fl. 1099. then *grimæ* død. Iv. 3528. Fr. 1027. *grimeste.* Iv. 918.

grimhet: Grumhed. Fl. 1101.

grinne, se: *grænne.*

græde, se: *grade.*

grænne, grinne: bröle. løyen *grænnet.* II, 255[4155]. løwen *grinnedhæ.* Iv. 4913.

gube. hans howet fløw a then mark och *guben* störtæ for hanum nedher: Kroppen. Iv. 5077. L. 605. P. 620. Jfr. Jysk: at sætte Hovedet ned i *guben:* hæve Axlerne således, at Hovedet bliver borte imellem dem.

gudwit: Gud véd! *guduit* fruge. II, 147[546]. 159[949].

guldet: gengældt. thu hauer mek *guldet* thom j dagh. II, 275[4821].

gylten: forgyldt. hans *gylte* hielm. Iv. 1754. Fr. 401. L. 163. hans *giltæ* hielm. II, 181[1650]. *for gylden* porte. L. 90. *gyldene* porte. L. 205. *for gyllæn* skien Fr. 1601.

gylt: se: *gill.*

gyrnes: attrå, hige efter. *gyrnes* enthet pa annen konninghs rygæ. III, 43[9]. (oldnord. girnast.)

göm, se: *giöm.*

gömme, se: *giömme.*

görsömmer: Kostbarheder, Skatte. (oldnord. gersimi.) konninghen loth kløue iiij asnæ meth alskæns *görsömmer.* III, 43[16].

Haadh, hadh (d. e. håd): Spot. thet thu giwer megh spot och *hadh.* Iv. 130. 6329. holde til *hadh:* göre til Genstand for Spot. Iv. 135. L. 261. III, 13[18]. hiolt thet meest for *had.* 716. thet ær giord for *had.* Fl. 1761. spot oc *hod.* II, 181[1663]. redde af tølligh *hadh:* Trusel? Fr. 714.

hagel verk, hawel wærk: Plankeværk, Gærde. II, 247[3891]. Iv. 4536.

halp: hjalp. Iv. 429. them *halpe* ey torne. Iv. 483.

halsbierk (oldnord. halsbjörg): et brynjelignende Dække, som hang ned fra Stålhuen over Halsen. Fr. 98.

halwe, forstærk. Biord: meget. *halwe* stecker (d. e. kortere) standen i strid. Iv. 2603. Dr. 1107. *halwe* sidher giöræ: meget. Iv. 5857. 5891. II, 280[4988]. 281[5029]. *halffwe* bedræ. L. 688. P. 482. III, 4[14]. *hælwe* bedre. L. 694. *hallæ* kosteligher. L. 185. P. 133. 624. *hollæ* langt. P. 1532. Dr. 226.

han, Genstandf. af *han* (oldnord. hann). baade dræbe *han*. II, 337[1616].

hand: Hånd. Iwan giek vel j *hande:* det gik godt for ham; han havde Held med sig. Iv. 744. meg ær illæ ganget i *hand*. III, 90[11]. vil iec meg tage til *handh:* tage mig fore. L. 2. P. 138. Frankerige ær wunnen til myn *hand:* i min Magt. III, 105[5]. ewentyr them, kwnne komme, til *hande:* hændes. Iv. 70. 456. 1808. Fl. 615. 1678. wande, ther os stander til *hande:* trænger ind på os, truer os. Iv. 1597. thessæ tre leggæ hanum til *handhæ:* angribe ham. Iv. 3721. Roland hieg pa bode *hender:* til begge Sider, hvorhen han så vendte sig. III, 86[3. 10]. 95[1]. 166[26].

harm: Sorg, tillige med alt, hvad der fremkalder Sorg. Iv. 975. 981. 998. P. 368. III, 89[11].

harm, Tillægsord. so *harmt* war megh pa thenne dieffuel: harmfuld var jeg. III, 163[18].

harme: sörge over. criste men *harmede* hans dødh. III, 64[3. 12].

harth hoss: tæt ved. III, 2[20]. *harth* till. III, 122[13]. *harth* with. 122[10].

hawe: Ejendel, Ejendom. godsz heller *hawe*. Iv. 1632. 1776. Fr. 1877. 2321. Fl. 2093. guld och *hawæ*. Fl. 337.

hawe: indhegnet Græsgang. Fr. 477.

hawel wærk, se: *hagel verk*.

heden: herfra. ladher mæg *hedhen* skynde. Fl. 500.

heden, hieden: hedensk. Marsylius war heden. III, 155[6]. bode

hednæ oc cristne. 162[3]. 174[12]. *hieden* mend. Iv. 17. *hiednæ* mend. Iv. 5649. Fl. 3. P. 1020.

heel, hiel. heel aff syn saar: helbredet. III, 141[5]. *hiel.* Iv. 3805. 3945. — Kongen badh hanum *hiel* lewæ: lykkelig, i Velgående. Fr. 1686. Iv. 4309. 5236. lewæ bodhæ *heel* och seel. Iv. 3861. 4511. Fr. 2123. Fl. 579.

hegthæ: holde, stå imod. enthet harnsk kunde *hegthæ* for thöm. III, 89[6].

helegdom: hellig Ting, hvad der er Genstand for religiøs Ærefrygt, Relikvie. III, 174[10]. *helge domme:* Relikvier. III, 147[22]. *helligdom.* Iv. 6166.

helledh, heledh: Kæmpe, Helt. Iv. 707. Fr. 1257. the *helled* rigæ. L. 169. Fl. 1885. the *helledhæ.* Iv. 5526. *hæladhe.* III, 63[10].

heller: eller. *heller* och then. Iv. 1257.

hellers: ellers. *hellers* gaar thet ower edher ridder. Fr. 466.

herberge: tage Herberg. the *herberged* ther. Iv. 1662.

herretugh: Hertug. Iv. 1646.

hethe, hettæ: vove, udsætte sig for. (oldnord. hætta.) ther teg törde *hethe* wet soodan wande. II, 333[1498]. som lidhet sannen hawer wed at *hettæ.* L. 129.

hialth: Sværdshjalt. tith *hialt.* III, 172[12]. *hialten.* 174[10]. *hielthen.* III, 142[22].

hieden, se: *heden.*

hiedening: Hedning. P. 379. 935 o. fl. St. *hedninge.* III, 57 b.

hiel, se: *heel.*

hielt, se: *hialth.*

hielæ: hele, helbrede. *hielæ* thisse saar. Iv. 5094.

hiemføre: gengælde. thet hawer han hanom *hiem førd.* Iv. 2583.

hiemmeligh: hemmelig. Iv. 313. han lodh kallæ til seg jen kiøbman hanum war *hiemmelig:* han lod i al Hemmelighed kalde en Købmand. Fl. 284.

hiemsk: uhyggelig, forstyrret, tåbelig. iech worte *hiemsk* aff

then bangh. Iv. 447. 1091. thin *hiemske* qwinne. Iv. 1201. hans howmodh och *hiemskæ* sagh. Iv. 4630.

hierde: Hyrde. Iv. 262. 342. *feherde:* Kvæghyrde. III, 163[17].

hion: Tjenestetyende. Aff then hosbwnde han orloff togh, allæ *hion* them gaff han nok. Fl. 646.

hitt: hid. tw æst komen *hitt.* III, 130[12].

hiog, se: *hugge.*

hobes: håbe. megh *hobes.* Iv. 2324.

hod, se: *haadh*

hoff: Höviskhed. han aadh och drak for vdhen *hoff.* Fr. 1062.

hoff, how: Møde og Mødested for Fyrster og Riddere. hware herrer oc fyrster søge *hoff.* Iv. 22. 1635. 1950. 2645. herræ *hoff.* Fr. 1446. ther *howed* skulle were. Iv. 2083. fiortan dage stod thet *how.* Fr. 1856. *thinne hoff.* P. 1158. *thet hoff.* P. 1175. 1246.

hoff stalt: stolt som en Herre. Dr. 197.

hoffwerk: ridderlige Øvelser, ridderlige Bedrifter. Iv. 1327. the wille øwe tieris *hoffwerke* (Bedrifter ved det forestående *hoff*). Dr. 1100. tog wille wij noget fræstæ aff worth *howerk.* III, 41[2].

hoff op (Datid af at *hæve*). han *hoff* op sit ewentyr: begyndte. Iv. 78.

holde (Datid: *hiøl, hiølth*): ligge i Baghold. R. och B. *hiølæ* wti en skogh. III, 121[2]. then ther *hiølth.* 121[8]. — *hiølth* jwl. III, 100[6]. *holth!* 121[5]. *holder* j landh och ere. Iv. 1195. *holde* liwedh. Iv. 2608. 4978. — *beholde.* Fr. 585. 740. Datid: *behiolt.* Fr. 1400.

holdere: Spejdere; Forposter. III, 56[4]. 57[3]. 118[23].

holdingh: Hövding. II, 181[1671].

holl. wy warum i *holl:* Baghold. III, 119[14]. 121[12].

homodh: Hovmod. III, 167[15].

hosbwnde: Vert. Iv. 509. 516. Fl. 1291.

howerk, se: *hoffwerk.*

howet. jen *howet doræ:* en meget stor Dåre. Fl. 413. *howet*

leder: Bidsel. Fl. 557. (oldnord. höfuðleðr.) *hoffuet snack:* Galmands Snak. III, 149[16]. 151[9].

howmod: fuld af Ondskab. hindher syster war sa *howmod.* Iv. 3965. 5371. Didrik, som war *how mod:* mod i Hu, sorgfuld. L. 625.

how-swal: Husvalelse. om i skulle *how swal* fonge. L. 582.

howswen (hoffuesind): Livdrabant. III, 103[6]. alth hans *howe synnæ:* alle hans Livdrabanter. 132[23].

huare: hvor, på hvilket Sted. *huare* too ridder skule stride. Iv. 1252.

huge: tænke. *hugede* han wilde dræpe sig selff. II, 205[2521].

hugge, Datid *hiøg.* T. *hiøg* till en hedning. III, 166[18.25]. *hugge aff:* halshugge. III, 48[11].

hwlde, Datid af at *hylle.* han *hwlde* segh affther: tilhyllede sig atter. Fl. 1393.

hure, hwre, hwræ: hvorledes. jech wedh ey, *hure* thet moo were. Iv. 316. 371. 890. 1144. 4529. III, 6[13]. *hwore.* III, 5[12].

hus: Slot. Iv. 38. 1827. Fr. 32. L. 13. (*slot.* P. 6. 208.)

husfru: Hustru. III, 1[2]. 3[29].

huxe (d. e. *hugse*): huske. han *huxer* aa. Iv. 2374. han *huxede* soa: tænkte så. II, 162[1043]. 222[3087].

hwalff: den hule Indside. al then *hwalff* aff then same stien. Fl. 985.

hwalff, Datid af at *hvælve:* vende sig om, dreje sig. swærdet *hwalff* i hannen. III, 135[28].

hwar, sé: *hwer.* *hwarth,* sé: *hworth.*

huatskøns: af hvilket Slags. sigh mek *huatskøns* man thu est. II. 139[286].

hwedhen: hvorfra. wedhæ, *hwedhen* wædereth blæs. III, 125[5].

hweling: Hvælving. Fl. 999.

hwer. *hwer wore* skal haffue en knyff: enhver af os. III, 4[1]. *hwar there:* hver af dem. III, 163[6].

hwerken, hwærken: ingen. *hwerken* willæ for annen wigæ. Iv. 5497. 5535. 51. Fr. 1059. jech ær *hwerken:* jeg er ingen af Delene. Fl. 1300. *hwærken* edher: ingen af eder. *hiwærkæn* os. Iv. 5777. (*hwær* os. Iv. 5788). *hwærken* them. P. 600. II, 222[3090]. *hwærken* thieræ: ingen af dem. Fr. 2059. III, 27[4]. 121[21].

hwi. for hwi er j saa vblide?: hvorfor. Iv. 1119. Fr. 133. Fl. 1396.

hwil, hwill: udhvilet. ther han var *hwil.* Iv. 2844. III, 65[4].

hwole: Hul, Hulhed. slo jen stien jen *hwole* vdi. L. 529.

hwore, se: *hure.*

hworth, hwort: hvorhen. Iv. 303. 507. 651. fly *hwarth* han kunne. III, 1[10].

hwoser, hwosse: Hoser (Benklæder). Fr. 44. 101.

hyldeskab: Huldskab. *hyldeskab* sweræ. Fr. 615.

hysken: lidet Hus (t. häuschen, platt. hüsken). III, 72[7].

hytte, Datid *hytte:* hitte, nå, ramme. Dydrik *hytte* aa the dyræ stien. L. 534.

hywel: Hjul. Iv. 268. 4911.

hæladhe, se: *helledh.*

hælbregt: ved god Helbred, sund og frisk. nw ladæ mæg Gud eder *hælbregt* findæ. Iv. 3273.

hødhæ (hytte) seg: tage sig i Agt. III, 41[19].

høgtid, høgtidh, høgh tid: Bryllup. Fr. 1852. 54. 2092. 2306. Fl. 2090. P. 1567. Dr. 1213.

hørre-æffne, se: *æffne.*

høræ. han kan hanum ey *høræ* (? i hans Lektie). Fl. 200.

høs: Hoved (Hjærneskal). hans howeth war större en ørsse *høs:* Heste-Hoved. Iv. 267.

høthæ: true. han *høtthæ* hedningen: truede. III, 110[27].

høweligh: som let lader sig udføre. thet *høweligh* mordh: Iv. 787. *høweligh* vande: meget stor Vånde. 803. *høwelig* ere: sømmelig. 1622. jen *høwelig* sage. 6083.

høffuitslighe: tale *høffuitslighe*: som det sømmer sig en Hovedsmand. III, 85^{11}.

høwsk: hovisk. *høwske* qwinne. Iv. 68. 523. 610. 834. L. 66. Fl. 1264. *høffsk.* Iv. 2117. *høweske* qwinne. Iv. 159. 4466. *høwskere:* mere hovisk. Iv. 91.

I. brennæ *i* ieth baal. Iv. 4296. Fl. 266. 1166. 1876. *i* bolen. Dr. 748. *i* morigen: i Morges. P. 450. laa *i* skammelen. Dr. 637. Karll foor *i* eth landskab. III, 1^{11}. the sætthæ thet *i* en dag: enedes de om en Frist. III, 52^{12}.

ideligh. thw neme *ideligh:* flittig, jævnlig. Fl. 130. 2166. han haffde *jdeligest* i howe: allerstadigst. P. 710.

i gien: gangeren fører thu siden *j gien:* tilbage. Iv. 648. ormen skywder hanom *j gien:* imod ham. Iv. 2707. 3634. Fr. 272. tha kam then frwe them *j gienne:* i Møde. Iv. 1859.

ihæll: ihjel. slogh hwær man *ihæll.* III, 71^{6}. 94^{9}. 111^{16}. *j hiel.* Iv. 808.

illæ. Flores worte ther *jllæ howet* weder: sørgmodig. Fl. 1389. *illæ* siwgh: meget. III, 177^{1}.

illælig: slem, ond. Iv. 5582.

ilt, ilth: ondt. goth heller *ilth.* Iv. 5879. Fl. 217. P. 160.

indholde. alle wor ere skulle *jnd holde:* skulde hævde vor Ære. Iv. 815.

innen. hæræ *innen.* herinde. Iv. 4205.

i stadh, sé *stadh.*

istad, istet, ystath: Stigbøjle. III, 29^{1}. 40^{6}. 88^{12}. 97^{12}. 115^{12}.

i iadans: i Aftes. III, 138^{4}.

jaffnlige, jaffne lige: Jævning, Ligemand. Fl. 173. L. 398. Dr. 746.

iaffnth. eth *iaffnth* arr: et helt År. III, 35^{1}.

iampt. hesten gneggede alt *iampt:* stadig. III, 2^{26}.

ied, jedh: Ed. Iv. 6159. 6231. for *jedhæ* myn. Iv. 6337. Fr. 746. *eedæ.* Fr. 1739. *eth.* Fl. 1659.

jeer: Kobber (oldnord. *eir*). firæ pæningh giordh (aff) *jeer*. Iv. 4689.

ieffnføtæs: på lige Fod. springe *ieffnføtæs* iiij fagnæ høgræ; med samlede Fødder. III, 149[26].

jeffnth. saa *jeffnth* too ridder i mellom gaa: være hinandens Lige. Iv. 5589.

ield, jeld, sé: *eld*.

iermidh, sé: *ærmede*.

iettæ: love. jech kan ey meræ *jettæ* æn saa. Iv. 3236. Dat. *iette*. jech *iette* ath iech wille komme. Iv. 247. 656. *ietth*. P. 1261. haude *iet*. Iv. 1663.

iæff: Tvivl. I haffue ther enctet *iæff* uppa. II, 149[6 17]. (oldnord. *ef.*)

Kaad, kod: glad. aff mygel glede ware the saa kaad. Iv. 2073. allæ *koddæ*. 3097. 3103. Fr. 1727. Fl. 53. righ och *koodh*. Iv. 4620.

kalse: spotte, spøge. the *kalsethe* mangt, hwo slickt hauer woldeth. (*kalsa,* oldnord.). II, 132[51].

kammermeræ: Kammersvend? Fr. 351. stegeræ och swenne och *kamermeeræ*. 2144.

kampe: kæmpe. III, 28[15] o. fl. St. *kampes* meth meg: slås. III, 132[20].

kawæ, sé: *kowe*.

kenne, kienne, kiendhe. diefflwelen hawer *kiend* thik thet rad: lært. Iv. 1270. 5653. han bad then mester *kienne* them bøde. Fl. 141. Fr. 161. ether worder ewentyr *kiendh:* I ville blive kloge på det Æventyr. Iv. 369. saa som wined hanom *kiende:* virkede på ham. Iv. 1672. i *hawe* hinnæ jngen skyld ath *kennæ:* tilregne. Iv. 3570. han til sin arm jnthet *kiendhæ:* kunde føle. Iv. 5006. III, 168[24]. Oliver *kænde* døden: følte Døden nærme sig. III, 169[27]. han *kennes* han hawer eder giordh j modh: vedkender sig. Iv. 2650. (jfr. *kennes weder*).

kiere, sé: *kæræ*.

kiøbe mend: Handelsfæller. Fl. 786.
kiøn: modig, djærv. jen ridder, saa *kiøn* j stridh. Iv. 2563. L. 25. 144. 414. Jfr. ridder *skiøn.*
kiøre. saa ønkeligh the sammen *kiørdhæ:* tørnede sammen. Iv. 5488.
klareth: Rødvin. Fr. 309.
klaritter: Klarinetter? III, 73[87].
kledis: klæde sig. Ywan *kleddis* i thet hwss. Iv. 4821.
klobbe, klubbæ: Kølle. III, 81[9]. Flert. *klober.* 81[10]. II, 139[272].
klode, klodde: Knap på et Sværd. L. 526. III, 174[10].
klog: snedig. *klogæ* listæ. Iv. 5445. 6086.
kløue: de to Byrder, som hænges i Ligevægt på hver Side af en Hesteryg. vii assnæ *kløue.* III, 76[9]. (oldn. klyfjar.)
kløue: lægge Byrde på. loth *kløue* iiij asnæ. III, 43[15]. Datid: *kløuede.* III, 50[5]. Tillægsform: *kløffuedhe.* 102[21]. 147[3]. *kløffde.* 115[11]. (oldn. klyfja.)
knobæ: Køller. III, 98[2].
knylæ. riggen langh mæt *knylær* sath: Knuder, Pigge. II, 138[258]. (oldn. *knýfill:* et lidet Horn, udvokset på Hovedet.)
knøs: styg Knægt? ful och iller *knøs.* Iv. 266.
kobertur: Hestepanser (kovertúr, oldnord.). Fr. 1508. *kobertyw.* Fr. 473.
kolff: Pil. *kolff* aff eth armborst. III, 115[15].
kolnæ: afkøles, blive kold. III, 39[11].
komme. tywe *kam* han aff *liwe:* tog af Dage. Fr. 2344. kan *kom* hannum aff hesten: fik ham kastet. III, 36[7].
kor: Valg. tw skalth haffue *korretth.* III, 52[2]. her ær icke wdhen ij *kor:* to Ting at vælge imellem. 60[14].
korff, sé: *løb.*
kowe: lidet Værelse, Kammer. Iv. 864. 4964. lønlic *kawæ.* II, 156[817]. (oldn. kofi.)
kraft. vnderlig *craft:* sorte Kunster. II, 157[884].

krank: syg. *krank* ath lide aa: uvis. jen *krank* a lidh: ringe Tillid. Iv. 4429. 5344.

krendz: Rundkreds. L. 485.

krij: udraabe. *krij* och øbæ. II, 334^{1587}.

kringh: omkring. *kringh* lucktæ som jet hywel. Iv. 4911.

krodhen. i *krodhen* esel. L. 340. *krodhen* for rædere. III, $60^{10.13}$. 87^{17}. 96^{23}. (I norsk Diplomat.: *kradhen* dywyl som Skældsord.)

kuegh, sé: *qwegh.*

kwle. ryggen langh met *kwlen* om sat: Pigge, Knuder. Iv. 279. (oldnord.: *kúla:* hvad der hæver sig frem af den ellers jævne Overflade.) Jfr. *knylæ.*

kwnic, kunnig. lade hanwm thet *kwnict* were: lade ham vide det. Iv. 1350. Fl. 1685. giøre *kwnnight:* kundgøre. Iv. 1532. *kwnnigt* were. 1564. Fr. 612. han ær *kwndige* medh seg. Fl. 1037. tha worte mægh tidinde *kwnde.* Fr. 1421.

kwnst. han medh *kwnst* skicker thet til: Trolddom. Fl. 1175. P. 122. 125.

kwre: Vægter. Iv. 190. 4450.

kyn: Art. orme *kyn* ok nature. III, 28^{7}.

kyndskab: Æt, Slægtskab. eder *kyndskab* wildhæ jech hawæ. Fr. 1115.

kækerem: Kæberem. III, 70^{3}.

kærlegh: Kærlighed. (svensk: kärlek. oldnord.: kærleikr.) han haffde lydhen *kærlegh* till hannum. III, 21^{6}.

kæræ, kiere: Kæremål, Klage. han frelsedh Engeland aff høghe *kiere.* Iv. 12. 462. 1552. *kæræ.* II, 131^{12}.

kæræ, kiere: klage. Fl. 1176. Datid: *kærde.* III, 1^{9}. *kiere* sigh. Iv. 80.

Ladh: Pyntebånd. the weweth *lad:* vævede Pyntebånd. Iv. 4540. (oldnord.: hlað. norsk: Lad, en Hovedpynt, der bæres af en Brud.)

lade, ladhæ: undlade, lade fare. Iv. 239. 1603. 2006. L.

252. han willæ ey ladæ ath frælsæ hindæ. Iv. 3579. *lader* eder qwide. Iv. 1148. 1221. 5433.

lade, laddæ, ladhæ: give en Lyd fra sig. hure ønkeligh the *lade*. Iv. 898. 2821. 3211. 4457. Fl. 370. 388. P. 794. thu *ladher* som the konæ som grædher syth enæ barn. III, 67[8]. *lath* ickæ sa illæ. III, 73[19].

lade, laddæ, ladhæ (Ental og Flertal): Lyd, som man giver fra sig. V. haude ønkeligh *lade*. Iv. 766. 944. 1074. 2684. 3098. 4551. meth swo dan *latth*. III, 73[20].

lader: Latter. Iv. 800.

lag: lav. hoght ok *lagt*. III. 84[8]. 92[10].

landwarie: Landværn. III, 159[17].

lange, longe. lad thik ey effter hinnæ *lange*: du må ikke længes. Fl. 465. P. 735. aldrigh wilde megh deden *longe*. Iv. 227. P. 355. iech togh ath myn wey ath *longe*. Iv. 248.

last: Skam. then *last* ther megh var skied. Iv. 513. 615. 718. 1109. 1581. 4454. Fr. 745. hans *last* ær os allæ leed. Fl. 1743. vthen *last* tha giorde han sa: uden at jeg kan laste ham derfor. Iv. 500.

lawd: lagt. thre hestæ war *lawd* medh florene: læssede. Fl. 513. then sadelbowe, *lawd* medh dyræ stienne: indlagt. Fl. 550. 1089.

laude, lawde til: lagde til, ramte. met sit glawinde han til megh *laude*. Iv. 487. L. 551. P. 1294.

lede, Datid: *ledde*. nymere at *lede:* søge Æventyr. Iv. 244. hwadh erinde jech effter *ledher*. Fl. 1314. hwræ Paris *ledde* Helena. Fl. 884. 887.

ledh, lydh, løtth (Lød): Farve. xviij *ledher*. III, 35[26]. myt hor hauer skift syn *løtth*. 180[23]. vnderlig til *lydh*. Hudfarve. Fl. 543. sin fogræ *lyydh*. Fl. 383.

ledug: ledig, fri. j giwæ them ledugæ. Iv. 5147. Fl. 1870.

leed, ledh, lied: Vej. man mattæ thet høræ sa langhe *leedh*! Iv. 3337. Fl. 1620. sa longh ien *lied*. Iv. 461. 667. 2677. iij dags *ledher:* Rejser. III, 49[18]. konningen

haffdæ taleth thisse *leed*: på denne Måde. Fr. 483. Iv. 3872.

leedhæ. thet skal edher føræ gaa til *leedhæ:* det skal snarere blive eders Død. (oldnord. leiði: Grav.) Iv. 3636. 5455.

leff, lew: kær. (oldnord. *ljúfr.)* han er megh icky *leff*. Iv. 2131. ther ær mæg *lefft*. Fr. 690. 1186. L. 462. the varæ *leweste* too. Iv. 6187.

leweligh: venlig, kærlig. han gik megh *leweligh* jmodh. Iv. 518. 1437. 5273. 6214. 6285. Fl. 449. 1417.

legæ: synes om, have Lyst til. (oldnord., norsk og svensk: líka.) giør mægh hwad thik bæst *legæ*. Iv. 3410. Sé: *lige*.

lege: Legesøster. (oldnord.: *leika.)* min kieræ *lege*. Iv. 4132.

legere: Spillemænd. the *legere* toge thiere konst ath thie (té). Iv. 1839. Fr. 1531. to *legger*. Fr. 185.

legi, legy: Læge. Iv. 3460. Fl. 427. Flertal: *legiær*. Iv. 3941. 5987.

leke: lege, spille. tha *lekthæ* alle hwer i syt horn. III, 148^7.

lenge, lengy. stath her quar, *sa lengy* jech kommer i gien: indtil. Dr. 518. III, 2^{19}. 150^{22}.

lenges: kedes. wedh madh och øll them *lengdes* wedh: Tiden faldt dem lang. Fr. 2258.

leon, sé: *løwe*.

leræ: Lære, Raad. L. 495.

leste: orke, ævne. (oldnord.: *list*, Kunst.) byder han bodh, men han ma *leste*. Iv. 2652.

lette, læthæ: løfte. han *lette* ap kleder. Fl. 1617. tha saa mandh mangen jeld braskeligh *læthæ*: hæve sig. Fr. 415.

lew, leweligh, sé: *leff*.

leyd. met *leyde* hwnde hiort at leede: Hunde, der føres ved Hånden, afrettede Hunde. Iv. 1929.

leyder. och wil iech ether *leyder* were: Leder, Fører. Iv. 1134.

leyet, sé: ligge.

lidel: liden. jen *lidel*ængh. Fr. 1040. then *lidlæ* dwerig. Fr. 119. 174. then *lidelæ*. L. 254.

lidhæ: sé. ther skullæ vi *ath lidhæ:* vi skulle nöje sé til. overtænke det. Iv. 5900. megh mwnde lith *lide:* jeg fik kun lidet at sé. Iv. 169. huadh han haude *liet:* sét. Iv. 677. L. 191. alt sammen *lieth*. Iv. 904. huat han för *leth:* havde sét. II. 150[648].

lide, Dat. *lidde* (om Tiden). dagæn *lidde* ath qwelle: Aftenen nærmede sig. Iv. 504.

lidh, *lidhæ*, Flert.: *lidhæ*. Fjældside. jen bierghe *lidhæ*. Iv. 2838. vndher jen *lidh*. Fr. 1272. vnder jen *liid* jen hiort kam løbind. Fr. 2020. (oldnord. hlíð.)

ligge. then strid for Troyæ borig *laa:* stod. Fl. 302. weyen *laa:* gik. Fl. 25. Datid også *log:* Udger *log* ner hannum om natten. III, 133[3]. Flert. the *laage*. II, 332[1446]. tha iech haffde *leyetk* j duale: ligget. Iv. 430. 876. 2836. 4646. Fl. 371. II, 143[409].

lige. then ridder motte eder wel *lige:* I synes om. (Smlgn. *legæ.)* Iv. 1247. far, hworth thik *lighæ*. Iv. 5206. inghen hws maa segh wed K. *lige:* sammenligne sig, göre sig lige med. Fr. 178. the mowe mægh jene *lige*. Fr. 2105. herre Y. henne wel *liges* ma: lignes ved (Solen). Iv. 1891.

lige: Skikkelse, Form, Skabning. hwn foor i starkals *lige*. Dr. 379. dwe *lige*. III, 136[7].

lige. kienne i then dwerig wel medh *lige*. L. 503. han kwnne hanum rage medh *lige:* nöje, rigtig. L. 528. megh tøcker thik were ther til *lige:* det ligner dig. Iv. 1260.

ligelsæ: Skikkelse. i foglæ *ligelsæ*. Fl. 1092.

lind, *lyn:* Linklæde. fielde sægh wnder the silky *lind*. Dr. 222.

liid, sé: *lidh*.

lippen: Læben. Iv. 274.

liwed: Livet, d. e. Sjælen (modsat: *legomed).* Iv. 2054.

liwerœ: Løgner. II, 190[1947].

liwflege: kærlig, venlig. M. swaret ther *liwflege* til. III, 157[19]. Sé: *leff.*

liwgne eld: Lynild. III, 40[7]. *lywgnœ yld.* III, 166[7]. *løgne jeldh.* Iv. 6034.

loff. ower alle werden gonger there *loff:* Lov, Pris. Iv. 21. han beddes *loff* aff keysæren: Lov, Orlov. III, 38[15].

loffue. man skal seg icke sieluer *loffue:* rose. III, 146[5]. tha will jeg *loffue* tegh ath kast meg: tillade. III, 37[17]. 80[15]. 81[12]. 121[12]. hun *lowed:* tillod. Iv. 1991.

log, sé: ligge.

loge, lowe: Lue. hans harnsk war for gylth som en *loge.* III, 165[5]. for gylt som *lowe.* Dr. 855.

loget: löjet. icke hauer myn hosfrv *loget* alth thet hon sade. III, 148[9].

longe, sé: *lange.*

lowe, sé: *loge.*

lwcke. j *lwcke* hand: tillukket. Iv. 848. how hanum (then stien) *lwcker* i sin handh: indelukker. Fr. 849.

lwdh, luth; Flt.: *lwdher:* Lur (oldnord.: *lúðr*). Iv. 190. L. 767. III, 94[20]. 56[3].

lund, lwndh: Måde. han haffde sorig mange *lund.* P. 288. sa *lwndh.* Fl. 2132. M (tusend) *lwnd.* P. 430. hwræ *lwndœ.* Fl. 2185. i hwilke *lunde.* L. 412. noger *lwnde.* L. 820. twsind *lwnde.* P. 1498.

luntœ. thu skalt aldrigh *luntœ* til mek: nå mig. (jf. sv. langa). II, 221[3060].

lutte, Datid af at *lude.* hon *lutte* ouer sengy: ludede. III, 4[9].

lyde, Datid *lydde*: høre. løster edher ther aa ath *lyde.* Iv. 142. 1561. (oldnord. hlyða.)

lyde. alle the henne til *lyde:* som adlyde hende. Iv. 1837.

lywfhet: Venlighed, Kærlighed. mæt megell *lywfhet* hun hannum vntfik. II, 170[1297]. Sé: *leff, lewelig.*

læ: overlade, låne (oldnord. *ljá).* jech *lædhe* hanum landh. Fr. 626. III, 115[7].

lææn: Len. landh och *lææn.* Fr. 675.

lænæ: overlade, låne. *lænæ* meg mere harnisk! III, 134[1]. *len* megh tit harnsk! 182[16].

læse: låse. *læs* döræn affther i gien. Iv. 4959. han *læser* döræn. 4965.

læthæ, sé: *lette.*

løb, Flertal *løbe:* Løb, Kurv. Fl. 1352. 57. 62. 68. 69. *(hinnæ* (hende) fyltæ saa*).* 71. 86. 90. — *korff.* P. 1350.

løgne jeld, sé: *liwgne eld.*

løne, lönne: dølge. j skulle jnktet for megh *løne.* Iv. 1125. 2009. III, 2[30]. Iv. 410. Fl. 1460. thu hawer *lønt.* Iv. 1299. *løn* ey for mægh. Fl. 905.

løn: Løndom. the jomfrwer hawe thet til *løne.* Fl. 1029. 1414.

løse: læse. hwræ jen jomfrw *løstæ* sinæ tydhæ. Iv. 4747. *lestæ.* Fl. 1522.

løtth, se: *ledh.*

løwe: en Løve. III, 128[1]. Andre Former ere: *leon.* Iv. 2686 og ofte. *liøen.* III, 88[28]. ieth *liøwen.* 163[10]. eth *liøgen.* 166[9-10]. *loens* natur. 83[26]. Flertal: *löyær.* II, 141[355]. *løær.* III, 26[14].

Maa: kan. huadh iech *ma.* Iv. 823. Fl. 135. wij *moghe.* III, 74[19]. af them som *mowe* were bolde. Iv. 54. ney jech thet jcki *mowæ.* Iv. 3856. Datid: jngen *matte* jnd komme: kunde, mægtede. Iv. 173. 657. (hwn *kwnne.* Iv. 943. 1189.) hwore han *motthæ.* III, 38[19]. — han *for mog* ath bære: formår. III, 179[16].

maal, mool: Sag. thet er iet wnderligt *maal,* at han giör mandsz kiødh horth: Sag, Ting. Iv. 2037. ey nw bedræ stor (står) myt *mool.* 2894. 3785. 4297. hawer sit *mool* til howe førd. Iv. 3976. medh tøllig *mol:* på slig Måde.

Fl. 1165. som kwnde mange handhæ *maal:* Tungemål. Fl. 285. mange handhe *mall.* III, 103[7].

made, maddæ. thet stodh the hellede vel til *made:* det tyktes de godt om. Iv. 742. 1998. ther hinnæ stodh wel til *madhæ:* klædte hende godt. 5275. thet stor hindæ wæl til *maddæ* (ironisk). Iv. 3365.

mag. skibede hanom alsz kiöns *magh:* indrettede det i alle Måder behageligt for ham. Iv. 1387. wæræ til *magæ:* til Behag. 3895. Fl. 1310. allæ *maggæ.* 3086. ath hawe *magh:* at have Ro. Iv. 4403. 5360. keysæren hade gernæ *mag,* om han kwnnæ. III, 155[13].

mag, magh: Måg, Svoger. hans *mag* ok hans søster. III, 11[24]. 15[26]. frændher och *mage.* Fr. 677.

magh: Værelse, Stue. III, 3[31]. 7[26]. i sytth *magh.* 36[24]. 148[12]. 175[1].

mall, sé: *maal.*

malmer stien: Marmorsten. Fr. 297. Fl. 983. *marlmerstien.* Fl. 996.

mane. jeg *maner* tegh for then Gudh tu tror pa: besværger. III, 121[26]. han *manæde them* (300 Djævle). 185[19]. the cristne *manet* hannwm till ath bydæ: nødede. III, 97[13].

man. jech lette effter hinnæ *man* fra *man:* søgte e. h. hos hver Mand. Fl. 1821. R. tog *man* aff hwsæ meth segh: alle Mand. III, 104[3]. 182[14]. Ejef. i Fl.: *manne. manne* lighe. Fr. 80. wndæ *manne* seder. Iv. 3329. *manne* sidh. Fr. 1081. heden *manne* harnisk. III, 77[22]. cristen *manne* keyser. III, 69[13]. cristne *manne* Gud. 120[26].

manhedh, manheth: Manddom, Tapperhed. III, 140[28]. 52[10].

manth: mangt (oldnord. *mart* = margt). the snackedæ *manth.* Fr. 1309.

mantel(jen)*:* Mantel, Kappe (oldnord. *möttull).* Iv. 3990. Fr. 286. 1094. too *mantel.* Fr. 2225. tywe *mantel.* Fl. 296.

medh: hos. hwerken wenner eller frænder, ok ey *medh* keyseren: ej heller hos. III, 32[4].

meen, mien: Mén, Skade. ield och ander *meen.* Iv. 2706. thet gonger os til *meenæ.* 4710. til *mien.* Iv. 228. 381.

megel, sé: *møgel.*

mene: førmene, forbyde. jech vil ether *mene* her in at ridæ. II, 246^{3855}.

men: imedens. *men* the sammen æræ. Fl. 1626. III, 37^{28}. *meden.* Iv. 439.

mennig, mienning: menig. samle alt sit *mennige* rad: hele sit Råd. Iv. 1375. then *mienninge* hær. Fr. 2150.

mer, mær: Hav (oldnord. *marr*). in till *meret.* III, 48^{12}. røde *mæreth.* 120^{24}. 147^{3}. ower *mæær.* Fr. 1881.

mere. andre men, *mere* en tegh: større, dygtigere. III, 33^{2}. *mestæ* parten: største Delen. III, 35^{2}. Se: *mynne.*

mester mand. æst thu *mester mand:* Mand, der er dygtig til at forestå et eller andet Arbejde (Troldmand?). Fl. 1299. (Sv. B. C. *trylsker,* v. 1246.)

met: ved, hos. han tenkte *met* sigh: ved sig selv. Iv. 1079. 1196. (*wid* sig. 1213.) Sé: *medh.*

meth følger: Følgesvende, III, 8^{10}. *methfølgere.* 104^{19}. 144^{11}.

mien, sé: *meen.*

mienning, sé: *mennig.*

mintzle. wij *mintzle* hans nød: mindske. II, 301^{419}.

miste. han slap och icke *miste*: tog ikke fejl. III, 181^{27}. (Sé: *myste.*)

miø: tynd, smal. *miø* och longhe. Iv. 283. *møy* och lange. II, 138^{262}. (oldnord. *mjór.*)

miøhwnd: Mynde. III, 39^{21}. (oldnord. *mjóhundr.*)

modh, moodh: træt. Iv. 3907. 5527. 2591. Fr. 1571. L. 302. Flertal: *modæ.* 5597. han wortæ i sith hierte *modh*: sorgfuld. P. 702. 520. 848. 1036. *mødæ*: trætte. Iv. 3340. 5600.

møde: göre mod, trætte. skal iech thik sa hordeligh *møde.* Iv. 473.

modh: Tidsskifte. effter jet halfft aars *modh.* P. 37. om tre

dage *mod*: da tre Dage vare gåede. Dr. 758. (norsk: *Mot*).

molen, molm: mørk. *molen* sky. (svensk: *mulen.*) Iv. 1895. mørken hemmel och *molm* sky. Iv. 417.

moligh, sé: *molliugh*.

molliugh (oldnord.: *mullaug)*: Bækken til at to Hænderne (oldnord.: *mundir)* i. Iv. 362. 397. 412. 698. to *molliuger*. Fr. 350. *mollug*. II, $141^{843.46}$. en *moligh*. III, 147^{17}.

mone: mindes. meden iech lewer, moo iec thet *mone*. Iv. 439.

mool, mol, sé: *maal*.

morath: et Slags Vin, Blanding af Vin og Morbærsaft. (*moratum* Midald. latin, *morez* gl. fransk.) klareth och *morath*. Fr. 309.

mord: Mårskind. *mord* och hermelin. Fl. 516.

morn: Morgen. i *morn*. III, 52^{15}.

mothe: Måde. so lengy thet kam i bæter *mothe*: i bedre Orden, Gænge. III, $1^{10\text{-}11}$.

mowe: Formue, Magt. makt och *mowe*. Iv. 6150. P. 926. aff all myn *mowe*. Fr. 1136.

mygel, sé: *møgel*.

myll: Mil. mer æn en stor *myll*. III, 71^{6}. ien walskæ *mylæ*. L. 281. III, 41^{10}.

myne to, sé: *to*.

mynne, myndæ: mindre. the lette bode mere och *mynne*: större og mindre. Iv. 2185. 2784. P. 585. *mynne* man. III, 174^{7}. 183^{5}. tha worder eder anger *myndæ*. Iv. 4311.

mynne, myndæ: Minde, Samtykke. effther thine *mynne*. Iv. 467. 6319. Fr. 1865. effther thieræ *myndæ*. Iv. 4654. 5701. 5737.

mynne: Kærlighed. iech star effther henne *mynne*: higer efter hendes Kærlighed. Iv. 1090.

mynneligh: venlig, kærlig. Iv. 1392. 1543. 1879. Fl. 1127. tackede *mynneligh*. Iv. 1628. 5127. Fl. 540. *mynnerlige*.

Fr. 1924. 2162. *mynerlig.* Fl. 569. jen frwe sa *mynnelig:* værdig at ihukommes. Fr. 1330.

mynne: kysse. han *mynte* henne mwndh sa rødh. Iv. 1880. 2044. P. 555. hwn *myntæ* hanum sa mynneligh. Fr. 1127. the *myntes* lewæligh. Iv. 5753. 6365. Fl. 1447. oldnord. *minnast.)*

myste: miste. frwen *myste* hertug Frederik: han blev usynlig for hende. Fr. 956. sé: *miste.*

mystæ: Alchanim stak *mystæ* tyll Baldewin: ramte ham ikke. III, 116[5]. sé: *miste.*

mysticke: Mistykke. tagen thet icke till *mysticke:* fortrydelig op. III, 151[22].

mystøcke: mishage. thet *mystøcker* megh. III, 36[28].

mæn vedh: ved hellige Mænd! Iv. 4878. *men wedh.* Fr. 872. Fl. 601. saa *mendh wedh.* Iv. 2930. Fr. 2077. *mænwith.* II. 146[501]. *wed men.* Iv. 4079. 4338. 6222. L. 604. *vit-men.* II, 208[2604]. *videe men.* II, 166[1162]. *wed thet men.* II, 329[1361].

mødern: møderne Side. III, 112[21].

møgel, mygel, megell: megen, stor. (oldnord.: mikill.) met *møgel* frygd. Iv. 43. 258. 422. ey *møgeth* lyws. Iv. 670. met *mygel* lyst. Iv. 437. 462. 669. 700. *myghet* vmagh. *megell* vføghe. II, 134[120].

mørken: Mørke. mygel *mørken.* Iv. 700. 704.

möy, sé: *miø.*

Nade, nodæ: Nåde. mandh skal ether alle *nade* giwe: al Omhu, Forplejning. Iv. 179. 233—36. ligger here och hawer *node:* Fred, Ro. 872. 3255. wæræ mæd *nadæ.* Iv. 3503. lewæ mædh *nodhæ.* 4667. han matte hanom the *nader* thie: den Nåde, Forbarmelse. Iv. 2237.

nagen: nøgen. Iv. 2210. 2282. Dr. 212. Flert.: *nagnæ.* III, 72[4].

naktegale: Nattergale. Iv. 431.

nalkes: nærme sig. (sv. *nalkas.)* dødhen *nalkedes* hanum fast. III, 173[8].

nam, sé: *neme.*

nat (Ejef. *natter).* thet ær *natter* timæ: Nattens. Iv. 4495. (Jfr. Nattergal.)

neder: ned. legh thik *nedher.* Iv. 3673. 1525. 2595. o. m. St.

nedræ, sé: *nædræ.*

nege: neje. han *negede* hannum: böjede sig for ham. III, 85[15].

neme, nemme: næmme, lære; Datid: *nam.* thw *neme* vel. Fl. 130. lade hanum *nemme.* Fl. 190. eders naffn iech *nam.* Iv. 836. P. 26. III, 77[8]. jech ey *nymme* maa. Fl. 135.

ner, sé: *nær.*

nobel: Rosenobel (Guldmønt). xl *noble.* III, 7[6].

nwthæ, sé: nyde.

nyde. lader them *nyde* myn bön: have godt af. Fl. 2008. *nyder* icke Roland Gudz hielp. III, 134[5]. alle skulle *nydhæ* synæ gerninger: få Löu for. III, 83[35]. wthen tw *nyder* andre men ther till: nytter. III, 33[2]. *nwthæ* tw Sybyla *ath:* havde du ikke S. at takke derfor. III, 116[16].

nydød: nylig død. III, 185[3].

nygel: Nøgle. Iv. 3869. 4966.

nymere: Nyhed, Æventyr. *nymere* at fonge. Iv. 163. 244. 347. the haude saudh the *nymere.* Iv. 600. 608. II, 148[565]. the fek thy *nymere:* spurgte den Tidende. Iv. 2486. at sporæ the *nymeræ.* Iv. 3947.

nædræ, nedræ: fornedre, underkue. *nædræ* høgffærd ok wretth. III, 40[18]. 111[27]. 171[4]. tw hauer *nedreth* wor gud. 144[7].

nær, ner: hos. som i wognen stod *nær* oss. III, 55[24]. 87[8]. 117[9]. 133[3].

nødh: Nødd, Hornkvæg. wille *nødh.* Iv. 256. kleder aff *nøde* huder. Iv. 287.

nöwæ: nöje, næppe. jech kan mægh *nöwæ* røre. Iv. 5642.

nöwe: fornöje, tilfredsstille. ther hinne vel a *nöwer.* Iv. 6193.

Offteligh: ofte. (oldnord. *optliga.*) Iv. 1330. 1502.

om: han swor *om* sin faders siel: ved. Iv. 622. 24. keyseren soor *om* syth hwyde skegh. III, 16[14]. 102[9]. swæræ *om*

Gudh. Iv. 4463. 5738. Fr. 336. 1684. Fl. 697. 1637. skullæ jech ther *om* bliwæ døø: derfor. Iv. 3669. L. 140. 146. III, 103[26]. 113[4]. ther *om* skal thin halsbien knage. L. 468. the sörgde *om* theris folk. III, 102[5].

om bære. i willæ thet mæd mægh *om bæræ*: bære over med mig deri, undskylde mig. (Oldnord. *umbera.)* Iv. 3268. Fl. 1465. then hieder wille the helder *om bæræ:* undvære. Fl. 1081. *unbere.* II, 320[1049].

om kringer. alle wegne *om kringer:* rundt omkring. myth syn ær *om krinngh* wændh: mit Sind er aldeles omskiftet. III, 136[10].

om laud: omlagt, omgiven. (then kielde) han er met roser *om laud.* Iv. 355.

om siden: omsider. Iv. 3905. *(om sidher.* 4422 o. fl. St.)

ond: dårlig. *onde* kledher. III, 50[11].

oodh: gal, rasende. han hugger som han voræ *oodh.* II, 200[2340]. (Oldnord. *óðr.*)

opsath: Plan, Påfund, Forsæt. wynnæ wt Roland meth so danth *opsath.* III, 159[5]. (Sv. uppsåt.)

op tage. jech skal i morgæn myn død *op tage:* modtage Døden. Iv. 2927.

orkæ: orke, formå. II, 164[1119]. III, 12[20]. 24[21]. 122[22]. 149[18]. 173[28].

orligh: årle. Iv. 184. *orligh* och silligh. 1044. 1826. Fr. 38. Fl. 635.

orloff: Orlov, Tilladelse. jech wil edher *orloff* hawæ. Iv. 4345. Fl. 535. 2029. han hawer aff konninghen *orloff* til. Fl. 1049. han tog *orloff.* Fl. 571.

orloge: føre Krig. *orloge* pa thet ryge. III, 28[3]. 179[8].

orlage: Orlog, Krig. III, 157[22].

orloghs man: Kriger. III, 69[20].

orm: Slange. Iv. 2686. 89. 97. *dragien* (Dragen). 2714.

orsag: Undskyldning, Frigörelse for en Brøde. hwn wille sin

orsagh giöre. Iv. 2444. Fl. 1773. the segh kan ey *orsagh* faa. Fr. 608.

orsagh: fri for Brøde eller Strafskyld. (Oldnord. *orsekr.*) jech wedh mæg *orsag* væræ. Iv. 3621. hwn war *orsag.* Dr. 818. 934.

osen, osne, sé: *usen.*

ouèrdadigh, offuerdadigh: overmodig. mannelegh och *ouerdadigh.* III. 88^{24}. 158^{20}.

offuerdadughet: Overmod. mere aff *offuerdadughet* æn wishetth. III, 156^{18}.

ower jennæ, ower jenæ. i wortttæ ower *jennæ* bodhæ: komme overens. Iv. 2952. 5772. Fl. 1859. jec wil edher giöræ *ower jene:* forlige eder med hinanden. Iv. 4075. meden thet skal ey [ɔ: ee] *ower jene* wæræ: det samme, det kommer ud på ét. Iv. 4888.

owerkomæ: overvinde, overvælde. om mæg Gud then løkæ andh, thet jech *ower komær* hanum. Iv. 3381. 4866.

ower løs: uden Kåbe. hun laude sin kobe och *ower løs* giek. Iv. 2119. hun *ywerløss* foræ the herræ ingik. II, 189^{1938}.

ower wold: Overlast. willæ hwn ey giöræ mæg slig *ower wold.* Iv. 4061.

oæflæ: Overmagt, overmægtige Modstandere. (oldnord. *ofrefli.*) thet ær icke skam at fly for *oæflæ.* III, 101^{21}.

Pa. han ær *pa* sytt rad: i sin Rådsforsamling. III, 3^{7}.

pall: Langbænk, en fast Bænk langs Stuens Væg. the benkæ och the *pallæ.* Fr. 306. (oldnord. *pallr.*)

pannæ: pante? (platt. panden). dwerigen wil os *pannæ.* L. 248.

pannel: Sadelhynde. then *pannel* war aff blialt. Fl. 551. (engelsk *pannel.*)

panner: Banner. III, 63^{1}. *(banner, baner.* 63^{16} ff.)

panth. thu setter thit liff til *panth:* i Vove, på Spil. Iv. 4523.

par: Påfund, Kunst, Svig. grawen med mange sielsøne *par.* Fr. 372. (*Pare:* Gækkesnak. Peder Syv.)

pawlun: Telt. III, 160^{5}. 178^{28}.

pel, peld: et Slags kostbart Töj. rige *pel* och saa dameth. Fr. 257. tywe *peld.* Fl. 294. 548. sylkæ *pældh.* III, 115[10].

pinelig: plagende, pinlig. Iv. 4155.

plan: Flade, Slette. pa jen fower *plan.* Fr. 1157. om thenne *plane* horær hanum til. L. 249.

platener. pladæ heller *platener.* Harnisk? Iv. 3733.

pletugh: pligtig, skyldig. onth ær iegh teg *pletugh.* III, 51[21].

proces: Procession, Optog. allæ gaa j *proces* to och to. Iv. 5218.

prøwe: mærke, skönne. jnghen kwnnæ thet *prøwe,* hwadh ridder han mwndæ wæræ. Iv. 5327.

pughæ: Djævel. II, 220[3016]. 223[3102]. the *pugær.* 253[4097]. (*defflæ* two. 253[4096].) (oldnord. *púki.*)

Qwadh sprak: mundkåd. Iv. 73. her kæyæ *quat sprak,* ther talær illæ a mans bagh. II. 133[73].

qwaff: Dybet, den dybe Sø. (oldnord. *kaf.*) the swkæ i *qwaff.* Fr. 1761.

qwale: Kval, Smærte. Iv. 669. 2292. P. 884.

quar, sé: *qwer.*

qwede: synge, råbe. then wekther *qwadh.* Iv. 4167. 68. jech hørdæ then wekter *qwede.* 4178. tha tog han til ath *qwide.* P. 209.

qwegh, kuegh: levende (kvik). heller døth en *kuegh.* Iv. 1093. *qwegh.* Iv. 2162. men hwn ær *qweg:* medens hun er i Live. 5949. Fr. 1337. Fl. 204. 267. 426. 848. L. 845. Dr. 396. *quigh.* II, 162[1029].

qwell: Kvæld, Aften. j mowe thidh komme ath *qwelle.* Iv. 695. (at *afftens* tid. P. 149. 1497.)

qwent: gift. (oldnord. *kvæntr.*) ath jech ær *qwent,* jech seye wil. Fr. 1181.

qwer, qwar: stille. folkedh sadh all *qwer:* helt stille. Iv. 64. 2145. 2746. 3245. Fr. 2025. P. 240. III, 81[10]. *quær.* 88[26]. 145[13]. stath nw *quar.* III, 2[19].

qwidh: Bug, Mave. han banth myne fødher wndher hestens *qwidh.* (oldnord. *viðr.)* Fr. 1080.

qwide, qwid: Sorg. Iv. 351. 1103. ladher faræ all eder *qwide.* Fl. 854. Iv. 1118. 2314. løst ær thieræ *qwid.* Iv. 3504. 4615. Fr. 1256. sorig och *qwid.* Dr. 299. for inghen maudh bar han *qwidhe:* Frygt, Ængstelse. L. 28. 212.

qvideløst: sorgløst. II, 320[1067].

qwidhæ: frygte. j törff ey for løwen *qwidhæ.* Iv. 5945.

qwide, sė: *qwede.*

Rad: rask, hurtig. then ridder sprang hanum *rad* i gien: hurtig i Møde. (oldnord. *hraðr,* norsk rad.) Fl. 1898. wij ære for *radde.* III, 108[20].

radh, rad: Råd. thij ær thet *radh,* ath i sænde en wissman: det er rådeligt, tjenligt. III, 156[21.28]. 161[11]. ther stor engen *rad* till i thette sin. 158[23]. myt *rad* stander meest til thik: jeg vil søge Råd hos dig. Iv. 1300. megh tøckær ware *rad,* ath wij fare hiem. III, 92[20]. en thu wilt met *rade* lewe: have det godt. Iv. 1048. giwæ thennæ riddher thet til *radæ:* tilråde ham det, indskyde ham det. Iv. 4355. Karll sporde hannum till *rade:* om Råd. III, 1[14]. thet bæstæ, ath wi skullæ til *radhæ* tage: gribe til, beslutte. Iv. 6083. III, 104[14]. huræ edher ær bæst til *rade.* Fl. 1648. til *rade* faa. L. 864. jech worte saa til *rade.* Fl. 1723. L. 697. the bode waræ alt ower jene *radæ:* vare altid enige. Fl. 1410. j hawe alt wiser *radh* æn mægh: Rådgiver. Iv. 6093. han war konningens høgestæ *radh:* Raadsherre. L. 35.

rade: råde. Datid: *radde.* alle myne sorigh *radde* han bodh. Iv. 519.

radelig: varsomt, klogt. hwræ jech skal sa *radelig* faræ. Fl. 860.

rage: skrabe, rive. hwadh thet war ther hwn *ragedæ* mæd sin tand. Iv. 3734. han kwnne hanum ickj *rage* medh lige: ramme, træffe. L. 528. III, 43[1]. 70[3]. 127[27]. (Sv. *råka.)* swærdhet *rakæde* halssen. III, 67[22].

rakæ: Hund. (oldnord. *rakki.*) to lidel sma *rakæ.* Fr. 2022.

recte, sė: *reke.*

rede. jech wil edher allæ *redhe* fangæ: sörge for Mad og Drikke til eder. Iv. 4203. thet fæk han *redæ* i stad: den Udrustning af Skibet. Fr. 1683. lod hanum faange alle *rede* til thieris sengy: Sengeklæder. Fl. 816. hans skiold och hans ørse *redhe:* Seletøj. Fr. 121. jen swend, ther eder skal *redæ* faa: alt, hvad I trænger til. Fl. 2033. tha worte iech sa til *rede:* til Sinds (?). Iv. 298.

rede: göre i Stand, tilberede. Datid: *redde.* then iomfrw lod ieth karbad *rede.* Iv. 1382. lod til brøllop *rede.* Fl. 2080. the lode thiere kost *rede:* tillave. Iv. 2088. *reden* ether snarth: görer eder rede. III, 60^{17}. bödh them thiere ørs ath *redhe:* sadle. Fr. 215. the *reddæ* ther mad. 2068. the *reddæ* them. 1694. thet folk war well *redh:* godt rustet. III, 55^{15}. ware the sodne och *redh* oss till math. 92^{16}.

rede. thet myt hierte mun *rede:* rædde, forfærde. Iv. 339. thet mit hiartæ *redhær.* II, 140^{320}. han *redis* thet war hanum til swig. P. 280.

redelig: rædsom. iet *redeligh* lyus. Iv. 273. 295. 307. medh *redæligh* kieræ. Fr. 970.

redh: sė; *rede.*

reessæ, sė: *resæ.*

reghe, ther til i wel til *reghe* æræ (sv. til räka): er kommen til Helbred. Iv. 3937.

reke. han *recte* aa hans skioldh saa fast: drev, hugg til. Fr. 946.

rende spær: holde Dystløb, turnere. tw skalt *rende spær* meth myne ryddere. III, 184^{8}.

rese, resæ: Rise, Jætte. han wil mæd then *resæ* stridæ. Iv. 3214. 3393—94. 5963. Fr. 205. jen *reessæ.* Iv. 3121. *ræsæ.* III, 79^{20}. 101^{10}. *ræssæn.* III, 81^{14}.

resser, sė: *reysær.*

retter: Retfærdighedens Håndhæver. han war jen *retter* æn fuld godh. (oldnord. *rèttari.*) Fr. 2341.

rey: Færd. jen annen *rey* begiöntis tha. L. 334. hwad *rey* mon thette wæræ? P. 278.

reysær: Gange. III, 149[7]. *resser.* 152[21]. (norsk: Rejse.)

righeth: Rigdom. Fr. 52. 255. 318. *righiedh.* 2234. *(rigdom.* Fr. 316. Fl. 1013. L. 328.)

riidh, ridh: Kamp (Angreb). thet hawde wered liden *riidh.* Iv. 2602. jen lidhen *riidh:* Tid (hvori noget står på). 4164. i noger *ridh.* 3850. i samme *ridh.* 4268. 5536. 6260. Fr. 1941. i allen *ridh.* Fl. 111. i same *ridhæ.* Fr. 1709. (oldnord. *hrið.*)

riis, riss: Kratskov (Have). Fl. 1109. 1139. II, 321[1073].

ro: Hvile. fower bør ware thieræ *ro.* Fl. 2053.

rosens gordh: Have. Fr. 1215. L. 101.

rwæ: angre, fortryde. II, 142[390].

rysæ: forøge. thet myn æræ mottæ *rysæ.* II, 140[326].

røg. till røgge: tilbage. III, 50[23]. 51[10]. 59[15]. till *rygge.* 64[4]. till *røge.* 143[20].

røgh: Støv. *jordh røgh.* III, 56[5]. (Almuen siger endnu: det *ryger,* i Steden for: det støver.)

røn: Prøve, Overtydelse. (oldnord. *raun.)* ther fonger jech *røn* aff: det vil jeg få at føle, få Vished om. Iv. 2931. 3865. 4081. Fl. 2009. sannen *røn.* Iv. 6343. myne ordh komme til *røne:* skulle stå sin Prøve. Iv. 1705. mæg tøcker alt got wæræ til *røne.* Fl. 857.

røne, rönne: prøve, erfare. hwo thid wil fare, han moo thet *røne.* Iv. 411. 2010. III, 12[20]. 165[24]. thet skulle j *rönne.* Iv. 832. iech hawer thet *rønt.* Iv. 1298. thet skall *rønes.* III, 124[3]. thet skulle *rönnes.* III, 37[16].

røne: Rønnetræ. Fr. 482.

røræ: sætte i Bevægelse. han mon thesse talæ *røræ.* L. 811. hawer iech mange fra sadelen *rørdh:* kastet af Sadelen. Iv. 720.

røttæ: Rotte. tyn gamlæ *røttæ*. III, 105^{26}. gamlæ *røtthæ*. 132^{12}. (*rötta*: Rotte, svensk Almuesmål.)

Saam, sé: *sömme*.

saar, sor: såret. (oldnord. *sárr.*) hwerken lam heller *saar*. Iv. 2574. 3638. Fl. 1901. jegh wordh aldrigh *sor*. III, 41^{23}. *saar*. $42^{2.23}$. *sar*. 81^{2}. illæ *saar*. 114^{12}. then *saræ* mand. P. 995.

sabel: Sobel. (oldnord. *safali.*) *sabel* skindh. Iv. 208. Fl. 296. 719.

sadelbowe: Sadelbue, ét af de til Sadelen hørende Krumtræer. aff fylsbien then *sadelbowe* war. Fl. 549. *sadelbogen*. III, 64^{8}. 65^{19}. (oldnord. *söðulbogi.*)

saffd, saud, sé: *seye*.

sag, sage. hwem wil jech hæræ for giwæ *sagh*: give Skyld, anklage. Iv. 2858. 6174. gaff hanom ther for *sage*. Iv. 89. hwadh haffue i mech tiill *sag* at giffue: tiltale mig, lade mig undgælde for. Iv. 4458. for myne *sage*: for min Skyld. Iv. 2658. Fl. 615. 840. for wrange *sagæ* then eldræ møø: for den ældre Møs. Iv. 5793. wid wnderligh *sage*: vidunderlige Ting. Iv. 261.

sagløs: sagesløs, uskyldig. Iv. 3749.

sakte: stille, mildne. hwn *saktedæ* kongens wrede. Fr. 1663. (norsk: *sakte.*)

saligh: lyksalig, lykkelig. ien *saligh* man (om én, der endnu er i Live). Iv. 1739.

sam, sé: *sömme*.

sameth: Fløjl. *sameth* och bliald. Iv. 871. Fr. 258. *samet* met rige lad. Iv. 1396. Fr. 2198. *samit*. Fr. 1509. jen *sametz* manttel. Fl. 718. silky och *samette*. Dr. 1131.

samlingh. wdhen mantz *samlingh*. wden mandz *samlende*: Samleje med en Mand. III, $83^{5.7.14}$.

sannen, sannindæ, sandh: Sandhed. med *sannen* vel iech ether seye. Iv. 663. for *sannen*. Iv. 832. i *sannen*. Dr. 507. III, 146^{8}. ther allæ rætwishet och *sannindæ* ær. Iv. 3648.

49. *saninde*. 1263. 1299. Fl. 929. som willæ seye *sandh*. L. 106. met rette *sandh*. Iv. 2432. seye til *sandsz:* for Sandhed. Iv. 16. 78. 1636. han sagde til *sans*. II, 133[78]. ladh hanum ther aff *santh for sant* for stande: få ren Besked. Fl. 445. skal jech hawe *sendhen* at wedhe. Dr. 504.

sar, sé: *saar*.

sarlig, *sorligh*. then skadæ *sarlig* i hans hierthe swedh: således at den voldte Smærte. Iv. 3301. the slowe hwer andræ *sarligh*. Fl. 1891. *sorligh*. Iv. 796. P. 510. mwnde han sigh *sorligh* kiere: såre. Iv. 80.

sath, *sat:* sandt. thet jech wedh wæræ for Gudh *sath*. Iv. 5887. thet ær alt *sat*. Fl. 994. Dr. 318. (oldnord. *satt.)* sey mæg *set*. Fl. 923. L. 520. om hwn hawer *set:* Ret, Iv. 3979.

sat. alt *sat* met rosen och lilie bladh: pyntet med. Iv. 213. hans kleder war *sat* medh guld. Dr. 64.

sath: forligt. ladher them ther mæd wæræ *sath*. Iv. 5576. 6345. *sattæ*. Iv. 5767. 5917. æræ vortne bradelig *sotæ*. II, 277[4899]. man skal them bodhæ giöræ *setth*. Iv. 6141. veræ *settæ*. Iv. 5885. (oldnord. *sáttr.)*

sayen: et Slags uldent Töj. (fransk saie, M. lat. saium, oldnord. sei.) tywe kiortel aff *sayen* widhe. Fl. 297.

sede, *sette*. han wiste ey hwadh thet hawde at *sede:* hvorledes det hang sammen dermed, hvad det havde at betyde. Iv. 2685. hans ordh hawer lidhet at *sette:* lidet at betyde. Iv. 598. iech wil thine ordh inktet *sette*: ikke regne dem for noget. Iv. 1173. wij törwe hans ordh ey ath *sette*. Iv. 1684. 148. *seth*. 2113. *sæt*. 3305. huad sligt hawer at *sette*. Iv. 1425. 4535.

sedh, *sidh:* Sæd, Sædvane. som ther war *sedh*. Iv. 1559. L. 259. *sed*. Fl. 1061. thet hawer wereth myn *sedher*. Fr. 452. wnde manne *sidh*. Fr. 1081. kristen *sid*. Fl. 112. troldom *sidh*. Fl. 1806.

seel: lykkelig. hwn sawdhe segh aldrigh ath worde *seel.* Fl. 613.

seer, ser, sé: *sææer.*

seger, sé: *sigher.*

segne. han *segnede* segh: korsede sig. Iv. 692. 2283. Gudh *segne* ham: signe. 1761.

sellig, selig: elendig, sølle. huadh tenker iech megh *sellige* mand. Iv. 1084. 2928. 3556. 6217. Fl. 359. 459. then *seligæ* qwinne. Iv. 4032. 4457. 5145. (oldnord. sálugr.) the *sælige* quinne. II, 224^{3147}.

selw. j er ien mand aff eder *selwe:* en dygtig, modig Mand. (Jfr. maðr fyrir sèr, oldnord.) Iv. 825. han ledde megh indh met *selwer* sigh: han førte selv mig ind. 187.

sendær. bestande tre ridderæ j *sendær:* på én Gang. II, 208^{2595}. slaa alle till hannum i *sænder.* III, 4^{2}. 159^{3}. i *sændher.* 94^{16}. i *søndher.* III, 55^{26}. i *sønder.* 96^{22}.

set. sey mæg *set.* sé: *sath, sat.*

sette, sé: *sede.*

seye: sige. ewentÿr *fram seye:* fortælle. Iv. 125. iec *seyer* eder fra: fortæller om. Iv. 19. *sey* mægh ther fra. Fl. 750. Datid: *saude, saffdæ, sawde.* han sith ewentyr *saude* fram. Iv. 81. Fl. 361. P. 1276. 1293. Biform: *saffd, saudh, sawd.* ther man hawer hørd *saffd fraa.* Iv. 6. 673. 1329. the kelde iech hauer *af sagt:* talt om. II, 141^{335}.

seyels: Fortælling. thet *seyels,* han frwen sawde. P. 1293.

sidh, sé: *sedh.*

sidher: mindre. jech ma thet æn halwe *sidher* giöræ. Iv. 2857. sé: *halwe.*

siel. om *siel* sin moders: sin Moders Sjæl. Iv. 624.

sielsøn: som man sjælden får at sé. *sielsøne* par. Fr. 372; sé: *par.*

sigher: Sejr. han matte ey *sigher* for hanom tabe. Iv. 994. *seger.* 1259.

siin, sindh, sé: *sinne.*

sin (Ejeform af *sik*, *sægh.*) J. togh thet dywr til *sin.* Iv. 2247. (ligeså: til *min*; til *thin.*)

sinne: Tanke. jech wed thet met all myne *sinne:* fuldt vist. Iv. 984. Fr. meltæ tha medh *sinnæ:* med Kløgt. Fr. 1090. medh rad och *sinnæ.* Fl. 567. P. 1031. hans *sinnæ* mon hanum nææer for gaa: han var nær ved at tabe Sans og Samling. Dr. 332.

sinne, sindh. han wille iet *sinne* til megh sie: én Gang. Iv. 499. i theth *sinne.* Iv. 770. 955. ath huert thet *sinne.* Iv. 1122. 2286. j thy *sinne.* 2387. ath thette *sinnæ.* Fl. 1629. 1730. hun bad mæg siste *sinnæ.* Fl. 49. i allæ *sinnæ.* Fl. 916. meræ æn M *sinne.* Iv. 6258. siste *sinde.* Fl. 1925. thet samme *sindh.* Iv. 2735. i *siin:* én Gang. Fl. 1597. i thet *syn.* III, 59[22]. anneth *syn.* III, 161[9].

sisten. *sisten* tid: sidste Gang. Iv. 2305. 4304. iech *sisten* skildis fra hanum. Iv. 4291. Fl. 752.

sith: sid, langt, nedhængende. hagen *sith* pa brøsteth laa. Iv. 275.

(siude): syde, Tillægsf. *soden*, Flert. *sodnæ.* hognæ i en kedell oc wore *sodnæ.* III, 77[20]. 92[15].

siø, siøø: Sø. Fr. 1712. Fl. 55. 2052. III, 137[9]. Flertal: *siør.* III, 132[11]. *søø.* Fl. 669. P. 953.

skade-bodh: Godtgörelse for tilföjet Skade. thet giwer wi thik til *skade bodh.* L. 371. giöræ *skadhe bodh.* 389.

skafft: Spyd, Lanse. noger skulle sidde for myt *skafft.* Iv. 719. the storæ *skafft.* 5489. 91. *skafft* och skiold. L. 502. (oldnord. skapt.)

skafftawel: Skakspil, Bræt og Brikker til at spille Skak med. Fr. 357. 59. Fl. 1226. lege *skafftawel.* Fl. 1304. *skawtawel.* P. 1030. *skagtauell.* III. 71[15]. (oldnord. *skáktafl.*)

skage: ryste. han *skaget* hanum lewer oc longe. L. 607.

skaldh, skall: Stöj, Larm. thet matte høris aff hans horn sa

mygen *skaldh*. Fr. 2029. meth meget *skall*. III, 185[24]. (oldnord. *skall*, Intetkön.)

skam: kort, stakket. (oldnord. *skammr.*) j *skammen* frist. II, 284[5132].

skandh: skammeligt Menneske. thin fulæ *skandh*. Fr. 981.

skarlogen: skarlagenrødt Klæde. Iv. 208. 3991. Fl. 2077. *skarlogens* skind. Iv. 1024. *skarlagens* skindh. Iv. 1860.

skibe, skepe: ordne, tildele. nar skal Gudh thet *skibæ* saa: styre. Iv. 1336. 4160. Fl. 461. L. 820. *skiber* thet saa. P. 1392. han *skibede* os alle node: gjorde os ret til gode. Iv. 233. 3939. Fr. 1389. Fl. 813. *skibe* edher bodhæ mage: görer eder det behageligt. Iv. 5921. 1387. 3086. the hadde theræ fremferd *skepet* soa. II, 131[20]. (oldn. *skipa.)*

skibelse. fførre skulle all hemmel teghen wendis aff sin *skybelsæ:* løsrives fra sin Ordning. III, 44[9]. han jngen annen *skibelse* aff hanom fand: gjorde sig ingen anden Forestilling om ham. Iv. 2239. jech frykter myn frwe maa noger the *skibelse* finne a megh, thet iech saa lengi er here hos thik: göre sig en slem Forestilling om mig, få Mistanke til mig. Iv. 1061. myn *skipelsse* hauer iec tek nw teth: hvorledes jeg sér ud. II, 139[292].

skib-hær: udrustet Flåde med tilhørende Mandskab. tha sog pauen then store *skyb hær,* som kam aff Africà. III, 73[14.22]. (oldnord. *skipaherr.*)

skib-mand: Sømand. P. 850. *skibmend.* P. 1004.

skicke: ordne. the *skickede* theris spitz. III, 16[24]. 76[19]. 85[1].

skiel. wij hawe thet rønt met *skiel*: for Alvår. Iv. 996. iech wed thet met rette *skiel*: god Grund. 1358. met natwrligh *skiel.* Iv. 2696. for vthen *skiel.* 1089. thu kant giöre megh *skiel* ther til: klare det for mig. Iv. 1236. giörær hanum ther for ey meræ *skiel.* Iv. 3539. thu skalt mægh ther aff giöræ *skiel.* Fl. 349. j skulle borth fare met tölligh *skiel:* på det Vilkår. Iv. 2000.

skiemten. them til *skiemten* som thet vil høre: til Tidkort,

Moro. Iv. 4. 6375. Fr. 356. huadh *skiemten* the mwnde driwe. Iv. 58. 76. 1842. 2107. alsz kiöns *skiemten* ther the finge. Iv. 1932.

skiendhe. han hawer megh sa sorligh *skiendh:* skamskændet. Iv. 796.

skiendhæ: Skamskænder. giöm hanum sielff, thin ledhæ skiendhæ. Iv. 4968.

skiene: skinne. biedzel oc howet leder *skiende* som solen. Fl. 558. *skinde.* L. 508.

skiewel: Skarn, ondt Menneske. thet worte then *skiewel* myghet til harm. P. 1324. (I jysk Landsmål siges: et *sølle Skevl,* om et Menneske, man vil ynke lidt.)

skifte: dele. *skift* tith folk i iiij delæ. III, 159[2].

skill: slægtet. (oldnord. *skyldr.*) the ware bode *skille.* III, 18[9].

skille, sé: *skylle.*

skilliæ: skelne, skönne. han matte at *skilliæ* faa, hwo thet war ther jnnæ laa. Fl. 1599. til herræ och konninge ther om *skilliæ:* dömme. Fl. 1657. (oldn. *skilja.)*

skinde: skynde, tilskynde. tessæ *skindede* meg hiith. III, 64[24].

skipelsse, sé: *skibelse.*

skiwdz hæst, skiwtzhæst: Skydshest, Lejehest. III, 74[10]. 62[24].

skiwthe, sé: *skywde.*

skiødhe, Dat. *skiøtte:* skøtte, bryde sig om. *skiødher* ey förræ han bort gar: lægger ej Mærke til. Fl. 1569. hwad *skiøder* jech hans rige foræ. L. 265. too ridder *skiøtte* allæ thieris ladhæ. P. 1282. J. *skøtthæ* hannum inthed. III, 70[7]. 95[11].

skiødeligh, skiøderste, se: *skiøt.*

skiøl swen (oldnord. *skutilsveinn*): én, der hører til den Afdeling af Hirdmændene, hvis Hværv det var at gå for Borde under Måltidet eller Drikkelaget (skutill: et Bord).

ijm *skiøl* swenne (redhe) meth hannum. III, 63[1]. XV *skiøl swenne* skulle slydhe hwden aff thöm. 72[5].

skiön: Rede, Forklaring. løgne jeldh, hagel och torden hørde man ther *for vdhen skiön:* uden at man kunde forklare sig det. Iv. 6035.

skiøt, skiøth: snart. (oldnord. *skjótt.*) the otte dawe *skiøt* for ginge. Iv. 1931. 2308. 4518. thet *skiøderste:* det snareste. Iv. 2016. thet aldræ *skiøderstæ* han for maa. Fr. 896. *skiødeligh, skyødeligh:* snart. ladh *skiødeligh* bodh effther hanom sende. Iv. 1373. Fr. 542. II, 285[5160]. thet *skudeste* jech mo ether atter fynne. II, 187[1849].

skob, Datid af at *skabe.* man *skob* them allæ nadhe: tildelte dem Pleje, gjorde dem ret til gode. Fr. 1210. Sé: *skibæ.* (oldn. *skapa*, *skóp.)*

skodhe: skue. aff ladhe ath *skodhe* then jomfrw reen. P. 763. Datid: *skodde, skoddæ.* hwn *skodde* hanom hals och ænne. Iv. 2265. P. 127. III, 31[2]. 50[18]. (oldn. *skoða.)*

skolæ. til *sorte skolæ* lod han hinnæ føræ: Akademi, lærd Skole. P. 23.

skorte: fattes. basonne mwnne ther ey *skorte.* Iv. 1840. sorigh och anger mon ther ey *skortæ.* 3350. hertwger mwndhe ey *skorte.* Fr. 762.

skræne: brøle. (Jysk skranje: skrige.) tha *skrænde* han rædeligh. II, 221[3058].

skudest, sé: *skiøt.*

skuffe: narre. han kunne hanum *skuffe* saa. L. 532.

skuldug: skyldig. wi æræ thet allæ *skuldug* at kiæræ. Fl. 1767.

skulfue er Datid Flertal af skælve, i Ental *skalf.* torn och mwræ *skulfue* veter: skjalv derved. II, 285[5176].

skwr, skwre: Byge, Iling, Regnskyl. (oldnord. *skúr.)* alle dyur redes for then horde *skwr.* Iv. 375. met sne och frost och hordęn *skwre.* Iv. 482. the horde *skywr.* II, 141[356].

skwrdh: Skæren, Nedhugning. her war wlige pa *skwrdh.* III, 101[18]. (Fynsk Skuregilde: Høstgilde.)
skybelsæ, sé: *skibelse.*
skyld: Bebrejdelse. han war icke *skyld* wærdher: værdig til Bebrejdelse. III, 164[8].
skylde, Dat. *skyltæ:* bebrejde. pawen *skyltæ* keysæren, ath han redh sa dorlege wth. III, 107[11].
skywde, skiwthe: skyde. sa *skywder* jech til Gudh myth mool: henskyder min Sag. Iv. 2900. tha *skiwdher* ieg meg for myn herris dom. III, 178[11-12]. *skiwther* jegh. III, 116[3.4].
skywr, sé: *skwr.*
skyødeligh, sé: *skiøt.*
skæghwyth: én, som har hvidt Skæg. keyser Karll then *skæghwythææ.* III, 35[11].
slaa. ee hwad som the wil *slaa* appa: give sig af med, tage sig for. L. 39. 798. keyseren loth *sla* aff banne alle cristne som slagnæ wore: føre af Vejen. III, 72[23].
slegh: slig, sådan. hans skickels war nw *slegh.* Iv. 2304. *sligh* flere: flere slige. 1231.
slegie: en stor Hammer. især til at slå Jærn eller Sten med. (oldnord. *sleggja.*) han stodh segh widh ien *slegie.* Iv. 282. han støddæ sigh vith ene *slegge.* II, 138[261].
slet, sleth: flad, jævn. jen *slet* gang ther om kring. Fl. 1143. edher tonge faller *slet:* løber glat, uden Hindring. Iv. 4088. vi wedhæ thet allæ *sleth:* nöje, fuldstændig. 5880. jech faar then arff al *sleth:* hél og holden. 5369. beder jech eder allæ *slet:* aldeles, til fulde. Fl. 1679. 1733. 1827. *slæt.* 1789.
slibæ. jech skal saa medh thik *slibæ* (Skrivf. f. skibæ?). Fr. 931.
slide. so mange han fant *sleeth* han riis paa: opsled. III, 181[26].
slide, slidhæ: Slire, Skede. (oldnord. *sliðrar.*) han droff sit swerdh wth aff sin *slide.* Iv. 2721. 2812.
sligh flere, sé: *slegh.*

slogne: udslukkes. (oldnord. *slokna.*) tha *slognede* all te bloss. III, 26^{16-17}.

slott, Flert. *slott.* tha spistæ han sijn *slott:* sine Slotte. III, 9^{8}. the *slotther.* 10^{6}.

slægh: Slægt. hwath *slægh* R. war wt aff. III, 81^{19}.

smede. guld och sølff, *smed* och giordh saa thet maa prisæ allæ mester: smedet og gjort. Fl. 510—11.

smyde: hvad der er gjort med Kunstfærdighed. sølff kar som *taffæll smyde* war: kunstfærdige Ting til at pryde et Bord. III, 72^{21}.

smo. thet thu hawer megh sa sare *smodh:* forsmået. Iv. 1271.

smoswen: Småsvend, liden Dreng, Tjener. III, 113^{10}.

smøre: smöre, salve. thu skalt *smøre* hanom howed och haar. Iv. 2337.

smørilse: Smørelse, Salve. jech hawer then *smørilse* hanum ma due. Iv. 2322.

snak: Tale. ther til høwske *snak* och gamen. Fr. 1212.

snacke: tale. (norsk: snakka.) rider och fruer *snackede* møgeth, huadh sligth haffwer woldhet. Iv. 51. Fr. 1309. L. 743.

snedh: Stykke. (oldnord. *snið.*) vden thu konne troldom *snedh.* II, 337^{1642}.

snillæ: Kløgt. thu skalt aldrig medh thin *snillæ* fleræ kiemper spillæ. L. 873. 753.

snime, snimæ, snymen: tidlig. (oldnord. *snemma*). orlig oc sa *snime.* Fl. 10. heræ kam *snimen* mange ridder: nylig. Fr. 1514. thet war for *snyme* och icki lange: for nylig og ikke længe siden. Iv. 162. 42. 1963. 5824. Fr. 1032. Wadian sa *snime* døde: bradt. Iv. 1582. hinnes død kam mægh for *snymæ.* Fl. 394. Dr. 1221. jen møø war hæræ for *snymen* tid: for kort Tid siden. Fl. 609. for *snimen.* Fl. 714. 1686. Dr. 674. *forsnymen.* II, 132^{48}. *snymen.* 163^{1068}. do skieddæ mæg *snimestæ* ther jech borth redh: hélt nylig. Fr. 1326.

snød: led, styg. (oldnord. *snauðr*: fattig.) thin onde *snødæ* vættæ. II, 164[1102]. een *snødere* skapelsse jech aldrig fan: ledere Skikkelse. 138[242]. swene the *snødestæ* æræ. 214[2808].

so, sé: *sog.*

sod (af: at siude): Suppe. *sodet* paa henne slaa. II, 337[1620].

sodne, sé: *siude.*

soffne, soffnæ: sovne, falde i Sövn. herræ Ywan *soffnedæ* brath: Iv. 4817. Fl. 1527. 1544. III, 4[10]. 141[4]. 148[19].

sog, sogh, Dat. af at sé. jeg *sog* een ryddere jage thin sön. III, 72[15]. 73[10 14]. 52[17]. 64[21]. Affrica men *soghe.* 85[1]. tha *so* han eth korss. 53[16]. wi *sowe* hanum. Iv. 4269.

solbergis. innen *solbergis* (måské: innen sol bergis): Sol-Nedgang. III, 56[1].

som: hvor. i then jld, *som* han stodh. Fr. 1807.

sor, sé: *saar.*

sorigh: sörge. for thy wil iech megh *sorigh* j hiel. Iv. 1155.

sowe, sé: *sog.*

spaa: spaaende, som kan forudsige Fremtidens Hændelser. ther medh waræ the øwert *spaa.* Fl. 577. (oldnord. *spár.*)

spang: Plade, af liden Tykkelse i Sammenligning med Omfanget, liden Bro. ther ower ganger lönlige *spangæ.* Iv. 4186. 4196. (oldnord. *spöng.*)

spanne: Fingerspand, så meget man kan måle med udstrakte Fingre. then dronning war ickj meeræ æn halff tridi *spanne* langh. Fr. 285. jeth fuld got werdh, jen *spanne* langh. L. 297. brøniæn ræffnede ij *spanne* langt. III, 142[4]. (oldn. *spönn.*)

spel: Spil. (svensk: spel.) jeth lidhet *spel* acther jech ath skriwe. L. 1. jet lidhet *spil.* L. 11.

spenæ: Brystvorte, Patte. (oldnord. *speni.*) en orm føddæ then hæst op meth synæ *spenæ.* III, 127[4].

spelz, sé: *spilz.*

spise: forsyne med Mad, forsyne i Almindelighed. tha *spiste*

han sijn slotth meth spysningh och wæræ. III, 9[8]. *spisningh.* 102[20].

spitz, spetz: Slagorden. the skickede theris *spitz* pa bode syder. III, 16[24]. Roland redh giømen theris *spetz.* 63[5]. xij *spitze* ok eth C wnder hwerth banner: Afdelinger. 125[13].

springe: han lod tha *springe* sa wide, ath o. s. v.: lod vidt og bredt kundgöre. P. 569. sydhen *sprank* han mwren: lod springe, sprængte. III, 179[28].

sta till: tilstå. wille i *sta* till, at ieg hauer fwlkommet thet. III, 152[20].

stadh, stat: Stads. keysæren hiolth syn iwl meth megen *stadh.* III. 130[2]. medh stor *stat* tha komme the thæræ. Fr. 2132.

stadh, stad: Sted. ien lønlig *stadh.* Iv. 212. i skulle ey aff thenne *stadh* borth gonge. Iv. 1040. aff *stadh.* 6210. Fl. 1908. *jet* annet *stad.* 2128. the søkte i alle *stade.* Iv. 883. the *stade:* det Sted. Iv. 185. — *i stadh, i stad:* på Stedet, strags (oldnord. þegar í stað). iech rende modh hanom tha *j stadh.* Iv. 455. 611. 880. 1626. strax *j stad* Fr. 421. (Også: *strax.* Iv. 1615.)

stadne: standse (oldnord. staðna). tin siel *stadner* icke för æn j hælffnede. III, 64[10].

stakedh: stakket, kort. wi sowe hanum i *stakedh* tidh: for kort Tid siden. Iv. 4269. halwe *stecker* standen j stridh: meget kortere. Iv. 2603.

stackarl: en Karl, der gaar med Stav, Tigger, Stakkel. hwij holder han os som *stackarlæ* börn: Tigger-Börn. III, 74[9]. hwn foor i *starkarls* lige. Dr. 379.

stande. myt rad *stander* til thik, sé: *rad.* hwn ær *standen* i wode nw: stædt. Iv. 4157. Fl. 1603. *standhen* i wandhæ. Iv. 4991. *stannen* i wande. 1494. *stat* mek for liff: indestå mig for. III, 68[5].

stank, sé: *stinke.*

stat, sé: *stadh.*

stecker, sé: *stakedh.*

stede, stæde: bringe til at stå stille, standse (oldnord. steðja). tha haffdæ jech wæl *stedh* mynæ mødæ. Iv. 5667. han *stæddis* myth pa marken. III, 97[18]. ther mattæ jnthet *stedis* vidh: stå sig for. Iv. 4899. thet wille Karl icke *stæde*: tilstæde. III, 4[34].

stegeræ: Kok. Fr. 2144. III, 62[23]. 91[1]. *stegeræ swænæ:* Kokkedrenge. Iv. 3141.

stelle, stele seg: bære sig ad. han haffde seg *stelled* medh æræ. P. 488. han *steledh* sægh wæl. Dr. 112. tha haffde legaten *besteled* saa: indrettet det således. 773.

stibdatter: Stifdatter (oldnord. stjúpdóttir). P. 630. 864.

stiledher, styledher: Stigböjle. pa sin hest han sprang, udhen *stiledher* han giordhe thet. L. 421. Fl. 553. Jfr. *istad.*

stinke, Dat. *stank* (oldnord. stökkva): fare brat og med stærk Fart ud af sin tidligere Stilling, springe. Jamwnd hwgh Wdger pa hielmen, ok swærdhet *stank* wd aff. III, 67[21]. 178[21]. swærdhet *stank* nædh pa hæsten. 80[25]. 135[4].

stodh segh widh: støttede sig til. Iv. 282.

strade, stredhe: Vej. ther han flyde a then *strade.* Iv. 767. a the *stradhæ.* 6277. store *stredhe.* Fr. 1454.

strale: Pil. han togh fra hanom bode bowe oc *strale.* Iv. 2196.

strø: tildække, tilhylle. hinnæ kledher war med blodhet *strødh.* Fr. 1342. jen lidhen hæst war *strød* medh guld. L. 274.

stwbe: slå, kaste (norsk stupa: falde, glide ned): han mwn hanwm til jorden *stwbe.* L. 606.

stwndhæ: stönnede (oldnord. stynja, Dat. stunda). han laa och *stwndhæ* wedher. Iv. 4974.

stwpæ. jeg skall mannigh hedningh *howet stupæ* nedh till iordhen wysæ: hovedkulds. (Svensk hufvud-stupa.) Jfr. *stwbe.*

styld: Tyveri (svensk støld). myn jomfrw, ther thw medh *styld* vndfordæ her. Fr. 1733. Fl. 1817.

styngh: Stik (svensk styng). cristne men rende æffther thöm meth *styngh* ok hwgh. III, 89[13].

stæddis, sé: *stede.*

swkæ, Dat. Flert. af at *søkke* (oldnord. sökkva): synke. the hinnæ fulde *swkæ* i qwaff. Fr. 1761.

swnd: Helbred, Sundhed. Bernardus bad Roland stoo sick for liiff ok *swnd.* III, 12[24]. 68[5].

swale: køle, afkøle. henne tale, som al myn anger kan *swale:* slukke min Sorg. Iv. 1287.

suemme, sé: *sömme.*

suere. huadh hielper megh ther for ath *suere:* sværge. Iv. 1198. ɔ: at forsværge det.

swandz. frwer och jomfrver, allæ i thieris hwide *swandzsæ:* lange Kjoler. Fr. 2261.

swang: tynd. kindern *swangæ* (och halsen smalæ): tynde, udhungrede. Iv. 4554.

swarth: sort (oldnord. svartr). pa then annen syde war han *swarth.* III, 127[8].

swegner: Troldkarl. for *swegner* skullæ i ey holde mæg, jech kan ey troldom giöræ. Fl. 1810. *swijger.* II, 338[1646].

swigere: Sviger, Forræder. han ær icke Gudz *swigere.* III, 14[3]. warris herre *swygere.* 13[32].

swimæ: Afmagt, Tilstand uden Bevidsthed. han field och lengy ther i *swimæ* la. Iv. 3700 (oldnord. liggja í svima).

swort: sort. een hyrde *swortere* æn en bloman. II, 139[241]. Jfr. *swarth.*

swortne: sortne, blive sort. tha *swortnade* han som iord. III, 64[22].

swælthæ: sulte ihjel. bætræ ær ath døø mannelege en s w æ l t h æ meth skam. III, 102[21].

sy, sé: *være.*

syel: Sjæl. tw haffuer röffuet myne *syelæ gift:* min Sjælegave. III, 49[6].

syldh (oldnord. sylla): Syll, Stok, som hviler på selve Grundvolden og bærer alt det andet Træværk i en Bygning. vndher *syldhen* som hwn laa. Iv. 5033. vnder *silwen* baræ loa. II, 257[4252].

sylyæ: Sølje, Spænde. tha tog Wilm en gull ring oc satten i brokbælth for en *sylyæ*. III, 181[9].

syn, sé: *sinne*.

synd. thid ath faræ effter *synde bod:* efter Oprejsning for sin Synd. Dr. 119. 825.

syse: göre, udrette (oldnord. sýsa). han hawer *syst* alt thet, j bade. Iv. 1410. then resæ fæk tha illæ *syst*. 3485.

syæ: sige. som jech vill nu ether *syæ*. II, 134[100]. Datid *sadhe*. II, 135[131]. Sé: *seye*.

sælig, sé: *selig*.

sælskab, selskab: Livvagt, Følgesvende i Krigen. the rende pa Rolandz *sælskab*. III, 63[3-5].

sænder, i sænder, sé: *sender*.

sætæ: sæde, betyde (oldnord. sæta). jech vistæ ey huat thet hade at *sætæ:* hvorledes det hang sammen dermed. II, 139[274].

sæær, seer, ser: for sig (oldnord. sèr). han kaller *ser* hwær jomfrw fra. Fl. 1157. *sæær*. 1697. the æræ hwer andræ sa ligæ, do the æræ *sæær:* forskellige. Fl. 911. huer thiere røst war *seer* om segh: kunde skelnes fra de andres. Iv. 440.

serdieles. tha hawer hwær røst *serdielis* medh segh: særskilt. Fl. 1096.

søgæ: gå på, göre Angreb. aff thøm wort keyserens hæstæ sky ok wyllæ icke *søgæ*. III, 53[23].

søme: forsömme. Artus ey *sømde* sigh. Iv. 1655.

sömme, suemme (oldnord. symja): svömme. mange ther j blodh *sømme*. Iv. 2598. II, 139[268]. them saa iech om hanom *suemme*, Iv. 289. Datid: *sam, saam*. ther resæn war fallæn och *sam* i blod. Iv. 3494. en swan *sam*. III, 15[3]. 30[24].

sömme, søme: sömme sig. som eder ma met ere *sömme.* Iv. 1185. 6069. tha ladher edher bodhæ ther til *søme;* finder eder deri. Iv. 5883. P. 969. westu noger herre, som bæder *sömmer* ath bære krone æn meg: som det bedre passer. III, 146[4].

sömmeræ (?). mange wogne och *sömmeræ* fleræ. Fr. 2145.

sønder, i sønder, sé: *sender.*

søne, sønyæ (oldnord. synja): negte, afslå. tha wordher han glad, at han thik jckj *søne* kan. Fl. 1273. III, 76[23].

sørgæ. mæst *sørger* jegh mynæ gode men: sørger over. III, 60[13]. wee wore hannum thet *sørger.* 70[31].

sørige løst: sorgløst. the dywr the synge *sørige løst.* Fl. 1103.

søw, Datid af at sugæ. hun casten nedær oc *søw* hans blodh: drak. II, 204 [2465].

Tabe: spilde. hwn *taber* do sine mødhæ. Iv. 3973. helder *taber* jech mynæ stwndæ: spilder min Tid. 4358. 5356.

tackt, sé: *takt.*

taffelrwndæ. the tolff aff then *taffelrwndæ* skaræ: de tolv Riddere om det runde Bord. Fr. 1573.

taffæl smyde (oldnord. smiði), III, 72[21]. Sé: *smyde.*

taffl, sé: *tawel.*

taghen (oldnord. þegar, sædvanlig i ældre Dansk thagær): strags, på Stand. then edlæ riddere *taghen* vp amod then fruge stod. II, 133[58]. myn skiold jec *tagen* fore mek bød. 144[453]. *tafuen* i stadh. 206[2555].

tagde (Datid af at *tige*)*:* tav. han ey talede vten sadh oc *tagde.* II, 133[60]. han sadh oc *taude.* Iv. 60. han *tawde.* 486. *taudh:* tiet, fortiet. han haffwer øwerth saudh, ther bedre matte haffwe wereth *taudh.* Iv. 121. *thigh* qwær thin onde vættæ: tí stille. II, 164[1102].

tage. Wdger wegh wnden, ath thet *tog* icke: ramte. III, 42[20]. porten skulle ey a hanom *taghe:* røre ved ham, ramme ham. Iv. 788. thet hog *tog* melom them bodæ: ramte.

Iv. 3472. vil iec meg *tage* here *til* hand ath føre: foretage mig. Iv. 2. heræ *tager* thet fyrst *til* maal, ath hertwg Frederik ær brænd: det rygtes. Fr. 1798. huadh iec skulle *til* rade *tage:* gribe til, hvilket Råd jeg skulde finde på. Iv. 297. *tage* ether them inkthet *til* skam: skammer eder ikke derover. Iv. 150. i skulle *tage* ther pilgrym *til* waræ: passe på, spejde efter. Fl. 22. tha *toge* the alle j huseth ath løbe: begyndte. Iv. 192. 506. 961. 1839. 5065. cristene men *togis* i hendher, ath engen skullæ fly fro annen: toge hverandre i Hænder, gave hverandre Hånden på. III, 56^{23}.

takel. ther alt hans *takel* redhæ waræ: alle hans Befordringsmidler. Dr. 549.

takt, tackt, tecketh: tildækket. hans gylte hielm wortte *takt* met leer. Iv. 1754. 1854. ther molen sky er ower *takt:* skjuler den. 1895. marken *tackt* meth dødæ men. III, 64^{25}. 71^{8}. 161^{18}. thet hws kosteligh for *tecketh.* Iv. 1846. sengien ther *tecked* war medh silky. Fr. 1501.

taudh, taude, tawde, sé: *tagde.*

tawel, taffl: Brætspil. thet *tawel* han ey for giellæ maa. Fr. 364. 779. 80. lad *taffled* sa myghet gialde. Fl. 1231.

tecketh, sé: *takt.*

teeden, sé: *deden.*

tegne. hwn *tegner* hanom thet beste hwn maa: giver ham Tegn. Iv. 2717. han *thegner* henne fram at gaa. 2753.

telig, telligh, sé: *tøligh.*

terne: Tjenerinde, Tjenestekvinde. then nade han giorde met megh sin *terne.* Iv. 909. 1322.

tha. om thw wordher ath spwrdh, *tha* tw kommer till heluede: når. III, 42^{10}. 124^{22}. (Svensk: då.)

the. *the* drost oc hans brødre to: Drosten. Iv. 3622. *the* ædlæ fruæ: den. II, 164^{1092}.

the, sé: *thie.*

theden, sé: *deden.*

thee, sé: *thie*.

theyne, sé: *tegne*.

thender. iech törff them wæl i *thender* slå: i Splinter, Småstykker (oldnord. teinn: Tén, Kæp). Iv. 3032.

ther: som (Gjenstandsf.) (oldnord. er). kleder, *ther* ien ridder matte met ere bere. Iv. 207. for then ere, *ther* j megh thiede. 828. 204. 1807. Fl. 529. Dr. 315.

there, *thiere* (oldnord. þeirra): deres, af dem. huer *thiere* røst. Iv. 440. III, 163[6]. huer *thiere* anners glawinde kiende: hver af dem kendte den andens Glavind. 711. 2687. 4657. 4894. 5484. 5754. Fl. 1887. 2082. 2175. jngen *there* worte thet war. Iv. 85. 327. 714. 2708. hwilken *thiere* giwer j priis. Iv. 1255. 2693. hwerken *thieræ* haffdæ fonget saar: ingen af dem. Iv. 5047. noger *thiere*: nogen af dem. Iv. 1368. jen *thœræ*. Fl. 976. thet war beges *thiere* lyst. Iv. 2067. the lyde rad *there* stalte qwinne: deres Kvinders Råd. Iv. 1538. *thieres*. Iv. 743. 875. Fr. 996—98. begis *thieres*. Iv. 5509. engæn *aff them*. Iv. 3330. 4541. 4552. 6117. huilkæn *aff them*. 5476.

there. hwor watneth *therer* segh (om waneth for fariger segh. Fl. 1160): hvilken Farve Vandet får. II, 321[1096].

thes, *this*: dets. *thes* worth keyseren war: blev det vàr. III, 51[5]. Gud haffue *thes* loff: Lov for det. 66[14]. worder *thisz* ware. Iv. 1413. 1720. *this* viis worden. 1418. er *thisz* glad. Iv. 1594. 1627. *thiss* gladhe. Fr. 217. *this* ware wel tidh: dertil. Iv. 1226. jech finge *dis* aldrig bodh. Iv. 4097.

thesse, sé: *thisse*.

thet. met sa møgel gny, *thet* iech reddes: så at. Iv. 259. Fl. 1896. thet folk wndreth sare *thet* iec kam ther: over at, fordi. Iv. 529.

thie, *thee*, *the*: té, vise, lade sé. han wille megh ey then ere *thie*. Iv. 498. 848. the legere toge thiere konst ath *thie*. Iv. 1839. Fl. 1419. thet ma j hiemmeligh for megh *thie*:

aabenbare. Iv. 1127. III, 144[1]. kwne the thet ickj for edher *thee:* godtgöre, bevise. Fr. 599. then frygd, ther hwn megh *thiede.* Iv. 204. 250. myn fæyrindh hawer jech thik *tiedh.* 311.

thien: Spid, Kæp. han reff then a ien stor *thien.* Iv. 2774. Jfr. *thender.*

thigh, sé: *tagde.*

thinne: Tinder. over thisse höwe *thinne.* Iv. 924. 2527. 4450. 6015. pa the *tindh.* P. 1280.

this, sé: *thes.*

thisse, thesse: des, Ejef. af denne, dette. *thisse* hawe j bode ere och pris: for dette. Iv. 617. 5661. tacker *thisse* Gudh oc icky megh. 1011. *thisse* node megh 1031. han fek *thisse* aldrigh bod. 2310. nw skalt thu *thesse* weræ wiss. Fl. 421. (jfr. *thes*).

tho: dog. en *tho* ath thet hauer ille gonget: enddog. III, 64[28]. en *tho* han ær stor. 85[19].

thorney, torney: Turnering. meth dyst och *thorney* komme the sammen. Iv. 46. 1638. 2068. Fr. 1154.

thrwgh: Trusel (oldnord. þrúgan). jech ackter edher *thrwgh* ey widh jet haar. Iv. 3639. (ey for *trwsel.* 4080.)

thrøswer (oldnord. þrysvar): tre Gange. thu skalt förræ see thik *thrøswer* til bage. L. 469.

thy, thi (oldnord. því): thi, derfor. thu haffwer alle met spoth vnth fongith, *thy* haffwer thet thik offte ille gongeth: derfor. Iv. 113. 750. 5191. *thy* ath the kwnne ey waben bere. 1577. III, 69[30]. j *thy* then frue melte sa: i det, just som. Iv. 1032. i *thy* wognede keyseren: i det samme. III, 26[16]. 70[5]. 88[18]. 171[17]. for *thy* wil iech megh sorigh j hiel: derfor. Iv. 1155. æn *thy* jech hinnæ ey giörligh kiennæ: endskjønt. Fl. 724. tha kam han *thy* rasker hidh: des raskere. P. 1123.

thy: de. *thy* kiennes veder. Iv. 971; ellers: *the.*

thyute (oldnord. þjóta): diæffuelene *thyutede* som andræ wlffue. III, 185[24].

thiriffle: ane. Widerik *thwiffledh* i sit hierte fast, ath thet skulde worde them til brast. L. 199.

tider, tidhæ: Kirketjeneste, med Bøn og Læsning til syv forskellige Tider (Klokkeslæt) om Døgnet. allæ nat lestæ hwn *tider*. Fl. 1522. i myn *tider*. Dr. 714. ther messen war udhæ och allæ *tidhæ*. Iv. 4828. sinæ *tyhdæ*. 4747.

tidæ bogh: Bog, som indeholder, hvad der skal læses til de syv *Tider*. then jomfrw som læs i then *tidæ bogh*. Iv. 4754.

tidinde (tiðendi, Flert.): Tidender; hvad der forefalder. siden fek iech the *tidinde*. Iv. 448. ther mottw se hwat *tidende* ær xx mylæ hæden. III, 73[10]. en dag sporde W., hwat *tyden* i landet er. III, 182[12]. ond *tidende*. 182[18].

tield, tiel: Telt. the herre lode ower them sla the dyreste *tield*. Iv. 2090. thet rigeste *tieldh*. Fr. 405. 2148. wnder thet *thiel*. Iv. 2118. III, 22[18]. manghe rige *tieldhe*. Fr. 1950.

tieræ sæg: té sig, opføre sig. iech skal mægh *tieræ* saa. Dr. 969. *thier* thik saa. P. 537. han *tieredh* sæg saa. P. 461. Jfr. *thie*.

tikord: Tidkort, Tidsfordriv. jech wil mæg i landhet faræ, os noger *tikord* ther ath fange. P. 960.

tikt: tit. Ywan *tikt* til henne saa. Iv. 1078. jech hawer them *tikt* kometh i wande. Fr. 453.

til driwe. jngen skal annen spoth *til driwe:* drive Spot med. Iv. 122.

til (Forholdsord, styrer sædvanlig Ejeform, ligesom altid i oldnord.). J. togh thet dywr *til sin*. Iv. 2247. 3140. 6238. Fr. 1061. 2304. Fl. 591. 1407. *til myn*. Iv. 5875. *til thin*. Fl. 1219. 1817. *til war*. Iv. 2338. *til thesse* jen tyff ther liist til fand: indtil. Fl. 320. Dr. 214. *tyl thes*. III, 22[15]. oc willæ jech gierne stande thet bad, *til thissæ*

myn seel matte fonge Gusz nade: for at. Dr. 932. han *til ordz* fæk. Iv. 4575. W. wore *till tals.* III, 37[19]. 119[19]. *till mødis.* III, 177[4]. (vebnede *til* fodh och *hande.* Iv. 164. *til* fod oc hand. 3265.) portænæ skullæ ga op oc *till:* op og i. III, 149[2].

tillgong: Angreb. the xij jaffninge drap hwar there en kæmpæ i førstæ *till gongen.* III, 163[6].

time: Tid, Stund, især den Tid, da noget bör finde Sted. nw ær thet wel *time* til, om i mesen høræ wil. Iv. 3260. Fl. 1010. naar i fongæ ther *timæ* til. Iv. 3883. thu *time* ey for spillæ kan. Fl. 131. aller (aldrig) i nogher *timæ.* Fr. 2333. thet ær nw natter *timæ.* Iv. 4495. then *time* Iwan laa thæræ: den Gang. Iv. 3946. thiidh wil jech sendhe hanum jen *tymæ:* en Gang. Fl. 189.

timæ, tyme: times, vederfares (oldnord. tíma). om thik maa *timæ* then æræ. Fr. 1699. P. 1441. hanum *tymer* ther storæ hierte qwale. L. 103. huadh megh er *timdh:* hvad der har hændet mig. Iv. 160. Fr. 1323. 25.

tinge, tinghæ: underhandle, afhandle med nogen. ther dwgdæ ey for liwet ath *tinghæ.* Iv. 4990. 6053. keyseren skullæ lengy *tinge.* Fl. 975. han *tingedhæ* fast for liwet. Iv. 4656.

tiffueleg (tiuffueleg): én, som har Udseende af en Tyv. tu *tiffuelege* rydder om natten ryder. III, 103[13].

tiøk (svensk tjock): tyk. hwræ *tiøk* then mwr han ær. Fl. 1210.

to, too. ty han war frommer en *myne to:* to af mig. Iv. 501. 5673. myn sorigh ær støræ æn *thinæ too.* 2889. *hans too.* 1169. *thieræ too.* 3709. støræ æn *hans tre.* L. 75.

togh, sé: *do.*

tol: Tålmodighed (oldnord. þol). han foor ey roo heller *tol* vdhen ther. Flor. 242.

tom, thom: god Tid til at göre noget (oldnord. tóm). skall ieg giöre tegh mere hedher, nor jeg fonger *thom* atth. III,

25[13]. vy muge komme at helsse ether morgen her j *tomme*.

tordwn: Torden. megel *tordwn.* II, 141[859]. (*torden*, Tordön, rimer sig på skiön. Iv. 6034.)

torfft: Trang, trængende Tilstand (oldnord. þurft). aa *torfft* skal man vinne troa. II, 288[5256]. (j trongh skal man wener tro. Iv. 6121.)

torney, sé: *thorney.*

traa: Længsel, Savn (oldnord. þrá). han hawer til hinde sa mygel *traa.* Fl. 1185.

tra: længes, savne, attrå. hwær dag mwn han effter hinnæ *tra.* Fl. 244. han haffde lengy *tradh* ath wæræ. P. 716. han hawer lengy *trod* at weræ. Fl. 820.

trad (Datid af at træde). han bant sin hielm och *trad* hanum til. Iv. 3714.

trawel, sé: *drawel.*

tre. hans tre, sé: *to.*

treding, *triding* (oldnord. þriðjungr): Tredjedel. B. hiøgh eth eth stycke bort aff hielmen och *tredingen* aff hans skiöll. III, 42[1]. then yngræ syster mattæ jen *triding* faa. Iv. 5572.

tretme, sé: *trodne.*

treyæ: volde Sorg, bedrøve (oldnord. trega). at jech ær fra then stalte jomfrwe, thet maa mægh *treyæ* allæ myne dage. P. 1210.

tribalth: et Slags Flöjl. *tribalth* och sameth. Fr. 258. (Tripp, uægte Flöjl, nyere tysk.)

triding, sé: *treding.*

trodne (oldnord. þrútna): hovne, svulme op. thieræ anledhe *trodnedh* fast. Iv. 5505. theræ anlath oc theræ kyndh *tretmedæ*. II, 269[4646].

trohetth: Troskab. thet hauer han for sin *trohetth* skyld. III, 36[29].

trompe: Trompet. *trompe* och harpæ. P. 272.

trwge: true. the *trwgede* keysæren fast. III, 137^{15}. Sé *thrwgh.*

try (Intetkön af tre): tre. jen stor gisæl mæd *try* bandh. Iv. 3333.

tryde: fattes (oldnord. þrjóta). hagel och frost mwnde ther ey *tryde.* Iv. 420. II, 143^{399}.

træde: Trætte. skyll wor *træde* ath. III, 38^{13}.

trædæ: trætte. jech wil ey længer *trædæ* mæd thik. Iv. 3408. at *trætæ.* 3956.

trægord: Have (svensk: trägård). i *trægorden* om sommeren. III, 111^{11}. 115^{4}.

trøst: Tillid, Fortrøstning (oldnord. traust). pa de xij hadde keyseren mæst *trøst.* III, 20^{11}. tw æst komen hitt pa keysærens *trøst:* i Tillid til. 130^{12}. jldhen brændhe medh mygel *trøst:* Kraft (eg.: så at man godt kunde stole på den). Fr. 1784.

trøst: pålidelig; trøstig, tillidsfuld (oldnord. traustr). mange stalde (stolte) ridder *trøste.* Fr. 1543.

trøste: stole, have Tillid. (Datid: trøste, trøsteth.) han haude huerken ven heller frende, som han *trøste* aa: stolede på. Iv. 770. han *trøsteth* a sin fromme. 805. 3242. Fl. 520. Dr. 450. III, 52^{10}.

trøsteg: pålidelig. de ware stærke men oc *trøstege.* III, 131^{7}.

trøstelege: tillidsfuldt. hedningen worde seg *trøstelege.* III, 131^{7}.

twkt. then stalte jomfru, ther sin *twkt* kwnne wel beware: Dyd, Ærbarhed. Iv. 677. the lecte medh *twct* och sinnæ. P. 1031. for then *twkt* och for then ere, ther j megh thiede: Hæder, Agtelse. Iv. 827. ther megh then *twkt* bewise kan. 835.

twctige. sielff war han *twctige* fuld: dydefuld. L. 47.

twar. ney *twar* thet moa iech sige mæt san: nej tvært imod(?) II, 164^{1097}.

twog (Datid; oldnord. þvá, Dat. þó, Flert. þógu): tvættede. wor herre *twog* de xij apostell føddher. III, 147^{18}.

twædel: Halvdel. ær slagen *twædelen* aff tit folk. III, 44[22].

tycteligh: med Dygtighed, med Kraft. dygh oc ere han wocte kan, *tycteligh* met gode sinne. Iv. 1318. 1612.

tyde: betyde. megh tycker thet hawe fuld lidet ath *tyde.* Iv. 1204.

tyden, sé: *tidinde.*

tydher: tiere. tha hadde han aldrig boreth cronæ *tydher.* III, 70[19]. Jfr. *tikt.*

tydest. han sade hanum hwat *tydest* war: hvad der mest var paa Færde. III, 38[15]. (oldn. hvat títt var.)

tyst: tavs, stille. the varæ sa *tyst* i thieræ ladhæ. Iv. 6276. aff hinnes talæ worte han *tøst.* Dr. 179.

tædhen, sé: *deden.*

tøcke: tykkes, synes. *tøcker* megh thet iech wil ey tye. Iv. 34. myn frue *tøcker* sa. Iv. 95. 119. megh *tøckes,* han haffwer. 120. — Datid *tøtte, totte* (oldnord. þykkja, þótti). megh *tøtte* thet were. Iv. 444. thet *tøtte* megh ey were got. 1069. 1129. 1283. Fl. 231. thet *totte* then frwe ien wande. Iv. 1216. 1768. Fl 1528. 1585. 1793.

tøligh, telig (svensk dylik; oldnord. þvílikr): slig, deslige. man ey *tøligh* jen fandh. Iv. 36. *tøligh* skam. 82. 94. *tølligh* ien. 399. 1483. 5045. Fl. 416. engen hade setth *tolleght* før. III, 72[25]. en annen *telig.* II, 134[97]. [109]. thet anner ær *telligh* en man. II, 164[1096]. *tellict.* 164[1093]. *tellegh* ordh. III, 137[17]. *tellege* mange. 165[2]. *tølken* rydder (oldnord. þvílíkan.) 30[26]. 91[15].

tørff, torff, sé: *tørwe.*

tørke: törre, aftörre. eth swede clede, som wor herre *tørket* setth anlede meth. III, 147[15]. (oldnord. þurka.)

törfføtth: törføddet. motthæ wij gonge *törfføtthæ* owere eluenæ. III, 72[13].

tørst: tørstig (oldnord. þyrstr). hans men ære gladere till strid en dricke win, tha the ære *tørste.* III, 124[22].

törwæ, tøræ: at torde. om noger *törff* sigh thisse wnder winne.

Iv. 1355. 57. 59. 4463. tw *tört* slås. III, 121[16]. *tøræ* wij ey nær kommæ thette kors. III, 89[10]. Datid *törde.* thu *törde* icke see. III, 24[13]. Biformen: *törth.* han skulle icke haffue *törth* bydh os. III, 35[13].

törwe wed, tøre, törwe: trænge til, behøve. tw *törth* icke rædis. III, 68[25]. nw *törff* han woor hielp *wedh.* 96[12]. wj *törwe* wel *wed* ien god for man. Iv. 1574. j ien ridder *törwe weder.* Iv. 1917. i *törwe* ey redes thieres wrede. Iv. 875. 1314. 1684. Datid: *törftæ, törtte.* the *törfftæ wedher* jen hwillæ ath tagæ. Iv. 5533. the kledher *törtte* the ey *wedh.* Dr. 841. III, 72[26]. 155[8].

tøst, sé: *tyst.*

Ublid: vred, unådig. for hwi er j nw saa *v blide?* Iv. 1119, 1240.

vbradh. icke væræ alt *vbradh:* ikke alt for hastig. II, 160[980].

vdhen. ladher them jngen *vdhen* døden gaa: undgå Døden. Fr. 609. 1701.

vdermieræ: ydermere, desuden. mange andræ *vdermieræ* gaa. Fl. 1039.

vdh rætte. jech skullæ hanum *vdh rætte* saa: bringe ham i Orden, revse ham. Dr. 869.

vdygd, vdygh: Ondskab, Udyd. saa møgeth v *dygh* tha kanth thu driwe. Iv. 129. stor *v dygd.* 597.

wdhød. tha skall ieg giffue hannum so dan *wdhød:* en så forfærdelig Død. III, 112[5].

wdæn, sé: *uten.*

wforwandes: uforvarende. keyseren kam *wforwandes* pa the hedne. III, 51[6]. *wforwarendis.* 131[3].

vføghe: Udyd, Fortræd (svensk: ofog). soa megell *vføghe* kan thu driffue. II, 134[120]. *vføyæ.* II, 142[562].

vglad: sorgfuld. the skullæ wæræ *v glad.* Iv. 6049.

vglede: Sorg. huadh skal slikt *v glede* wolde. Iv. 921. *vglæde.* II, 187[1859].

vhøwsk: uhøflig. sa *whøwskæ* folk hawer jech ey seet. Iv. 4461.

vhøwske: Uhøviskhed, Brist på god Levemåde. jngen *vhøwske* mæg ath bydhæ. P. 349.

vhøwskæligh: uhøvisk. ther sa *v høwskælig* tallæ kand. Iv. 3373.

ukwnnig, wkwningh: ubekjendt. hwn lodh segh thet *w kwnnigt* were. Iv. 2394. Fr. 754. doo ath thu mægh *w kwningh* waræ. 5746. thet ær mægh *vkwnigth.* Fr. 134.

vledh: Ulempe, Fortræd. aldrig giordhe han noghen *vledh.* Fr. 2373.

vleth: frugtsommelig (oldnord. úlètt). then frwe war medh barno *vleth.* Fl. 33.

wlikth: upassende, usömmeligt (svensk olikligt). thette ær *wlikth,* ok mo jeg thet icke giöre. III, 121[14].

wllen. gonge han *wllen* och barfotth til megh: i Uldklæder, Pønitentsedragt. III, 76[10].

vmadæligh: uden Mådehold, voldsomt. sa *vmadæligh* the herræ Iwan rørdhæ. Iv. 3684.

wmage, wmagh: Ulejlighed, Skade, Fortræd. han wrecked aff hanom tølligh *w mage.* Iv. 2584. 5203. ther for lidhæ wi myghet *vmagh.* Iv. 4631.

vmageligh. *v mageligh* mwndhæ han medh them faræ: han gjorde dem stor Skade. Fr. 530.

vmer. Blanszæflor worde hanum *vmer*: ligegyldig(?). Fl. 236. ther mæg ær worden *vmer.* 1690.

vmyld: harmfuld, forbitret. Dydrik war i hierthet *vmyld.* L. 573.

vnbere, sé: *ombære.*

wndhæ: Vunde, Sår (oldnord. und, Hunkj.). tha fæk then løwæ jet dypt *wndhæ.* Iv. 3867. mangæ *vndher* 5049.

vnd, sé: *and.*

wnden: bort (fra) (oldnord. undan). han løber tha *wnden,* som han ma mest. Iv. 2190. e hwer som mest ma *wnden*

fare. 2606. wiger *vndhen*. Fr. 517. *vnden* komme. Fl. 1668. hedninge flyde (flyede) *wnden*. III, 27[30]. wegh *wnden*. III, 42[20]. 45[17]. wende seg *wndan*. III, 165[17]. herre Ywan andh iech *wnden* skiel: over al Måde. Iv. 2158.

vnderløst. *vnderløst* tha giorde han soa: uden at det kunde regnes for et Under, mageligt. II, 144[463].

vndher skiliæ: sige forud. thet wil jech *vndher skiliæ*. Iv. 6172.

wndher standhe: forstå. the ridder kwnne thet ey *wndher stande*. Iv. 69. 3848. lathæ keyseren thette *wnder staa*. III, 74[14]. (Engelsk understand. Jysk: jeg kan ikke understå mig på det.)

vndher vinne. thy ath han ville sigh thet *vndher vinne*, thet ewentyr ther ath finne: påtage sig det. Iv. 636. 1183. 1355. *vndher windhæ*. 4053. II, 164[1113].

wndh faa, *vnth fonge*: modtage. Artus mwndæ hinnæ sa wæl *wndh faa*. Iv. 5401. myn herres gesth met ere *wnth fonge*. 195. han meg *wnd fek*. 186. 6285. III, 36[14]. megh *wndfinge* the. Iv. 197. 1377. thu haffwer alle met spoth *vnth fongith*. 112. *wndfongen*. 1791. worder vel *vndfoth*. Fr. 1193.

wndfield, sé: *felde*, *fieldh*.

vnd-førd. Blandzeflor war mægh *vnd førd:* ført bort fra mig. Fl. 1816. Sé: *wnden*.

wntrende: løbe bort fra. engen kunne hannum *wnt rende*. III, 67[3].

wnstack (wndstack). han *wnstack* segh for megh i skoghen: skjulte sig. III, 117[16].

wnthwebnet: afvæbne. hwn *vndh webnær* then ridder. Iv. 4798. hwn selff *wnth webneth* megh. Iv. 205. han haffdhæ *wnd-webnedh* seg. Fr. 277.

vsaar: usåret. Flores ær æn nw *v saar*. Fl. 1913. *wsar*. III, 66[13]. *wsaar*. 92[9]. 114[13]. Sé: *saar*.

vsand, usannæ: Usandhed, Lögn. om thu wilt dødh for hindæ *vsand.* Iv. 3627. *v sannæ* wil aff thik tagæ. 5204. Dr. 864.

vset: usandt. om hinnæ død hwn saffdæ *vset.* Fl. 361. Sé: *set.*

wsedh: ond moralsk Sædvane. keyseren sende Roland hiem ath styre then store *wsedh.* III, 18[17]. begyntis mange *wseder.* 18[15].

vsel: thet hawer mægh giordh jen *vsel* mandh: en Usling, en ond Mand. Fr. 1348.

vsen, osen: utilbörlig, til Ulykke (oldn. úsynju). *wusen.* Fl. 1329. *wssne.* III, 100[25]. 170[15]. *osen, osne.* III, 126[12.25]. 169[13].

vsen: alt for sén. till tuckt tha ære vy alle *vsene.* II, 134[101]. vy finge myn fruee *vsendh* at see: for sént. II, 134[105]. *vsent.* II, 169[1263]. (oldnord. of-seint.). Jfr. *aff* senth.

vskiel: Uret. i megh giorde ien höff *v skiel.* Iv. 1488. Fr. 1301. L. 293. eth höyt *vskæll.* II, 173[1402].

vsnille: Uforstand, Dårskab. megh tøcker thet were ien stor *v snille.* Iv. 1224. 2861. II, 165[1152].

vspard: usparet, hvad der ikke spares på. miødh och win for hanum *vspard.* P. 574. Iv. 3144. Fl. 525. ien fromere ridder aldrigh war til ridder skab, for andre *vspardh:* uden at man undtager nogen anden. Iv. 989. the ware aff thiere liff *wspare:* de sparede ikke på. Iv. 1658.

wten, wdæn: men (efter en foregående Nægtelse; oldnord. og svensk utan). han ey talede *vten* sadh oc tagde. II, 133[60]. Iv. 60. jngen skal annen spoth til driwe, *wthen* twkth och ere huer annen giffwe. Iv. 122. 3141.

wthen skilie. megh wnder j wille ey thet *wthen skilie:* overveje, betænke. Iv. 2019.

vtunct: for tungt. thet vare mek alt *vtunct* at bære. II, 135[144]. *v tonkth.* Iv. 153.

wtron: vantro. (svensk otrogen). thin illæ ok *otronæ* konningh. III, 112[17].

vwardh: uforvarende, uden at man venter det (oldnord. úvart). fonger the edher *vwardh* ath see. Fr. 201.

vwedh: bevidstløs Tilstand. thet første hwn a ligeth saa, tha fieldh hwn nedher j *v wedh* oc laa: tabte Bevidstheden. Iv. 947. 1033. Fl. 366. (oldnord. falla i úvit.)

v-æræ: Vanære, Skam. slikt ær stoor *v æræ* ath frwær skal sa twanghen wæræ. Iv. 4562. tølligh *wæræ*. Dr. 341.

Waben, *wapn:* Våben. Jamwnd togh *waben*. III, 69[2]. [8]. so storlig en *wabn*: en så stor Rustning. 6[29]. myne *wapn*. III, 69[11.9].

waben rok: Tröje, der bares uden paa Brynjen. hans *waben rok*, han aa segh bæær. Fr. 96. 1563.

wapne: væbne. om morgenen *wapnede* han segh. III, 124[27]. han *webnedis* tha i stadh: væbnede sig. Iv. 4845.

wag, *wegh*: Vej. the rede theris *wag*. III, 44[16].

vale: eg. Nordfrankerigs Beboere (oldnord. Valir). bodhe for klerke och sa for *vale* kunne the thieris maal talæ. Fl. 155: Lægmænd(?).

waler, sé: *wolde*.

walsk: hvad der har hjemme i Valland eller Nordfrankerig. aff *walskæ* twnge. Iv. 6400. *walskæ* maal. Fr. 2403. ien *walskæ* mylæ. L. 281. III, 41[10].

wande: vanskelig Stilling, Vånde. Karll kærde syn *wande* for them. III, 1[9]. Iv. 612. han var standen i høweligh *vande:* i stor Fare. Iv. 803.

wandh: vandt. ther liweth aff hanom *wandh*: tog Livet fra ham, dræbte ham. Iv. 965.

vann, *wandh*, sé: *watn*.

wantrøsteg: mistrøstig. cristnæ men ware *wantrøstega*. III, 62[11].

vap. tigh *vap!* (et Skældsord). III, 3[15].

wapn, *wapne*, sé: *waben*.

war, *ware* (Ejef. af *wi)*. føør bwdken hiem til *war*: til os. Iv. 2338. jngen *ware*: af os. Iv. 1683.

wardh: Vagt (oldnord. vörðr). then natt ower hanum holdhæ *wardh*. Iv. 2791.

ware: være. megh tøckær *ware* rad. III, 92^{19}. Betingende Måde i Nutiden: *sy*. (oldnord. sè.) Gud *sy* loffuet. III. 25^{6}. Beting. Måde i Datiden: *ware, voræ*. thii *ware* rad, atu (at du) blæstæ wtj tiith horn. 161^{11}. han hugger tha som han *voræ* oodh. II, 200^{2340}.

ware. *warede* hannum ath: advarede. III, 1^{8}. the *wardhæ* eder ath thette sindh. Iv. 4474. III, 125^{2}.

wartawel: Brætspil (foruden et skafftawel). Fr. 365.

watn: Vand (oldnord. vatn). hesten war swa snar j *watneth* som po landhet. III, 36^{2}. *wanneth* iech a stolpen slo. Iv. 414. 699. 949. Fl. 1161. 62. *wandh*. Iv. 5977. Fr. 381. *waneth*. 393.

watne: vande. en man som skulle *watne* syn hæst. III, 36^{11}.

wed, *wid:* Kløgt, Forstand. hertogen swaredh medh *wedh* och skiel. Fr. 191. medh rad och *wed:* Kløgt og Snildhed. Fl. 1823. han haffde nær myst sytth *weeth*. III, 106^{14}. met *widh* oc sinne. Iv. 158. hans *wid* mwnde hanum næær for gaa: han tabte næsten Sans og Samling. Fl. 918.

wed men, wide men, witmen, sé: *mæn vedh.*

wede: vide, yde (oldnord. veita). huad j bedes thet wil iech ether *wede*. Iv. 245. thet iech kan eder antswar *wede*. P. 72.

wede: vide, kende. ther j *wede,* herre, lidet til. Iv. 1695. III, 5^{20}.

wede: fange, fælde (oldnord. veiða). *wede* dywr a the øde mark. Iv. 2232. *wede* bode fwgle ok dyr. III, 100^{19}.

weder, wæder: Vejr, Vind (oldnord. veðr). then stad sa höwt i *wedered* laa. Fl. 675. hans harnskæ skinde i mod thet *weder*. L. 508. Fl. 558. *wæderitth*. III, 90^{24}. I Betydning: Lugt (jf. oldnord. veðr). til hwn *weder* aff dywren fek. Iv. 2741.

wedh, weder. wi willæ ey *wedh* edher bodhæ stridæ: med. Iv. 3664. nar brødh jech thet *wedh* nogher aff eder: med. 4439. ey dødæn *widh* thik sparæ: med Hensyn til dig. 3653. thy kiennes *veder* ath the kwnne hanom icki finne: vedkjende sig, tilstå. Iv. 971. 1013. 1262. alle the *weder* komme moo: komme hos, til Stede. Iv. 26. ther var dogh hort ath sidde *veder:* blive siddende i Sadelen imod (Stødene). 715. hwn warede henne *weder:* advarede hende. Iv. 2335. 4478. wognæ *weth* kold dröm. III, 108[14]. sé: *kold.* Hermeon *weth* Roland løste breffuet: med. III, 103[23]. han hiølt aldrig syne ordh *wid* noger man: over for nogen. III, 137[25]. ther *vid* ware: advare. Iv. 889. warde *witth.* III, 125[2]. drogh folk till hannum dagh *witt* dagh: den ene Dag efter den anden. III, 50[23]. keyseren slog Roland *wyt* kynbeneth: på. III, 99[18]. 105[9]. jech akted ey *wider* ien bøne: ved, lige med. Iv. 1704. megh bör ey *widher* thik ath kiwe: kives med dig. Iv. 128.

weder spil. driwe medh hanum jet *weder spil:* spille, lege Himmelspræt med ham. L. 126.

weth, sé: *wed, wid.*

wegne. ath hwilke *wegne* man til sa: ad hvilke Sider (oldn. vegna).

weg-skol: Vægtskål. keyserens siel war pa *weg skolen.* III, 185[26]. andræ *wægskolænæ.* 185[28].

welde: syde, boble, om en Vædske, der koger (oldnord. vella). then kedel ower ilden henger och *welder* alle wegne om kringer. Iv. 403. Datid: *weld.* blodhet *veldh* i thieræ saar. Iv. 5606.

weldugh. matte iech then frue *weldugh* vere: få Magt over. Iv. 1082. 1310. han ær *weldug* ower mange landh. Fr. 2046. Iv. 1647. Jfr. *woldug.*

welle: Vælde, Vold. huadh thu hawer giordh met thin *welle.* Iv. 484.

wenden. och *wenden* aff walskæ i tyskæ maal: vendt den. Fr. 2403.

wen: væn, af smukt Udseende. sa *wen* jen jomfrw ær ey til. Fl. 396. then *wenne* droningh. Fr. 260. Gudh hawer ey *wenner* anlede giord. Iv. 942. ien *wenner* ridder. 1403. thet *weniste* man met øgen saa. 1367. then *wennistæ.* Fl. 1688.

wenlighet: Vænhed, Skönhed (oldnord. vænleiki). then *wenlighet* man.a henne saa. Iv. 1864. Fl. 1689.

werd. hwn ær ey *werd* skyld ath bæræ: hun fortjener ej, at det lægges henne til Last. Fl. 1646.

werild, wærdh: Verden (oldn. veröld). *werilden* sigh haude føwed saa. Iv. 1745. 2039. *wærildæn.* Iv. 3302. 3839. Fr. 1982. Fl. 478. 1020. 1128. aff *wærilsens* frygd. II, 136[194]. *werælss* tingh: verdslige Ting. III, 82[14]. i *werleden.* III, 83[18]. then i *wærdhæn.* Iv. 2915. P. 782. Dr. 449. for allæ *wærdsens* æræ. Iv. 5702. — thenne *werdhen.* Fr. 10. 2397. Fl. 837. i thette *werdhen.* L. 631.

weriæ: verve, vende. som man pleyer at *weriæ* stegh. Iv. 4984.

wern: Sted, der kan forsvares, Vagttårn. jen wecther, a *wernen* stod. Iv. 4194. Fr. 389. Fl. 1052. pa then *wern.* Fr. 445. han kaste hanum aff *wernen* nedher. Dr. 254.

weslinngh: Usling (oldnord. veslingr; vesall: usel). thin *weslinngh.* III, 117[20].

wet, wette, vætæ (oldn. vættr): Vætte, levende Væsen i Almindelighed, også et overmenneskeligt Væsen. thin wnde *wet.* Iv. 1172. thin onde *vættæ.* II, 164[1102]. thre *væthæ.* 224[3172]. sa mange kattæ och andre saa dan *wette.* L. 402. han frycte them reth ey ien *wette:* ikke det mindste. L. 338. iech them akter inkted *vette.* Iv. 599. alsz jnkte wette. Iv. 1424. enctet *vætæ.* II, 139[273]. enctæ *vættæ.* 148[564]. thet war jen liden *witte* dwerigh. Fr. 2031. *witte* hest. Fr. 82.

weth, sé: *wedh, weder.*

wey: Side, Kant. anden *weyen* thet edlæ riss. Fl. 1109. anden *weyen* wed thet riis. II, 321[1078].

weye: værdsætte. nw will ieg ey *weye* myn skadhæ for en penningh. III, 69[15]. (oldn. vega.)

wid, sé: *wed.*

wid, widher, sé: *wedh, weder.*

wide. herre Ywan *wiste* ey wel: var sindssyg. Iv. 2241.

wiff: Kvinde. sa stodh hwn ther then selligæ *wiff.* Iv. 3595. jech er nw armer æn jen *wiff.* L. 642. stalte *wiff.* Fr. 2340. (oldnord. víf.)

wighæ: indvie (oldnord. vígja). wille i lathee ether *wyghæ.* III, 5[22]. tha skall ieg worde *wigder* till konningh: indviet. 3[9].

vigh-skord: Åbning i en Skanse til derigennem at kæmpe imod Angriberne (oldnord. vigskarð). en dagh stodh keysæren i eth *wigskord* ok roptæ till Wittelin. III, 102[6]. aa hwert *wigh skord.* Fl. 1090.

willebassi: Vildsvin. Iv. 277.

wille: føre på Afveje, vildlede (oldnord. villa). jech ær fraa myn herræ *wilt.* P. 159. hiorthen *wiltis* hanum fra. 438.

vin, wen: Ven, Flertal *vinne.* II, 288[5256]. *wener.* Iv. 6121. (oldnord. vin.)

windh: Arbejde, Møje. tha sa han ther medh mygel *windh* allæ handhæ righeth. Fr. 254.

windæ: Vidne. ther hawer jech gode *windæ* appa. Dr. 326.

windug, windugh: Vindue (egenl. Vindöje, et Öje, hvorigennem Vinden kan trænge). iet lith *windugh* war a thet hws. Iv. 2219. thet *windwgh* war ey saa storth (om Porten). Fr. 228. thet *winduge.* Iv. 2250. 1022. (oldn. vindauga.)

wishet: Visdom. III, 156[18]. 167[14].

wisse: vis Kundskab, sikker Underretning (oldnord. vissa). j mowe *visse* aff megh fonge. Iv. 1055. 1065. 6193. han wil eder all then *wisse* faa: Sikkerhed. 2654. jec

hawer ther *wissæ* a til redæ. 3858. wil iech *wisse* giöræ heræ. 6152.

wisse: göre Aftale om (Kamp). engen kamp *wissede* han meth tegh. III, 135[1]. Wdger hauer *wisset* en kamp for tegh. 38[24]. 79[21]. 132[17].

wite: finde skyldig (oldnord. víta). tha *wittæ* thet myn frwe mægh, thet jech haffdæ rad hindhæ swigh: fandt mig skyldig deri, bebrejdede mig. Iv. 2962.

witt, witth, wyt, sé: *wedh, weder.*

witte, sé: *wet, wette.*

vod, Datid af at *vade.* ær hwn ey møø, ower wanned *wod.* Fl. 1163. II, 321[1099]. III, 16[21]. (oldnord. vaða, Dat. óð.)

wode: Skade, Ulykke (oldnord. váði). for hawel, frost och snee kommer ther møgel *wode* (jfr. Vådeskud). Iv. 378. heller oc giör them noger *wode.* Fl. 1586. dogh ær thet ey for udhen *wode:* Fare. Fl. 1206.

wodeligh: farlig, vovelig. hwn giorde ther j *wodeligh.* Iv. 2353. then jomfrw redh sa *wodeligh.* 4144. jech hawer fared *wodelig.* Fl. 1476. Iv. 776.

woldh: Mark, Slætte. kom til mæg nw hidh aa thenne *woldh.* Iv. 4934. ther kam i then same *wold* glede. Fr. 1988.

wolde. then jomfrw stod tha och *wolde* i the blomster: valgte imellem de Blomster. Fl. 1383. (oldnord. velja, Dat. valda.)

wold: Magt, Vælde, Rådighed over noget. om thine v wener fek ower thik *wold.* Iv. 1050. af koningligh *woldh.* 5376. tha skal kongen haffue *wol* ouer myn hals. III, 149[15]. thenne graff worte giordh for thin faders *wold:* efter hans Påbud. Fl. 453.

wolde: have Magt, Rådighed over noget. ower land och gosz skal han *wolde.* Iv. 1307. 2624. then herre os hawær ath *wolde.* 814. 329. Gudh giwe edher lyckæ ath *woldhæ:* råde. Fr. 1110. Dr. 473. jckj maa jech ther om *woldhæ:* kan ikke göre for det. Iv. 4834. thet *woller* at the ære alle fæye: Grunden dertil er. III, 124[23]. thet *waler* ath the ære bode mannelege. 134[24].

wolduy: vældig, mægtig. then *wolduge* Gud. Dr. 703. Sé: *weldugh.*

won: vant til (oldnord. vanr). han war icki *won* ath giöre saa. Iv. 66. 1493.

won. han fæk them pænninge saa til *wone*, ath the tørffte ey wedh ath lone: så mange som de kunde vænte sig, ønske sig Fl. 223. (oldnord. ván: Håb.)

wontroo: mistro, have Mistillid til. myne talæ skullæ i ey *wontroo.* Fr. 300.

worde, worth, sé: *wæriæ.*

worde: værdsætte, vurdere. Datid *worde, worte.* han *worde* icke, heller dhe wore ryge eller fattige: brød sig ikke om. III, 75². the *worte* ey, hwem thet sporde. P. 1306.

worde. eder skal jnktet *worde* at skade: blive til Skade. Iv. 841. 873. 1141. 6347. jech *wordher* mægh Gud i wold ath giwæ: skal give mig (oldnord. verð gefa). Iv. 3308. Fl. 1921. thy *worder* j ath lidhæ. Iv. 4044. wij *worde* lide oc wndgiallæ. III, 161²⁶. i *wordher* hans howmodh nw at gialdæ. Iv. 4634. jech *wordher* ath giöræ, hwad han wil. 6349. Fl. 218. P. 938. nw *worder* jeg ath fly: må, skal jeg. III, 87²¹. 97²⁶. 110¹². 114¹⁵. Datid: *ward.* togh *ward* Færækude ickæ sar. III, 81¹; ellers *worte:* jngen there *worte* thet war. Iv. 85. 261. 703. Fr. 1099. 1100. hanom *worte* tha til rade sa: han tog den Beslutning. Iv. 2694. Fr. 429.

vrang, vrong: forvendt, vendt den urette Vej. hans fingre *vrange.* Iv. 281; også: uretfærdig: hindis *vrongæ* sagh. 5361.

wrecke, wreke: hævne (oldnord. reka). han matte *wrecke* then skade. Iv. 1747. han ær *wrekedh* medh æræ. Fr. 1299. gider herre Ywan *wrecked* then sagh. Iv. 1736. han hawer *wrecked* aff hanom tølligh w mage: taget Hævn over ham for. Iv. 2584.

wride: smøre, gnide (oldnord. ríða). met hwide handh *wred* hwn hans bagh. Iv. 1386.

vrong, sé: *vrang*.

wuanwethæ: vanvittig, uvidende. tw talær som eth barn *wuanwethæ*. III, 29[24].

wydher tørffue: trænge til. han skall teth oftæ *wyder tørffue*. III, 11[12].

wyghæ, sé: *wighæ*.

wædhrodher: edsvoren Staldbroder (oldnord. veðbroðir). tyn søn greb myn *wædbrodher*. III, 31[9].

wæder, se: *weder*.

wærdher: værdig, værd. han war icke skyld *wærdher*. III, 164[8].

wærffue: udføre. gack fram oc *wærff* tith ærinde till keyseren. III, 131[15].

wæriæ: værge, forsvare. ta skall iag aldrig lægge myt harnsk paa ath *wæriæ* tin tro meth. III, 96[5]. Datid: *wardhæ*, *worde*. motthæ the fly pa eth bergh ok *wardhæ* thøm ther wdaff. III, 53[24]. han *worde* segh mannelege. 49[26]. 94[30]. 95[24]. 97[28]. 170[15]. iegh skulle aldrigh *worth* hans tro: værget. 90[21]. (oldn. verja, Dat. varða).

vætæ, sé: *wet*, *wette*.

Ydmykt: Ydmyghed (oldnord. auðmýkt). Karl. tackede thøm for theris *ydmykt*. III, 6[12].

yl: Fodsål (oldnord. il). fra hans howed och til hans *yle*. (Flertal.) Iv. 2358.

ynde: fornøje, göre godt. sey, at thu est rig, thet *ynder* hanum. Fl. 1240.

yppe: løfte i Vejret. hans sorig *yppes* e meer och meer: vækkes, fremkaldes. Fl. 238.

ywerløss, sé: *owerløs*.

Æbene-kin: Abekind. vilbasse tender ok *æbene kin*. II, 138[256].

æffnæ, *effne:* Æmne, det hvoraf noget göres. jlth mandz *æffnee*, illæ hauer tw for rodhet myt falk: du, som vil vorde en ond Mand. III, 27[27]. eth ont hörre *æffnæ* estu: en ond Skjøge er du. 32[8]. aff godhæ *effnæ* for jech ildhæ:

fordi jeg havde det for godt. Iv. 2860. dyræ stiene, the war ther satte medh *effne:* på forskellige Måder. Fr. 117. (oldn. efni.)

æffnæ-trææ: Æmnes-Ved, Gavntræ. (oldnord. efnitrè.) man ær icke for ty reddher, at man skodher syt *æffnæ trææ:* indretter sin Handlemåde efter Omstændighederne, tager Hensyn til sin Fordel. III, 161[17].

æller: ellers. tha komme xv hedninge till Quinkenas, *æller* haffde han fonget skadhæ. III, 119[7]. *eller.* 135[28].

ændelanght: efter Længden, fra den ene Ende til den anden. Clares red twærth oc *ændelanght* giømen theris hær. III, 143[2]. 165[34]. (oldnord. endilangr.)

ænne: Forhoved, Pande. (oldnord. enni.) hwn skodde hanom bode hals och *ænne.* Iv. 2265.

ærindhe. thet them alt vkwnnigt ær, hwræ myne *ærindhe* mægh staer: hvorledes det står til med mine Sager. Fr. 755. Fl. 604. tha wil jech thik saninde seye och jngen *erindæ* for thik thie: ikke skjule, hvad jeg har for et Ærende. Fl. 930. (oldnord. erindi.)

ærligh: ansélig, herlig. man saa ther mangæ *ærligh* ting. Fr. 2267.

ærmede, *iermidh:* Eremit, Eneboer. (oldnord. ermiti.) the fwnne pa eth *ærmede* ok sporde; han swaret. III, 107[26]. thet (hws) otte ien *iermidh,* ien fattigh mandh. Iv. 2208. then *iermyde.* 2209.

Øbe, *øbæ:* råbe. (oldnord. œpa.) tha toge ridder och suenne til annen (ath) *øbe.* Iv. 193. 326. 1037. 5065. 5937. P. 889. huad the vde heller jnne *øbe.* Iv. 891. Fr. 2006. Fl. 1056. Datid: *øpte.* then ridder *øpte* fast. Iv. 459. 462. 708. 1788. Fr. 958. Fl. 367. 1619. 1781. Dr. 935. (*robe.* Fl. 1396. *ropte.* 1388. 1673. L. 493 o. fl. a. St.)

ødhæ: ødelægge. Affrica konningh willæ *ødhæ* worth land. III, 63[11].

ødkænd: let kendelig. hogger mannælege, so at wij bliffuæ *ødkænde* i stryden. III, 89[4]. (Jf. ydmyg: den, der er let at böje.)

øffrit, sé *øwert.*

øge: Öje. Flertal: *øgen.* Iv. 367.

ønk. mægh totte thet wæræ *ønk* at wæke them bode: Synd. Fl. 1585. mægh ær mygel *ønk* skiedh: Uret. Fr. 138.

ønkeligh. sa *ønkeligh* var henne lade: ynkelig, sørgmodig. Iv. 944. leffdhe i werdhen sa *ønckeligh.* Fr. 23. sa *ønckeligh* han megh slo: at det var en Ynk at sé det. Iv. 1491. then ridder hiolt segh *ønckeligh.* 2161. Ywan oc then ther bannereth førde, the them sa *ønckeligh* rørde: voldte så megen Ynk hos sine Fiender, hug således om sig. 2523. then borig ær stærk och *ønkelig:* sådan, at det vilde volde Ynk at angribe den. Fr. 1196. thet var myghet *yngelig:* ynkeligt. Iv. 4154.

øre: sindsforvirret. (Oldnord. œrr.) thu est bode galn och *øre.* Iv. 1268.

ørs: Hors, Hest. til mit *ørs* war iec ey sien. Iv. 453. 488. 496. 784. 1753. 3911. 4969. 4971. 5486. Fr. 94. 215. 232. 239. 425. 894. 1077. L. 474. *ørss.* Iv. 4738. hans *ørse* redhe. Fr. 121. en *ørsse* høs. Iv. 267. sidde pa *ørsens* bagh. Fr. 1078. (*hæst.* Iv. 3326. *hæstæ.* 3338. o. m. a. St. *gonger.* 4740. o. a. St.)

ørter: Urter. *ørter* bode gule och grøn. Iv. 214. han hawer och jen *ørter* gordh. L. 83. hwerken *yrter* heller løg. Iv. 2201. Fl. 1129.

øtken: Ørken. so for han i *øtken.* III, 182[3].

øwerth: nok, tilstrækkeligt. (oldnord. œrit.) han haffwer nw *øwerth* saudh, ther bedre matte haffwę wereth taudh. Iv. 120. kieszeren aff Rom ær *øwerth* righ: såre. 4861. 5161. Fr. 63. 139. Fl. 472. hun haffde mæt sig *øffrit* coasth. II, 156[829].

LITERÆRHISTORISK OVERSIGT.

Middelalderen har et katolsk Præg, ikke alene i kirkelig Henseende. Vist nok er det derfra Benævnelsen stammer, og ret forstået er det egenlig Kristendommen selv der er katolsk, fordi den er bestemt for alle, og den Menigheds Kendingsnavn, der åbner sig for alle dem, der tage mod dens Evangelium, er „den katolske“, det vil sige: den almindelige. Men når dette Navn dog, i det mindste for vore protestantiske Øren blev hængende ene ved Middelalderens Kirke og dens Skygge i Nutidens Pavedömme, da er det ikke alene fordi Ordet for os er fremmed og derfor dunkelt, men fordi den romerske Kirke i Middelalderen gennemførte denne Kirkens Almindelighed mindre med Hensyn til dens åndelige og væsenlige Side, — hvad Navnet jo i de Kristnes Trosbekendelse sigter til, — men mere stræbte at gennemføre den i det ydre, i formel Henseende, så det blev snarere Enshed i Ordning, i Styrelse, i Gudstjeneste, i Sprog, der gav Pave-Kirken sit katolske Præg. Medens dette i sin Tid vist nok havde en stor kulturhistorisk Betydning og lettede Samfærdselen og Udviklingen mellem de forskellige Folk, bar det Usandheds-Spiren i sig og måtte føre til Brud, når alt det ydre Formvæsen røbede sig som en hul Maske, der snarere bidrog til at kvæle end til at fremme det personlige Liv, hvis Krav det udgav sig for at kunne fyldestgöre. Det er derfor ikke ganske uforskyldt, at Ordet „katolsk“ er

kommet i Vanry hos Protestanterne, og hos os i det mindste i Folkets Mund er bleven enstydigt med „forstyrret i Hovedet“.

Men uden nu at tage Ordet i dets værste eller i dets bedste og oprindelige Betydning, det vil altså sige: uden at tænke enten på det sande Mål, Navnet sigter på, eller de usunde Følger, dets Misbrug drog efter sig, betegne vi Middelalderens Kirke som katolsk, fordi den stræbte efter og i det mindste udvortes nåede at påtrykke Evropa det samme kirkelige Præg, så de Ejendommeligheder, der adskilte de forskellige Folk, trådte i Skygge; og ligesom man i Korstogene kendte hverandre på Korstegnet, så kendtes man ved hverandre i den fælles Kirkeordning og den fælles Tros-Mening i det samme Kirkesprog. Dog denne Ensartethed i Tankesæt som i Levemåde, der tilsyneladende påtryktes Middelalderen af Kirken, havde dog egenlig sin Rod eller i alt Fald sin nødvendige Betingelse i Tidsalderen selv, og kunde uden dette slet ikke have været den påtrængt uden fra, af en fremmed Gæst, som Kirken var. Så, i denne Brug af Ordet, var det ikke så meget Kirken, der gjorde Middelalderen katolsk, som det snarere var omvendt, det var Tidsalderen, der gjorde sin Kirke katolsk.

Dette ses let, når man går uden for det Område, hvor Kirken havde noget at sige; og hvor mægtig den end trådte frem, der var det åndelige Område, hvor den var så godt som magtesløs, ja hvor den snarere måtte følge lydig med, end gå bydende foran. Det er f. E. Tilfældet med Folkedigtningen; der formåede den kirkelige Indflydelse såre lidet, og skönt den også vilde tage den i sin Tjeneste, er det dog mest kun et Skin. Folkedigtningen er en skælmsk Alf; den lader som den tager mod det Klædebon, Kirken tilbyder den, men tilhyllet i det fører

den alligevel sin egen Tale. Slutningen bliver, ikke at Kirken får sagt hvad den vil gennem Folkedigtningen, men at denne får sit sagt, der hvor Kirken ellers vilde råde ene. Når derfor Folkedigtningen får fat på det kirkelige, har den åbent Öje for dets Skrøbeligheder, og skönt det förest er hen imod Middelalderens Slutning, at den ligefrem gör det til Genstand for Satire og Spot, røber dog stundum Smilet om Munden, at den véd Hemmeligheden, om endog den ikke endnu tör sige den höjt. Og når Kirken med höjtidelig Alvor fortæller sine Legender, da kan det ske, at hverken Latinen eller Moralen, som uddrages, kan dølge, at den går Folkedigtningens Ærende og bringer selv dens Æventyr til Torvs. Men det volder ingen Forstyrrelse, thi Folkedigtningen er også katolsk, fordi hele Middelalderen er det.

Trods Sprogenes Forskellighed og det ejendommelige Farvespil hvert Folk derigennem påtrykker sin Digtning, er ikke alene Stoffet i Middelalderens Folkepoesi fælles, — hvor der da ikke er en eller anden nærliggende historisk Begivenhed der besynges, — men selve Formen har et fælles Præg. Det letter jo Meddelelsen, og derfor vandrer disse Digtninger fra Land til Land og finder åbne Øren så vel hos det ene som hos det andet Folkeslag, og hos de forskellige Stænder i det samme Folk. Stoffet er givet, det kan udmales på forskellig Måde, og man vilde ikke ramme det rette, når man sagde, at Indbildningskraften ikke var i Virksomhed; thi uden den gives der ingen Digtekunst. Det er den der fører Penslen og blev også i Middelalderen ført snart kraftig og snart mattere, alt efter som Indbildningskraften selv var mere eller mindre kraftig; men Opfindelsen spiller en meget underordnet Rolle. Hvor vi kan efterspore de Kilder, hvoraf Middelalderens Digtning øste, viser de i Reglen tilbage til en Tid, der ligger for

ud, og ingen af Hoved-Æmnerne er Middelalderens egen Opfindelse. Den har modtaget dem fra Oldtiden, og behandler dem efter sin Følelse og Smag. Navnene er flyttede frem og Bedrifterne tillagte yngre Helte, Skuepladsen er rykket nærmere, Sæder og Skikke foryngede, men Bedrifterne selv, Farerne og Frelsen, det der egenlig spænder Tilhørernes Opmærksomhed og fængsler deres Deltagelse, havde allerede forlystet Fædrene i en fjærn Fortid.

Det hører mere den nyere Tids Digtning til „at opfinde" nye Æmner, for at forlyste eller bevare. Dens Tilhørere eller Læsere gör ligefrem det Krav, at hvad der bydes dem, skal have Nyhedens Interesse. Denne Trang kendte Middelalderen ikke; den vilde, ligesom Börnene til alle Tider, gærne høre den gamle Historie om igen, ja allerhelst den gamle, som den elskede, og som den let genkendte under nye Forklædninger. Det nedarvede Stof kunde göre Gavn så længe, gennem mange Slægtled, fordi det var godt. Det gik dermed som med vore Oldemødres Silkekjoler, som deres Börnebörn endnu smykkede sig med, når de gik til Brudeskamlen. Den nyere Kunstdigtnings Opfindelser vil næppe opnå så höj en Alder som de Æmner, der skrev sig fra Folkenes Oldtid. Og vilde man sige, at Oldtiden havde opfundet dem, vilde Udtrykket ikke ret passe. Sjælen opfinder ikke sine Drømme, de komme af sig selv; Barnealderen opfinder heller ikke sine æventyrlige Tanker, de komme ligeledes af sig selv, fordi Indbildningskraften er levende og kræver Arbejde. Men Folkenes Oldtid har alle Vegne, hos de begavede, været deres Barndomstid, rig på Drömme, der lignelsesvis afbildede hvad der var Folkenes Hjærtenslyst, hvad de havde Drift til at udføre og for en Del Ævne til at sætte i Værk. Det var disse Barndoms-Drömme der gik igen i

Middelalderen, ridderlig påklædte og udstyrede efter de yngre Tiders Smag.

Havde hvert Folkeslag nu fået sin Historie, uafhængig og upåvirket af de andre, vilde dette ført til, at Middelalderens Digtæmner let lod sig genfinde i hvert Folks Oldtid, men det katolske Fællespræg havde sin Oprindelse af og fik sin Virkning i den Sammenblanding af forskellige Nationaliteter, som gik for sig i Middelalderen, så i de fleste Tilfælde kan vi kun forfølge Tråden nogle få Skridt tilbage, og når vi nødes til at standse, må vi nöjes med at ane, den har sin Begyndelse inde i den grå Fortid. Vi kan ikke gå tilbage til Kilden selv, men må tage til Takke med Oplysning om, hvor og når Digtningen antog den Skikkelse, hvori den udbredte sig og blev evropæisk, for ej at sige katolsk. Og der spiller Franskmændene Hovedrollen i Middelalderen. Det går med denne Tids Digtning som med Ridderskabet; man kan godt sige, at Roden dertil lå langt længere borte, og som Nordboere har vi vel bedst Öje for de Forbilleder, der lå i vor egen nordiske Oldtid; men historisk lader Ridderskabet sig kun forfølge til den Udvikling, der foregik i Frankerig, da Normannerne der blev korsede, om ikke kristnede, og blev så Sjælen i Korstogene, og Stammen til den Ridderlighed, som deraf udviklede sig.

Det går på samme Måde med Middelalderens romantiske Digtning, som er en Genklang af Ridder-Tiden, og afspejler om ikke dens Bedrifter, så hvad der morede Ridderne at høre i ledige Timer, fordi det selv i sin fantastiske Indklædning lignede, hvad de selv havde Lyst til at udføre. Vist kan man med större eller mindre Sikkerhed påpege ældre Æventyr, som ligge til Grund for flere af disse Digtninger, og finde, at snart har Æmnet hjemme i Østerland, eller at det tidligere har været behandlet i den

klassiske Verden; snart lede Sporene til en keltisk Oprindelse og har haft hjemme hos de Folkeslag, som de gotisk-germaniske Stammer ved deres Indvandring trængte vest på; eller endelig tilhører det disse indvandrede Stammer selv, men har hos dem gjort en lang Vandring gennem Tiderne. Men spörge vi om den Skikkelse, hvori disse Digtninger först udbredte sig over Evropa og til sidst hen imod Middelalderens Slutning også nåede op til os, blive vi stående ved de franske Digtere fra Korstogenes Tid.

Den hele Skat af denne romantiske Digtning har gennem Århundreder ligget begravet i sit eget Fædreland, knap kendt af Navn, og så længe det attende Århundredes Oplysning og Smag var rådende, blev den tiest nævnet, for at blive spottet. I dette Hundredår og navnlig i den sidste Menneskealder har Stillingen forandret sig, efter at de flittige Tyskere alt længere Tid havde arbejdet på at fremdrage deres egne Middelalders-Digtere, som for en stor Del har lånt af Franskmændene; og efter at de tit havde ladet disse høre, hvor lidet de skönnede på deres gamle literære Skatte, har man i Frankerig begyndt at røre sig, og skönt man visselig er langt fra at have tömt Gruberne, er der i de senere År fremdraget en Mængde af disse Digtninger og anstillet lærerige Undersøgelser over dette Æmne, der, om end det ikke kaster noget nyt Lys over Middelalderen, dog bidrager til en fyldigere Opfattelse af den.

Vi bode den Gang ligesom nu i en Udkant af Evropa, men den livlige Forbindelse med Syden og navnlig Slægtskabet med Normannerne gjorde vel sit til, at det varede endda ikke så længe för deres Yndlings-Poesi nåede her op; men når den alligevel aldrig i den Udstrækning lagde Beslag på Opmærksomheden hos os som i det øvrige Europa, så var Hovedgrunden vel den, at vi

havde haft en ejendommelig Udvikling her i Norden, og en tilsvarende Digtning af hjemlig Art, så den, der blev ført hertil med den sydlige Kulturström, aldrig ret slog Rod hos os. De berömteste franske Digtere levede i det 12te Hundredår, på Valdemar den Stores Tid, men ved Valdemarernes Hof høre vi vel at islandske Skjalde færdedes, og at f. E. Valdemar Sejer var vel bevandret i Runer og Skjaldskab; men först i Slutningen af det 13de Hundredår spore vi, at den romantiske Digtning holder sit Indtog i Norden, og i det følgende møde vi Oversættelser og Efterligninger deraf. I den gammelnorske og islandske Literatur er Sporene ingenlunde få, men hvad der end er nået til Danmark og til at blive gengivet på dansk, så er de Levninger meget få, der hos os er slupne gennem Reformationens Skærsild, og indskrænke sig omtrent ti det Par Prøver, der er aftrykte i disse Bind. Medens denne Fattigdom, der er nåt til os i Afskrifter på tredje eller fjerde Hånd, på den ene Side minder os om, at det var mørke og matte Tider, der fulgte efter Valdemarernes glimrende Dage, og at Folket ikke alene udvortes havde at kæmpe med „den sorte Død“, så er der så meget mere Grund til at fremdrage det vi har, og give vort lille Bidrag til at belyse, hvad der en Gang gennem flere Slægtled genlød til Lyst og Gammen rundt om ved alle Evropas Hoffer og på dets Ridderborge.

De sex rimede Romaner og Karl Magnus Krønike er alt hvad der er os levnet af den Art fra Tiden för Reformationen, og er det end muligt, ja vel sandsynligt, at denne og den Vanskæbne, der ramte vore Kloster-Biblioteker, har tilintetgjort en Del også af denne Literatur, så har det næppe været meget, fordi denne romantiske Digtning nåede ikke til Danmark, för den havde begyndt at synge på sit sidste Vers.

Af de sex rimede Fortællinger danner de tre förste en egen Gruppe, de såkaldte „Evfemia-Viser“, med Navnet efter den norske Dronning, som fik dem omplantede på nordisk Grund. For Danmarks Vedkommende er det let at påvise den nærmeste Kilde, thi vore Evfemia-Viser er ligefrem oversættende Afskrifter af de svenske, så det bliver vore Naboers Sag at oplyse, hvorledes disse er blevne til og hvorfra de stamme. Anderledes forholder det sig med de tre andre Rim: Lavrin, Persenober og den kydske Dronning; der kan ikke, mellem hvad der hidtil er bleven bekjendt af Digtninger om disse tre tit benyttede Æmner, påvises noget, der kunde kaldes Originalen til enten det ene eller det andet af dem. Den Mulighed bliver jo altid tilbage, at en sådan Original kunde være tabt; men det er sandsynligere, at det er rimede Gengivelser af de bekendte Æmner, der også mundtlig forplantedes. Selve Evfemia-Viserne afgive jo Prøver på, hvorledes Sagnet eller Sagaen blev sat i Rim, thi heller ikke ved dem er det hidtil lykkets at opvise noget fremmed Digt, der skulde kunne kaldes deres umiddelbare Original. Man må jo overhovedet ved den Undersøgelse ikke lade sig for stærkt binde i vor Tids literære Forhold; ikke tænke sig de gamle Rimere nødvendig med en Bog foran sig, som de fulgte. Naturligvis kunde også dette finde Sted, men Æventyret selv, i en eller anden Skikkelse, var bekendt i en vid Kreds, også for Rimsmeden, så det var ikke större Kunststykke end at det også den Gang kunde göres: at han gengav det på sine Knittelvers. Således er sikkert de tre sidste af vore sex Rimdigtninger blevne til. Skulde der være nogen Forskjel på dem, skulde snarest han der rimede om Dværgekongen Lavrin have haft et nærmere Forbillede, eller og har han selv været en dygtigere Poet. I de tvende andre, der rimeligvis

hidrøre fra samme Hånd, er der intet, som tyder på andet, og adskilligt, der bekræfter, at de er hjemmegjort Arbejde, og at Jep Jensen har kjendt Æventyrene og selv så godt han kunde sat dem på danske Rim.

Hvad her er sagt om Rimene og navnlig de sidste, vil jeg også gærne have gjort gældende med Hensyn til den prosaiske Krønike om Karl den Store. Man må for at forklare Slægtskabet mellem de forskellige Redaktioner og Gengivelser på beslægtede Sprog ikke overse den mundtlige Fortælling og hvad Indflydelse den har haft på at danne de forskellige Skikkelser, hvori Krøniken siden fremtræder som Bog. Det er en Kjendsgjerning, at de lidet læsende Tider har en ganske anderledes Hukommelse end de meget læsende, så Vanskeligheden ved, at en sådan Saga som den om Karl Magnus også i det 15de Hundredår kunde udbredes i Norden, vandre fra Norge til Sverige og Danmark er næppe så stor. Og at dens Udførlighed jo voldte, at den ikke med Troskab, men kun udtogsvis kunde gå sin Gang, derom vidner netop vor Krønikes så vel som den svenskes Forhold til den norske Saga. Det vilde, med Pennen i Hånden og Sagaen beskreven for sig, være næsten umuligt at få et sådant Udtog i Stand som vor Krønike åbenbart er, medens alle Uregelmæssighederne, Forkortelserne, Forvanskningerne m. m. let lade sig forklare, ved at tænke sig, den har gået en lang mundtlig Vej, för den nåede at blive opskreven i denne forkortede Skikkelse. Denne Opfattelse bestyrkes ved at sammenligne det Brudstykke vi har på svensk med vores fuldstændige; thi vist er det den samme Saga i begge, men de er atter så forskellige i det enkelte, at de åbenbar ikke står i andet indbyrdes Forhold, end det at de stammer fra den fælles Kilde, medens den svenske må

være opskreven noget tidligere, da Hukommelsen endnu fastholdt noget mere.

Hvad der hos os er gemt af romantisk Digtning fra Middelalderen, findes ej engang her i Landet, men er ført til Sverige, som så mange andre danske Håndskrifter fra ældre Tid, og måske væsenlig ved det berygtede Salg af Stephanii Bogsamling. De sex Rimdigtninger findes i et lille Kvartbind fra Begyndelsen af 16de eller Slutningen af 15de Hundredår, som tidligere tilhørte Antikvitets-Arkivet, men nu er indlemmet i det kongelige Bibliotek i Stokholm, med gammelt Mærke K. 47. R. Nyerup gjorde allerede opmærksom på det i „Rejse til Stokholm 1810—12“ (1816) S. 90 ff.; siden eftersä Chr. Molbech det og gav nogle Prøver af dets Indhold i „Historisk Tidskrift“ IV. (1843) S. 152 ff., og 1849 gav G. Stephens en udførligere Redegörelse i Indledningen til Udgaven af den svenske Ivan i Sv. Fornsk. Sällsk. Saml. II. S. cxxii ff. Bogen, der er skreven på Papir i lille Kvart, består af 256 Blade, og er på Reformations-Tiden indbunden i Læderbind med Spænde, da det pressede Bind, som er prydet med forskellige Billeder, Portræter, Blomster o. a., bærer Årstallet 1536. Den har siden været i Familien Mundts Eje, og Seffrin Mundt har på Bindets Indreside, snart på dansk, snart på plattysk erklæret: at den var hans med rette, ligesom han også har ladet den binde på ny i Ry År 1567. Claus Sörensen, sagtens hans Sön, har skrevèt sit Navn neden under 1571, og tretten År efter har den tilhørt Henrik Mundt „med rette“. Denne Bog indeholder i Afskrift af forskellige, men dog temmelig ensartede Hænder de sex rimede Digtninger, som her er meddelte i de to förste Bind af „Romantisk Digtning fra Middelalderen“, og kun med den Forskel, at Flores og Blanseflor i Håndskriftet står sidst af de sex, medens det her er flyttet

frem til de to andre Evfemia-Viser. Sproget har helt igennem et så stærk jydsk Præg, at der kan ikke være Tvivl om, hvorfra Afskriften stammer, eller rettere sagt, at Afskriveren har været en Jyde. Håndskriftet er her i Anmærkningerne for Nemheds Skyld betegnet med samme Mærke som er brugt i de svenske Udgaver af Evfemia-Viserne, nemlig F. Kun af det förste af Digtene, Ivan, har vi endnu en Afskrift, her kaldet E, hvorom senere skal tales, når jeg efter disse almindelige Bemærkninger går over til at meddele nogle literær-historiske Oplysninger om hvert enkelt af Digtene, der nærmest vil göre rede for, hvad andre på dette Område har ydet.

I. Ivan Løveridder.

(I Bind, S. 1—204 og II S. 129—228, jf. S. 358 ff.)

Skönt Æmnerne i Middelalderens romantiske Digtning udgör en broget Mangfoldighed, lader de fleste af dem sig dog henføre under enkelte store Afdelinger og indordne i Sagnkredse, hvor da en eller anden fremragende Helt er Midtpunktet og passende kan låne den sit Navn. Dette gælder saaledes om Artus-Sagnet. Sagnene, Sangene og Romanerne om Kong Artus og hans Kæmper danne et stort Stamtræ, der fra en ringe Begyndelse vokser op til at bære en mægtig Krone, hvis Grene strække sig over det hele Evropa, og har i et Årtusende brugt den halve Tid til at skyde op, den anden halve til at blomstre og brede sig, indtil det lidt efter lidt visnede hen og sank så til sidst for Satirens skarpe Økse i Cervantes' „Ridder af den bedrøvelige Skikkelse“.

Artus-Navnet har sin Hjemstavn hos de gamle Britter, den keltiske Stamme, som först Romerne og siden Nordboerne traf i England, og Kong Artus' ældste og historiske Berömmelse er, at han i det 6te Hundredår med Kækhed forsvarede sit Fædreland mod de indbrydende Angler, Sakser og Jyder. Men dermed er kun Navnet oplyst. Det er gået her som alle Vegne hvor Folket digter, at det skifter Navnet, men beholder sine Yndlingstanker. Sagnene, der efterhånden knyttedes til dette Kongenavn, var endnu ældre keltisk Digtning, og længere kan vi ikke forfølge dem, selv om vi deri kan skimte Lighed med østerlandske Sagn. Da Britterne var trængte tilbage, dels til Wales dels over til Bretagne, trøstede de sig i Fornedrelsen med at mindes Fortidens Storhed, og deres Barder sang om den tapre Modstand, deres Fædre havde beredt Sejerherrerne. Heller ikke Artus blev glemt, men lidt efter lidt vokser hans Ry, fra en berömmelig Hövding i Forsvarskrigen bliver han en mytisk Folkehelt, der drager sejrende frem alle vide Vegne, hersker over hele Nordevropa og fører sine Helte frem til Rom og Jerusalem, så „hans loff ganger offuer al verden“. Da Korstogene begynde, står han i sin fulde Glans i Digtningens Verden, og han står ikke alene, men har samlet sig et glimrende Hof; ypperst der er de tolv Jævninge, hvis Æventyr og Bedrifter blive Genstand for særlige Sange.

Denne Uddannelse har Sagnet dog ikke nåt i sin keltiske Hjemstavn, men fra Bretagne førtes det til Normannerne, der greb det med Glæde og førte det under Villum Erobrer med sig over til dets gamle Fædreland, medens det på Fastlandet især udvikledes i Champagne og Flandern, så vel som i Normandiet. Hos Korstogenes Riddere fandt Trubadurerne åbne Øren, når de i Sagnet indlagde alt hvad deres Tilhørere selv satte höjest Pris

på: Kærlighed og Kraft, en Kraft, som aldrig kunde overvindes, et Mod, som aldrig kunde böjes, en Stridslyst, som aldrig kunde stilles, varm Følelse for Æren og for Kvinden. De oprindelige vælske Sagn blev omstøbte efter Tidens Smag og indåndede Ridderskabets Tankegang, med dets Trang til dristige Æventyr. Kong Artus blev Repræsentant for alle Ridderdyder, og hans Kæmper, navnlig de tolv Jævninger, der fyldte Æerespladserne i Hallen om hans runde Bord, blev Udøvere af alle mulige og umulige Bedrifter. I Nord- og Sydfrankerig, i England lyttede man begærlig til, når talrige Sangere (minstrels, troubadours, trouvères, cantores historici) bare Sagnet rundt fra Pyrenæerne til Skotland, medens de tillæmpede det efter deres ridderlige Tilhøreres Behag. Det er bekendt, hvor stor Forkærlighed den engelske Konge Henrik 2 havde for denne Digtning, og da hans Herredömme strakte sig over store Dele af Frankerig, lettedes Vexelvirkningen mellem begge Sider af Kanalen.

Efterhånden blev disse Sange førte til Bogs, skrivekyndige Klerke sammenarbejdede dem til större Helheder, og stolte af deres egen Lærdom barede de sig ikke for at se lidt hånlig ned på „de ulærde Sangere“, der kun mundtlig kunde bære deres Skatte frem, i det de forsikrede, at de selv alene meddelte dem i deres pålidelige Skikkelse, skönt de øste af samme Kilder som hine, og det er sandsynligt, ja tit öjensynligt, at de, stofgrådige som de var, i deres skriftlige Redaktioner ikke sjælden har sammenblandet og forvansket Sagnene. Derved trådte også Artus-Sagnet ind i Literaturen, og her er uden al Tvivl den nordfranske, både med Hensyn til Ælde og Rigdom, så vel som til den Indflydelse den vandt, den betydeligste i Middelalderen. Dens Blomstring begynder efter det förste store Korstog, i det 12te Hundredår. Til Romancerne

om Kong Artus egne Bedrifter sluttede sig Digtninger om hans berömteste Riddere: om Tristram, om Lanzelot, om Erec og Enide, om Parcival, om Gavian og da også om **Ivan,** „Løvens Ridder“.

Den sidstnævnte, Ivan (Owain, Iwain, Ivent), indtager en fremragende Plads i Artus-Sagnet. Han nævnes allerede i den gamle brittiske Historie som en Sön af Urien, Fyrste i Rheged (Kumberland), en Helt, der hyppig er Genstand for Bardernes Sange. Sönnen efterfulgte ham i Regeringen og i heltemæssige Bedrifter for at værne sit Fædreland. I de senere digteriske Sagn er han Hovedpersonen i det vælske Æventyr om „Kildens Frue“, der danner Grundlaget for Digtet om ham, således som det også gennem den franske Bearbejdelse er nåt til vor Literatur og trykt i denne Samling.

Rimeligvis efter Sagn og således som disse af minstrels og clercs var bleven bearbejdede, har den betydeligste nordfranske Digter i Middelalderen, Chrestien af Troies, behandlet dette Æmne, og det blev hans „Løveridder“, der vandrede Evropa rundt, som den umiddelbare eller middelbare Kilde til de Behandlinger, der findes på andre evropæiske Sprog. Om denne Digter er Efterretningerne kun sparsomme. Han må være født ved 1140—50, sagtens i den By i Champagne, hvorefter han bar Navn. Troies var Greverne af Champagne's Residens, og i dette Landskab blomstrede den romantiske Digtning ikke mindre frodig end i Normandiet. Man mener af hans Værker at kunne slutte, at han var lærd, og at han i alt Fald har kjend de gamle klassiske Skribenter. Han må være død inden Udgangen af det 12te Hundredår, og efterlod sig en Række Digterværker, som man nu, efter lang Tids Hvile, har begyndt at udgive. Blandt dem er hans „li romans dou chevalier au lion“ et af de betydeligste; han behandler

Æmnet livlig og med Smag i 6807 Verslinier. Af hans Digt er opbevaret sex Håndskrifter og Brudstykker af et syvende. Det blev först trykt af en engelsk Dame, Lady Guest, som förste Del af hendes Samling af vælske Sagn og Æventyr, kaldet Mabinogion, og er senere omhyggelig udgivet af den tyske Lærde W. L. Holland (Hannover 1862), Forfatteren af „Chrestien von Troies, eine literaturgeschichtliche Untersuchung“ (Tübingen 1854).

Ligesom flere af Chrestiens Værker således blev også hans Løveridder snart oversat på tysk. Den „middelhöjtyske“ Digter Hartmann von der Aue (1170—1220) skrev för 1202 sin Iwein, der bevares i flere, til Dels gamle Håndskrifter og er sidst bleven udgivet af G. F. Benecke og K. Lachmann (2det Oplag 1843). Den tyske Oversætter følger den franske Text, men med stor Frihed. Gennemgående lader han sin egen Personlighed træde frem, og de mange indstrøde Betragtninger, der lader Digtet voxe op til 8166 Verslinier, er Tyskerens egne. Men når hans Landsmænd tidligere var tilböjelige til at lade ham have Æren for det bedste og smukkeste af Digtet, så har de, efter at Originalen er bleven kendt, måttet indrömme, at den Ære tilkommer den franske Digter.

På Engelsk blev hans Løveridder også overført, men Oversætteren tog sig Frihed i modsat Retning og gengav Digtet i 4032 Vers. Man kender kun ét Håndskrift, som bevares i British Museum og antages at være fra förste Halvdel af 14de Hundredår, skrevet i en stærk nordengelsk Mundart (trykt af J. Ritson i Ancient english metrical romancies I. London 1802).

Den tyske Lærde F. J. Mone har udtalt den Formodning, at der også må have været en nederlandsk eller måske en plattysk Oversættelse af Digtet (Uebersicht der niederl. volksliteratur älter. zeit, Tübingen 1838); men hvad

der vides sikkert, er, at Chrestiens Løveridder midt i det 13de Hundredår blev oversat på norsk Prosa. Det var den norsk-islandske Literaturs Blomstringstid, og det var ikke alene den rige hjemlige Sagaskat, som da blev ført til Bogs, også af Sydens Literatur blev der flittig omplantet på norsk Grund. Flere af Kongerne i Norge efter Sverre er bekendte for deres Kærlighed til Literaturen og da navnlig også til den romantiske Digtning, der var opblomstret i Frankerig og derfra havde udbredt sig og vundet Ridderskabets Yndest. Håkon Sverresön († 1204) oversatte selv Romanen om Barlaam og Josafat, og Håkon Magnussön († 1319) tog virksom Del i Forfattelsen af den udførlige norske Bibelhistorie, bekendt under Navnet Stjórn. Den förstnævntes Sön og den sidstnævntes Farfader, Håkon Håkonsön, kaldet den gamle, der regerede fra 1217 til 1263, var det, der lod den Samling af bretonske Sange (lais) oversætte, som er udgivet under Navn af „Strengleikar eða ljódabók“ (af Keyser og Unger 1850), ligesom flere af Ridder-Romanerne om Kong Artus og hans Kæmper: Tristrams Saga, Elis Saga, Möttuls Saga, og deriblandt da også Ivents Saga, alle på Prosa. Ved de to förste nævnes en Abbed Robert som Oversætter, og muligvis har han oversat dem alle. Oversætteren har, efter P. A. Munchs Dom, lagt for Dagen, at han havde både sit eget Modersmål og det fremmede Sprog, hvorfra han oversatte, godt i sin Magt. Af denne Prosa-Oversættelse på Norsk af Ivents Saga Artúskappa er der bevaret otte islandske Afskrifter (to i Stokholm, to i London, fire i Arne-Magnæanske Samling i København), hvoraf den ældste (på Pergament i Stokholm) anses for at være fra Slutningen af 14de eller Begyndelsen af 15de Hundredår, altså et Par Hundredår yngre end den Tid, da Oversættelsen blev til. Denne er da i Mellemtiden bleven afskreven mange Gange, og ej at

tale om Forandringer, den kan have modtaget ved mundtlig Gengivelse, kan den værė forkortet og ændret under Vejs. Som Følge deraf er der ingen Sikkerhed for, at den ældste Skikkelse, hvori den norske Oversættelse nu findes i en islandsk Afskrift, er så udførlig, som den oprindelig har været, og den afgiver derfor ingen fuldt pålidelig Grundvold til at bygge Slutninger på, når man vil sammenligne den norske Oversættelse med andre, og da navnlig med den svenske rimede. Dr. E. Kölbing har udgivet den norske Ivents-Saga blandt sine Riddara-Sögur (Strasburg 1872).

Den svenske „Herra Ivan" på Knittelvers er efter Angivelsen i Digtets Slutning fra Begyndelsen af det 14de Hundredår, da Dronning Evfemia, en tysk Fyrstedatter, gift med den yngste af de tre oven nævnte norske Konger med Navnet Håkon, Magnus Lagabœters Sön, lod det oversætte, som det lyder i Slutnings-Versene:

Tha thusand vintre thry hundradh aar
fran Gudz fözlo lidhin var,
ok ther til thry ij thæn sama tima
vardh thæsse bokin giordh til rima
Eufemia drötning thet maghin ij tro
læt thæssa bokena vænda swo
aff valske tungo ok a vart maal
Gudh nadhe the ædhla frugho siæl
ther drötning ower Norghe var
met Gudz miskund thrættan aar.

Der er i Sverige bevaret fire Håndskrifter af Digtet, alle skrevne på Papir i Løbet af det 15de Hundredår, og det er trykt i Sv. Fornskrift-sällskapets samlingar (II 1849), besörget af J. W. Liffmann og G. Stephens, således at den förste gengav Texten efter det ældste og bedste

Håndskrift (c. 1430) med 5754 Verslinier, medens den anden forbedrede den med en rig Samling af Læsemåder fra de andre Håndskrifter, hvorved Versetallet voxede til 6288, og tilföjede udførlige kritiske og literær-historiske Oplysninger.

De nyere svenske Lærde, og da navnlig Udgiverne af de tre så kaldte Evfemia-Viser (Ivan Løveridder, Hertug Frederik og Flores og Blanseflor), har antaget og stræbt at bevise, at disse er oversatte på svenske Vers umiddelbart efter Originalerne, og da altså Ivan efter Chrestien af Troies Digt, samt at den tyskfødte Dronning Evfemia, der fra sin Hjemstavn sikkert har kendt og skattet disse romantiske Digtninger, har ladet dem oversætte, efter at hendes lille Datter Ingeborg 1302 var bleven forlovet med den svenske Kongesön, den ridderlige Hertug Erik Magnussön, der efter den gamle svenske Rimkrønikes Vidnesbyrd blev modtaget med åbne Arme ved det norske Hof og navnlig af sin tilkommende Svigermoder, som det hedder:

Hon vntfik han wel som hon wel kunne
met söth ordh ok rödhom mwnne
the aff hiertans kerlek gingo
huro the then ädla första vntfingo
thet faar jak ey sakt en tusende dell
for thy mik wintz ey konst ther tell
ther widh liffdo the som the haffdo hogth
med heder ok ära ok mykin tokt.*)

Dette bliver dog kun en Formodning, og det vil være for tidligt at søge efter Anledningen, ved hvilken Dronning Evfemia lod Digtene oversætte på svensk, så længe man ikke er på det rene med, at hun overhovedet

*) Sv. Medeltidens Rim-Krönikor I: gamla eller Eriks-Krönikan, utg. af G E Klemming. S. 65. Sv. Fornsk. S. Saml. 17, 1.

har ladet dem oversætte på dette Sprog, hvad der dog ikke synes at være skellig Grund til at betvivle.

Ret oplyst er Spörsmålet vist nok ikke endnu, men for Ivan Løveridders Vedkommende er Undersøgelsen i alt Fald lettet, ved at den norske Prosa-Oversættelse efter det ældste Håndskrift er udgivet. Udgiveren har anstillet en nöjagtig Sammenligning mellem Chrestiens franske Original, den norske Saga og den svenske rimede Oversættelse, og Udbyttet af hans Undersøgelse er dette: at i de to sidstnævnte — Sagaen og det svenske Rim — er et stort Antal Steder, der åbenbar stå i nærmere Forhold til hverandre, end noget af dem står til de tilsvarende Steder i den franske Original. Ved Siden deraf lader der sig påvise en Række Steder i den svenske Text, hvor denne stemmer mere med den franske end med den norske. Dette kan man forklare på to Måder: enten har måske Forfatteren af den svenske Bearbejdelse haft både den ældre norske og den franske Text for sig og valgt efter Behag imellem dem; eller Sagaen i den Skikkelse, hvori vi nu har den fra en islandsk Afskriver, er en Afkortning af den tidligere, under Håkon den gamle forfattede, så at den Omstændighed, at det svenske Digt tit stemmer nöjere over ens med det franske end Sagaen nu gör, i så Fald ikke er grundet på, at den svenske Digter har benyttet hint umiddelbart, men kun derpå, at de tilsvarende Stykker af Sagaen senere af Afskrivere eller Bearbejdere er bleven udeladte eller i det mindste forkortede, medens han har endnu haft Sagaen i en fuldstændigere Form for sig. At dette sidste kan være sandsynligt, bestyrkes også ved hvad der lader sig eftervise ved Flores og Blanseflor. Men selv i dette Tilfælde er det jo endnu ikke umuligt, at den svenske Oversætter kan have rådført sig med Originalen.

Derimod bliver rigtig nok i begge Tilfælde Udtrykket i Slutningen af hans Oversættelse ikke nöjagtigt om Evfemia: at hun lod Bogen vende „af valske tungo ok a vart maal“, da den Vending allerede var sket under Håkon den gamle, om hvem derfor Sagaen melder, at han lod den „snúa ur franzeisu í norrœnu“, og Udtrykket er herfra vist ligefrem flyttet over på Svensk. Men Kritiken går dog sikkert igen for vidt i sin Tvivlesyge, når den heller ikke vil lade gælde, at Dronning Evfemia lod Herr Ivan, så vel som de tvende andre Digte, oversætte på svensk, selv om det ikke med Sikkerhed kan siges, hvad Grund den tyskfødte Prinsesse kan have haft dertil. Den Mening, at hun skulde have ladet dem overføre på norske Vers, er jo kun en Gætning, der mangler Grund, så længe der ikke kan opvises noget Spor af dette Arbejde eller blot af et lignende; og den bliver dobbelt urimelig, netop fordi de to af Digtene i det mindste var til på norsk i Sagaer. Og medens det, under den ovennævnte Forudsætning, er unöjagtigt, at Evfemia, som Svensken siger, lod dem oversætte af Vælsk, så vilde det være helt usandt, at hun lod dem oversætte på norsk, når hun kun lod den norske Prosa sætte på Vers.

Men om også den svenske Digter har haft den norske prosaiske Oversættelske til sin nærmeste Kilde, formindsker det ikke hans Ros. Det er et livligt og dygtigt Arbejde, og skönt det kan være vanskeligt at sige, hvad der på de enkelte Steder af Indhold og Udmaling er hans eget, så tilhører i alt Fald Form og Versebygning ham, og den er flydende, ja tit velklingende, så han har forstået at påtrykke det hele et hjemligt Præg.

Om den danske Ivan Løveridders Herkomst kan der ikke være Tvivl og derfor ikke blive Tvist. Den er kendelig nok en oversættende Afskrift af den svenske.

Også på dette Område har den Overvægt gjort sig gældende, som den hellige Birgitte og hendes Orden vandt i den nordiske Kloster-Verden og dens lille Literatur. Det er ikke alene religiøse Skrifter, der overførtes til den danske Læseverden fra Sverige, men også de tre Evfemia-Viser er vandrede samme Vej. Desuagtet har de to danske Afskrifter, som er bevarede af Ivan, deres selvstændige Værdi, og navnlig har F. adskillige Læsemåder, der enten stamme fra den danske Oversætters fri Behandling eller fra en bedre svensk Text end den i de fire bevarede Håndskrifter.

Den danske Ivan findes, som den her er gengivet (I Bind, Side 1—204), på de förste 111 Blade af det oven for (Side 296) omtalte Håndskrift i Stokholm (gl. Mærke K. 47), hvori en yngre Hånd, hvis Ejer næppe har læst mere end de förste 66 Linier, hvormed Fortællingen indledes, har tilskrevet som Titel: „Om Artus og Keyser Karol. Magn." En anden Afskrift, der vel er nogle Tiår ældre, altså fra Midten eller Slutningen af det 15de Århundrede, findes i et Folio-Håndskrift på Papir, der ligeledes er vandret til Sverige og fra Antikvitets-Arkivet kommet til det kongelige Bibliotek, med gl. Mærke K. 4*). Af Bogens 162 Blade optager Hr. Ivan de sidste 84 (fol. 78—162), men Afskriften er ikke fuldført og mangler de sidste halvfjerde Hundrede Vers (se II Bind, S. 129—288). — I Katalogen over Fr. Rostgaards Bogsamling findes Spor af en tredje Afskrift**), der efter Nyerups „Alm. Morskabs-

*) Hist Tidsskrift IV, Side 162, og Sv. Fornsk. S. Saml. II, S. cviij ff.

**) Biblioth. Rostgardiana p. 536 Nr. 920: „om Hr. Ivan, et meget gammelt Skrift på danske Vers in 4to". — Langebek har i sit Exemplar, som ejes af Universitets-Biblioteket, noteret: „solgt for 1 ℛ".

læsning i Danmark og Norge“ (Side 123) skal have tilhørt Peder Syv, men når det formodes, at det har været et af de to her omtalte Håndskrifter, har dette næppe nogen Grund, da det sidste af disse (E) er et Folio-Håndskrift, hvoraf Ivan kun danner Slutningen, det andet (F) rigtig nok et Kvart-Håndskrift, men hvoraf Ivan kun danner Begyndelsen, og de har sikkert begge været i Sverige, för der 1726 blev holdt Auktion over Rostgaards Bøger.

Intet af de tvende bevarede Håndskrifter af den danske Ivan Løveridder er umiddelbart overført fra Svensken, de er begge Afskrifter. Derom vidner i F., at der flere Steder er ladet Plads åben til at udfylde enkelte Ord og hele Linier, hvor der ikke kan være Tale om, at Forståelsen af Forskriften har voldet Vanskelighed, men ene om, at den har været ulæselig eller selv haft Huller. Skönt der i E. er mangfoldige Ord misforståede og forvrængede, har Fejlene ingen Sinde Mærket af at være misforstået Svensk, men desto bestemtere af, at Afskriveren har ikke haft megen Omtanke eller Forståelse af hvad han skrev. Håndskriftet F. eller dens Forskrift har behandlet Texten temmelig frit og indskudt Linier, hvortil intet tilsvarende findes i de svenske eller i E., ligesom det også tit omskriver Texten med andre Ord. E. ligger i Reglen nærmere ved den ældste svenske Afskrift (A.), og har, ved Siden af sine mange Misforståelser og Skødesløsheder, bevaret en stor Del ældre Former, eller i det mindste Former, der ligge den svenske Original nærmere.

Den danske Ivan Løveridder har ikke tidligere været trykt.

II. Hertug Frederik.

(I Bind, Side 205—284, jf. II, Side 368).

Den anden af Evfemia-Viserne, Digtet om Hertug Frederik af Normandi, hører ligeledes til de talrige Ridder-Romaner, der slutte sig til Sagnet om Artus og hans Kæmper, som her møde ved Turneringen i Bern (s. I, S. 256). Det er hidtil ikke bleven fundet i nogen anden Literatur end i vor nordiske; men Slutningen af det svenske Digt (jf. danske Overs. V. 2401 ff. I, Side 283) lyder:

Thenne bok ther ij hær höra
henne lot kesar Otte göra
ok vænda aff valsko ij thyzt maal
Gudh nadhe thæs ædhla första siæl.
Nu ær hon annan tiidh giordh til rima
nylika innan stuntan tima
aff thyzko ok ij swænska tungæ
thet forstanda gamble ok vngæ.

Herefter stammer altså Digtet ligesom de fleste andre Ridder-Romaner fra Frankerige, men er dog endnu ikke forefundet „på vælsk“. En Kejser Otto skal have ladet det oversætte på tysk, men heller ikke den tyske Bearbejdelse er der endnu fundet Spor til. Om Digtets Indførelse i den nordiske Literatur fortsætter så den svenske Digter:

Hona lot vænda a vart maal
Eufemia drötning; henna siæl
gifui Gudh ij himerikæ
met ænglom nadher æwerdhelika
fore alla the dygdh ok æræ
hon giordhe mædhan hon var hæræ

til Gudh ok værldina badhe
thy var thet offdyr skadhe
at hon matte ey længre lifua
ok nær vinir ok frænder blifua.

Disse Vers er et senere Indskud, efter Dronning Evfemias Død (1 Maj 1312), og har sagtens ikke hørt til den danske Oversættelses Kilde, siden de ikke findes i denne, uden at der let kan tænkes rimelig Grund til at udelade dem. De sex svenske Håndskrifter af Digtet, som er bevarede, sætte alle dets Affattelse til Begyndelsen af 1309:

Tha thusand aar ok thryhundhrath aar
fra Guz födhilse lidhin var
ok ther til atta aar ok manadha twa*)
var thæsse bok diktath swa
som hon kan at thydha
hwa hænne lyster lydha.

Da de sex svenske Håndskrifter er enige i denne Tidsbestemmelse, tör der ikke bygges på, at vor danske har „jet“ i Steden for „atta“, og altså sætter den til Begyndelsen af 1302, da de tre Evfemia-Viser kendelig er ordnede efter Tidsfølgen: 1303, 1309 og 1312. På en Inventarie-Liste i det svenske Rigs-Arkiv nævnes en Bog om „hærtogh Fræthrik“, som Kong Magnus Erikson 1340 skænkede Drosten Erling, og man har tænkt sig, at det mulig kunde være samme Exemplar, som hans Fader havde fået i Norge af sin Svigermoder. Dette ligger jo atter på Gisningens Område, men des værre må vi mest færdes der, når Talen er om dette Digt, om Hertug Frederik af Normandi.

*) Kun A. har ved en Skrivfejl: atta manadha ok twa.

Der kan ingen Grund være til at tvivle om den Oplysning, de svenske Slutningsvers give, at det stammer fra en fransk Original og derfra er bleven overført på tysk, men når det så skal siges, ad hvilken Vej det kom til at få sin svenske Iklædning, står vi atter for Evfemia-Spörsmålet. Det er jo ikke usandsynligt, at der også af dette kan have været en norsk Prosa-Oversættelse, men så længe der ikke er fundet Spor til en sådan, er det dog sikrere indtil videre at blive stående ved Digtets egen Angivelse, at det er en Oversættelse fra tysk, hvad der også bestyrkes ved adskillige tyskagtige Ordformer.

Den danske Oversættelse slutter sig til den svenske, hvoraf den er en oversættende Afskrift. Blev den af Ivan Løveridder besörget af en Mand (I. Side 204, Vers 6406), så er Hertug Frederik, så vel som Flores og Blanseflor, på dansk afskreven af en Kvinde (I. Side 284, Vers 2419, jf. I. Side 356, Vers 2200). Hun har tilladt sig nogen Forkortelse, dels i Begyndelsen, hvor den svenske Originals 76 Vers er blevne til 31, dels i Slutningen, ved Beskrivelsen af Frederiks og Florias Bryllupsfest. Den Modsigelse, at deres Datter blev taget i Kloster efter Faderens Død og dog gift med Kongen af Spanien (sv. V. 3171, jf. 3183—94) er hævet, og Versene om Dronning Evfemia (sv. V. 3209—18) findes ikke. Men i øvrigt er det jo umuligt at bestemme, hvad der er Ændringer af Oversætterinden og hvad hun har forefundet i sin svenske Forskrift; thi så meget er klart, at denne ikke har været nogen af de sex Afskrifter, der endnu haves, men har været ældre end dem alle. Den danske afviger nemlig i meget fra dem, ikke alene i enkelte Ord og Vendinger, men også ved at have Vers, der upåtvivlelig har været oprindelige (f. E. V. 211-12, 583-6, 1290-1, 1850-1 o. fl.). Forholdet imellem Verse-Tallet i den nuværende svenske

Text og den danske er i det hele dette: at den förste har 201 Vers, som fattes i den danske, hvorimod denne atter 106, som ikke findes i hin. Dette vilde kun göre en Forskel af 95 Verslinier færre i den danske, men når den desuagtet har 812 Vers færre, eller rettere 874, da er Grunden dertil den, at den danske har to Lakuner, en större og en mindre. Af disse er det tvivlsomt, om den mindre blot hidrører fra et udrevet Blad (s. V. 780—840, I S. 231) i den eneste Afskrift vi ejer, eller det allerede har manglet i dens Forskrift; men det förste er dog det rimeligste, og skönt det ikke mangler i det Læg Papir, hvortil det skulde høre, kan det have været indskudt i Læget, da det vilde røbe större Tankesløshed hos Afskriveren, end man har Ret eller Grund til at forudsætte, om han ikke skulde have lagt Mærke til Manglen i sin Forskrift. Endnu mindre tör det antages, at Lakunen allerede skulde have været til Stede i den svenske Original, Oversætterinden har benyttet, thi hun vilde sikkert have vidst at råde Bod på Savnet, således som vi ser hun gjör, om end ikke på den heldigste Måde, ved den store Lakun: V. 1641—2432 i den nuværende svenske Text.

Det er nemlig klart, at disse c. 792 Vers har hun ikke kendt, men stræbt at erstatte efter hvad hun kendte til Indholdet. De vilde i et mindre Format udgöre 13—14 Blade, i et större 6—7, og altså danne et eller to Læg efter Formatets Störrelse. Rigtig nok er det her, at Hertug Frederiks Indsnigelse og Ophold i den irske Konges Jomfrubur beskrives, men selv om Oversætterinden har fundet, at denne Del burde gengives kortere, havde hun ikke behøvet at udelade hele Beskrivelsen af Turneringen i Barna, der netop var en Fryd for Datidens Læsere, end sige at slippe hele Tråden i Fortællingen af Hertug Frederiks Rejse, og forstyrre Sammenhængen.

Dette er nemlig sket. Allerede med V. 1519 (I S. 254) begynder Forvirringen, og det lader til, at det sidste Blad för Lakunen har været beskadiget, så Helten Beviand, der spiller en vigtig Rolle i Turneringen, er bleven borte, dels uheldig erstattet af Hertug Frederik (V. 1519), dels udebleven (se Indskudet mellem 1535—36), og til sidst ukendelig i „Herren af Bemen" (V. 1546). Men först ved V. 1575 slipper Forskriften helt. Der skulde nu, som vi ser af den svenske Text, været fortalt, at samme Aften de kom til Barna begyndte Ridderspillet, hvori Artus-Kæmperne „af det runde Bord" havde ondt ved at stå sig mod Hertug Frederik. Hr. Gamorin stak Levitz af Hesten, Gavian igen Gamorin, Hr. Orik stødte Beviand af, Hertug Frederik atter Orik og Tidonas. Selv Kongerne af England og Frankerig prøvede Kræfter, hver fulgt af store Ridderskarer, og den förste måtte give tabt. Efter en glad Aften og efter næste Morgen at have hørt Messe om den Helligånd, begynder Kampen på ny og ender med, at Hertug Frederik vinder Pris fra alle Sider. Efter Turneringen indbyder Gamorin ham til at følge hjem med sig til Skotland, men Htg. Frederik afslår Indbydelsen og „rider" ene den nærmeste Vej til Irland, der synes at ligge mellem England og Skotland (s. I. S. 248 ff.). Her bliver han modtaget med stor Ære af Kongen, den dejlige Jfr. Florias Fader, om hvem Gamorin havde fortalt ham (I. S. 251—52), og som han havde besluttet at vinde. Deltagerne i Turneringen samles efterhånden til og kan ikke nok som prise Htg. Frederiks Bedrift; han er den stolteste Ridder i Verden. Kongen tager gæstfri imod ham og giver ham to Riddere til Opvartning. Imidlertid får Htg. Frederik Efterretningen bekræftet om den skönne Kongedatter, der holdes så omhyggelig gemt, og ved

Hjælp af sin Tryllering kommer han uset mellem Madsvendene ind til hende og hendes Fruer og Jomfruer i det vel bevogtede Slot. Der opholder han sig usynlig i tre Dögn og vinder Florias Kærlighed. Vel forsynet med Guld vendte han hjem til sit Herberg og skikkede Bud til Gamorin i Skotland om at komme til ham med Skibe, og denne opfyldte gærne sin Vens Ønske. Imidlertid vandt Htg. Fr. tolv Riddere og over tredive Svende med Gaver af Kongens Skatkammer og store Løfter for Fremtiden, åbenbarede dem sin Plan at bortføre Prinsessen og købte Værten i Herberget til at skaffe ham et Skib og en dulig Styrmand, for at nå ud til Gamorins Flåde. Han beder nu Kongen om Orlov og bortfører så hans Datter; men da de er komne om Bord hos den skotske Konge og hans Dronning, som er sejlet dem i Møde, bliver Htg. Frederik i en Storm kastet over Bord, medens den fortvivlede Floria sejler med til Skotland, hvor der „med stor Kost og megen Ære“ holdes Ligbegængelse over den på Havet omkomne. Men heldigvis har jo han beholdt Dværgekongens Ring, og ved dens Hjælp flyder han ovenpå .... således som det så fremdeles står at læse i vor Text fra V. 1652 ff. (I. S. 259), hvor Dansken igen begynder at følge tro sin svenske Forskrift.

Dette store Hul på 792 Verslinier har den danske Oversætterinde søgt at udfylde på egen Hånd med 76 (V. 1575—1651), hvori Htg. Frederik beder Skottekongen Gamorin om en Ridderskare til Ledsagelse på hans Irlands-Rejse, hvad Vennen indrömmer ham og dertil tyve Skibe, der synes at måtte være ham til Besvær, da han opholder sig der hemmelig. I en Kvindes Skikkelse følger han med Dronningen ind til hendes Datter og får Floria at se; men Svenskens omstændelige Beskrivelse gengives her kortelig:

Hans Hjærte det mon af Glæde le,
hun var den væneste Jomfru ren,
der Solen måtte over skinn'.
I tre Dage han i Tårnet vare
hos den stolte Jomfru klare,
alt det han hørte og alt det han så'
Tugt og Ære i hverje Vrå.

Den fjerde Dag klædte Jomfruen sig i Silke og Guld, tog Guldkronen på med Ædelstene i, og Hertugen bar sin elskede på Arm til sit Skib, hvor han overgav hende til „Fruer og Jomfruer i Skare“, og bad dem sejle til Skotland med hans Hjærtes Skat. Först da vendte han sin Tryllering, så Jomfruen til Afsked fik ham at se, og „måtte hendes Hjærte af Glæde le“. Så sejlede de, men Htg. Frederik vilde selv blive tilbage for at se, „hvad Lader de vilde gribe“ og så for at vise sit Mod.

Dermed slutter Lakunen, og Fortællingen falder så ind i Overensstemmelse med Svensken. På den Måde er der skaffet en Forbindelse til Veje, men Broen er noget skrøbelig, og navnlig overraskes man ved, at de Forfølgere, Kongen af Irland udsender, for at gribe sin Datters Ransmand, finder ham (V. 1712) „siddende i den Sø“; thi det falder efter Originalen helt rimeligt, siden han er blæst over Bord, men her kommer det meget uventet.

Hertug Frederik af Normandi kendes på dansk kun i denne ene Afskrift, som her er benyttet, i det Side 296 nævnte Håndskrift (K. 47 i Stokholm), hvoraf den optager Bl. 113—153. Digtet har ikke været trykt, för det, som et Tillæg til J. A. Ahlstrands Udgave af det svenske, meddeltes i sv. fornskr. sällsk. saml. III 1846.

III. Flores og Blanseflor.

(I Bind, Side 285—356 og II, Side 289—348, jf. Side 372).

Ingen af Middelalderens Romaner kan i Yndest og Udbredelse måle sig med Digtet om Flores og Blanseflors trofaste Kærlighed. Hvorfra det stammer og hvilket Folk og Tungemål det skylder sin förste Oprindelse, kan ikke siges med Sikkerhed. Man har forfulgt dets Spor til Spanien, til Mavrerne, til Østerland, og man har villet finde Tilknytnings-Punkter i den klassiske Literatur; men Sandheden bliver nok, at så længe der har været Digtekunst i Verden, lige så lang Tid har man sunget om dette Æmne: trofast Kærlighed, og fundet sig tiltalt af Skildringer, der viste, hvorledes den er stærk nok til at overvinde alle Hindringer. Det er et Stof, der ikke bliver udtömt, så længe Verden står. Vil vi ikke tabe os i det tågede, men holde os til Digtet i sin bestemte Grundform, som endda bliver underkastet mange Slags Behandlinger, nødes vi til også her at standse i Frankerig. I dette Land har også Kærligheds-Romanen om Flores og Blanseflor hjemme, og er en af de Blomster, hvis Duft behagede Riddertiden så vel, at den hurtig forplantedes trindt om i Evropa, så der blev ikke mange af vor Verdensdels Sprog, hvorpå denne Digtning ikke blev overført.

En samlet Oversigt over dens Literatur har G. E. Klemming givet i sin Udgave af den svenske Bearbejdelse, „Flores och Blanzeflor, en kärleksdikt från medeltiden“ *); enere (G. Brynjulfson) i Anmærkningerne til Br. Snorrasons Udgave af den islandske „Saga af Flóres ok Blankiflúr“ **). Men den Gang var det franske Original-Digt,

*) Sv. Fornskr. Sällsk. Saml. I 1844.

**) Annaler f. Nordisk Oldkyndighed og Historie 1850.

der er Stammemoder til hele den talrige Familie, endnu ikke udgivet fuldstændig. Dette er siden sket, og Mr. Édélestand du Méril's Udgave af „Floire et Blanceflor, poëmes du xiiie siècle“ (Paris 1856) giver et vigtigt Bidrag til at oplyse Slægtskabs-Forholdet mellem Oversættelserne og Bearbejdelserne på andre Sprog, skönt det er så indviklet, at mange Enkeltheder endnu synes gådefulde.

De tidligste sikre Spor til Digte om Flores og Blanseflor findes i den sydfranske (provençalske) Poesi, alt i Midten af det 12te Hundredår, og i Slutningen af samme så vel som i Begyndelsen af næste er det en kendt Sag iblandt Trubadurerne, hvor trofast, hvor prøvet og hvor lykkelig Flores' Kærlighed var. Men som en afrundet Skildring af de tvende Börns Æventyr findes Digtet först i nordfransk Bearbejdelse, således som denne nu er udgivet af Hr. du Méril i to forskellige Redaktioner. Den lærde Udgiver har anstillet en interessant Sammenligning mellem disse tvende, hvori han søger at forklare deres forskellige Oprindelse og Skikkelse. Den ene, mener han, har sin Hjemstavn i Borghallen, den anden i Borgestuen; den förste er bleven til for Aristokratiet, den anden for Almuen, og hver af dem bærer sine Fødselsmærker, der vidne om deres Byrd. De besynge begge det samme Æmne, skönt de tit har andre Navne på Bipersonerne. De er omtrent lige udførlige (c. 3000 Vers), men Slutningen af den anden mangler. Dog det er ikke denne udvortes Forskel i Omfang, der adskiller dem, men Måden at udvide Fortællingen på er betegnende. De er jævnaldrende, i alt Fald i den Skikkelse, hvori de er komne til os, fra Slutningen af 13de Hundredår begge; men deres selvstændige Udvikling, som da er afsluttet, tyder på, at deres fælles Kilde må ligge et godt Stykke længere tilbage.

Den förste, som Hr. du Méril kalder den aristokratiske, har sikkert bevaret det oprindelige Digt renest, skönt Rammen naturligvis tilhører Trubaduren. Han kommer en Fredag Eftermiddag ind i en Sal, for at underholde sig med de skönne Damer; bænket iblandt dem hører han på to Søstres Samtale om Kærlighed, og den ældste fortæller da en Historie, der havde tildraget sig for to Hundredår siden. Det er den om Flores og Blanseflor, Börnene, der var fødte på samme Dag, begge fik Blomsternavne, havde hvilet i samme Vugge, lært i samme Skole, elsket hinanden fra små af og som blev hinanden tro indtil Døden. Fortællingen flyder fordringsløs og troskyldig og må regnes til de fineste Blomster af fransk Digtning fra Middelalderen. — Den anden Redaktion kan ikke nöjes med lutter Blomsterduft. Jongløren vidste, der skulde stærkere Kost til at tilfredsstille hans Tilhører-Kreds. En sådan på en Måde medfødt Kærlighed, der ikke frembød anden dramatisk Spænding, end dens Tålmodighed i Ulykken, og som kun besejrede Vanskelighederne ved sin egen Ynde, frygtede han, vilde snart blive trættende at høre om. Han gav den en kraftigere Tilsætning, uanset, at Helheden i Digtet rigtig nok kom til at lide derved. Flores forvandles da til en drabelig Riddersmand. Snart skal hans elskede Blanseflor brændes, uskyldig anklaget for at have villet forgive Kongen, men Flores kommer, med lukket Visir består han en vældig Kamp, fælder Bagvaskeren og forsvinder uden at blive kendt; snart går Flores ind i Løvegården, men intet af Rovdyrene skader ham, han tirrer dem, men de er ham underdanige, thi Blanseflor beder for ham o. s. v. Derimod udelader Jongløren den udførlige Skildring af Börnenes Opvæxt, hvorpå Digtet egentlig er bygget; at de legede sammen, spiste sammen, lyttede på Fuglesang, har han

ingen Brug for, nej Ytringer af Kraft, Mod og Opofrelse, ej at tale om alle Slags Trolddoms-Kunster, kan bedre fængsle hans Tilhører-Kreds.

Dersom nu denne den franske Udgivers Opfattelse af de to Redaktioners indbyrdes Forhold er rigtig, må det i alt Fald siges, at vore Forfædre kendelig har heldet til den sidst antydede Smag; thi medens f. Ex. Tyskeren ikke blot har gengivet, men med Behag dvælet ved disse Skildringer, der stundum falde stærkt i det følsomme, fatter den norske Saga, skönt den ellers følger den Redaktion, der er betegnet som den aristokratiske, den Part af Sagen meget kort og forvandler navnlig hele den rørende Ædelmodigheds-Væddestrid, hvormed det franske Digt slutter, til en Tvekamp, i hvilken Flores mandelig besejrer sine Modstandere, og det svenske og danske rimede Digt følger trolig Normanden efter.

Det er denne samme Redaktion, der i Middelalderen forplantede sig til det øvrige Evropa; den anden fik först Aflæggere noget senere. Hvem der er Mester for den, vides ikke; thi vel nævner den tyske Oversætter en Ruprecht af Orbent som sin Kilde, men man kender ingen fransk Digter med det förste Navn og ingen By med det sidste; og selv om man gætter, at Bynavnet kan være forvansket, f. E. af Orleans, er man endda lige nær.

I Tyskland finder man Spor af Kendskab til Flores og Blanseflor allerede i det 12te Hundredår, men först i det 13de oversatte Konrad Fleck det franske Digt på „midhöjtysk“, og under hans Hånd voxede det op til et Omfang af 8000 Vers. Denne Udvidelse tyder på, at han har behandlet sin Text med en Frihed, der følger den helt igennem, men lægger sig særlig for Dagen ved en ny Indledning og en ny Slutning, en videre Udmaling især af de mest rørende Steder, og en stor Mængde al-

mindelige Betragtninger. Flecks Digtning er udgivet af E. Sommer: „Flore und Blanscheflur, eine Erzählung von Konrad Fleck“ (Quedlinburg u. Leipzig, 1846). Udgiveren antager, at Forfatteren, der ellers er ubekendt, men nævnes et Par Gange af en samtidig Digter „Her Flec der guote Kuonrât“, må have været Ridder, og at han, efter Sproget at dömme, må have stammet fra Schweitz eller Schwaben.

Den ældste flamske eller nederlandske Oversættelse er et halvt Hundredår yngre end den tyske. Forfatteren nævner sig Diederike van Assenede, og slutter sig nöje til sin franske Original, men gör sig skyldig i löjerlige Misforståelser. Oversættelsen, der er trykt i Hoffmann v. Fallerslebens horæ belgicæ (III, 1836), har knap 4000 Vers, og ligger til Grund for en i 16de Hundredår almindelig læst Folkebog: de historie van Floris en Blancefleur (trykt i v. d. Bergh, de nederlandsche Volksromans, p. 1—5, 1817).

Vilde man gå strængt efter Tidsfølgen, måtte sandsynlig vore nordiske Oversættelser nævnes her, og da navnlig den norske Saga, og når man mindes den livlige Forbindelse, der vedblev at være mellem Norden og dets Frænder i Frankerig, hvor Digtet havde hjemme, falder det rimeligt nok, at det nåede til Norge fuldt så tidlig som enten til Nordtyskland eller til at blive oversat på engelsk, al den Stund dets Læsere og Velyndere på den anden Side Kanalen fuldt så godt og vel meget bedre nød det på Grundsproget end på det engelske Folkemål. Imidlertid skal Talen senere blive om de skandinaviske Oversættelser, og Rækken her fortsættes med Digtets sydligere Aflæggere. Der er således en plattysk Oversættelse fra det 14de Hundredår „van Flosse un Blankflosse“ efter den franske Original, men meget forkortet, kun på 1577 Vers (trykt i P. J. Bruns: romant. und andere Gedichte

in altplatdeutscher Sprache S. 225, jf. Eschenburgs Denkmäler altdeutsch. Dichtkunst S. 221 ff.) Fremdeles en engelsk Oversættelse, fra samme Tid, hvoraf den ene Tredjedel er gået tabt eller endnu ikke funden (Florix and Blauncheflur, trykt i „the early engl. Text-society's“ Samling, 1866.) —

Disse fire Oversættelser, så vel som vore nordiske, slutte sig alle til den Redaktion, Hr. du Méril har kaldt den aristokratiske; men dermed må man ikke tænke, at den anden, han kalder Jonglørens, blev uden Afkom. Tvært imod, den fik en stor Familie, men rigtig nok på anden Hånd, gennem Boccacios Bearbejdelse. Denne berømte italienske Digter (1313—75) omdannede nemlig den sidst nævnte Redaktion, eller i alt Fald deres fælles Kilde, til sin over hele Evropa læste Roman Philocolo, et Ungdomsarbejde af ham, der har oplevet en Mængde Oplag, og omplantedes på fransk, derfra på tysk og derfra igen på bømisk; fremdeles på spansk og derfra atter på fransk; på nygræsk og på hebraisk, det vil sige „jødetysk“. Fra den Kilde stammer Hans Sachs's Drama fra det 16de Hundredår, og gennem tyske Bearbejdelser Sten Blichers Fortælling: Fiore og Fioretta fra det 19de. I „dansk og norsk National-Værk“ (2det Bind) har Rahbek oversat det franske Udtog af Boccacios Roman.

Hvor tidlig Digtet om Flores og Blanseflor kom til Norden, lader sig ikke sige med fuld Sikkerhed, men der er al Sandsynlighed for, at det hørte til de romantiske Æmner, der under Kong Håkon Håkonsön og hans nærmeste Efterfølgere i Sagastil omplantedes på norsk Grund. Det ældste Spor af Flores-Sagaen er et Brudstykke (meddelt af Dr. G. Storm i Tidsskrift for Filologi og Pædagogik, ny Række, I), der er ældre end de forkortede islandske Afskrifter, af hvilke et Brudstykke antages at være fra

14de Hundredår, og det, hvorefter Sagaen er trykt (i Annaler for Nord. Oldkyndighed og Hist. 1850, ved Br. Snorrason) fra det 15de. Skönt den ældste nordiske Oversættelse kun er kommen til os i en Skikkelse, der har undergået Forandring og navnlig Forkortning ved at gå — enten det nu har været gennem mange Munde eller mange Hænder, eller ad begge Veje — så er der dog ikke ringeste Tvivl om, at den stammer umiddelbart fra den franske „aristokratiske“ Redaktion, som den følger helt igennem, med indskudte Oplysninger om sydlandske Navne, som Forfatterens Landsmænd kunde trænge til, og med de Friheder, som ovenfor berørtes, især hvor det følsomme blev Normanden for stærkt, samt med den ejendommelige Slutning, som dermed står i Forbindelse: at han lader Flores's Skæbne til sidst afgöre ved en Tvekamp.

Når vi derefter kommer til den svenske Oversættelse af „Flores och Blanzeflor“ (udgiv. efter gamle Håndskrifter af G. E. Klemming, Sv. Fornsk.-Sällsk. Saml. I, 1844), komme vi tredje Gang til det Spörsmål, der næsten er bleven kildent mellem de nordiske Lærde. Jeg har allerede i Forordet til förste Bind af nærværende Samling givet mine Grunde, hvorfor jeg tror, Digtet må være gengivet på svenske Rim efter den norske Saga, og navnlig gjort opmærksom på en Misforståelse, hvorved Agamemnon er bleven forvandlet til en Gam eller Grib*), der ellers bliver temmelig gådefuld, men let at forklare, når Oversætteren har haft et Håndskrift for sig af den norske Saga. Havde han haft den franske Original ved Hånden, vilde han næppe taget Fejl. Vist nok beviser dette ene Exempel ikke, at Oversætteren ikke skulde have kjendt Originalen, fordi han kan have forsömt at bruge den her; men når

*) I. S. XII ff., jf S. 296, v. 303-4, Sv. *B*. S. 80, v. 292$\frac{1}{2}$-$\frac{1}{3}$.

man på den anden Side vil bevise, at han har oversat direkte fra fransk deraf, at han benytter enkelte franske Ord i sit Digt på Steder, hvor Sagaen ikke har dem, så må man erindre, at det har ikke været en Hjemfødning fra en eller anden Bygd, der er Forfatter til Oversættelsen, men sagtens en Mand, der har bevæget sig navnlig også i Hofkredsene, hvor sådanne Gallicismer vist hørte til den gængse Talebrug, længe för de benyttedes også i Skriftsproget. I Flores-Digtet siges der til Slutning, at Dronning Evfemia „lod det vende til Rim", men hverken fra hvilket Sprog eller til hvilket hun lod det oversætte, således som Tilfældet er med de tvende foregående, Ivan og Hertug Frederik; men Gætningen, at det skulde have været fra norsk Prosa til norske Rim er for urimelig, til at ikke den svenske Opfattelse her må foretrækkes: at Dronningen foranledigede Digtet overført på svenske Rim.

Der er bevaret fire Afskrifter af den svenske Flores, den ældste fra förste Halvdel af 15de Hundredår. Denne, hvorefter Digtet har 2107 Vers, er lagt til Grund for Klemmings Udgave, og det har ikke tidligere været trykt.

Den danske Flores og Blanseflor hørte derimod til de Bøger, der allerförst blev trykte hos os. Ligesom den svenske, så er den franske, den tyske, den engelske, kort alle de øvrige först i en senere Tid, ja til Dels i den allernyeste Tid, bleven fremdragne og trykte som literære Mærkværdigheder fra Middelalderen; men hos os blev den strax udbredt, så snart Bogtrykker-Pressen begyndte at virke. Allerede Gotfred af Ghemen trykte Bogen 1509, eller måske tidligere, og man har haft Exemplarer af forskjellige Oplag fra de to næste Hundredår, indtil Midten af det 18de, ej at tale om de Oplag, der sagtens er forsvundne mellem Læsernes Hænder. At Udgaven af 1509 ikke er den ældste fra Ghemens Presse, er bleven sandsynligt, efter at

man i Universitets-Biblioteket i Upsala har fundet to Brudstykker af Bogen i et gammelt Bind, hvori de har været indklistrede. De indeholde begge samme Stykke, nemlig sex Blade af förste Ark (det andet og det syvende mangler). På begge er Titelbladet bevaret, prydet med et Træsnit, der fremstiller Flores, Blanseflor og Clares. Typerne vise, at Bogen er fra Ghemens Presse, og skönt de har små Forskelligheder, som så tit er Tilfældet med Aftryk af samme Udgave i de ældre Tryk, er de tydelig nok jævnaldrende, og høre uden Tvivl til en Udgave, der er ældre end den fra 1509, hvoraf et fuldstændigt og et noget beskadiget Exemplar bevares på det store kongelige Bibliotek *).

Den Udgave, hvortil ovennævnte Rester høre, har Nyerup ikke kendt, men derimod nævner han en fra 1542, trykt af Hans Vingaard, som „den tredje". Exemplar af den kendes ikke mere, men derimod af Udgaver fra 1605, 1695 og 1745. De er alle lidt forkortede, medens Ghemens har 1978 Vers, har den fra 1605 kun 1504, den fra 1695: 1472 og fra 1745: 1500.

Af ældre Afskrifter kendes kun den, som er lagt til Grund her, i Stokholmer-Håndskriftet K. 47, hvoraf den udgör de sidste 37 Blade (fol. 219-255). Den har to Lakuner, da det andet Blad og et hen imod Slutningen er bortrevne, så Vers 56-108 og 1931-88 er bortfaldne og lader sig ikke ret erstatte efter Ghemens Text, da det Håndskrift, der ligger til Grund for den, på flere Steder, og navnlig ved den sidste Lakune, afviger fra vort, der her må have haft en 20-30 Vers, som fattes hos Ghemen. Hans Udgave er en lige så stor Sjældenhed som Håndskriftet, og er derfor aftrykt hel i II. Bind S. 289 ff.

*) Jf. C. Bruun, Årsberetning og Meddelelser fra det st kgl. Bibl. I. 1870, Side 120 og 157.

IV. Dværgekongen Lavrin.

(II, Side 1—31, jf. 378.)

Digtet om den rige og snilde Dværgekonge Lavrin stammer fra Tyskland, og Hovedæmnet er et tyrolsk Folkesagn, der uden egenlig at høre med dertil, er bleven knyttet til Sagnkredsen om Didrik af Bern. Digtet om Lavrins Kamp med Didrik og hans Kæmper spores op i det 12te Hundredår, og i nogle Håndskrifter af det, samt i Heldenbuch nævnes Heinrich von Ofterdingen som dets Forfatter. Om denne Digter vides ellers kun, at han optræder i „Sangerkrigen på Wartburg“, en Slags poetisk Væddekamp i Form af en Samtale, der forestilles holdt ved Landgreve Herman af Tyringen og hans Gemalinde Sofias Hof; og at han i Slutningen af 13de Hundredår nævnes af en dalevende Sanger, Heinrich Damm, som en ældre berömt Digter. Men man har ikke turdet stole på denne Angivelse i Håndskrifterne, at han skulde være Forfatter af Kong Lavrin eller „den lille Rosengård“.

Dette Navn fører nemlig Digtet i sit Fædreland, i Modsætning til et andet större og udførligere, som, uafhængigt af den egenlige Didriks-Saga, under Navn af „Rosengården“ besynger Didrik og hans Kæmpers Tog til Worms for at vinde den herlige Rosengård, Kong Gibichs Datter Kriemhild ejer der, vogtet af tolv stærke Kæmper. Tilskyndet af Hildebrand drager Kong Didrik til Worms, vinder Sejer og gör Gibich til sin Lensmand.

At Digtet om Dværgekongen og Kampen om hans Rosengård må have været almindelig kendt på Reformations-Tiden, kan blandt andet ses deraf, at Luther i sit Stridsskrift mod Dr. Carlstadt „wieder die himlischen Propheten von den Bildern und Sakrament“ (1524)*), skriver i

*) Luthers Werke, Erlang. Udg. XXIX, S. 256.

Anledning af, hvad han kalder Carlstadts „höje Kunst“: „det vilde være, som jeg vilde göre Kristus af Didrik af Bern, Djævelen af den Kæmpe, han stred med, og Ydmyghed af Dværgen“ ɔ: Kong Lavrin. Og et andet Bevis for, hvor udbredt og yndet Digtet var, ligger deri, at så vel de bevarede Håndskrifter som de gamle Tryk vidne om, at det stadig blev omarbejdet og overarbejdet, forkortet eller forlænget. Det ældste bekendte Håndskrift af det tyske Digt, som antages at være fra det 14de Hundredår, findes på det store kongelige Bibliotek i København, og blev udgivet 1787 af R. Nyerup på P. F. Suhms Bekostning: „Symbolæ ad literaturam teutonicam antiquiorem ex codicibus manu exaratis, qui Hauniæ asservantur“. I det har Rimet 1710 Vers, og derhos en Fortsættelse i en så kaldet anden Bog på andre 2200. Af yngre Håndskrifter findes kun to (i Wien og Regensburg) foruden et Udtog og et Brudstykke, men der er flere gamle Tryk af Bogen. Et sådant er 1854 udgivet af O. Schade: „Laurin, ein altdeutscher gedicht“, efter et Nyrnbergertryk ved Fr. Gutknecht fra Årene omkring 1530. De trykte Udgaver har gærne en Indledning, der fattes så vel i Håndskrifterne som i vor danske Oversættelse. I disse optræder Hildebrand strax ved Berner-Kongens Hof, og fortæller om den stærke og rige Dværgekonge, og siden træffer Dietlieb van Steyer (Danskens: Thieloff Fandsteræ) uventet sin Søster i Dværgens Vold. Indledningen beretter, at Bitterulf havde haft to Börn, en Sön Dietlieb og en Datter Simild. Denne sidste bortførtes af Dværgekongen og Broderen rider til „Garten“ (Gardara), til den gamle, vise Hertug Hildebrand, som ledsager ham til Bern, for at træffe den mægtige Kong Didrik og hans Kæmper. Under Vejs får han Underretning om Lavrins Magt og Rigdom, og spænder så Didriks Opmærksomhed ved at fortælle derom, således som Begyndelsen lyder efter vort danske Digt.

Den ældste og udførligste Skikkelse, hvori dette haves, er som det her er trykt efter det stokholmske Håndskrift K. 47, hvoraf det udgjör 16 Blade (fol. 153 v.—169) med 884 Vers, altså omtrent Halvdelen af den ældste tyske Redaktion, vi kjender. Begyndelsen er i vor Bearbejdelse lidt udførligere, men Slutningen meget mere kortfattet. Om dette hidrører fra en Vilkårlighed hos den danske Bearbejder, eller om det muligvis kan have sin Grund i dens nærmeste tyske Kilde, kan ikke afgöres, så længe man ingen sådan kender. Det kan nemlig ikke stamme umiddelbart fra nogen af Digtets bekendte Skikkelser på tysk; og når man ser Forvanskninger som Thieloff Fandsteræ for Dietlieb van Steyer, støtter det Formodningen, at som denne lettest kan fremkomme gennem mundtlig Meddelelse, så kan Sagnet eller rettere Digtæmnet være sat i Rim efter en mundtlig Fortælling.

Digtet har tidligere været trykt på dansk, i forrige Hundredår endog hyppig. Den ældste trykte Udgave, der omtales, er fra 1689, men der er intet Exemplar bevaret af den; derimod haves der på vore offentlige Biblioteker otte Udgaver fra 18de Hundredår (1701. 6. 27. 36. 37. 49. 74. 82). De er alle en Del forkortede og har höjst c. 500 Vers.

V. Persenober og Konstantionobis.

(II, Side 33—86, jf. 378 ff.)

Da R. Nyerup i Slutningen af forrige Hundredår gjorde den danske Læseverden bekendt med, at vi havde en rimet Roman om Persenober, som var bleven trykt et Par Gange i det sextende Hundredår, var det ham endnu

ikke selv bekendt, at den havde en evropæisk Familie og en lang Stamtavle; men han blev den Gang, ligesom oftere, den förste, der gjorde opmærksom på en af de Digtninger, som hans Kærlighed til Fortiden havde ført ham til. En Del År efter, da han i sin Bog om „almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge gennem Århundreder“ (1816) kommer tilbage til det samme Digt (S. 145), har han fået Kundskab om, at det danske Persenober er en Fordrejelse af Partonopæus (Partenopex, Partinuples), om hvem der haves en fransk Roman, som nogle antage for at være af spansk Oprindelse, andre holde for en fransk Original. Men, undselig som han er for sin oplyste Samtid og næsten for sig selv over sin Kærlighed til disse gamle Historier, forsikrer han, at den Bog ikke er af sådan Beskaffenhed, at den kan fængsle mange Læsere, og han udtrykker sin Forundring over, at den saa lidet interessante Roman har så hurtig kunnet blive indlemmet i den islandske Literatur, som han har erfaret af en Kodex i den arnamagnæanske Samling, hvoraf han meddeler Begyndelsen og Slutningen.

Denne Roman har ikke desto mindre fængslet mange flere Læsere, end gamle Nyerup den Gang forestillede sig; thi efter at den Kærlighed til Fortiden, og særlig til Middelalderen, som så tidlig greb ham og nogle få andre, var bleven mere almindelig og havde ført mange, först i Tyskland og siden i Frankerig og andensteds, til flittig at opdyrke denne ukendte Mark, viste det sig, at også Persenober eller Partonopæus hørte til de talrige Ridder-Romaner, der havde vandret gennem Landene og i Oversættelser og nye Bearbejdelser fængslet Slægt efter Slægt i Århundreder, og da især de tre, der gik nærmest forud for Reformationen. Også denne hører med til de Digtninger, der har deres Hjemstavn i Frankerig og derfra har forplantet sig til det øvrige Evropa, men det udelukker jo heller ikke her, at

Grundtanken kan være lånt andensteds fra. Man har således ment, at der skulde ligge en græsk Digtning til Grund, og er ført dertil, fordi Fortællingen har en vis Lighed med Myten om Eros og Psyke, eller rettere danner en Slags Modstykke til den, da det her er Kvinden, der sætter sin Elsker på Prøve, så han i to År må leve med hende uden at måtte se hende, för hun vil ægte ham. Men man vil jo i andre Folks ældgamle Digtning finde lignende Træk, — f. E. blandt vore Folke-Æventyr det bekendte om „den lille hvide Hund" *), — uden at man tör sige, at det er den græske Myte, der går igen, da Hellenerne dog ikke er et sådant Urfolk, at de intet skulde have lært af deres Forgængere. Og sikrere Grund yde heller ikke Navnene; thi medens de fleste af de i Digtet forekommende Navne slet ikke tyde på græsk Oprindelse, så har man til Hovedpersonens Navn, Partenopæus, som man havde villet udlede af det græske Parthenon, fundet en rimeligere Forklaring af den franske Borg Partenay.

Den opvågnede Kærlighed til og deraf udsprungne flittige Granskning af Middelalderens Digtninger er forholdsvis endnu så ung, at meget står tilbage at oplyse, for med Sikkerhed at bestemme disses Oprindelse og Vandringer; og særlig gælder dette om det her foreliggende Digt. Det tillægges den normanniske Digter Denis Piramus fra Begyndelsen af det 13de Hundredår. Man kender tre Håndskrifter af det i dets ældste Skikkelse, som alle findes i Paris, og efter dem har G. A. Crapelet 1834 udgivet den förste og störste Del, under Navn af „Partonapeus de Blois" i 10856 Verslinier, som rigelig indeholder alt, hvad der gengives i de nordiske Bearbejdelser, medens Fortsættelsen er et yngre Tillæg, til Dels i for-

*) Sv. Grundtvig: Gamle danske Minder I, Side 100.

skelligt Versemål. Efter en personlig Indledning begynder det franske Digt med Trojas Erobring og Anchises' Flugt til Gallien. Dennes Ætling er Cloevis, og hans Søstersön igen Helten i Digtet: Greven af Blois, Partonopeus (Persenober), der kommer til Prinsesse Melioras (Constancionobis) Slot, hvor han sættes på den Prøve, som han kun dårlig består, da han ved Hjælp af en Laterne, hans Moder har givet ham, får sin elskede at se, og skulde så været dræbt, men bliver reddet af Melioras Søster, Urraka (Frago). De forskellige Kampe og Turneringer ere udførlig og livlig skildrede, med store Skarer af Konger, Kejsere og Sultaner fra alle Verdens Kanter, Hedninger så vel som Kristne, deriblandt også Kongen af Danmark, indtil den lykkelige Sejerherre vinder sin Brud og bliver Kejser i Konstantinopel.

Digtet blev tidlig gengivet i en spansk Prosaroman, både i katalonisk og kastiliansk Mundart, hvoraf der haves en Mængde Udgaver, lige fra det 15de til det 18de Hundredår, og afgav i det 16de Stof til et Drama, „le comte Partinuples".

På höjtysk blev det franske Digt overført i Slutningen af 13de Hundredår, ved den frugtbare Mestersanger Konrad af Würtzburg († 1296), og der er foruden et Par Brudstykker på Pergament, gemt en fuldstændig, men ikke just god Afskrift fra det 15de Hundredår af hans „Partonopier und Meliur", som nu er udgivet af Karl Bartsch (Wien 1871), tilligemed flere af samme Digters Arbejder. Konrad var ikke selv det franske Sprog mægtig, men måtte lade sig betjene af en Tolk, og alene deraf kan man slutte, at hans Gengivelse i Enkelthederne blev temmelig fri, om endog han følger Fortællingens Tråd. Skönt han udelader enkelte Episoder, er hans Værk ved videre udførte Skildringer og psykologiske Reflektioner voxet op til det dobbelte Versetal (21784 Linier).

For ikke mange År siden har man i Köln fundet et løst Pergamentsblad af et Håndskrift fra 15de Hundredår, der indeholder et Brudstykke af Partonopier på plattysk, eller som Udgiveren, K. Schröder (Germania XVII. Wien 1872) nærmere bestemmer det: nederrinsk-kölnsk Mundart. Det nærmer sig Konrad af Würtzburgs Bearbejdelse, men har en kortere Fremstillingsmåde og synes ikke at være en ligefrem Oversættelse, men en fri Bearbejdelse af Æventyret, forplantet gennem Konrads Digt.

Længere Tid har man kendt Brudstykker af fire forskellige Håndskrifter af en nederlandsk Oversættelse, der slutter sig nöje til den franske Original (s. Partonopeus und Melior, udg. af H. F. Maszmann, Berlin 1847), og regnes for at være lige så gammel som den tyske Bearbejdelse. Desuden gik Digtet i Nederlandene over til at blive en Folkebog på Prosa, der i det 17de Hundredår nød den Ære at komme på Listen af de forbudne Bøger.

Den gammel-norske Saga, som Nyerup förste gjorde opmærksom på i arnamagnæanske Håndskrift-Samling (533 i 4to, to yngre Papirshåndskrifter i Stokholm 7 og 46 fol.), er siden bleven undersøgt af Dr. E. Kölbing, som i sin Disputats (Breslau 1873) „om de nordiske Skikkelser af Partonopeus-Saga“ har udtalt som Frugten af sin Undersøgelse: at også her foreligger en selvstændig Bearbejdelse, der vel i Hovedtrækkene ligner den franske Original, men i mange og indgribende Enkeltheder afviger fra den, og måtte tyde på en anden Bearbejdelse til Forbillede end den os bekendte, dersom det ikke er den nordiske Sagamand selv eller hans beslægtede Hjemmelsmand, der har omformet den efter sit Tykke. — At dette sidste er Tilfældet, kan der dog næppe være nogen Tvivl om, da Ændringerne tydelig røbe Nordboens Smag, ved at omskabe den stundum noget smægtende og veklagende

Yngling til en mandigere Kæmpe. Sagaen begynder med at fortælle om Kejseren af Konstantinopel, hvis Datter Marmoria (fr. Meliur) har arvet sin Faders Rige; Heltens Navn Partonopeus bliver Partalopi og Prinsessens Søsters Urækía (Urraka, Wraka). Rimeligvis hører også denne Saga til den Række af sydlandske Digtninge, som i Håkon den gamles og hans nærmeste Efterfølgeres Tid blev omplantet på norsk, og har muligvis været til i en udførligere Skikkelse end den temmelig korte Gengivelse, vi nu kende, som rummes på 15 små Kvartblade i den oven nævnte islandske Kodex fra 14de Hundredår.

Den danske Persenober er den yngste af de Bearbejdelser, der findes fra Middelalderen, og angiver selv sit Fødselsår: 1484. Efter den 1560 trykte Udgave skulde den være oversat fra tysk til dansk af en Hans Kristensen, født i Bergen; men det er nok så sandsynligt, at den hidrører fra den samme Jep Jensen, der Året forud havde sat dens Mage, Fortællingen om „den kydske Dronning“, på Rim. Hvad Forfatteren nærmest har haft til Forbillede, er det ikke muligt at afgöre, efter hvad der hidtil er bleven bekendt om Digtet i sine forskellige Skikkelser; thi har han ligefrem oversat, da kender vi ikke hans Original. I meget følger han Sagaen, og netop i hvad der kunde kaldes Fortællingens Hovedstol; men paa den anden Side har han ikke få Træk, der ikke findes i Sagaen som vi kende den, men derimod i den franske Original, medens der ikke er Spor af Kendskab til Konrad af Würtzburgs, eller nogen bekendt tysk Bearbejdelse. Man kunde jo tænke sig, at da det er forholdsvis få Bearbejdelser, der kendes, imod hvad der sikkert har været: at der kunde have foreligget vor Landsmand en eller anden fremmed Text, som har haft de samme Egenheder, som vi nu finde hos ham; men Sagen opredes vist langt simplere, når man

også her anvender, hvad der ovenfor er mindet om. Det gælder da ved denne Roman som ved de øvrige, at i den Tid de blomstrede og hørtes med Lyst, var de ikke alene til som Læsning, men som Fortælling, og at de forplantedes ikke blot ved Pennen fra Folk til andet og fra Slægt til næste, men meget hyppigere ved Munden, ved Fremsigelse af Digtet og Genfortælling af dets Indhold. At dette har kunnet ske med en mærkværdig Troskab, selv i langt senere Tider, og navnlig i den Del af Folket, som læste mindst og huskede bedst, har vi et slående Exempel på, i Gengivelsen af Visen om „Kong Didrik og Løven", som en gammel Kone i vore Dage, efter sin for længe siden afdøde Moder, gav i prosaisk Form (Sv. Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser I, S. 13). Som det er gået med denne Fortælling, er det sikkert gået med de mest yndede af Middelalderens romantiske Digtninger, at deres Indhold forplantede sig til Dels mundtlig, og at meget ofte har Ændringerne i deres forskellige Skikkelser deres Grund i denne Forplantningsmåde.

Hvad nu særlig den danske Persenober angår, lader det sig knap tænke, hvorledes Afvigelserne fra de andre Redaktioner kunne være opståede på anden Måde. Thi vel var Jeppe Jensen, eller hvad nu Forfatteren hed, ingen behændig Poet, som hans Værk udviser, men det grænser til det umulige, at han med en foreliggende skriftlig Text skulde kunne komme bl. a. til de Navne, han giver Personerne, hvorimod det er let forklarligt, når han ad mundtlig Vej har fået Fortællingen. De fleste Navne har han udeladt, og dem han har, har han dannet dels på fri Hånd, som Ridder Hvidrok og Ridder Svartrok, dels efter hvad han kun dunkelt huskede eller misforstod. Således hedder den kvindelige Hovedperson, Prinsessen i Konstantinopel, i de udenlandske Former: Meliur; i Norge og på

Island er hun, måske også ved mundtlig Overlevering, kommen til at hedde: Marmoria; men vor Landsmand har helt glemt Navnet og kan ikke have haft det skrevet for sig. Dog er han ikke rådvild, og af Byens Navn laver han hende et helt nyt, af alle andre ukendt: Konstantionobis. Hendes Søster hedder Uraka, Wraka (isl. Urækía), og det kan heller ikke være gennem Öjet, men let igennem Øret, sagtens efter den tyske Udtale, at han har fået det omdannet til Fraga ell. Frago. Det er jo også höjst sandsynligt, at selve Heltens Navn, Persenober, er en Omdannelse af Partonopeus eller Partenoplex, som er sket til Lettelse for den danske Mund. Men hvad her er sagt om Navnene, gælder ligeledes om en stor Mængde Enkeltheder, både Udeladelser, Omsætninger og Misforståelser i selve Fortællingen, der vilde være næsten ubegribelige, hvis der havde foreligget Forfatteren en skriftlig Text, men derimod godt kunde tænkes som Følge af en mangelfuld Hukommelse, især hos en Rimsmed, der just ikke røber, at han er nogen Mester.

Men med alle sine Skrøbeligheder blev også det danske Rim ved at finde Læsere. Afskriften, hvorefter det her er trykt (II, S. 34-86), må været taget ikke mange År efter at det er blevet til, og findes i samme Bind som de foregående fire, Stokholm K. 47, hvoraf det optager Bl. 169-196. Et Par Menneskealdere efter blev Bogen trykt, København 1560, men af denne förste Udgave er intet Exemplar bekendt, derimod ejer det st. kongel. Bibl. (efter Hjelmstjerne) et af et Oplag fra 1572. Det svarer, med enkelte uvæsenlige Ændringer, til vort Håndskrift (s. II, S. 378-82), men har en Efterskrift „til Læseren“, hvoraf muligvis de første 16 Linier høre til den oprindelige Text. De förste fem af disse Linier findes jo også i Håndskriftet, men det bryder der af, efter at Tidsbestemmelsen

er givet, uden at få det tilsvarende Rim til femte Linie med. Hvis denne Efterskrift er oprindelig, da vilde den give to Oplysninger, först at Bogen er vendt fra tysk på dansk, og dernæst at Oversætteren er Hendrik Christensen, der er født i Bergen. Har Nyerup Ret, at det er den samme Mand, af hvem der haves en „Bergens Rimkrönike" A. D. 1560*), så vilde det passe dårlig, at han allerede 1484 skulde have oversat Persenober. Vel er Navnet ingenlunde så sjældent, at det vilde være umuligt, om både Persenobers Oversætter i Slutningen af 15de Hundredår og 76 År derefter Forfatteren af Bergens Rimkrönike begge havde båret det; men paa den anden Side vilde det være et mærkeligt Træf, at de begge havde været Rimsmede og begge var fra Bergen, ej at tale om, at det förste Skrift blev förste Gang trykt netop samme År, som det andet blev til, 1560. Der må uden Tvivl være nogen Fejl i Efterskriften til Persenober i den trykte Udgave, og Meningen kan kun være, at Hendrik Christensen lod den trykke det sidstnævnte År. Når det så siges, at han vendte den af tysk til dansk, så kan den Oplysning måske hidrøre fra den oprindelige Text, men det er heller ikke uden Exempel, at Bogtrykkere i det 16de Hundredår netop brugte dette som en særlig Anbefaling for deres Bøger: at de var nylig oversatte af tysk. Navnlig var dette Tilfældet med Salmebøger, selv om de indeholdt gamle bekendte danske Salmer.

Foruden det nævnte Oplag 1572 fra Laur. Benedicts Presse, haves et yngre, så godt som uforandret, fra 1700; men imellem disse ligger der upåtvivlelig adskillige andre, som Tidens Tand har fortæret, fordi dens Læsere ikke delte Nyerups Mening: at Bogens Indhold ikke var fængslende.

---

*) Trykt i N. Nicolaysens Norske Magasin I (1858).

VI. Den kydske Dronning.

(II. S. 87—128.)

Ved dette Rim få vi både Forfatterens Navn at vide, og Årstallet, når han har skrevet det; men hvorfra han har hentet sit Digt, om han har oversat eller frit bearbejdet det, melder han intet, og det er heller ikke hidtil lykkets at påvise nogen umiddelbar Original. Selve Indholdet: en uskyldig Dronning, der i hendes Husbonds Fraværelse efterstræbes af den ondskabsfulde Rigsforstander, og da hun med Foragt afviser ham, anklages for hendes hjemvendende Gemal, forstødes og dömmes til Døden, men frelses uventet af en fremmed Ridder, — er derimod bekendt nok, og hører til de Æmner, der tiest og mangfoldigst er bleven behandlede i hele den gotiske Folkekreds snart som Vise, snart som Roman, på Vers eller Prosa gennem Århundreder, og har siden stadig affødt moderne Digtninger, som Skuespil eller under andre Former.

Sv. Grundtvig har i Indledningen til Nr. 13 af hans „Danmarks gamle Folkeviser“ *) om Ravengård og Memering givet en Oversigt over Sagnets Vandring og dets mange Behandlinger i de forskellige Literaturer, „som et af hine flygtige Sagn, som tabe sig i de gotiske Folks og deres Digtnings Barndom, som bestandig dukke op, så hist, så her, uden dog at have hjemme i nogen given Tid eller på noget bestemt Sted“. Thi vel er det stadig bleven hæftet til en eller anden historisk Personlighed, i hvis umiddelbare Nærhed Historien eller det digtende Sagn havde at berette, noget lignende var sket; således lige fra Henrik Løve op til Didrik af Bern, men hver Gang man har villet slå det fast, glipper Forsøget og der peges

*) Jf. II 644, III 780, IV 722.

længere tilbage. Grundtvig har påvist, hvorledes Grundæmnet, der i øvrigt er renest til Stede i vore Folkeviser, som de blev sungne i Middelalderen og endnu den Dag i Dag synges i Jylland, deler sig i flere Hovedströmninger, der hver har sit ejendommelige, og forplanter sig også udenfor de gotiske Folk, hvor det navnlig er bleven behandlet i spanske og provençalske Romaner og Folkebøger.

Man skulde nu synes, at mellem en så stor Overflødighed af Bearbejdelser måtte det også kunne lykkes at møde en, hvori man kunde genkende vor danske Forfatters, Jep Jensens, nærmeste Kilde; men det er dog ikke Tilfældet. Vist nok er heller ikke her alt bleven bekendt og udgivet, og desuden kan der have været meget til, som i Tidens Løb er fortæret, så det kan ingenlunde med Sikkerhed påstås, at der ikke skulde kunne findes en bestemt Original. Hvad der af det bekendte ligger det danske Rim nærmest, er en katalonisk Krönike, som Grundtvig omtaler (I. S. 186 ff.), og der er upåtvivlelig et Slægtskabs-Forhold her til Stede. I den spanske Krönike er det en tysk Konge og Kejser, som har ægtet Kongen af Bømens Datter, der bagvaskes af to af Gemalens Yndlinge; hun sættes i Fangetårn og skal brændes, hvis ikke en Ridder inden År og Dag vil bevise hendes Uskyldighed. En Jonglør underretter Grev Rajmund af Barcelona om den uskyldige Dronnings Skæbne, og hans Fortællinger vækker Grevens ridderlige Deltagelse, så han med én Ledsager ukendt drager til Köln, får Lov at tale med Dronningen og overbevises end mere om hendes Uskyldighed, går derpå i Kreds med begge Bagvaskerne, dræber den ene og kyser den anden, så han ydmygelig skrifter. Rajmund drager hemmelig bort, kun kendt af Dronningen, men hendes Gemal vil vise ham sin Taknemmelighed, og hun må selv opsøge og føre sin Befrier tilbage. Da Grev

Rajmund i Dronningens Følge kommer til Köln, får han til Tak Provence i Len. — Her er unægtelig Ligheds-punkter, men dog ikke större, end at de vise hen til en fælles Kilde.

Det sandsynligste er, at den danske Munk har hørt Fortællingen og på egen Hånd „sat den i Rime“, og hvad der taler herfor, eller i alt Fald for at hans Hjemmelsmand har hørt den, kort sagt, at Digtet i den Form, hvori det gengives på dansk, stammer fra en mundtlig Kilde, som enten ikke selv har været meget nöjagtig, eller hvis Be-nytter ikke har bevaret den tro i sin Hukommelse, er den fuldstændige Mangel på Navne. Her er kun Tale om en Konge af Polen og en Konge af Bømen; Dronningen, som er Hovedpersonen, har intet Navn; den eneste, der navn-gives, er Niddingen, som her kaldes Scares, et Navn, der ellers ikke forekommer i nogen af de mangfoldige Behandlinger af Sagnet, med mindre det skulde være en Forvanskning af Macaire eller Macharius. For Resten gör Rimet heller ikke Indtryk af at være Oversættelse; der findes ingen Bestræbelse for eller Möje ved at få noget fremmedt Udtryk eller nogen fremmed Vending gengivet. Det går jævnt hen ad Jorden med sine Knittelvers, og med Undtagelse af de behørige Rim lyder det som en for-dringsløs prosaisk Fortælling om dette underholdende Æmne: hvordan Uskyldighed lider Anfægtelse, men vinder dog Sejer.

At Forfatteren, som kalder sig Jep Jensen, har været Munk, følger vel alt af sig selv, da boglig Syssel hos os på den Tid næsten udelukkende dreves i Klostrene, men det bestyrkes også af det lille Indskud eller Udbrud, efter at han har fortalt, hvorledes Kongen af Bømen og hans tolv Riddere havde lagt Munke-Dragten af, hvormed de havde formummet sig:

Dog skal Munke for Sanden vide,
at dem bör ikke i Harnisk at ride,
de skulle det og ikke have til Sæd,
uden de turde det des bedre ved,

ɔ: uden det er den hårde Nødvendighed (s. Vers 1023-26, II. S. 122). Det er som hans Kloster-Samvittighed har været lidt betynget ved at gengive Fortællingen om disse Riddere, der drev Mummespil med den ærværdige Kutte.

Rimet findes kun i denne Afskrift, i det samme Stokholmer-Håndskrift som de fem foregående, og indtager der Bl. 196-218. Det har ikke för været trykt.

VII. Karl Magnus.

(III S. 1—186.)

Karl den store var en så fremragende Personlighed og udførte mærkelige Bedrifter, der havde så indgribende Betydning i en vid Kreds, at det er intet Under, han ikke alene gjorde et stærkt Indtryk på sin Samtid, men at hans Navn og hans Minde bevaredes af de kommende Slægter. Dog skönt den sanddru Historie, som der ikke fattedes samtidige Skribenter til at bevare, synes tilstrækkelig til i ham at vise en Krigshelt og en Folkestyrer, der ragede höjt op blandt sine Jævnlige, nöjedes Efterslægten ingenlunde med den, men netop fordi han var så fremragende, valgte dens Digtning ham til sin Helt og stræbte dels at udsmykke og forherlige, hvad Historien havde berettet om ham, dels at benytte hans Skikkelse til Bærer af sine egne Idealer, indtil den ved Afstand i Tid og ved den Omforming, Digtningen tillod sig, var bleven bekvem til at man kunde

overføre pa ham, hvad ældre Tider havde benyttet andre mytiske eller historiske Figurer. så som Artus eller Didrik af Bern, til at bære frem.

Der er vel ingen Tvivl om, at Karls Bedrifter allerede blev besungne i det 9de og 10de Hundredår, skönt ingen af disse Sange er bleven bevarede, men i de to næst følgende, det 11te og 12te, Korstogenes og Ridderskabets Blomstringstid, fulgte den ene Digtning efter den anden, for at forherlige Karl Magnus og hans kække Kæmper, hvoraf „de tolv Jævninger“ er flyttede over fra Artus-Sagnene. Den ældste af disse Sange (Chansons de geste) er Rolands-Kvadet fra Slutningen af 11te Hundredår, der besynger Karls Tog til Spanien; og til dette sluttede sig Sange om Kampene Syd på i Italien, og Nord på mod Saxerne. Dertil kom Digtninger om hans Kæmper, om Ogier (Olger danske), Girard af Viane, om Otniel o. fl. De følgende Århundreder gentog og omarbejdede dette Stof, först for at lade det fremtræde i Skikkelser, der gjorde de nye Verse-Regler fyldest, — da det var en Æressag for enhver Digter, at have sit eget Versemål, — og senere i prosaiske Omskrivninger. Dette sidste skete dog langt tidligere her i Norden, end i Digtningernes Fædreland, Frankerige.

Blandt vore Forfædre havde Kejser Karls Navn været vel kendt fra Begyndelsen af, da danske Konger, Gøtrik og hans Sön, selv havde prøvet Styrke med ham, og den livlige Forbindelse mellem Norden og Frankerige i hele Normannertiden lod det ikke blive glemt, så det er intet Under, at Kong Olav digre, der selv havde færdets mellem Frænderne syd på, tog det for gyldig Grund, da Sigvat Skjald havde givet hans Sön Navnet Magnus: at „Karl Magnus var den ypperste Mand i Verden“. Imidlertid finde vi ikke Spor til at nogen af de mange „chansons

de geste" forplantedes hid för det 13de Hundredar, da Sydens romantiske Digtning i Saga-Stil kom til Norge; men da var Karl Magnus' Saga også deriblandt, og indtog med Hensyn til Omfang og Udførlighed den förste Plads. Den er sammenföjet af forskellige franske Digtninger, som Forfatteren har ordnet for at få en historisk Tråd, men skönt han ved Udeladelser og Ændringer har stræbt at bringe dem i Overensstemmelse, røbe de dog tit deres forskellige Herkomst. Sagaen er bevaret i islandske Håndskrifter fra det 14de og 15de Hundredår (Arnamagn. Saml. Nr. 180 c, a og d, fol. og Nr. 531 kv.) og det i to Redaktioner, hvoraf den ældste antages at stamme fra Håkon Håkonsöns klassiske Tid, förste Halvdel af det 13de Hundredår; den sidste er så vel et halvt Hundredår yngre. Denne både forkorter og udvider en Del, benytter den i den senere Middelalder så yndede historiske Kilde: Vincent af Beauvois' Speculum historiale, og har tilföjet Digtningen om Oliv og Landres, som den ældre ikke kender. Professor C. Unger, som har udgivet Sagaen (Kristiania 1860), har lagt den ældste Redaktion til Grund, men udfyldt den efter den yngre, og således er den kommen til at udgöre 10 Bøger, der afspejle sig i vor lille danske Krönike, for så vidt de høre til den ældre Redaktion, som denne følger og kan derfor i Slutningen tjene til at udfylde, da der ikke findes noget fuldstændigt Håndskrift af samme bevaret. Disse ti Bøger, der altså stamme hver fra sin forskellige franske Kilde blandt de mange Digtninger om Kejser Karls og hans Kæmpers Bedrifter, er følgende:*)

*) Se C. Unger, Indledning til hans Udgave af Karl Magnus' Saga, og G. Storm, Sagnkredsen om Karl d Store og Didrik af Bern hos de nordiske Folk (Kristiania 1874).

1. Karl Magnus og hans Kæmper. Den nærmeste Kilde hertil kendes ikke, men Fortællingen danner en Helhed, der i adskillige Enkeltheder foregriber og ikke ganske stemmer med Indholdet i de senere Bøger. Man har ment, der til Grund for den kunde ligge en Sang, der har dannet en Indledning til Rolands-Kvadet, som först er benyttet i syvende Bog. Sagaens 59 Kap. gengiver Dansken i 12.

2. Fru Olif og Landres er indskudt i den yngre Bearbejdelse af Sagaen, medens den ældre og vor Krönike ikke har denne Fortælling. Sv. Grundtvig har (D. g. F. I, 199 ff.) påvist, at denne Digtning hører til den Gruppe, hvoraf det foran omtalte Digt om „den kydske Dronning“ er hentet.

3. Odger danske synes at stamme fra og stemmer i alt Fald over ens med Begyndelsen af Raimbert de Paris' udførlige Digt (13056 Vers), der atter genkendes i hvad vor danske Krönike har bevaret (Kap. 83, S. 176-80), men som er gået tabt i den norske. Sagaens 54 Kap. har den danske Krönike kunnet rumme i 11 (13-23); men deraf er den Del dog udførligere behandlet, som dens Forfatter har kendt af andre Kilder, nemlig Odgers Kamp med Burnament (Burmand).

4. Kong Agulandus. Kilden til denne Fortælling er en dobbelt, den latinske Krönike om Kejser Karl, som uden Föje tillagdes Ærkebisp Turpin, og et Digt om Agulant, der afspejler Normannernes Kampe mod Saracenerne i Syd-Italien; men da de stemme dårlig med hinanden, har Bearbejderen tilladt sig både Udeladelser og vilkårlige Ændringer. Den udførlige Sagas 125 Kap. gengives i 24 små Kapitler, men dog temmelig nöje, så længe Kilden er Turpins Krønike, de förste 23 af Norsken.

5. Saxerkongen Guitalin antages for at være en ligefrem Gengivelse af et tabt fransk Digt, som Sagamanden

har kløvet ligesom det om Odger danske og henlagt Slutningen til en senere Bog, som ikke er bevaret på norsk, men derimod ligeledes i vor danske Krönikes korte Udtog (Kap. 82 S. 175-6). Sagaens 55 Kap. er i Dansken indskrænket til 16.

6. Kæmpen Otvel stammer fra et Digt, der både er bekendt og udgivet: „Otinel, chanson de geste" af F. Guessard og H. Michelant (Paris 1859). Heltens Navn, Otinel, er allerede i et engelsk Håndskrift ændret til Otuel, og i den Form gået videre til Norge og til os. Digtet, som i Sagaen er kortelig gengivet i 26 Kap., er i vor Krönike blevet til 7.

7. Karls Rejse til Jorsal og Konstantinopel er ligeledes efter et ældre fransk Digt, udg. af Fr. Michel, London 1836, der i sin burleske Tone ikke ret stemmer med de øvrige. Vor Krönike har i to Kap. gengivet Sagaens 19.

8. Roncevals-Slaget kan siges at danne Kærnen i Sagaen, thi dels ligger der en historisk Begivenhed fra Kejser Karls Kampe med Mavrerne i Spanien til Grund, dels stammer Skildringen fra Rolands-Kvadet, der almindelig er anerkendt for det ældste og skönneste af alle franske Heltedigte*), og endelig har Sagamanden, som det kendes af vor danske Krönike, grupperet de andre Stykker derom og således delt både Odgers og Guitalins Digtene (s. 3 og 5), fordi deres Slutning först passede efter Ronceval-Slaget. Sagaens 41 Kap. har vor Krönike gengivet i 9.

Hermed slutter den ældre Redaktion af den norske Saga, men af den danske Krönike kan man skönne, at den, som ovenfor bemærket, her sagtens også har haft

---

*) C. Rosenberg, Rolandskvadet, et normannisk Heltedigt, Kjøbenhavn 1860.

disse Slutninger af de to nævnte Digte, som vi i forkortet Form møde i Dansken Kap. 82 og 83. Og af andre Kilder ses det dels af den danske (se Kap. 84, 85 og Begyndelsen af 85), dels af den yngre Bearbejdelse af Sagaen, at

9. har været Villum Korneis, der stammer fra et af de mange Digte om Guillaume d'Orange, hvis Grundlag igen er Legenden om St. Vilhelm.

Endelig slutter den yngre Redaktion af Sagaen med en 10de Bog om „Mirakler og Jærtegn“, som den ældre næppe har haft, siden den danske Krönike intet har deraf. Derimod har denne en kort Slutning S. 185: „Kejseren for til Paris“ osv., der skriver sig fra Turpins Krönike, som Sagaen næppe har haft, i det mindste ikke i den Skikkelse, da det vilde stride mod dens Fortælling om Ærkebisp Turpins Fald ved Ronceval, at lade ham optræde ved Kejserens Jordefærd. Dette Anstød er i den danske Krönike hævet, ved at Turpin ikke dør ved Ronceval, skönt han bliver så hårdt såret, at han siden aldrig blev før til at bære Harnisk, men måtte gå med to Krykker (s. Side 174). For at lette Oversigten og navnlig vise vor Krönikes Forhold til den norske Saga er den i nærværende Udgave delt efter disse forskellige Bøger, hvad der selvfølgelig intet Hensyn tages til enten i Håndskriftet eller de ældre trykte Udgaver. Heller ikke Kapitel-Inddelingen har disse betegnet med fortløbende Tal, men i Reglen dog ved et udmærket Begyndelses-Bogstav.

At den danske Krönike er en Aflægger af den norske Saga, kan der aldeles ingen Tvivl være om; men hvilket Slægtskabs-Forhold der er imellem dem, altså, ad hvilken Vej Sagaen betydelig forkortet er gengivet i Kröniken, derom kan der kun haves en Formodning. Enhver nærmere Sammenligning vil uden Tvivl føre til den Slutning, at det ikke kan være sket alene ad literær Vej, ikke ved at

Krönikens Forfatter har haft den skrevne Saga for sig, og deraf gjort et Udtog efter sit bedste Skön. Der kan naturligvis være flere Mellemled, og til Dels kender man et sådant; der er på svensk i forskellige Afskrifter opbevaret et Stykke af „Karl Magnus' konungx bok“, som er trykt i 4de Bind af J. Rietz scriptores rerum sveoicarum efter et Håndskrift 1492. Det svarer til 6te og 7ende Bog af vor danske Krönike, om Rejsen til Jerusalem og Myklegård, samt Kampen ved Ronceval, og er tilstrækkeligt til at vise Forholdet til denne. I selve Fortællingens Tråd følges de ad, kun er den svenske en Del udførligere, men de er tillige så forskellige i Enkelthederne, at vores umulig kan gælde for en Oversættelse af den svenske, således som den her findes.

Det følger jo af sig selv, at Sagaen er bleven til, ikke for at gemmes på en Boghylde som en literær Skat, men fordi Sagamanden, der vidste hans Landsmænd delte hans Smag, vilde glæde dem med den, og at den derfor er bleven forelæst eller vel endog fortalt tit og mange Gange. Det er da rimeligt, at opmærksomme Tilhørere kan igen have fortalt, hvad de kunde mindes bedst, og at den ad den Vej kan være forplantet, indtil en eller anden har fået Lyst til at føre det, der havde hæftet sig i hans Hukommelse, i Pennen. Deraf kan det da let forklares, at medens der i den yngre Aflægger ikke er Spor af Plan i de Forkortelser, der findes, så bære de netop Præget af at være fremkomne ved en mindre nöjagtig Gengivelse efter Hukommelsen. Derfor er Forkortelserne så ulige på de forskellige Steder og indtræde ikke ved sådanne Partier, som lettest huskes, enten fordi de danne et mere afsluttet Hele, eller Fortællinger, der er bundne til faste Tilknytningspunkter, f. Ex. om Tyveriet i 1ste Kap., hvor der i øvrigt er den Mærkelighed, at vores Krönike, i Modsætning til

Sagaen, kalder Tyven Alegast (i Steden for Basin), som den kun har til fælles med et nederlandsk Digt, der ellers i intet stemmer med Sagaen*); om Rolands Fødsel i 6te Kap., om Gerard Svan i 8de, Toget til Spanien og Rolands Besøg hos Gelavis i 10de og 11te; Odgers Kamp med Burnament 21nde og 22nde Kap., hvor Begyndelsen holder sig temmelig nöje til den yngre norske Redaktion, og siden afviger en Del fra Sagaen i det hele, medens den har Træk i Skildringen af Tvekampen, der synes ligefrem tagne af Kæmpevisen (s. Side 42[10.11]); fremdeles Besøget i Konstantinopel i Kap. 71. Og derimod blive Samtalerne altid gengivne med færre Ord, Mellemled blive oversprungne, flere ligeartede Småtræk sammendragne, Navnene stadig ændrede.

Den ældste Skikkelse, hvori den danske Karl Magnus' Krönike findes, er i det Håndskrift, hvorefter den her er trykt, og som har til Slutning den Påtegning: „1480 st. M. Magdalene Aften [21nde Juli] i Børglum". Også dette Håndskrift er vandret til Sverige, hvor det findes i det kongelige Bibliotek i Stokholm (med gl. Mærke 12 b.). Kröniken optager sidste Del af Kvartbindet, der i øvrigt indeholder nogle plattyske Digte.

Det er altså skrevet, det vil sige afskrevet, i Børglum Herrekloster, den Gang Vendelbo-Stifts Bispesæde, der först efter Reformationen (1555) blev flyttet til Ålborg. — Thi at det er en Afskrift, fremgår af, at skönt den i det hele er god, er dog enkelte Steder et Ord misforstået (S. 6 Anm. 1) eller fejlskrevet f. Ex. S. 9 Anm., 33 Anm. 1, 85 Anm. 8, 91 Anm. 1, 118 Anm. 6, 137 Anm. 1, 156 Anm. 2, andre Steder er en Sætning eller en Linie oversprungen f. Ex. S. 10 Anm. 1, 26 Anm. 13,

*) Hoffm. v. Fallersleben, horæ belgicæ p. 4. (1836).

51 Anm., 63 Anm. 3, 77 Anm 1, 78 Anm., 104 Anm. 9, 121 Anm. 1, 163 Anm. 1, 177 Anm 1. — Men skönt Håndskriftet stammer fra et jydsk Kloster, er Skriveren sikkert ingen Jyde, ellers vilde hans Mål nok have røbet ham. Snarere måtte man sige, at Sproget er noget svensk-agtigt, til Dels i Ordforrådet (barn i Flt. S. 16, alt iampt S. 2, likama S. 47, kærlegh og ydmykt S. 21 og S. 6. 8, o. fl., s. Ordlisten), og navnlig ved hyppig at anvende Endelsen *um* eller *em* i 1ste Pers. Fl. og *en* i 2den Pers. Fl. af Udsagnsord (brukem, rydem, willum og waren, leggen, skullen, flyn osv.). Man har herpå villet bygge, at der har foreligget Afskriveren en svensk Krönike, som han har overført på dansk; men da de foreliggende Stykker af den svenske Karl Magnus' Krönike ingenlunde kan have været hans Forskrift, måtte man altså gætte på, at der har været endnu en anden på svensk. Det er jo nu ingen Umulighed, men Forklaringen ligger vist nærmere, når man husker, at foruden Børglum havde Præmonstratenserne her i Danmark tre andre Klostre, alle i Skåne, og ligesom det er bekendt, at Munkene flyttede til andre Klostre af deres egen Orden, så forekommer der samtidige Navne på Kaniker i Børglum (f. Ex. Mattis Henricson)*), der sikkert høre hjemme i et af de skånske. Derfra stamme vel så og de Svecismer, der findes i Sproget, og navnlig de for ødanske eller jydske Øren forældede Flertals-Former; de har været Afskriveren selv hjemlige, og navnlig i Byde-Måden (Imperativ) udtryksfulde. Til ligefrem at bygge den Slutning på, at Kröniken skulde være oversat af svensk, er de næppe tilstrækkelige.

Det var C. Molbech, der först henledte Opmærksomheden på dette Børglum-Håndskrift af Karls Krönike i Histor. Tidsskrift IV S. 160 (1843).

---

*) Daugaard, om de danske Klostre. S. 329.

Den danske Karl Magnus' Krönike blev tidlig trykt, ligesom Rimkröniken og Flores allerede af Gotfred af Ghemen, efter ældre Literatorers Vidnesbyrd allerede 1501, men det sidste Exemplar af denne Udgave synes at være forsvundet ved Københavns Ildebrand 1728*). Efter Chr. Pedersens Ytringer i Efterskriften til sin Udgave har den været flereGange trykt i de Aringer, og navnlig 1509. Den eneste Rest, der er bleven bevaret af de Ghemenske Udgaver findes på Universitets-Biblioteket i Upsala, men da både Titel og Slutningsblad mangler, kan det ikke ses, hvad År den er trykt. Det kan skönnes, at Bogen har udgjort 20 Ark, men haft 90 Blade, da fem af Arkene har talt 6 Blade hver**). Af disse er 51 Blade bevarede, og de Afvigelser disse har fra Børglum-Håndskriftet er i nærværende Udgave antegnede under hver Side med Mærket B. De er ikke af stor Betydenhed, og det er kendeligt en ligelydende Afskrift, Ghemen har benyttet.

Bogen blev læst med Begærlighed, så meget mere som den toges for en historisk Efterretning om „den mægtige Kejser Karls store underlige manddommelige Gjerninger, som han bedrev i Orlog og Krig med de tolv Jævninger og mange andre kristne Konger, Riddere og gode dulige Hofmænd og Krigsfolk, mod Tyrker og Hedninger og mod mange flere den hellige kristelige Tros Fjender, som hende vilde nedertrykke og ødelægge" (Chr. Pedersens Efterskrift). Det var derfor i sin Orden, at Kong Kristian den andens Historiograf fandt sig tilskyndet til at tage sig af den, og ligesom han i Paris opsøgte og oversatte Holger Danskes Krönike, så besørgede han en ny Udgave af den tilsvarende gamle Karl Magnus' Krönike,

*) C. Bruun, Årsberetning fra det st. kgl. Bibliotek, I. S 112 ff.
**) se Chr. Pedersens danske Skrifter, V. S. 528 Anm.

og fik dem, efter sin Hjemkomst fra Landflygtigheden, begge trykte i Malmø 1534. Sidstnævnte tog han sig på, „at rette og forbedre fra det förste i Bogen og til det sidste“, skriver han, så at „Dansken i hende er nu meget bedre og lettere at forstå end hun var för“. Overarbejdelsen bestod da navnlig, som han selv siger, i at han ombyttede „mange gamle danske, svenske og norske Ord, som ikke mange danske nu ret forstande kunde“, og dernæst i at få den ret stavet og prentet, da den i Ghemens Tryk „var meget vrangelig og urettelig til Hobe sat, så det der skulde stå for, det stod bag, og det stod bag, som fore skulde stå med rette“. Det er tydeligt, at han ikke har benyttet noget Håndskrift, men holdt sig til Ghemens Tryk, hvor han unægtelig har rettet en Del Fejl, men på adskillige Steder ikke været heldig, når han måtte hjælpe sig med egen Gisning, hvor der var meningsløse Steder. F. Ex. når Håndskriftet (III S. 31) har nydingh, og Ghemen ved Trykfejl indigh, gætter Chr. P. en tigh (ɔ: Hund), eller Hdskft. (III S. 41) snar öget, G. snar tøgheder, Chr. P. snar i hender, eller Hdskft. (III. S. 89) wnger, G. wager, Chr. P. waager (s. Chr. Ped. D. Skr. V 521 ff.).

Fra Chr. Pedersens Udgave af Karl Magnus' Krönike nedstamme så alle de senere, der uafbrudt vedblev at udkomme og vedblive da endnu. Af ældre Udgaver nævner Nyerup (Alm. Morskabsl. S. 89) fra Årene 1656, 1695, 1707 og 1721.

INDHOLD.

Stanford University Libraries
3 6105 015 180 834

